ПБ 10
4750

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 1. У Сомбору 15. Іануара 1869. **Год. IX.**

Учитељски послови.

На све стране опажамо у данашњем вѣку тежню за напредком, па тако и на полю народне школе код сретних народа примѣтити се даѥ у новиѥ доба живи и неуморни рад и силни душевни покрет к новоме раденом животу. Све што се у наукама и вештинама проналази и за обштекористно призна, то се данашньим даном посредством явних предаваня и популарне кньижевности по народу распростире и постаће ако Бог да по времену своином свега народа. Па почем ѥ народна школа одређена да се у ньой уче и васпитаваю дѣца цѣлога народа то се често догаѣа да приятельи просвѣте, па и сами законодавци захтѣваю да се у народним школама уче не само обштекористне вештине и основна знаня, него баш и саме разноврстне науке као: Природопис, Природословљ, История обшта, Земльопис, Граматике, страни ѥзици, Геометрия, Земльоделство па и сами земальски закони. —

Да л' ѥ могуће науке ове, као посебне учевне предмете у обичной основной народной школи предаваѣи, а да тим самим неогрѣшимо се о природу дѣчию, коя ѥ у нѣжном добу развитка свог? Нека на то одговоре они кои мисле да се многим учевним предметима срећа и благостанѣ младога нараштая и потонѣг човѣчанства произвести даѥ. — А ми ћемо овдѣ сваком брату учителю приятельски пред очи ставити нѣколико савѣта здраве Педагогиѥ, коѥ молимо да к срцу приме и да их свойски проуче и употребе у практичной радньи своіой:

1. Неваля с науком одвећ наглити. Дѣте што се рано школским начином учити почне, и што се ученѣм отвећ претоварава, брзо ће увенути и ослабити тѣлом, а клонуће и духом. Жалосно ѥ гледати како многи родитељи и учитељи малу свою дѣцу муче ученѣм страних ѥзика, многим неразумльивим ученѣм на изуст, рисованѣм, писаньем по виш есати на дан, па іошт и размишљаванѣм о наукама, за коих свађанѣ ише се више зрѣ-

лости него што є дѣца, од 6—12 година имати могу. С' тога паметни люди свѣтую, да се у народну школу нешалю дѣца пре навршене седме године, па іош и онда нека є прва школска година више сигралиште иего озбильно училиште. У сѣверной Америци има области, у коима є законом забранѣно дѣцу пре навршене седме године у школу примати. То є врло добро и валяло би да се на то и код нас пази, особито по варошима, и код оне дѣце, коя су тѣлом слаба, неяцка и разнѣжена.

У самой школи нека наука гледаня главно мѣсто међу учевним предметима заузима и нека се найнуждниє вештине и науке наочигледно познавати и употреблявати уче. Сматранѣм долази се найлакше и природи сходно до познаваня предмета с коима у додир долазимо, и тиме се на найбольи начин вештба моћ размишляваня и практични разум дѣчіи, а то є од найвеће потребе, од неоцѣнѣне важности по живот свакога човѣка.

Из Психологиє дознаємо да є само она наука од праве користи у осн. школи кою дѣца схватити могу, и о коіой су кадра размишляти, и снагом своєга разума разсуђивати. Све што дѣца механички без разумеваня, и осећаня уче, ниє ни од какве по ньи користи, него им іош на велику штету служи, єр тим се слаби тѣло, затуплює разум, и убия воля к саморадньи. Исто тако слаби снага дѣчия од претовариваня науком, коє бива кад учитель брже болѣ и што више дѣци предає и дає учити наизуст, а неоставля им довольно времена, да науку прераде и да є своіом своином учинити, и употребити могу.

Уз науку гледаня найвећу бригу валя обратити на то, да нам дѣца писати и добро читати науче, єр то су вештине сваком човѣку нуждне, а разумльиво читанѣ сврх тога дає дѣтету способност, да може из кньига користна знаня цѣлог живота свог себи прибавляти, те тако и после школе и без учителя себе изображавати и усавршавати.

2. Науке за дѣцу од 6—12 година само онда од праве могу бити користи, кад се не у научной системи, него као користна знаня у найпростиєм облику саобштаваю.

По томе дакле неће се дѣте користити ако изучи природопис, природословлѣ, историю и т. д., као посебне редоставно (систематично) списане научне кньиге. Доста є да дѣца из природних наука популарно списане чланке читаю, и да се о ньима разговараю са учителѣм, кои ће им науку разяшнявати, покушає с ньима чинити, и сгодне слике пред очи им износити

па у разговору с њима често дотичне науке понављајући упућивати их, да познаванѣ природе на материялну корист, и на образованѣ чувства красоте и побожности; а познаванѣ прошлости народа свог, и животопис славних мужева на утврђенѣ у врлинама и на клоненѣ од порока у животу свом употреблюю. Тако исто више вреди да дѣте правилно на милом свом матернѣм єзику говорити, писати и мисли своє изражавати научи, него механичко ученѣ граматичких правила скланяня и спрезаня са свим коликим изузетцима.

Сваки є редостав (систем) као неки костур, а тай дѣци нашой ниє од потребе, него им подаймо живо слово, живу науку коя ће им на праву корист у животу послужити моћи. Све што є ван дѣтиєг осѣћаня, и што є противно дѣтіим склоностима, то є за дѣцу мртво и безполезно. Само оно нека се дакле у школи учи што може допринети, да се богодани дарови ума и срца дѣтиєг постепено и природи сходно развияю, да се здравлѣ дѣтинѣ унапреди, и да дѣте постане честит, валян, свестан, и раден члан свога народа, своє свете цркве, своє отачбине и човѣчанства.

Списатељи би валяло да нам спишу лѣпе и за децу занимљиве животописе найврстніих људи из стариє и из новиє прошлости наше, а уз то чланке о животу и обичаима народа нашег у разним краєвима, кои би животописи и чланци имали ући у читанке, те би тако читанке школске постале праве народне кньиге, с коима би се дѣца радо забављяла и коє би се и у кући радо слушале и читале. —

Ако є што народу нашем нуждно, то су му нуждна знања из диєтетике или науке о чуванѣ здравля, и из науке о привреди домаћой и земљодѣлской. Али држим да се и ова знаня у народной школи само у лѣпим популарно списаним чланцима читати имаю, па да се онда о њима учитель с ученицима разговара, у разговору том користна за живот знаня саобштаваюћи им, и у тима знањима утврђуюћи их.

Напротив у повторной и у недельной школи на свом є мѣсту да се читаю кньиге као што су: „Наука о чуваню здравля“ од Дра Валенте; „Пољоделство од Радића,“ и други популарно списани чланци о привреди, о чуваню здравля, о убитачности невалялих обичая, о правама и дужностима граћана наше отачбине и т. д.

За све то млого су приємљивіи одрасли младићи и људи него дѣца; њима є све то и од млого веће користи.

Интелигентни родолюби у народу нашем а поглавито свештеници, лекари, сеоски бележници, варошки званичници, трговци, искусни економи и учитељи позвати би били да одраслиіой младежи и старіим людма и женама о овим предметима явна предаваня држе, коя би највећу корист народу нашем принети могла.

Земљопис постойбине и отачбине ал особито предѣла у коима народ наш живи као посебна наука тек ученицима најстарієг (одсада петог и шестог) основног разреда, дакле онима кои су обично десету живота годину навршили нека се у руке даѥ, и то више као спомоћна, него као учевна кньига. Учитель нека своим живим говором и показиванѣм на мапи, дѣцу познаваню Отачбине упућуѥ држећи се свагда само онога што ѥ најнуждниѥ, најкористниѥ, најзанимљивиѥ.

3. За облагороѣенѣ срдца и душе дѣчиѥ нема болѣга средства у народной школи него што ѥ црквено поянѣ. С' тога се особито свойски сваком учителю препоручуѥ, да како мушку тако и женску дѣцу лѣпо пояти научи, и да им поянѣ тако омили, како ће они кад одрасту радо у цркву долазити, и ту поюћи у славу Божию духовно ячати, снажити се и сазидавати се. По себи се разумѣ да ѥ сваки учитель дужан текстове за поянѣ у народной школи одреѣене дѣци разяснявати, и свойски око тога настоявати да се дѣци омили наш старославенски и обшти црквени ѥзик свию православних Славяна. Одраслия младеж у недельной и у повторной школи треба да се учи великом црквеном пояню, и да ѥ у станю недельом и празником о ютреню и служби Божиой, а на велике годишнѣ празнике и о вечерню све оно пояти, што се сада у пѣвницама поѥ.

Читатељи наши сећа ће се из Школског Листа од прошле године оног красног примѣра, кога ѥ свим нашим свештеницима дао честити парох велико копаньски Г. Андрей Поповић. Он ѥ сво црквено пѣниѥ из Октоиха, Антологиона, и оба Триода ставио у ѥдан Молитвослов од своих 27 табака. Тай Молитвослов у парохіи нѣговой има скоро свако одрасло мушко и женско челяде. Врстни свештеник тай преко зиме момке и дѣвойке учи пояти, сваки дан по ѥдан час, и своим неуморним трудом ствар ѥ до тога већ довео, да у велико-копаньской цркви сваке неделѣ и праздника по 500 и више християнских душа ѥдним устима а ѥдним срдцем милогласно на старославенском ѥзику прославляю Творца поюћи цело вечернѣ, ютренѣ, и службу Божию. Никакве оргулѣ никакве свирале и тимпани

нису у стаю тако упечатленѣ учинити на срдце учестника и слушалаца, као складни гласи многобройног народа у той сеоской цркви. И заиста одликую се већ сада жителъи тог благословеног мѣста од околних селяка не само црквеним него и у обште поштеним животом, честитошћу, и любавлю просвѣте, и напредком у свачему. А на томе имаю захвалити добром свом свештенику, кои се у свему показує као пастир добри што душу свою полаже за овце своє.

Зар не би то могло у сваком српском селу бити што бива под мармарошким Карпатима у овой руской обштини — угочанске жупаније?

Я држим да би то доиста и код нас могло бити, кад би се само свештеници и учителъи наши свойски око овога посла заузели и кад би пре свега наша духовна найвисша власт єдан велики зборник духовних пѣсама о трошку народнога фонда издала и по народу раздала.

Тим али єдино тим начином могла би се стара любав к цркви и православлю обновити у срдцима садашньих и потоньих Србаля и Србкиня; тим начином би кньига а с ньоме и просвѣта у све слоєве народа нашег допрети и у ньима стално одомаћити се могла.

Уз црквено поянѣ свойски учити валя у народной школа и народне пѣсме, као и родолюбиве а чисте пѣсме наших най больих пѣсника, коима се осећанѣ родолюбля буди а карактер народни чврсти и снажи за моћи против стати свакоме искушеню и одржати се у чистоти своіой насупрот немилих споляшньих околности. Милина є доћи у српску школу па чути с каквим одушевленѣм у ньой дѣчица мушка пѣваю:

„Я сам Србин српски син
Име м' Радивой
Први ми є завѣт мой:
С Србством падай стой!
И тог ћу се држати
Докгод будем дисати!
Вели српског отца син
Прави српски син;
Од Отца ми остала
Лѣпа дара три:
Име Срба мач и крв
Што м' у срдцу ври;

Од матере свети дар
Српски єзик и олтар
Има српског Отца син
Прави српски син.“

А женска опет дѣчица умилним своим гласом попѣваю за школу малко преиначену прву строфу из пѣсме младе Српкинѣ овако:

„Я сам млада Српкиня
Милком ме зову
Имам другу Српкиню
Анку кумову
Имам брата Воина
Српског сина Србина
Лѣподичног Србина
Славног Србина.“

Доиста као што поянѣ црквено припитомлява срдце и улива у нь блажия чувствованя, тако поянѣ читанѣ и казиванѣ красних народних пѣсама подиже и снажи у млађаним прсима сваког Србчета родолюблѣ, а обе пѣсме црквена и народна утврђую и освећую побожност и народност, те найкрасниє врлине из коих се рађа права и чиста човѣчност.

Већ с' тога што є српска народна школа оно полѣ гдѣ се єдино могу ове двѣ врлине нѣговати, треба нам чувати вѣрозаконски и национални карактер наших народних школа: єр докле будемо ньи имали, и докле се у ньима буде славянски пояло а српски пѣвало, дотле ће и нас православних Србаля бити, а чим нашу школу напустимо ил из нѣ пѣсму и поянѣ избацимо нестаће нас, єр неће бнти међу дѣцом нашом свѣсти народне ни свѣсти вѣрозаконске. Ево жива примѣра на то: Господштина наша и у ових краєви, ал особито у воєной краини ниє шиляла дѣцу свою амо од петдесет и више година у српску, него у туђу основну школу гдѣ им се дѣца научише туђе любити а своє презирати и ниподашто држати. Па шта би од те дѣце кад одрастоше? Они се похолише, за туђинством се понесоше, понайвише туђинкама се изженише и од свога рода одпадише, а дѣца ньихова већ се сада међу чланове друге вѣре и народности броє, или ако су іош по имену нашинци, срдце им є далеко удалѣно од светинѣ прадѣдовске, кою они презиру и од коє се стиде. —

По себи се разумѣ да осим пояня валя нам дѣцу бриżљиво упознавати с основима свете вѣре наше и омилити им

полазенѣ службе божиѥ, а свештенство ѥ позвано да од сада већма лебди над утврђенѣм одраслог народа у вѣри честитим и валяним проповѣданѣм слова Божиѥг и свесрдним па естетичним одправлѣнѣм службе Божиѥ.

4. Рачун нам ѥ такође од велике користи по дѣцу нашу. С тога настоймо да их свойски упутимо и утврдимо, у сва четири вида рачунаня како на памет тако и с цифрама. Кад ученици и ученице наше задобию већ лакост у разрачуняваню, у колико се та у обичном домаћем и грађанском животу изискуѥ, то им онда валя задавати за израђиванѣ онаке примѣре, из коих ће они наочигледно увидити моћи благословене послѣдице радиности, уредности, умешности и штедльивости, а грозне каштиге коѥ лѣньост незнанѣ расипанѣ и раскошно разметанѣ за собом повлаче; тим ћемо произвести у ньима любав к предпоменутим врлинама, а гнушанѣ од противних порока, те учинити, да и они кад одрасту постану вредни, уредни и чуварни, а кад тако буде у свима селима и варошима и по свима кућама србским, онда ће наступити срећниѥ доба, доба благостаня, и правог напредка у народу нашем. —

Обучаванѣ ѥ тек ѥдан део посла нашег учительског. С' тога дакле и ми несмѣмо се задовольити само тим што ћемо дѣцу нашу научити читати, писати, пояти и рачунати, и што ћемо им дати знаня, коя ће им у животу породичном, црквеном и обштинском од помоћи и користи бити. Да би труд наш могао подпуно добрим плодом по ученике наше уродити, нуждно ѥ да их ми навиком, заптом школским и особито свакидашньим примѣром нашим добро васпитавамо, и да тим полажемо основ валяности и честитости, коя ће се у доцниѥм добу живота ньиовог красно развити и показати.

Пре свега пак нуждно ѥ, да ученици наши, а и сви суграђани наши само врлине на нама видити могу, а то ће бити ако ми будемо добри християни, поштени люди, савѣстни точни и вѣрни у вршеню дужности наших; ако у дому своме, у школи, у цркви и у животу будемо уредни, любительи чистоте, миролюбиви правдолюбиви, трпельиви, и човѣколюбиви; ако будемо свагда смѣрно о себи имали мнѣниѥ, и ако се чували будемо сплетака и мѣшаня у политичне и сваковрстне распре.

Осим тога ми треба да смо у станю свакоме, кои савѣта и науке од нас потребуѥ, добрим савѣтом и поуком послужити, а да би то чинити, и остале дужности своѥ вѣрно вршити могли, валя нам се ѥднако учити Божиой и човѣчаской науци и правой мудрости.

Тако чинећи поживићемо достојно светом позиву нашем, одговорићемо савѣстно свим коликим дужностима нашим, заслужићемо право поштованѣ, добро име и лѣп спомен у општини и у народу своме, а код Бога неувѣли вѣнац насладе небесне.

В.

Мисли о садашњим школским читанкама и предлог како би их прерадити требало.

У збору учитељском држаном у Срб. Бечеју 30. Авг. год. 1867, будем одређен, да зготовим план, по коме би се наше садашње читанке прерадити имале. Та зготовљена грађевина, имала би се на учит. збору 12. Септ. 1868 у Срб. Бечеју држаном прочитати и о њојзи већати. Кад сам за овај посао одређен, намера је збора та била, да тим путем дође до известне грађе, и по овој — посредством учених Српских мужева — до удесних и згодних школских читанака.

Јако сумњам да је част. збору дуго време било, те се по закључку овај чланак ни предузео није; а заиста, ту кад у скупу бесмо, беше и најбоља прилика да га прорешетамо, договоримо се, и до известна резултата бар у нашем срезу дођемо. Нашу би радњу на наш позив друга браћа у свом збору претресла, и тако би најпре до једног зглављеног плана дошли.

Сад кад није другчије, предајем ове моје назоре јавности, да би тако што пре избрани одбор до њих дошао и прорешетао, а осим тога, позивам сваког брата Србина, који жели, нека изволи своје мњење о њима изјавити.

Сад на саму ствар.

Коме је позната права задаћа наше народне школи, кои како ваља схваћа њену племениту цељ, тај ће лако и на ту мисао доћи, како да су удешене наше школске читанке, да се с њима све оно, што се у народној школи захтева, како ваља и постигне.

Добре цене производи, могу се само са добрим и одабраним средствима постићи, и нека би најискуснији човек био; нека је највећи вештак у ком пословању, ако за то згодна и удесна средства и опреме нема, неће а и неможе како ваља напредовати, па било то ма у најлакшој — најнезнатнијој радњи каквој.

Ова истина постоји ма за коју радњу, но куд и камо више важи она тамо, где је реч о раду и обделавању душе и срца човека, што је управо права задаћа наше народне школе. И заиста сав посао на страну али човека облагородити, човека човеком учинити, хоће се вештине, иште се трудна и велика рада, па и ту се даје увидети, да и овај посао поред свега тога, може тек онда напредан бити, ако су нам при руци сходна и удесна средства.

Истина, да је овај посао замашан и тежак, али и дичан и племенит, па са тога дадоше себи труда још у стара времена први стручни људи, те са мудри разлози доказиваху, да наука — изображеност — основана на истинском васпитању, јесте врло велика, преко нуждна потреба, јесте прави услов напредовања и среће људске. Али застарела глупост и надуто упорство, свему што је добро и полезно, у старим вековима, није допустило да се још тада започета велика мисао развије и оснажи; но она ако и није као буктиња горети и свима људма светлити могла, ипак је у тавној прикривеној одаји облагорођених срдаца човечанских тињала, а данас милом Богу хвала, тај је жижак распалио плам и светли свима људма, те се свако, ко се човеком назвати жели, у њеној светлости доста огледати и са њоме загрејати може.

Тако дакле данашњим даном кад се народи по већој чести пробудише и на здраву ногу праве самосвести сташе, почеше се збиљски домишљати, од куд да започну црпети просвету, науку, то највеће благо овога света. И врло брзо дођоше на ту сретну мисао, да је школа — и то народна школа прави почетак и извор тога неоцењеног добра; из узрока што је она не појединим члановима, него целом народу намењена; што она масу народа из тешког мртвила покреће; духом просветним напаја и на пут спасења изводи.

И то је прави узрок, што се у новије доба дало јако приметити, да изображени народи на све стране у земљи својој почеше народне школе дизати, са коима су данашњим даном више њих, али особито Швајцарска, Њемачка и Северна Америка као начичкане.

Но тек што се почеше са тим спасоносним радом — са подизањем народних школа — занимати, одма им дође у памет, и та племенита мисао, да са школама самим по себи, ако ће их колико му драго бити, немогу никад праву цељ постићи,

ако оне и згодно удешене и са нуждним средствима снабдевене нису.

Међу прве и најглавније потребе школске уврстише ти сретни народи књиге школске.

Врло су добро увидели они, да је без ваљани књига, како школа тако и дете, управо рећи, код очију слепо, код ушију глуво а код уста немо; те се тако живо почеше старати и за тим ићи, да им школске књиге одиста прави урес школски — право спомоћно средство буду, којим ће моћи школа, као вешт занатлија, са најудеснијим алатом, све оне врлине које јој у задаћу спадаю код детета пробудити и са поносом усавршавати.

Тако сретни народи радише, као свестни створ Божији делаше, и постепено развијаше се, па тако себе и у свима ваљаним и одликованим човечанским врлинама на чело осталих истакоше.

Сад да се упитамо како ми у том погледу стојимо?

Мислимо се колико год хоћемо, нисмо тако сретни да са повољним одговором на среду изаћи можемо. Свакојако ако смо искрени, сами себи пребацити морамо, да смо јако — да нерекнем сасвим назад. —

Нећу овде ни да спомињем како са подизањем нових школа стојимо, само ћу о читанкама коју да рекнем, ради бољег објаснења.

Кад представимо себи, да смо дужни у народној школи, у повереној нам дечици, све оне даре будити и негати, које је милостиви Творац у њи уселио, да с временом постану полезни чланови човештва; па кад загледимо на материјал у садашњим читанкама, са којима би ту изврстну радњу извршити имали, врло ћемо се лако уверити, да смо са потребним средствима јако оскудни.

Ми имамо за сад три читанке, од којих прва и друга највише у наше школе допире. Све су те читанке са 4—5 одсека; са 100—300 и 400 страна; и 100 и 200 бројева напуњене. и поред свега тога, ко иоле пажљиво садржај њин разгледи, па га са захтевањем, које данашњим даном у народној школи иштемо — сравни, брзо ће увидети, да наша деца поред леба гладна и код воде жедна бити могу.

Да завиримо мало и у саме читанке, па да се уверимо, еда ли постоји та беда коју на њи бацамо.

Од нас учитеља у народној школи иште се поглавито: да морал, основан на религији, у деци будимо и као благу њиву

обделавамо, па да нам тако деца, колико је више можно очвр, стају у тврдој и постојаној вери, чистој савести, искрености-правди и поштењу и свима осталим врлинама са којима се просвећен члан народа једног само дичити и поносити може.

За овај узвишени рад нуждне су поред релиђиозних и остале добро удешене моралне приповедке. Па запитајмо се имамо ли ми у нашим читанкама тако вешто удешених одломака? — Изузимајући у свакој читанци по неколико чланчића, за које се рећи може да су приличног садржаја, све остало не може се ни близу употребити. Поред најбоље воље васпитатеља и учитеља једног, да чувство релиђиозно и снагу моралну у деце што боље развије, не може ништа учинити, ако неће себи труда дати и ваљане приповедке — што је деци најмилије — из „Школ. Листа,“ „Пријатеља младежи“ или из других припознатих дела, одабрати и казивати им.

Тако ето са морално-релиђиозном струком — овом најкраснијом врлином стојимо.

Но поред морално релиђиозног васпитања, дужни смо као васпитатељи деце негати и вештачки развијати стварна знања, са којима ће наш подмладак у стању бити свет познавати; у пространом свету умети се наћи, и тако поред осталих народа одржати се и напредно живети моћи.

Свима је нама добро познато, да код многе деце најбоље науке, које им док у школу иду са големим трудом предамо, ипак чим школу напусте, у заборав и пропаст оду. Ту ће се може бити приметити, да би тој грдној незгоди могао само други строжији систем доскочити, као пофторавајуће или више основне школе; али ја би још нешто додао; но пре свега нека ми је дозвољено послужити се са речма једног од првих српских педагога Др. Ђ. Натошевића. Он вели: „Науке и вештине у овој почетној школи само толико вреде колико са добро удешеним предметима оне душевне и умне снаге пробуде, које се после школе неизгубе, као што се школске науке изгубе и забораве, него до век пробуђене и за науком чезнуће остану.“

Таке би дакле чланке пре свега у нашим читанкама ваљало да имамо, па да и ову врлину у деци усавршимо; али признати морамо, да смо ми и у том погледу тако исто сироти, ако не и сиромашнији: јер садашње наше школ. читанке јесу превод с немачког, па су се Немци колко толко за чланке који ће морал њиној деци у читанкама њиовим казивати, састарали, те их тако и ми, само у незгодном преводу имамо; ал у погледу

ове друге научне струке, писаше Немци такође за своју децу, и то из свога живота и завичаја, а ми и то преведосмо, те тако с тим туђим непознатим стварима, понајвише нашу децу од читања одтуђимо, и чезну за науком утучемо и успавамо, на место да их к овоме приближимо, упознамо и даљи им развитак омилимо.

Ма коју струку знанствену да узмемо нигде никоје утехе по нашу децу наћи нећемо. Ако заиђемо па потражимо природописа, земљописа, привреде а особито српске повести; наићићемо у место тога на саме неке привидности. Волео би знати, колико учитеља има, који су се садашњим школ. читанкама послужити могли, ако су у оним наукама, које повише наведох, своју дечицу колко толко упутити и настављати хтели. Ја бар с моје стране отворено исповедам, да сам много, много трудна посла, дангубе и кубуре имао; јер поред чиганака садашњих, на толико свитака тисканих, морао сам сила скупа времена потрошити, на бележење и писање за децу нужних ствар них знања; а то све неби било кад би читанке добро удешене биле.

Но највећма што сваког правог искреног родољуба тиштати мора јесте то: да нигде у нашим читанкама ни спомена о нама као народу нема, као да нас је нестало са лица земље. Нигде ни словца из наше повести наћи нећемо; нигде од корице до корице неможемо наићи ни на две три искрене и ваљано списане речи, са коима би дечицу нашу уверили и обавестили да смо Срби, да смо Словени, да своју прошлост као славан пород имамо. По том се јасно види, да наше Србче, које српску школу походи, у њој Српску књигу учи, ако му се с друге стране у помоћ не притече, кад из школе изиђе, неможе знати шта је и које; ког ли рода и порода. Како ту стојимо са поносом народним, како ту да избегнемо оно истинито пророштво које вели: „лежи и лежаће у робству до века онај народ, ког срце незна за народни понос,“ Садашње читанке тискане су у време Бахово, Шмерлинга и др. и није икакво чудо што су препуне о Фридриху, Леополду, Албрехту, Рудолфу, Максу и др. — на место дичних Неманића, Кнеза Лазе, Милоша јунака и других наших врлих мужева; али би за то с тим пре било време да се садашње читанке прераде, сходно славном имену српских читанака школа.

Још имам да коју рекнем о језику којим су писане садашње читанке.

Чим започнемо садашње наше читанке читати, на први поглед упазићемо да је превод, и то гдекои су чланци особито оне песмице, такав превод, које деци ни читати не би требало дати. Ја овде немам намеру да оног врстног раденика коме је негда та част у део пала да наше садашње читанке преведе — осуђујем, такова је и помисао далеко од мене,—онда је тако време било па се морало хтело ил нехтело онако радити.

Језик дакле неваља. Врата свију унутрашњих душевних чула трошна су и покварена. Онај велики дар, којим се ми као људи у многоме од осталог створа разликујемо, осакаћен је. Језик то красно и дивно својство наше, које народе дичи, у нашим је читанкама оштећен. Сви народи гледе и старају се да овај велики дар божији што лепше могу усаврше, дотерају и угладе; па то почињу од првог народног завода — од народне школе. А можемо ли ми то у нашим школама са онаким преводом учинити? Не никако. Сваки који свој језик љуби, који у свом језику као патриота ужива, увидеће да је ово врло важан, предмет за који се својски заузети ваља, да га доведемо на онај ступањ савршенства, са кога ће нас пред изображеним народима дичити и узносити, а то неиде с неба па у ребра, него пол ако, постепено дотерујући, а започети ваља у народној школи код мале деце. У нас је за сад са свим противно; за то је већ прека нужда, да су нам читанке школске, са којима желимо дечицу у матерњем језику изобразити, чисто у србском духу списане, да су тако удешене, како ће се деци милити кад их почну читати, а не мргодити и одтуђивати.

Тако и у обште пређох читанке садашње. Појединце од броја па до броја претресати, био би велик и дуг посао а ове би исте мисли изказати морао, зато сам изоставио.

Сад долази на ред да пред пошт. читатеља ставим план, како да се наше школске читанке удесе, да својој задаћи и своме имену подпуно одговорити могу. (продужиће се)

Школске вѣсти.

СВЕТОСАВСКА СВЕЧАНОСТ У СОМБОРУ. Као што се сваке године успомена светитеља Саве првог просветителя србског у Сомбору свечано прославља тако ѥ и ове године у цркви и у школи народни овај праздник великолѣпно прославлѣн. У пол девет сати у ютру сакупили су се ученици из глав не мушке, из девоячке и обадве новозаведене предградске школе у велико варошко школско здание, гдѣ ѥ пре-

частни господин протопресвитер наш водицу осветио, коіом су приликом ученици пѣсму Светосавску одпояли. Затим є у пол десет започета свечана литургия у обадве цркве У Саборной цркви присуствовали су приправници и ученици свию основних србских школа а службу Божию служио є господин протопрезвитер са два свештеника и ђаконом. Пошто се после службе освети кольиво приправничвог завода, уз умильно звоненѣ свию звона и поянѣ Св. Савског тропара крене се Лития у здание учительскоприправничког завода, кое се у порти чело олтара исте цркве налази. Ту є народа толико млого било, да се єдва с тешком муком проћи и у велику дворану приправничку ући могло. Пошто свештенство водицу освети попне се на катедру Господин Милан Костић кои є више богословске науке у кијевской Духовной Академіи предлане свршио и тамо степен магистра Богословие получио. Младі овай и врстни србин изговори прекрасну бесѣду, коя се сматрати може као вѣнац овогодишнѣ светосавске свечаности наше, и кою ћемо читательима нашим у идућем брою саобштити. Особито нас тронуше у овой бесѣди оне рѣчи с коима нас говорник опоминяше на сложни и заєднички рад на полю просвѣте и свестраног напредка у духу светога православля и миле наше народности. На свечаности овой присуствовао є врстни градоначелник наш Г. Антоние Коньовић са више отмѣних србаля и красним вѣнцем родолюбивих србкиня, а простога народа било є толико млого, да є ньиме не само дворана него и ходник и већи део порте црквене као начичкан био. На жалост баш с' тога морали су млоги отмѣни граћани и госпоће кући се вратити, немогући мѣста у дворани добити.

„ШКОЛА И ЖИВОТ.“ Под овим насловом покренуо є Господин Стеван В. Поповић у Будиму свезке за Педагогию. До сада є изишла од кньиге прве свезка прва, коя садржи у себи ове предмете: Предговор. Народно Васпитање. Наша деца — народња брига! Учитељ у народу. Позив на учитеље народње у Бачкој.“

Препоручуємо ову валяну кньигу свакоме учителю да є себи набави и да іой читаюћега обштинства нађе. Труд овай младога господина писателя заслужуе сваку похвалу у толико више што є он међу младима наученяцима нашима први кои се озбильно педагогичной струци иосветио, и кои є у овом првенцу свом у народном србском духу начела здраве Педагогие освѣтлявати почео.

Цена є првой свезци само 20 новчића, а свакога месеца изићиће по єдна свезка.

„ПОЧЕЛА У РИСАНЮ.“ Вредни наш Славянин г. А. В. Трухелка учитель главне учионе у Осѣку издао є недавно свезке за цртанѣ или рисанѣ под насловом: „Почела у рисаню.“ Ове свезке израђене су на основу многогодишнѣг искуства нѣговог, и могу се употребити с великом коришћу у свима ал особито у оним основним школама, у коима има много ученика те ние могуће учителю да свакоме ученику обашка показуе и посао поправля.

„Почела у рисаню“ састое се из пет методично израђених свезака. У прве три свезке су на свакой страни постепено нацртани обрасци, кои се састое из правих и кривих повука, и на кое угледаюћ се треба да се почетник вештба, по ньима испуняваюћи празне квад-

рате на дотичним странама. Четврта се свезка састои из разнобојно нацртаних образаца, а у петой су све сами празни квадрати, кое треба да ученик испуни по образцима из четврте свезке.

Препоручуемо особито учительима старіих разреда у главним нашим школама, а и свима осталим кои младеж у рисаню наставляю, да у своим разредима „почела у рисаню“ од Г. Трухелке израђена употреблюю; тим ће и себи и ученицима посао знатно олакшати, и ововрстни труд њихов добрим ће уродити плодом. Госп. Трухелка обећао нам е, да ће у течаю ове године у Школском Листу разяснити иоступак при ученю рисаня и протумачити, како се свезке нѣгове с коришћу употребити могу.

Цена е првим трима свезкама „Почела у рисаню“ свакой 15 нов.; четврта свезка, у коіой има 107 бојадисаних образаца за цртанѣ, стои 48 новчића, а пета вреди 8 новчића, и може се као празна за свако вештбанѣ у почелима рисаня употребити. Добити се могу ове свезке у књижари В. Лауфера у Пешти.

„ЧЕСТИТКЕ О ИМЕН ДАНУ НОВОЙ ГОДИНИ И КРСНОМ ИМЕНУ ЗА ДЕЦУ СРБСКУ.“ Одавна се опазило да родитељи радо имаю кад им дѣца имендан и ново лѣто писмено па іош у стиховима честитаю. То е био еден узрок што су многи отменіи Србльи децу свою у немачку ил мађарску школу пре времена одводили, радуюћи се кад им дете по казиваню туђеродног учителя на туђем езику списану честитку поднесе, и пребацуюћи кадкад српским учительима шго и они таке честитке у обичай неуведу.

Томе недостатку доскочио е г. Петар Деспотовић учитель стариег девоячког разреда у Сомбору израдивши ову књижицу, коя се и као премия за добру децу унотребити може, па на кою с тога пажльивост браће учителя обраћамо.

ОБЯВА НОВЕ КЊИГЕ ЗА МЛАДЕЖ. Госп. Димитриє Іосић учитель Новосадски обявио е књигу под насловом: „К о г р е ш и р о б ј е г р е х у.“ Ту е књигу он посрбио по Фр. Хофману, и сада се већ у велико штампа. Од свое стране препоручуемо поштованим читаоцима Школскога Листа да се постараю ову за младеж веома полезну и поучну књигу у кругу познанства свога препоручити. — Књига стои 40 новчића а новци се шалю напред писателю у Н. Сад.

ПОКЛОН ШКОЛАМА И УЧИТЕЛЬИМА. Школски Лист за 1869. годину за сиромашне школе и учителѣ имали су доброту предплатити слѣдећа Господа:

Високопреч. Г. Теофан Живковић архимандрит Бездински за девоячку школу у Сремски Карловци, за српску школу у Чобанцу код Будима и за учителя Уроша Вуића у Маали Темишварской, — три примѣрака.

Високопр. Госп. Герасим Петрановић архимандрит Драговићки за пароха обровачког у Далмаціи, за учителя у Крупи Босанской, и за српског учителя у Братишковцу у Далмаціи, три примѣрка.

Из закладе високопр. Госп. Стефана Михаловића Архимандрита ув. Ђурђевског примаю за ову годину Школски Лист: Српске школе у Дольной Љубкови у Банату и у Петриньи у краини Хрватской, као такође и учитель Кишфалудски Петар Берић, — свега три примѣрка

Како є пак пречастно братство монастира Св. Ђурђевског у кругу свом іош седам предплатника на Лист овај сакупило и преко Господина Архимандрита свог послало; то уредништво ово на десет плаћених примѣрака шалѣ за ову годину као дар Госп. Архимандрита и братства Св. Ђурђевског, два примѣрка Школског Листа и то єдан школи Мединской у Толнанской жупаніи, а други школи Шиклошкой у Бараньи.

Преч. Г. Петар Купусаревић парох Сакулски предплатио на три примѣрка Школског Листа оставивши уредништву на волю да два примѣрака добрим сиромашнијег станя учитељима шалѣ. Ови су дарови наменѣни г. Милошу Павловићу учителю Чипском на острову Чепељском и г. Ал. Анђелићу учителю Бегечком. (Продужиће се).

ДОБРОВОЛЬНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЉА КЊИГЕ: „СРБСКА НАРОДНА ЦРКВА.“ У брою 23. Шк. Листа од прошле године саобштилисмо имена оних поштованих лица коя су као читатељи књиге „Србска Народна Црква“ на позив Преч. Госп. Архимандрита Бездински Теофана Живковића прилоге на фонд Шк. Листа послали. Ради чистијег рачуна започинѣмо овде наново тай попис и продужуємо га у колико є брой приложника досада порастао.

Досадашњи дакле приложници ово су:

1. Г. В. Стефановић адв. у Вел. Кикинди — — 5 Ф. — н.
2. Преко г. Емануила Тошића пароха скуплѣно у В. С. Миклушу — — — — — — — — — — 3 „ — „
3. Г. Єфта Вукадиновић парох поклонио є 12 примѣрака Молитвослова, у вредности од шест Форинти а. в., кои досада іош нису продани — — — — — — — —
4. Г. Михаил Бойчетић парох и наместник у Беловару 2 Ф. — н.
5. Г. Прокопије Петровић из Арада — — — 2 „ — „
6. Родолюб из Ст. Бечеја, кои є први у том мѣсту књигу добио — — — — — — — — — — „ 40 „

Досада примлѣно є у новцу: — 12 Ф. 40 н.

НОВ ПРИЛОГ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА. Преч. Господин Петар Купусаревић парох сакулски поклонио є на фонд Школског Листа и ове годину єдну форинту а. вр.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС. Трошком Алекс. Вагнера књижара у Вуковару изишла є књига под насловом: „Нечиста кућа драма у пет радња“ кою с с немачког превео Александар Поповић. Радня се сбива у последњой четвртини петнайстог столећа у Француской.

Књига се ова добити може за 50 новчића код издавателя Алекс. Вагнера у Вуковару и у свима књижарама.

☞ Ко није рад овај Лист држати нека први брой поврати, а ко га задржи, нека нам изволи што скорије предплату послати.

Лист овај тек 26 Іан. могосмо разаслати, с тога што наручени папир није пре стигао. Стараћемо се да одсад уредно излази.

Лист овајизлази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издаје и уређује Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 2. У Сомбору 31 Іануара 1869. **Год. XI.**

Зборник земальских закона у кралѣвини Угарской у брою 21-ом од 7. Дек. 1868 саобштио є закон о народним школама, ког є Нѣгово кр. Величаство 5. Дек. 1868. наймилостивиє потврдити благоизволило, и кои є истога дана у представничком а слѣдећега дана у великашком дому државног сабора обявлѣн. Држимо, да ћемо жельи поштованих читателя Школского Листа одговорити, ако овай први и сада у отачбини нашой важећи закон у преводу србском саобштимо, као што слѣди:

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године.

У ДѢЛУ ЯВНОГ ОБУЧАВАНЯ У НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

Ми ФРАНЦ ЈОСИФ Први, Божиом милошћу цар Аустріиски, краль Чесски и. т. д.

Апостолички краль Угарске.

Омилѣне нам Угарске и сдружених кралѣвина вѣрни великаши и представници у заєдничком споразумленю поднели су Нашем Величаству ради потврђеня слѣдећи законски чланак:

ГЛАВА I.

Дужност и ослобођенѣ од ученя.

§. 1. Сви родительи или старателъи, овамо подразумѣвајући и оне, у чіим се кућама дѣца као занатлиски научници ил као домаће слуге држе, дужнису свою дѣцу или питомце (ако се о ньиховом васпитаню код куће или у приватном учевном заводу постарали нису) у явну школу шилята од навршене шесте до навршене дванајсте относно пестнајсте године.

§. 2. Тѣлесно или душевно слабу дѣцу на свѣдочбу званичнога лѣкара може ипак школска столица (§. 117.) на краће или на дуже врѣме од дужности долазеня у школу ослободити.

§. 3. Они, кои пате од прилѣпчиве или умне болести, и кои су сасвим тупоглави те се учити немогу, имаю се из явних завода изключити.

§. 4. Ако родитель, старатель или газда обвезног ученика од школе задржава, има се на испуњаванѣ ове своѥ дужности озбиљно опоменути. Ако се пак употребленѣ моралних средства, што на ову цѣл служити могу, безуспѣшно покаже, и ако учити се обвезани питомац и на далѣ од школе задржаван буде; то се има родитель, (старатель или газда), — кои свою дужност неће да чини, — у први мах са 50 новчића; у други са 1 фр.; у трећи са 2 фр., а у четврти са 4 фр. у корист школске благајнице казнити. Шта више, ако ни ова четирикратна казна не би родитеља (газду или старатеља) на испуњаванѣ дужности обратила; то ће онда дотична школска столица о овоме извѣстити висшу школску власт, коя ће по том код обштинске власти тражити, да се од школе задржаваноме а учити се обвезаноме дѣтету обашка старатель нареди.

§. 5. Случаѥви, у коима се изостаянѣ од школе допустити може, опредѣли ће се у наредби, кою ће министар явног обучаваня издати.

§. 6. Родитељима и старатељима слободно ѥ дѣцу свою код куће или у приватним и явним заводима ма коѥ вѣроисповѣди, а такође и у учевним заводима, што се у другом мѣсту находе, васпитавати дати.

Али о томе дужни су родитељи или старатељи слободну од билѣговине свѣдочбу мѣстной школской столици показати; исто тако дотичне школске власти дужне су пазити, да дѣца та барем онако наставлянѣ добияю, какво би добияти могла у явной сходно закону уређеной народной школи, и да се уче све ѥднако докгод траю за ученѣ обвезнопрописане године.

§. 7. Питомци, што се код куће уче, дужни су сваке године испит полагати пред учитељима коѥг саотвѣтног явног учевног завода.

ГЛАВА II.

Дѣлокруг и подизанѣ народних учевних завода.

§. 8. Народни учевни заводи ѥсу: основне и висше народне школе, грађанске школе и учитељишта.

§. 9. Народни учевни заводи или су явне, или приватне школе.

§. 10. Явне народне учевне заводе по начину законом одређеноме могу подизати и издржавати у домовини находеће се вѣроисповѣсти, друштва, поѥдини људи, обштине и држава.

ГЛАВА III.

Народни учевни заводи што их вѣроисповѣсти подижу.

§. 11. Вѣроисповѣсти могу у свима онима обштинама, гдѣ

им вѣрни стануЮ, собственом снагом издржавати и подизати явне учевне заводе; оне могу на подизанѣ и издржаванѣ тих учевних завода и од сада употребљавати материялну помоћ своих вѣрника по ономе начину и у оной мѣри, како њихова собствена представништва одреде и као што є досада у обичаю било; оне саме могу у тим заводима учителѣ и наставнике бирати и овима плату опредѣльивати, учевне кньиге одређивати и у погледу на редостав и начин обучаваня, узимаюћи у призрѣниє опредѣленѣ §. 45. уредбе доносити, под слѣдећим условима:

1. да у погледу на зиданѣ и преустрояванѣ своих школских здания опредѣленьима 27. и 28. §§. закона овога задоста учине.

2. да пред очима имаю 29. и 34., далѣ 133. и 141. §§. овога закона, кои гласе о раставляню мушких и женских ученика, о брою дѣце што ће єдан учитель имати да учи, о учителѣвой способности и друговрстном заниманю.

3. да у њиховим народним школама буду найманѣ ови учевии предмети:

а) наука вѣре и благонравности;

б) читанѣ и писанѣ;

в) рачун из главе и с бройкама, и познаванѣ отачественних мѣра;

г) єзикословлѣ;

д) почетци из природописа и природословля са обзиром на начин живота и на предѣл, ком већи део дѣчіих родитеља припада;

е) отачаствени земльопис и повѣстница;

ж) практична упутства у польском газдованю, особито у вртарству.

з) кратко познаванѣ грађанских закона и дужности.

и) поянѣ;

і) тѣлесна вештбаня са обзиром на войничко вештбанѣ.

4. да школе те са школским таблама, а у колико є можно и са земальским круглама, земльовидима, природописним сликама, и уобште са найнуждніим учевним средствима снабдѣвене буду.

5. да у тим школама време ученя по селима найманѣ 8, а по варошима найманѣ 9 мѣсеци трає.

§. 12. У висшим народним и грађанским школама, коє вѣроисповѣди издржаваю ил коє ће у будуће подизати, —

осим оних §§. овога закона, кои гласе о раставляню мушких и женских ученика (§. 29. и 63.), и о брою питомаца што их єдан учитель учити може (§. 34), — имаю се іошт и оне наредбе, коє опредѣлюю године учевних течаєва у висшим народним и у грађанским школама (§. 61. и 68.), као и учевне предмете (§. 64. и 74.), обдржавати.

§. 13. Свака вѣроисповѣст може подизати и издржавати и учитељишта, под тим условом, да та учитељишта зарад практичног изображаваня питомаца скопчана буду са школом за вештбанѣ, да се у њима барем оне науке и у онакой обширности предаю, као што є то у закону овом за државна учитељишта наређено (§. 88.); да се у њима сваке године явни испити држе и успѣх да се министру явног обучаваня на знанѣ доставля, и напослѣдку, да се за питомце, кои у њима науке сврше, приреде испити, кои ће одговарати у §§: 102. и 103 прописаним строгим испитима.

§. 14. Сви вѣроисповѣдни народни учевни заводи стоє под врховним надзором државним. По томе правительство има право и дужност:

а) да и вѣроисповѣдне школе преко своих органа повремено надгледа;

б) да строго мотри, како би се у §§. 11, 12 и 13 означени услови точно извршивали;

г) да себи увѣренѣ набави о томе, да л' дотичне вѣросповѣдне власти извршую ону дужност, по коіой имаю пазити да се школско иманѣ у безбѣдности држи и на опредѣлѣну цѣл обраћа.

д) да путем дотичне вѣроисповѣдне власти набавля статистичке податке о вѣроисповѣдним школама.

§. 15. Ако вѣроисповѣдне врховне власти у §§. 11., 12 и 13. означене услове ни после три полгодишнѣ правительствене (владине) опомене не би испуниле; правительство може наредити установленѣ заєдничке обштинске школе, и обштина се овлашћує, да може законом установлѣни школски порез разметнути и на оне вѣроисповѣди, коє ни после речене троструке опомене неће или нису кадре у погледу своих вѣроисповѣдних школа, у гореспоменутим §§. — има означене услове испунити.

ГЛАВА IV.

Народни учевни заводи, што их приватне особе ил' задруге установе.

§. 16. Приватне особе и задруге могу такође подизати основне и висше народне, грађанске школе и учитељишта

а) ако су приватне особе снабдѣвене с писменом (дипломом) о способности за учевни течај, ког су отворити наумиле, или ако су своим радом на том полю по знаню окружне школске столице и правительства обште припозваванѣ заслужиле,

б) ако су задруге по смислу своих у напред правительству обявлѣних основних правила изрично баш на ту цѣл саставлѣне.

§. 17. Ови ће заводи бити явни, ако дотични у устройству и учевном плану установљаваюћег се завода, — ког су дужни најманѣ на єдан мѣсец дана пре отвараня путем окружне школске столице правительству поднети — свим оним требованьима задоста учине, коє овай закон за подобне обштинске и државне учевне заводе установлява.

§. 18. Могу такође и приватне учевне заводе подизати у ком су случаю дужни правительство о своіой намѣри уз доставленѣ устройства и учевног плана, путем окружне школске столице најманѣ с єдним мѣсецом дана унапред извѣстити.

§. 19. Сваки такав приватан увевни завод обвезан є што се учевних предмета и ньихове обширности тиче, одговарати оним явним учевним заводима, коє хоће да надокнади.

§. 20. И у оваким приватним учевним заводима имаю се сваке године явни испити држати, коих дан има се окружном школском надзорнику и мѣстной школской столици барем на мѣсец дана унапред обявити, да могу на нѣму присутствовати, относно себе заступити.

§. 21. Правительство може према отношаима, нарочито нуждним и отличним приватним учевним заводима моралну и материялну подпору пружати.

§. 22. Напротив, ако се у тим учевним заводима опредѣленя овога закона не би обдржавала, или ако би правительство дознало за какве моралне мане у ньима: може путем окружног школског савѣта наредити изслѣдованѣ и сходно проналазку може дати завод затворити; шта више у ванредним случаєвима може и пре свршеног изслѣдованя дѣланѣ дотичног учевног завода обуставити.

(наставиће се.)

СЛОВО НА СВ. САВУ

говорио 14. Јануара 1869.

У ДВОРАНИ СРБСКОГ УЧИТЕЉИШТА У СОМБОРУ

Милан Костић магистар св. богословије.

Божанствене песме, отпеване мало час у дому Бога живога с побожним срцем и с узвишеним духом у славу и хвалу српском великом просветитељу Сави — проникле су ми до дна душе умилним заносом; занеле ме далеком успоменом, живом сликом некадање српске славе; сетиле ме на заслуге великога српског просветитеља по наш народ — по српство. А са сећањем на делање великога народњег мужа Саве, сетиле ме и на велику синовљеву дужност: да славим његов свети спомен. С' тога ево, славни зборе, ступио сам међу вас, да одговорим тој светој дужности. — Али осећам да нисам дорастао томе, да достојним венцем увенчам славу св. Саве; да истинито и верно пресудим његове заслуге по народ српски; — а можда још мање да их представим оним живим бојама, коима би их хтео да навајам у срце сваког брата србина. — Но што неузможе моја реч — то ће допунити ваше добро српско срце. —

На свечани данашњи дан морамо се нехотице у мислима пренети у оне горске дивотне пределе, где некада владаху српски краљеви и цареви — а где се сада некрст размеће. — Стеван Немања створи из раскомаданих српских жупанија које бијаху под различитим жупанима, једну државу, једно тело; сакупи мало и велико у једну задругу. И тако с' поља бијаше српска земља сједињена — но из нутра не бијаше у њој потпуно оне свезивајуће наравствене свезе, која народ више веже него сви политични савези и спајања; у њој небијаше подпуно свете еванђелске свезе, хришћанске светлости, која даје уму виши полет, души више уздања, а срцу благороднијих и племенитијих осећаја — човеку у опште познавање свога човечијег достојанства, своје славе, своје ништавости, своје силе и немоћи; славе и силе као најсавршенијег земног створа — а ништавости и немоћи без божијег благослова. — Срби истина давно пре св. Саве примише хришћанску веру: али међусобни раздори и друге разне околности недадоше, да зрак чисте просвете осветли цео српски народ и да га увек учини сјајним. Истиниту просвету, главни стуб будуће српске славе, српскога уздања, морао је тек св. Сава да сазида.

Као што у маленом семену мирисне липе лежи клица великог и лиснатог дрвета; — тако у младом Рацку — најмлађем Немањином сину — лежаше клица к будућем неуморном делаоцу на пољу народне среће. Но као што и семе осим клице треба још и других услова, па да тек онда узрасте из њега дрво, које ће да развије на далеко своје лиснато грање и да под свој дебели лад прими уморена путника, да га напоји мирисом; — тако и да се у Рацку разавије она божанствена клица виших и преузвишених душевних сила и врлина, које ће да приме у закриље српски народ, и да му дадy бајна мириса — вечна уздања у Онога, који никог обратившег се к њему, неоставља несаслушана — ваљало је и Рацку других услова, ваљало му је оставити сјајне бабине дворе. Дворска светлост и сујета, владаочева круна и госпоштина — све то бија пред Рацковим очима тамна опсена према сјајним и у недоглед блистаюћим се дворовима, слави и сијању великога владара неба и земље. Његова душа тежила је за нечим вишим, његово срце куцало је за нечим благороднијим. И он остави сјајне дворе и оде потајно у св. Гору, која се славише побожношћу и великим хришћанским врлинама; он оде тамо да облагороди вишом науком и просветом своје срце и душу: да се у тишини и миру, далеко од љуцка свакидашња метежа спреми за велико дело, на које га склањаше његов унутарњи позив; оде да се понизи до најнижега те да се после уздигне до највишега.

Овај Рацков корак бијаше од велике користи по целу српску државу и у опште по цело српство.

Појав Рацка — названог после Саве — у народу србскоме бијаше грдан скок у току времена. Природа истина нетрпи скокове, и сваки човек носи у себи тип и слику свога времена. Али рађају се велики мужеви — ђенији, — кои се високим духом и полетом узнесу далеко напред пред својим народом, и својом силном умном силом и даром повуку за собом народ — прероде га — то су епохе у животу једнога народа, и таком епохом у животу православне цркве могао би назвати појаву св. Саве на обзорју црквенонародне просвете народа српскога. —

На скоро сазреше благодетни плодови Савина бављења у св. гори. Вративши се на позив свога брата Стевана у своју земљу са моштима свога родитеља Немање, прозваног у калуђерству Симеона, затече он овде велика нереда. Браћа Немањићи отимаху се за престо; неслога поче да руши тек што подигнуту државну зграду; папа римски шћаше да се користи

братском неслогом те да подвргне српску православну земљу свом за славом и влашћу грамзећем туторству; у младој хришћанској пастви бијаше у сљед таквих неповољних околности јереси и оступништва од истините вере православне; — бијаше хрђавих обичаја: сујеверја и друга безбожништва. — Све те ненепогоде што се навлачише на младу српску државу као тмасти облаци, и стајаху на путу умном и материалном развитку српскога народа, разагна св. Сава своим мудрим саветима, своим јасним и красним разговорима о чистој православној вери, својом проповеђу о науци великога нашег учитеља и спаситеља; своим собственим примерним и узоритим понашањем. И пошто се по кратком одсуству повратио као архиепископ српски, опаса он љубављу, благошћу и мудрошћу све крајеве српских земаља, Срема, Славоније, Хрватске, Босне, Херцеговине и Зете и на Спасовдан круниса на српски престо брата свога Стевана првовенчанога.

Но да земља српска буде у цркви независна, издјејствује он, кад ће да постане српским архиепископом, у цара грчког Теодора Ласкара и патријарха Германа, те му ови даду 1222 год. повластицу: да Срби на свом сабору сами себи бирају архипастира — јер дотле стајаше српска црква под грчким патриархом, — да српска црква буде слободна самостална и независна од свака страна уплива, да има подпуну унутрашњу самоуправу. На основу те повластице раздели св. Сава српску земљу на 12 епископија, по целој српској земљи разсеја духовне пастире да чувају и пасу младо душевно стадо. А сам учаше без престанка народ православљу и челичише га њиме; — даде му у аманет веру православну, знаменова га тим вишим знамењем — вером православном. Јесте, вером православном — овим верним пратиоцем и чуваром народа српскога кроз толике векове патње и мучења. Каким благословом знаменова он српски млађани народ, онаким му плодом и уроди његов благослов. Србин обљуби своју веру, пригрли православну цркву, посвети њоме сав свој живот — и прели је себи у срце, у душу, у мисао; — а и сам се прели у њу, Име „Србин“ приљуби се к имену „православан“ — и оба имена посташе неразлучним једно од другога. Две велике силе „српство“ и „православље“ — стопише се у један непобедим елеменат, који ће да пркоси бесном натиску азијатска фанатизма и хитрим језуитским сплеткама и лукавштинама. — А како се православље са својом народном службом и напевом, са своим слободним и духу народа срп-

ског отговарајућим установама србству омилило, о том сведоче оне силне величанствене задужбине — низ бисера побожнога српскога срца, којима српски народ окити своју земљу, о том сведочи борба многих векова и небројени број српских мученика, што падоше „за крст часни и слободу златну.“

(наставиће се)

Мисли о садашњим школским читанкама и предлог како би их прерадити требало.

(продужено.)

ПРВА ЧИТАНКА.

У овој читанци, као у оној књизи, која ће још доста малену децу забављати, ваљало би да буду сви чланци укратко и разговетно списани. Тако ће их дете лакше сватити, и о њима се изјаснити моћи.

Са гледишта каква је задаћа ове прве читанке, ваљало би овакав садржај да јој буде:

Имала би две главне поле или разделка. У први и главни оделак, коме би задаћа била, да у деци чувство морално и религиозно снажи и срце облагороди, ваљало би да уђу: кратке приповедке из старог и новог завјета; нека најкраћа и најглавнија жића светих, а тако исто кратке и лепо извијене моралне приповедке понајвише из дечијег живота извађене.

Испод сваке приповедке дошле би главне науке у виду светих и народних изрека.

Између појединих чланака стављене би биле Српске народне песме краће и особито на морал односеће се.

За овим би у ову исту прву половину или оделак имао уђи и часловац као такође религиозни предмет за читање одређен. Неби се морао цео данашњи часловац тискати, него тек поглавито оне ствари које се на вечерњу о св. служби чути могу; наравно то би им се тумачило па би деца кад су у цркви и разумети могла.

У ову прву половину читанке ове имало би уђи и црквено појање као такође религиозни предмет. И из овог ставило би се тек само оно што је овој дјеци нуждно.

Ради помагања деци и учитељу у тумачењу црквенословенског језика, ставио би се у ову читанку натраг мали речник са значењем главнијих и тежих црквенославенских речи, које се у овој читанци нађу.

Друга пола или оделак, ком би задаћа била да децу ову упозна колко толко с људма, светом и стручним знањима, ваљало би да садржи: добре, разговетно списане чланке о најобичнијим знањима за породицу, за обичан живот и дружење људско и дужности према овима. Даље: о најобичнијим домаћим животињама, растињама и минералима, са главним изводом науке какву добит и штету од њих добијамо и како их негати имамо.

У тесну свезу с овим ваљало би довести и нека најобичнија знања о привреди, како би дечица још у младим годинама заватила честита корена у овој главној људској потреби,

Даље требало би да се нађу најобичнија, у кратком али лепом и разговетном штилу списана знања из српске повести коима би задаћа била да нам још код оваке мале деце почну будити чуство народно — свест народну.

После: нека се нађе по нешто, опет лепо на просто за ову децу изведено о физичном и обичном земљопису, како би деца општину, околину описати, и по нешто о месецу звездама и декојим појавама небесним казати умела, а сујеверје искорењавало се.

Даље: Из Физике, да упознају најобичније домаће справе и појаве, где може и о томе учи како човек да чува и нега здравље своје и о благом обичају.

Између ових чланака где се како потребно покаже, ваљало би да уђу сходне изреке нар. песме и басне.

После свега овог имао би учи овде један пододелак који би сачињавао за себе као неку малу забавну читанку и у кои би ушло: занимљиве, научне загонетке, народне приповедке и песме: лепе краће светске песме и описања од припознатих наших нових списатеља.

На сав састав читанке смотрени бити морамо, ал особито код ових одломака имали би на чистоћу језика, јасност и разговетност пазити, јер ће ове чланчиће деца понајвише превртати и читати, те у њима и лепе забаве наћи, па тим себе на читање и других књига побудити.

На крају би изметути били бројеви до 100 са арапским црквенославенским и римским бројкама и питагорина таблица.

ДРУГА ЧИТАНКА

Ова је одређена да нешто старију и разумнију дјецу обавештава, занима и за живот справља. И у главним школама има она велику задаћу, ал особито у нашим обичним сеоским врло је важна: јер се ова деца, ако не пре, ал с овом читанком за цело са школом опросте. Бар тако сад ствари стоје. Па какова знања из ње поцрпе онолику ће и корист имати. За то, по улози, коју ће она под мудром управом учитељевом представљати, треба и да је сходно удешена, одабрана и ваљана садржаја.

И у овој ће читанци бити две главне поле. У прву полу ушле би релиђиозне и моралне приповедке, мало обширније, слободније и занимљивије но у првој читанци. Ушли би ту даље чланци и из црквене повести, најобичнији обреди црквени, жића главнија и декоја одабрана парамитија.

Исто тако и што се морала тиче, одабране би биле приповедке из дечијег и нешто из светског живота, ради добрих и користних знања и савета који су данас тако јако потребни.

Свете и народне изреке, све ће то и ову као и прву читанку украшавати.

За црквенословенско читање овде би уметути били псалми особито они које у цркви деца чују, и оне главније молитве из часловца које нису у првој читанци изложене.

Иза овога би дошло црквено појање и то све оно што овој деци у дужност спада са декоим одабраним црквеним песмама.

И у овој ће читанци натраг стављен бити речник црквенословенски речи са српским значењем ради испомоћи деци и учитељу.

У другу би половину ушла стручна знања, о важности и праву човека у обштини и држави, о дужностима према овима, како се неће ни од кога за нос вући и газити дати, ал и друге сам невређати но поштовати.

Из природописа била би стављена обширнија знања о нашој домаћој познатој и декојој дивљој шумској животињи, растињи а и рудама, да их могу од прилике познати, разликовати а и добит и негу сватити.

Одма иза овог дошли би чланци о домаћој привреди, и особито на ову радњу у читанци ваља пазити и тако ју удесити, да се јошт деца наша а са њима и народ, вредности, радиности занату, трговини, уметности и штедљивости, овим најваљанијим врлинама из привреде привикну, па да се тако по времену са осталим народима изравнати могу.

Из Српске повести ушла би наша српска повестница од најстаријег времена до свршетка битке косовске укратко редом, пак онда: нешто о најглавнијим деспотима, о прелазку у Аустрију, о главним цртама народа нашег у Угарској, Славонији и Хрватској, њиховим заслугама и повластицама уз то и нешто о новијем животу срба.

Повестница неби смела бити испуњена са голим наводима маловажних имена, река, брда, земаља градова и година, нити би се смело дати и најмање што приметити да је пристрасно писана.

Из земљописа ушла би: прва лекција на земљописној карти: Бачка, Банат, Срем, Славонија, Војена краина, Хрватска, Далмација, Угарска, Аустрија, и њени народи, Европа њене државе и народи по вероисповеди и народности и напредности — Од држава би само Аустрија обширније нешто стављена била и Турска око србадије тамошње, иначе је доста од сваке Европске државе величину, број душа, главни и још који знаменитији град, реку, брдо, и производе и радиност. Још би ту стављена била главнија знања сви 5. чести света са житељи; а поред свега имао би још ићи згодан опис св. земље ил Палестина.

Из Физичног земљописа би било стављено о земљи као небесном телу, о видокругу, сунцу, округлости и обрту земље; како стоји земља према сунцу: о стојећим ходећим и репатим звездама, о помрчењу сунца и месеца.

Из Физике. Ту би ушли предмети који би са садржајем своим у стању били олако упознати децу са већим нуждним и потребним домаћим справама, даље, о ваздуху, води, пари, киши, ињу, магли, снегу, облацима. Још би ушло овде обширније познавање тела човјечијег са главним изводом науке за чување и негање здравља.

За овим стварима ушо би и у ову читанку један поделак као „забавна читанка“ Ту би ушле разне забавне и занимљиве ал и на разне врлине децу побуђујуће ствари: Могле би дакле доћи: басне, приче, народне приповедке, загонетке, тумачење пословица, декоји леп кратки опис ког Српског или другог славенског краја, гдекоје песме од новијих Српских песама, неке умне и гимнастичне игре и овоме равни предмети.

На крајњем листићу дошли би бројеви до 1000. са арапски црквенословенки и римски знаци и питагорина таблица.

(свршиће се.)

Дописи.

Ђ. Сомбор. Две нове наше предградске школе лепо напредују Учитељи се веома труде, а родитељи увиђаюћи корист од школе добровољно децу у школу шалю, и сваки дан све више деце у школу доводе.

Честита црквена обштина Сомборска желећи да се увелича фонд зарад набављања одеће и књига сиромашној деци, кога лане преч. г. Димитрије Поповић парох и Благородни Господин Антоније Коњовић градоначелник основаше, одредила је у Децембру пр. године одбор под председништвом г. Дра Николе Максимовића вар. великог бележника, кои ће прилоге на поменути Фонд купити. За ову зиму одредила је обштина 50 Фр. из своје касе на набављање одеће и обуће сиромашним ученицима у предградским школама.

За тай новац набављено одело раздато је школској деци у обштинской дворани на бађни дан на велику радост малих ученика и њихових родитеља, те је тако више од 20 кое мушке кое женске деце заодевено и обувено.

Осим тога тутор велике цркве наше Благопоштенородни Господар Теодор Гргуров поклонио је 8 пари ципела, једне нове чизмице и неколико комада половних хальина, кое је сиромашној деци на отцеве распокланяно.

Други дан Божића учинила је обштина наша уговор с искусним академичким сликаром из Новога Сада господином Симићем, кои ће саборну цркву нашу светим иконама украсити. Сликарски посао стояће на 10000 Фр. Како чујемо господин Симић је обећао да ће посао свой за 4 године свршити а радиће га овде у Сомбору, гди му је обштина у црквеном дому стан и радионицу одредила.

Са овим делом завршила је радню стара обштина црквена и пошто су рачуни од црквеног имања предани, Јануара 26 изабрана је по смислу саборских заључака нова црквена обштина а 30 Јануара изабран је одбор црквене обштине. За председника у обштини и одбору изабран је једногласно Госп. Антоније Коњовић за подпредседника г. Јован Вуић старији, за перовођу г. Стеван Чордар.

Из Потисия. Немогу довольно описати колико ме је и како обрадовало кад сам сазнао, да ће наш верни приятель и помоћник и опет следеће године излазити под лепим именом „Школски лист.“ И заиста прави напредак школе наше је с моје стране без честита органа школског ни помислити немогу.

Кад сам оно пре разабрао био да ће „Школски Лист“ због слабог новчаног подпомаганя престати, мислио сам у себи: Да грдне сраморе наше, код толиких учителя и управителя, код толиких обштина наших па да школски лист обстати неможе!“ Особито ми је чудо, што се браћа учитељи и господа управитељи за овай Лист болѣ незаузимаю, а могли би га сви па баш и они најсиромашнији не само држати, него сваки и по кое предплатника наћи те тим и читанѣ у месту свом распростирати, и користни Лист овай одржати.—Браћо учитељи! нама је — ако смо ради да велику задаћу свою извршимо, још много

читати и учити се нуждно, па зар ћемо ми, — докле други срећнији народи множину таковых листова имаю, — наш овай управо рећи на овой страни єдини у сваком погледу чисто србски школски орган напуштати, да се дави и да га нестане са лица землѣ ; па онда кад га већ небуде можда ћемо се чудити и питати: зашто смо заостали од других народа. С' тога нека нам буде сада свети задатак предплатити на Лист Школски и скупити сваки барем по неколико предплатника, да тако у ово кобно и прелазно време неостанемо без свог народног учительског гласила, без Листа, кои ће нас поучавати, упућивати и посао нам олакшавати, а народу србском являти шта се у школи Србской, — кою славни саветник наш др. Натошевић пре десетак година из мртвила подиже, — данашњим даном ради, и шта би у њой радити се имало.

Овде є код нас општа жеља свию поштених и родолюбивих Србаља, да се за врховног инспектора школског што скорие постави велезаслужни Господин Натошевић, и да се за дивцезанске инспекторе школске с њиме у споразумлѣню поставе они мужеви, кои су делом осведочили, да им напредак народне школе наше на срцу лежи и кои школску струку најболѣ разумею.

У Србском Бечеју 20 Јануара Мило ми є да вам могу доставити радосну вест, да смо Св. Саву нашег Србког просветитеља са особитом свечаношћу прославили. Ч. Г А. Поповић капелан казао нам је ваљану поуку у цркви, а по свршеном водоосвећењу у школи беседио је наш женски учитель г. Ст. Жекић. Са вештом беседом својом занимао је нас понајвише око васпитања обојег ал особито женског пола и добар је утисак учинио на скупљени силени народ. Приликом целивања на позив преч. г. Проте придошло је у овдашњи школски Фонд до 55 Ф. од коих ће се по свој прилици то досадашњем обичају пола на умножење Фонда, а пола на помоћ сиромашној деци раздати.

У вече на дан нашег Просветитеља изненадила нас је овдашња „омладина“ са приређеном „беседом“ на добре цели. „Беседа“ је одпочета са „Воскликнем љубовију“, За овим је декламовала мала ученица Ленка Мартиновића „Рањенике“ на обште задовољство. После мале сеје ступио је пред силни искупљени народ брат Ђорђе Јосић, и исказа са особитом уметношћу песму : „на св. Саву“. Затим је складно одпевана приморска песма „Попухнул је“ — Сад нам се указа овдашњи учитељ г. Ђ. Глибоњски, и у свом говору вешто је извео „наше мане наше љуте боље“, казао је у лепом разговетном слогу народу скупљеном где га понајвише боле; и као преки лек, против свију наших убитачних боља — зала — топло је свакоме препоручио просвету и науку са правим духом народним задануту, тако ћемо — рече говорник — стећи здраву свест, која је данашњим даном једина у стању, како поједине људе тако и народе од свих беда и невоља, сачувати. По кратком одмору видесмо пред нама малу ученицу Милеву Јовановића, она нам уз бурно одобравање изказа „Одпуштени војник“. „Беседа“ је завршена са песмом „Ја сам Србин србски син.“

Улазак је био безплатан, па је ипак том приликом пало до 55 Ф. а вр. Кад се трошкови, одбију, остане чиста добита 41 Ф 81 нов.

Од ових новаца шаље наша „омладина“ вама 21 ф. да за исте новце 7 примѣрака „Школског Листа“ т. г. шаљете сиромашним учитељима у школама у Босни, Херцеговини, Старой Србиіи и Црној Гори, а по нужди и овостраној браћи нашим учитељима, наиме: у Хрватској и Барањи. Као што сам извештен оних преоставших 20 ф. 45 нов. послаће се фонду „Уједињене омладине српске“.

Благород т. Јован Савић отвјетник, желећи овдашњу школску младеж што боље унапређену видети, о идућим испитима обећао је дати један сребрн новац ономе ученику, кои се у наукама и владању одликовао буде. Ово је заиста редак пример у нашему србству, и сувишно би било и коју речцу у похвалу овога дела говорити: ал је с тим више желити да се и остала имућнија браћа Србска на овога добротвора угледе.

Госп. Стеван Бошковић мерник предплатио је за књижницу наше школе на часопис „Школа“ што у Београду излази, на чему нека му је велика хвала.

Број уписника на „Школски Лист“ у нашем месту знаменито је порастао, а то је јасан знак побуђене свести овдашњег становништва и с правом очекивамо, да се и друга бар већа србска места с нама споредe.

Школске вѣсти.

„НАУКА О ВАСПИТАНЮ“ Отлични и неуморни радин на полю научне књижевности наше господин Димитрие Матић министар просвѣте у Кнежевини Србской завршио е свою „Науку о Васпитаню“ са трећим делом кое е на св. Андрию год 1868. на свѣт издао под насловом „Васпитанѣ одрасле деце и омладине разне школе“.

Као што смо у свое време први и други део „Науке о васпитаню“ обштинству нашем препоручили, тако препоручуемо сада и овай трећи део, с жељом да се овака велекористна по све учителѣ и васпитателѣ књига у србским породицама чита и проучава. —

„Наука о васпитаню“ добитисе може у књижари Валожића у Београду.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЉИМА (наставлѣно из броя 1)

Преосвештени Господин Лукиян Николаевић Епископ Горњокарловачки поклања школама у Стеяновци, Вогњу, В. Радинци, далѣ омладини србской што се учи у реалкама Петриньской и Госпићкой, у школама Сењским и у Богословіи Плаштанской свега 7 примѣрака.

Господин Урош Луяновић бележник марадички поклања едан примѣрак Школскога Листа осн. школи Србской у Петриньи.

По ревностном заузимању госп. Ђорђа Теодоровића учителя Сомборског предплатили су у Сомбору ова Господа на Школски Лист за сиромашне школе, и то на целу годину; Г. Гедеон Леовић адвокат за школу Цетиньску у Црној Гори; Госп. Антоние Коњовић градоначелник за школу Приштинску у Старой Србиіи и Перојску у Истриіи, — два примѣрка; Госпођа Јулияна Герасовића за школу у Овсеници у Банату; Др. Ђока Максимовић за Школу Мосгарску у Херцеговини; Г. Константин Стојковић жупаниског судског стола

присѣдник за србску школу у Гложану, и Г. Ника Теодоровић трговац за школу у манастиру Житомишлићу у Херцеговини Г. .Г. Ант. Янковић и Паво Станимировић трговци предплатили су на прву и другу трећину Школског Листа од ове године за србског учителя у Рудньи у Банату. (пордужиће се.)

ДОБРОВОЛЬНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛСКОГ ЛИСТА ОД ЧИТАЛАЦА КНЬИГЕ: „СРБСКА НАРОДНА ЦРКВА“ (наставлѣно из бр. 1.) 7. Госп. Максим Папић прота жабальски 2 ф.; — 8. Благор. Г. Петар Васић адвокат у Кикинди 2 ф.; — 9.Црквена обштина Старо Шовска 2 ф.; — 10. Одбор. срб. цркв. певачког друштва у Панчеву 10 ф.; — 11. Вл. Госп. Ник. Јовановић сенатор у Кикинди 1 ф. Свега: 17 ф.

Кад се овой сумй дода 12 ф. 49 нов. (види бр. 1 стр. 16) то износе сви досадашньи од ове врсте прилози: 29 фор. 49 нов.

ПРИЛОГ НА ФОНД ШКОЛ ЛИСТА. О светосавской свечаности у Мокрину на позив учителя тамошнѣг Госп. Николе Іанковића скуплѣно є на фонд Школского Листа, и то из таса 5 ф. 20 кр. прилог башаидског посланика Гд. Паѳ Трифунца од два фор.; далѣ из црквене касе 2 ф. и из обштинске касе 5 фр. — и тако свега 14 ф. 20 нов. Са прилогом у бр. 1 ове године обявлѣним износе обични прилози од нове године у свему 15 фр. 20 н.

УРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МѢСТА. У варошици Чакову два учительска мѣста, и то у старием разреду с платом од 262 ф. 60 н. а. вр. 2 ланца ораће землѣ, по ланца баште, 50 пожунаца жита, 25 фунти свећа и 10 хв. дрва; у млађем разреду с платом са 200 ф. а. вр. 25 пож. жита 15 фунти свећа, 8 хвати дрва. У обадва разреда учевни є єзик србски. Молбенице се имаю ч. консиеторіи Темишварской найдалѣ до 8 Фебруара поднети.

У селу Сиригу у Банату с плаћом 450 а. вр. и с слободним станом. Учевни є єзик србски а молбенице се имаю ч. консисторіи Темишварской до 8 Фебруара цоднети.

Код Уреднишства овог може се добити
Школски Лист год. 1862. за 1 ф. 60 нов,
„ „ „ 1864. „ 1 „ —
„ „ „ 1865. „ — 25 „
„ „ „ 1868. „ 2 ф. —
Ко ове Листове имати жели нека пошлѣ у напред готов новац па ће му се путем поште одправити, али тако да он поштарину плати.

☞ Ко Лист овай држати жели нека нам се што пре прияви.

Сву ону Господу коя су прва два броя примила сматрамо за предбройнике и молимо да изволе предплату што скориє послати.

Ко нежели Лист држати нека нам 1 и 2. брой поврати, ма да их є и разрезао.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издаѳ и уређуѳ Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андриѳ Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 3. У Сомбору 15. Фебруара 1869. Год. XI

ЧЛАНАК XXXVIII ЗАКОНА

од 1868 године.

(наставлѣно.)

ГЛАВА V.

Обштински народни учевни заводи.

§. 23. У оним обштинама, гдѣ вѣроисповѣди неиздржаваю школу, коя наредбама закона одговара, као и у другим у овом закону назначеним случаєвима, дужна є обштина народне учевне заводе подлѣи.

§. 24. Оне школе, што их тако обштине подигну, єсу заєднички учевни заводи за дѣцу обштинских становника без разлике вѣроисповѣди.

§. 25. Уобште несматраю се од сада за вѣроисповѣдне школе они учевни заводи, коє сви чланови обштине без разлике вѣроисповѣди из обштинскога имања и прихода издржаваю.

Присвем том у погледу оних већ постоєћих вѣроисповѣдних школа, коє су се досада из обштинског имања и прихода издржавале, слободно є дотичной обштини и на далѣ досадашньи обичай задржати: но у таком случаю има се помоћ између школа различитих вѣроисповѣди у праведной суразмѣри подѣлити, и неможе се ни од єдне вѣроисповѣдне школе одузети, докле се непрестане давати и школама других вѣроисповѣди.

§. 26. У обштинама од различитих вѣроисповѣди, ако би поєдине вѣроисповѣди и кадре биле захтеваньима закона овог одговараюће народне школе издржавати, али доћу до тога увѣреня, да заєдничком снагом могу у болѣ цвѣтућем станю издржавати заєдничку обшту школу, на кою би могли помоћ од цѣле обштине, шта више и од саме државе потраживати; могу се различитих вѣроисповѣди школе у заєдничку обшту школу преустроити. Тако уєдинѣна заєдничка школа постаће права обштин-

ска школа, на кою се распростиру сва она опредѣленя овога закона, коя гласе о обштинским школама.

§. 27. Школска здания, што ће се изнова зидати, имаю се на здравом мѣсту сазидати, и треба да су сува и да су према брою дѣце (на єдну дворану 60 дѣце, и на свако дѣте по 8—12 квадр. стопа рачунаюћи) са довольним на брою пространим и видним дворанама снабдѣвена.

§. 28. Народно-школске власти, вѣроисповѣдни, обштински и правительствени органи дужни су подєднако свима средствима што у круг ньиовог дѣланя спадаю настоявати, да се и постоєћа већ школска здания, — у колико у предидућем §-у наведеним потраживаньима неодговараю, — како чрез вѣроисповѣди, тако и чрез обштине, чим могуће буде, свуда сходно поменутим потраживаньима преустроє.

§. 29. Мушка и женска дѣца треба да су разлучена и да се, у колико є можно, у одделѣним дворанама обучаваю.

§. 30. Обштина є дужна школу са земальском круглом, земльовидом, таблама, природописним сликама, и са свима нуждним и на брою довольним учевним средствима снабдѣвати.

§. 31. Дѣца, коих се сиромаштво докаже, добияю од школе кньиге за бадава.

§. 32. Дужна є обштина нуждне школске кньиге и учевне опреме сваке године унапред набавити и ученицима преко учителя уз рачун по потреби подѣлити. Цѣна тих кньига и опрема заєдно се купи са платом за обучаванѣ (дидактром.)

§. 33. О плаћаню учителя по смислу овога закона обштина се стара.

§. 34. Єдан учитель редовно неможе више од 80 питомаца обучавати.

У ванредним случаєвима може дотична школска власт дати на то допуштенѣ.

§. 35. Терете обштинских народних школа у првом реду сноси обштина, коя на ту цѣл може на сваког у средини своіой живећег или ньой припадаюћег грађанина обашка порез разрезати.

Али порез тай не смѣ надмашити 5% правог (директног) државног данка.

§. 36. Они обштински чланови и землѣпритежатељи, кои у овом закону означеним потраживаньима одговараюћу вѣроисповѣдну школу издржаваю, само у толико су дужни к' издржаваню обштинске школе доприносити, у колико она сума,

што є они на издржаванѣ своє вѣроисповѣдне школе у новцу или у производима земаљским прилажу, неисцрплює 5% њиховог правог данка.

§. 37. Пустаре и селишта, коя сачињаваю особену порезку обштину, али потраживаньима закона одговараюћу школу немаю, а немогусе у смислу §. 44. обвезати на подизанѣ такове школе, имаю се чрез дотичне власти сусѣдной коіой обштини придружити, и дужне су нѣне школске терете по смислу §. 35. сносити.

§. 38. Свака обштина, коя по смислу овога закона обштинску школу подигне, дужна є у непокретном иманю или у готовом новцу школску закладу (фонд) основати, и ту од године до године по могућству умножавати.

§. 39. На умноженѣ ове школске имовне главнице свуда гдѣ се разчланяванѣ земаля и деленѣ пашняка одсада предузимало буде, том приликом на страну обштинске школе, што већ постои или што ће се установити, најманѣ єдан стоти део заєдничкога простора одлучиће се, што ће се у дотичност сваког учестника суразмѣрно урачунати.

§. 40. Приход од пореза разметнутога по смислу §. 35. и од школског имања основаног по §. 39. само се на подизанѣ и издржаванѣ обштинских школа смѣ обраћати.

§. 41. Приход од оног комада землѣ, што се приликом уређења обштинских земаля по смислу §. 39. на школске цѣли одлучи, тамо гдѣ сада обштинске школе нема, може се обраћати на подпомаганѣ вѣроисповѣдне школе или школа, коє требованьима закона одговараю. У случаю ако се у такой обштини доцниє обштинска школа заведе, за правац има служити §. 40. овога закона.

§. 42. Зиданѣ и издржаванѣ школских здания и учитељског стана тиче се обштине.

§. 43. Ако обштина докаже, да ниє у стању на подизанѣ и издржаванѣ по смислу овога закона нуждних учевних народних завода довольну материялну снагу дати, може путем дотичне власти од државе помоћи искати.

Министар явног обучаваня дати ће такой обштини помоћ из оне суме коя є у државном прорачуну на ту цѣл одобрена.

А. ОСНОВНЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

§. 44. У оним обштинама, гдѣ се, — осим вѣрника оне цркве или цркви, коє имаю школу што требованьима зако-

на одговара, — налази најманѣ іошт 30 за школу обвезне дѣце, па родитељи њихови неће да употреблюю постоєће вѣроисповѣдне школе: дужна є обштина заєдничку народну школу подићи. Трошкови на оваку обштинску школу пре свега имаю се подмиривати из оних заєдничких обштинских прихода, кои су на школске цѣли одређени, и то у оном размѣру, у ком размѣру стои брой дѣце, што обштинску школу полазе, према питомцима вѣроисповѣдне школе или школа. Они обштински становници и посѣдници, кои издржаваю свою требованьима закона овог одговараюћу вѣроисповѣдну народну школу, само су у толико дужни на издржаванѣ овако установлѣне обштинске школе пореза давати, у колико она сумма, што они на издржаванѣ своє собствене вѣроисповѣдне школе у новцу или у производима приносе, неисцрплює пет процента од њиховог управног (директног) данка.

§. 45. Тамо пак, гдѣ брой дѣце од других вѣроисповѣди недостиже 30, и та ће дѣца, — у колико се не би родитељи о њиховом обучаваню другим путем старали, — ићи у постоєћу вѣроисповѣдну школу, и њихови родитељи дужни ће бити на подмириванѣ школских трошкова оним истим начином и у оном размѣру доприносити, у ком то чине чланови оне вѣроисповѣди, коя школу издржава.

С тога се има на на таким мѣстима у вѣроисповѣдной школи ученѣ вѣре и благонравности на одређене извѣстне часове ограничити, за коє ће време дѣца од других вѣроисповѣди старанѣм своє вѣроисповѣди и под нѣним надзором учити се науци вѣре и благонравности.

§. 46. Обштине, коє најдалѣ до ½ милѣ єдна од друге одстоє, а нису у стању законом прописану основну народну школу издржавати, могу се тога ради уєдинити и заєдничку основну школу подићи, или заєдничког народног учителя држати.

§. 47. О обучаваню дѣце салашарске дужне су се старати оне обштине, коима салаши припадаю, и то: а) или подизанѣм салашких школа; б) или у оним предѣлима гдѣ сталне школе због удалѣности салаша не би цѣли одговарале, употребленѣм путуюћих (ambulans) учителя.

§. 48. Обучаванѣ у основним народним школама садржи у себи два учевна течаја, т. є. 1. свакидашню школу коя трає шест година и 2. повторно школско ученѣ, коє се простире на три године.

§. 49. У свакидашню школу дужна су ићи дѣца од на-

вршене шесте до навршене дванајсте своє године. Изузетак се допушта само за ону дѣцу, коя после четиригодишнѣг основног ученя у висши завод (у грађанску или у средню школу) ступе и тамо се најманѣ две године уче.

§. 50. Дѣца коя дванајсту годину наврше, и уобште она дѣца, коя су сав учевни течај свакидашнѣ школе свршила, дужна су ићи у повторну школу.

Ако у том мѣсту постоє вѣроисповѣдне или друге какве народне школе, у коима є само учевни течај од шест година; то дѣца што из тих школа изиђу дужна су до своє навршене 15. године обштинску повторну школу похађати.

§. 51. Дѣца, за кою се докаже да су сиромашна, школарину неплаћаю.

§. 52. Брой учевних часова преко седмице за ученике є у свакидашньим школама најманѣ 20, највише 25, подразумѣваюћи овамо и науку вѣре и благонравности, али неподразумѣваюћи овамо тѣлесно вештбанѣ и вештбаня у польодѣлству и вртарству.

У повторной школи сваке седмице зими су пет часова а лети два часа.

§. 53. Питомци што свакидашню школу полазе дужни су до десете своє године, — са изузетком одморнога времена, — зими и лети подѥднако у школу долазити; у погледу пак на дѣцу коя су стария од десет година, у обштинама што се земльодѣлством занимаю, може школска столица допустити, да осим одморног времена, іошт за два мѣсеца у време највећих послова само у недельну школу долазе.

§. 54. Време ученя по селима нека буде најманѣ осам а по варошима најманѣ девет мѣсеци преко године.

§. 55. У обштинским основним народним школама обвезни учевни предмети єсу: а) наука вѣре и благонравности; б) писанѣ и читанѣ; в) рачун из главе и с бројкама и познаванѣ отачаственних мѣра и новаца; г) єзикословлѣ; д) вештбаня говора и разума; е) отачаствени земльопис и повѣстница; ж) нешто мало из обштег земльописа и повѣстнице; з) природословлѣ; и) почетци из природописа са особитим обзиром на начин живота и на предѣл, коме већи део дѣчіих родителя припада; і) практична упутства из круга польскога газдинства и вртарства; к) ученѣ главніих грађанских дужности и права; л) пѣванѣ; м) тѣлесно вештбанѣ са обзиром на војничка вештбаня.

§. 56. Повремено опредѣльиванѣ учевног плана спада у радню министра явног обучаваня.

§. 57. Почем у обштинске основне народне школе могу ићи дѣца од свию вѣроисповѣди, то су се о обучаваню њиховом у науци вѣре и благонравности дотичне вѣроисповѣди дужне старати.

Ово обучаванѣ у вѣрозакону треба да се изван заѣдничких школских часова и такође явно држи.

§. 58. Сваки питомац нека се обучава на свом матернѣм єзику, у колико є овай єдан између у обштини той уобичаєних єзика. Из тога узрока има се у мѣшовитим по єзику обштинама такав учитель намѣстити, кои є кадар обучавати на єзицима у обштини той уобичаєнима.

У многолюдніим обштинама, гдѣ у великой гомили становници различитих єзика живе, избираю се у колико снага обштине допушта и помоћни учитељи различитих єзика.

СЛОВО НА СВ. САВУ

говорио 14. Јануара 1869.

У ДВОРАНИ СРБСКОГ УЧИТЕЉИШТА У СОМБОРУ

Милан Костић магистар св. богословије.

(продуженѣ и свршетак.)

Када је св. Сава наставио српски народ на пут просвете и побожности, пође он у дальне земље, куда хођаху свети божји угодници, да још већма просвети свој ум, да се помоли за свој народ и да га учини још срећнијим. Али не би му суђено да се поврати свом народу; он премину у сродној славенској земљи цара бугарскога.

Он премину; али његово име, његов свети спомен остао је међу народом; плодови његова неуморна труда и рада око унапређења свога народа бише по српство спасоносни. Св. Сава премину. После неког времена паде и српско царство; а после неколико векова дотаче се зверска турска рука и самога светитељевог тела, коме се клањаху благодарна српска срца, и сажеже његове свете остатке — не би 'л у том пламену сажегао и његов спомен. Али заман му пакост, заман му освета. Свети пепео сажеженога тела разнео је ветар по целоме српству, и где је он пао тамо се подигоше православне задужбине, тамо се заорише величанствени славопеви и дивне пророчанске песме, — од чијег се гласа Турчин у гробу преврне, кад му

одјекне у поноћној тишини до његове гробнице: „С нами Богъ разумѣйте іазыци и покаряйтеся іако с нами Богъ;“

И доиста шта одржа Србина кроз толике векове патње и мучења? Шта га подржаваше у толиким бедама и невољама те није духом клонуо? Шта ли га уздржа те се у слави и добру није понео није погордио? Вера православна — знамење и уздарје св. Саве — која је Србину милија од живота, дража од од земаљска блага. Она је сваком приликом, на сваком кораку тешила Србина и чувала га, као нежна мати своје мило одојче и сећала га на његове човечанске и хришћанске дужности.

Па ево и сада својим умилним матерњим гласом позвала је нас овде да славимо спомен светога Саве — нашег првог просветитеља; — побудила је и мене као што већ споменух да прозборим коју у славу нашег великог угодника.

Али како ћемо достојно славити спомен свет. Саве? Како ћемо показати да смо достојни наших прадедова, који слушаху његове благе и мудре савете? како ћемо засведочити, да смо и ми врсни чланови напредујућег човештва?

Врло лако — но и врло тешко је одговорити на питања. Врло је лако кад речем: следујмо примеру св. Саве, — а врло је тешко, ако ћу у духу садањег времена да покажем потанко сваку стазицу, којом ћемо да пођемо. Но рад овога требало би више и времена и студија. Него ја држим да ће зрела свест обзирући се како на прошлост, тако и на садашњост, сваком знати дати довољна одговора. — Будимо свесни — будимо браћа — будимо људи! Сећајмо се, какве благодети по српску државу и некадашњу славу Немањића донесе слога, што ју св. Сава засеја по српској земљи — а шта би било — и да л' би било без слоге и свести Душанова царства? Та погледајмо само око себе. На нас се дигла и хала и врана, и Турци и вуци — како да нас сбришу са лица земнога. А јесмо ли ми сложни, одупиремо л' се ми брацки тим помамним стихијама што нас окружавају?—Оj, срце ме боли кад се сетим силних беда и невоља што Србина стежу, а премале слоге што веже Србе међу собом. Пуста пакост и завист — пију срце младом српском одојчету, да никада недорасте до јунака — Појави л' се на обзорју српском јарко сунашце, да огреје бедну сиротињу умном зраком; — а злоба и завист завију се у густе облаке, па недаду сунцу да просија. Проклета завидљива зебња: да се један непрослави већма од другога, породила ја Вукашина, породила Вука Бранковића, ископала је гробницу

на Косову, оковала Српство у тешке ланце, које ево већ пет векова немогу да раскину, породила је — а рађа на жалост још̀те и сада млогу хрђу, која једе клицу српске лепше будућности. — Но окајмо се нeслоге, окајмо се личних заћевица нетрошимо умних а и материјалних сила у међусобној борби, кад обште народа благо захтева од нас не да слабимо него да утростручимо све своје силе у обрану српске будућности! — Будимо браћа, будимо људи — будимо достојни синови св. Саве! Чувајмо његов аманет — православну веру, чувајмо тај свети аманет, за кои наши прадедови пролеваху крв потоцима. — Не рушимо лакомислено ону свету зграду, у којој боравише онолико народних врлина, која нам је сачувала нешто што нам є пресвето, — сачувала име и народност. — Искорењујмо зле обичаје и злоупотребљења, која нам подкопавају ту свету зграду. Саветујмо се, договарајмо се о унапређењу своје цркве. Та ми смо бар срећни што нам црква није монопол једне касте, него је благо целог народа, за које се сваки појединн треба да стара да се брине. — Деветнајсти век и напредујућа свест иште јавност и искреност. Зато покажимо откровено мане са којих нам црква и благочест рамљају и покажимо средства, којима ћемо да им доскочимо. —

Сљедујмо примјеру св. Саве! Просвећавајмо ум, облагорођавајмо срце! Просвета је крсташ барјак напредовања, а напредовање задаћа човештва. — Просвета је најјаче оружје, коим ћемо победити наше непријатеље. Бадава ћемо се разметати пред другим народима. Ако се својски и озбиљски не латимо наука, — ако неприонемо не овлаш, него као мрави за књигу — пропадосмо саранисмо се сами, и нетреба нама к томе туђина. — Зато дижимо школе и просветне заводе, и не жалимо на њих никаквих жртава! помажимо књижевност! - - - Оj и нехотице застаде ми мисао на овом предмету. Срце ми се на ново стеже, кад се сетим наше бедне и сиромашне књижевности и слабе подпоре, којом ју ми подржавамо; кад се сетим многих тужних одзива наших списатеља да на које ваљано дело добише по једног ил ниједног предплатника: кад се сетих да млого наших ваљаних списатеља умреше сиромашнији него последњи надничари! — То су жалосне сведочбе наше „пробуђене“ свести! Тако непођосмо напред, неодупресмо се туђинском натиску! — Тако неназвасмо се славним потомцима наших славних предака! — Зато, славни зборе! збацимо са себе страст нехатости и немарности према књижевноме пољу, подпомажимо

својски издавање ваљаних — ал само ваљаних! — дела, која ће да нас унапреде душевно и материјално. — Та кад би само једну десетину од оних излишних трошкова, што их избацимо на сујетне и које какве безпослице, дали на просвету па и тиме би већ млого учинили?—

Будимо браћа, будимо људи, следујмо примеру св. Саве! претходимо свом народу ваљаним и узорним примером. Поучавајмо га и словом и делом, како коме донесе прилика собом. Наш сопствени живот нека му је жива школа, да му надокнади, оно чему га није доучила књига. Та наш је народ од природе бистар — па свака добра реч, сваки добар савет и добро дело — донеће му стострука плода, а нама хвалу и благодарност код свога потомства.

Опростите ми славни зборе, што вас оволико можда морим мојим говором.

Остаје ми, да вама мила браћо, који се спремате за високо учитељско звање, речем коју. Бити учитељем народњег подмладка, дати дечијем мишљењу, осећању и суђењу ваљан правац, — омилити деци све оно, што је добро, што је лепо и ваљано, што јо племенито и узорито. — то је велика задаћа; већа него што сте ју можда ви себи престављали. А чим је већа задаћа, тим је већа и одговорност, коју ви на себе примате. Дечији ум, дечије срце, то је као мекан восак, кои се у руци да по вољи превијати у разне прилике, — и од вештине руке, зависи и савршеност прилике; тако исто од учитељевог знања вештине и воље зависи по већој части и правац дечијег суђења и делања. Па колико вештине, толико и неуморна труда зактева се од учитеља. — Зато и сваки онај који се хоће да посвети учитељском звању, треба да осети у себи к њему унутарња позива — као што мислим да га и ви осећате — те да у младу винограду будете праве газде — а не најмљеници јер најмљеник ради ко најмљеник! — Угледајте се на св. Саву, како је он оставио сјајне дворе, одрекао се и круне и сваке светске славе, те пошао за унутрашњим своим позивом, који му задоби светлију славу, вечити спомен у благодарном му потомству. —

И још једанпут, славни зборе, велим: следујмо примеру нашег просветитеља Саве! Притецимо у помоћ свом народу брацки искрено сваки по свом могућству. Натичимо се у добру. Окајмо се злобе зависти и пакости. Та зар робовање од ево већ скоро пет векова није кадро да нас излечи од те са-

танске болести? Ил смо још̀те мало туђину робовали? Прионимо својски за изображењем и просветом. Не остајмо за другима напреднијима народима, него учимо и паштимо се да их обиђемо, или барем да их сустигнемо!

И само тако показаћемо да смо достојни потомци наших врлих прадедова; само тако показаћемо Европи да и ми имамо будућности; само тако прославићемо достојно неумрли спомен нашег просветитеља Саве, и подићемо му вечити споменик, коме ће се клањати и дивити и посљедњи потомак српска рода и племена! —

Мисли о садашњим школским читанкама и предлог како би их прерадити требало.

(свршетак.)

ТРЕЋА ЧИТАНКА.

Одређена би била у главним школама да се у IV. разреду чита, а задаћа би јој била да децу приуготови и тако спреми, како ће у више разреде примљена и за остале разне струке у животу људском, колко је више могуће, справљена бити.

Како оне две, тако би и ова читанка два главна дела имала.

У први део, ком би и овде племенита задаћа била неговање релиђиозноморалног чувства, ушли би обширнији чланци из релиђије: Еванђелија, Апостола, Жића светих, Библије, парамитија, обреда црквених, значење наше цркве, црквени сабора и др.

Осим тога ушле би ваљане приповедке, лепо смишљене или из истинских светских догађаја извађене, које на морал као на најглавнији и најлепши украс људства подстичу.

Између ових чланака ушле би свете изреке ил Срб. нар. пословице ил друге добре науке, са Српским народним, или другим сходним и одабраним Срб. песмама.

За овим би ушло: црквено словенско читање. Као Срби православне вере, који на том језику богослужење слушамо, као сродници велике словенске гране, треба нам

и у овом разреду више псалама добро проучити, особито из катизме 16., 17., 18. и 19. Поред овог могао би учи и поде-који одобрани опис из постна ил цветна триода или из друге које црквене књиге.

За овим би следило: црквено појање. Све оно што у прошлим читанкама стављено није а захтева се и увиђа да је потребно православним србчадима знати, ставиће се у овај одсек.

За лакше тумачење и боље разумевање црквено-словенског језика имао би и у ову чичанку учи речник.

Други део. Стварна знања.

Из прве и друге читанке, већ је више мање дечици познато о овим стварма. Овде би се дакле из ове струке дешто новога додати и тако темељније и тачније у деци у савршавати имало.

Пре свега и овде би у ваљаним и вешто изведеним чланцима имало учи о дужностима и правима човека, о дружтву људском и т. д.

Из природописа. Овде није доста да уђу тек по декоји чланци из три царства природе; ту би ваљало тако удешти, да дете пред собом сав природопис у знатније класе подељен — списан има. Не би се подробно сваки па и најмањи природописни предмет описивао, него само што је главније и у главнијем језгре се само придржавало. Ишло би се на то, да дете буде у стању разазнати куд што спада, па онда о главним било нашим ил страним природним производима — особито онима, с којима се трговина јака води — доста знанственога казати, како би му из ове науке, све што је важније на свету, познато било, и како неби код очију слепо, код ушију глувс, код уста немо а код ногу и руку везано и сплетено било.

Иза овог ваљало би и опет у избраним више разширеним из светске напредности извађеним за наше пределе удешеним научним чланцима децу побуђивати на привреду, јер нека се дете ма на коју струку одати мисли, несме се овај главни услов живота људског ђутке прећи и успавати.

Из природословља (физика.) Све оно што је у II. читанци из ове науке кратко описано и учено, овде би то исто у већма распрострањеним чланцима ушло и проучавало се, а додало би се још о барометру, термометру, магнету, грмљавини, грому, муњи, телеграфу. Још би имало учи о већим домаћим а нуждним справама и из дијететике.

Из земљописа. У овај одсек имали би важнији предмети из II. читанке обширније израђени учи. Угарску сасвим обширно ставити, о земљишту, производима, народима по вери и језику, рекама, брдима, главну управу, жупаниске власти, главна места особито она где јака трговина и радиност цвета. За овим: о Аустрији, њеним деловима, житељи по вери и народности, њеним производима и радиности. После: о Балканском полуострову. На последку о земљи њеним деловима, житељима и производима. Тако би од прилике наша деца добила појам о целој нашој кругли земној, а особити имала би пред собом користи које на њој као људи уживати могу.

Из природословног — физичног земљеписа. У обширнијим чланцима проучиле би се важније ствари из III. читанке а додало би се још о створу наше земље, како јој постаде кора, брегови, реке, мора, језера; о земљетресу и о бреговиим што ватру бацају.

Из Србско повести. Повестница би имала сва учи. То се разуме да би се и овде избегавала претерана опширност. Како су деца у трећем разреду краће Србску повест већ учила, то ће сад овде у толико лакше ићи и полазна знања ова у детету већма укоренити, па су с тим млада Србчад наша а с њима и народност наша много добила.

У овај одсек могу учи и из обште светске повести важније ствари: како нађоше Америку, описање првих Христијана, Велизар, Сократ, Цар Дукљанин и овоме равне.

Уз Србску повест ушле би сходне и важније Срб. народ. пјесме.

За овим би дошао читав један одсек, који би садржаво разне занимљиве чланке и био би као нека „забавна читанка.“ Ова би се тако удесити имала да деци неосетно што је више могуће Србско читање омили.

При крају би били колико је по потреби могуће даље продужени арапски, црквенословенски и римски бројеви.

Тако би исто могла учи овде при крају и нека најобичнија знања из ђеометрије и мерења.

Правопис био би у читанкама најновији. Ради олакшања у овоме била би у II. и III. читанци нека најнужднија граматична знања изложена.

То се по себи за све читанке разумети може, да сви

чланци неће једнако тискани бити; нека се нађе и с рукописни и грађански, и с крупнији и ситнији слови натисканих чланака.

Важнији предмети и описања требало би у колико то простор књиге допушта да су насликана, које би заиста децу више свега занимало и читанкама привлачило.

За главне школе, имале би читанке мање ал обширније сачињене чланке у себи садржавати, јер у тим школама више времена има на обширније изучавање. За обичне сеоске школе имале би читанке више но украће, и то за живот обични изведене и сачинене чланке у себи садржавати.

Са овако зготовљеним читанкама по моме мњењу много би у школама добили; јер у њима би имали тако рећи сва најнужнија знања за човека, која би деца читала и себе упоредо и у читању и осталим потребама изображавала, а неби као што је то дојако било, бележећи важније ствари дангубила и у свему назаднија бивала.

Ако нам овако остану разреди у школама као што су сад, онда би овако и читанке сачињене имали; ако би се пак школе са виши разреда умложиле, имала би се по томе и разностручна стварна знања разредити и поделити.

Рећи ће ко да је много назначено што да уђе из појединих наука; али ја држим кад смо до јако у стању били од прилике све ово што изложих, без згодно удешених читанака извршити, да ћемо то исто и са добро удешеним читанкама много лакше и целисходније обавити моћи. А покрај свега тога треба да имамо на уму какве и колике су потребе наступиле због данашњих околности, па ми несмемо и неможемо на тенани бити, но морамо радити.

Приметиће ко да на овај начин читанка једна много већа и скупља доћи мора. Ово је што наравно; али смо ми до јако на место једне, 4—5 и 6 књига и књижица потребовали, па кад се узме шта се издало за 5—6 књига, по те новце и још и јефтиније можемо имати и једну књигу. Осим тога с једном књигом имамо још и другу неку добит. То је познато да има деце и по природи и хотимице заборавне, па кад им се каже да донесу ту и ту књигу, више пута учине сасвим противно, а овако им је доскочено; јер доносе сваки дан једну те једну исту књигу.

У Србском-Бечеју 12. Октобра 1868.

Ђорђе Глибоњски, учитељ.

Допис.

ИЗ КИЈЕВА 18. ЈАНУАРА 1869. Можда ће вас, господине уредниче, заинтересовати, да чујете што и за овдашњу Србадију, што црпи науку у врту православном. Ове године сложимо се ми срби што се бавимо овђе у Кијеву и склопимо књижевно друштво. Друштво доби дозволу политичне власти, под увјетом, да се неупуштамо у своим седницама у политику. Закључимо да по нашем прославимо св. Саву. Ректор духовне академије, Филарет, рече да ће нам бити на свему услужан; на чему му велика хвала. И тако на дан св. Саве служише у нашој академијској цркви 5 свештеника и два ђакона; између тих 3 српска попа и један српски ђакон, који су овђе на науци. Ми остали Срби појалисмо по нашему напеву. А познато вам је, да се напев руског црквеног појања сасвим разликује од нашег. — Црква бијаше пуна наших професора, студента академије и друге господе и госпођица. После службе био је „Молбан“ и „Многољетствије.“ Све ово испало је величанствено и сјајно. После службе позвали смо више наших професора на „водосвећење“ код наше куће и на закуску: на чему нам ови врло лепо захвалише. Ево шта нам од прилике рече професор академије Пјевницки: „Если бы всѣ Славяне такъ горячо любили свою народность какъ вы; и если бы всѣ старались о просвѣщеніи своего народа такъ, какъ стараются сербы, то могло бы славянство подняться до того, что б' скоро насталъ для него тотъ великій славянскій день котораго каждый истиный славянинъ ожидаетъ какъ день прославленія.“ Професори нам и израдише концесију од политичне власти и подарише нашој библиотеци много књига и обећаше се бити нам на руци у свему, што буде стајало доњих. —

Ето да чујете како Србадија дише спрам свог рода — ма да је у даљној даљини и да видите, како су браћа наша јединоверни Руси ради нашем напредку. — Нетреба да мислите, да они теже за тим да нас добију под своју камџију. Прошао је век тих идеја. Сада је настао и овде век праве слободе, век народности, и љубави братинске.

Школске вѣсти

УНАПРЕЂЕНЂ ШКОЛА У СРБІИ. Одкако є попечительство просвѣте Господину Димитрію Матићу повѣрено, од то доба с радошћу опажамо ми нов дѣлатнїи живот у школской струци код браће наше у Србіи. Єдно за другим изилазе спасоносне наредбе о точнием вршењу дужности учитељске у школи и у цркви, о заводењу недељних и повторних школа, и о учитељским зборовима.

У Србіи су као што нам се чини по селима у последнѣ време деца неуредно у храм Божіи долазила и слабо појати учила, а учитељи на неким мѣстима почели су држати да појанѣ неспада у њихову дужност; сад є поново обявлѣно и у дужност ставлѣно да сви ученици имаю недељом и праздником на вечернѣ, јутренѣ и службу Божию, а по варошима и прве седмице великог поста на предосвештану службу долазити, а учитељи су обвезани у недељне и празничне дане у цркви десну страну држати. Колико се од ове поновлѣне наредбе вели-

ком добру по оживленѣ и утврђенѣ морално религиозног осећаня надамо, толико би іош желили да на предосвештане службе целога поста не само варошка него и сва сеоска деца (гдѣ има цркве) долазе и ту умилно пою и читаю крѣпећи се у светом православлю и упознаваюћи свето наше богослуженіе.

Друга министарска наредба о недельним школама нашла є на многи мѣсти одзива, особито у Београду гдѣ се 40 отличних Срба за предаванѣ у нед. школама приявило, и до 400 ученика у исте школе уписало, у Ужицу и у Шабцу где се више од 100 ученика у недельну школу уписало. Такође се и књижнице и читаонице по школама заводе, а влада є уз то іош укинула плаћанѣ царине на књиге што се у землю увозе и из нѣ извозе.

По смислу треће наредбе држе се у већим мѣстима сваке неделѣ после Службе Божиє (у Србіи служба бива од 8 до 10 сати у ютру) учительски зборови. Најзнатніи су зборови Београдских учителя, кои се од почетка Декембра прошле године сваке неделѣ у школском зданию што є код саборне цркве држе, под предсѣдаванѣм г. Илића учителя школе теразиске. Зборовима овима присутствує и сам Господин министар просвѣте са многим отличним школским пријательима. У колико смо из досадашнѣ раднѣ ових зборова, кою нам „Школа“ саобштава, дознати могли желя є господина министра да се учитељи уче рационалном методу, као што су се томе и учитељи у војводовини србской пре десет и єданајст година учили; напротив учитељи изявлюю желю да им се пре свега матеріално станѣ поболша, и да се болѣ читанке и спомоћне књиге у руке даду, па ће они већ знати и сами са таким средствима школу унапредити.

За сада само оволико у кратко због ограниченог простора овог Листа саобштити можемо. У напредак ћемо гледати да о радньи учительскпх зборова и о напредованю школе у кнежевини Србской читаоциме нашима точние извештає доносимо.

РАСПИС НАГРАДЕ. Видовдан явля, да є госп. Министар просвѣте у Србіи расписао награду за најбољи Србски Буквар кои му се до конца Марта поднесе. Буквар има бити с малом првом читанком сдружен, а награда є наменѣна од 30—50 ћесарских дуката.

СВЕТОСАВСКЕ СВЕТКОВИНЕ. Добили смо са много страна дописе о светосавской светковини, кое због маленог простора нисмо у стању саобштити. Напоминѣмо само да є у Мокрину о светковини той словио госп. Н. Јанковић учитель; у Кузмину г. Илия Пантелић; а особито споменути нам валя да є у Дольной Љубкови, овом најудалѣнием србском мѣсту у Белоцрквапской регименти, по настояваню свештеника г. Константина Стоядиновића и учителя г. Игнята Тајшана, просветитель србски први пут славно прослављен, и светковина та имала є врло благи утусак на тамошньи наш народ. Нека є хвала свим свештеницима и учитељима, кои настое, да се свети Сава свечано у цркви, школи и у народу прославля! Што болѣ будемо ми поштовали успомене народних добротвора, то ће се све већма расплођивати по народу нашем најкрасние хришћанске и грађанске врлине.

НОВЕ СРБСКЕ ШКОЛЕ. У селу Моноштору у Банату честити Срби желећи сачувати свою народност отделили су се школом од ро-

мана и основали нову српску школу. За попуненѣ учителя у овой школи отворен є у Листу за нар. учителѣ стечай. Плата є 100 фор. готова новца, 30 вагана мешовнта жита, 10 ваг. кукуруза, 2 хв. дрва, 6 хв. сламе и стан. Молбенице се имаю управити на консисторію Арадску преко г. проте романског Мелетия Дрегића у Темишвару. У селу Кечи у жупанiи Торонталской има 114 за школу способне српске деце а нема српске школе. Правительство є, како чуємо, позвало ових дана жупаниску власт да се у споразумленю са консисторіом темишварском и по преслушаню кечанских романа и србаля постара о том, да се у истом мѣсту српска школа подигне. — Такође у селу Кнезу намѣраваю Срби школу себи подићи. Тако би валяло да учине и Срби у Торњи, Малом Гаю, Марђити и у свима мѣстима гдѣ досада мешовиту школу имаю.

ДРЖАВНА ПОДПОРА УЧИТЕЉИМА У УГАРСКОЙ. Земаљски сабор за прошлу годину одредио є из државних прихода 150,000 ф. на потребе народних школа у Угарской. Од ове суме є кр. уг. Министар про свѣте 73,680 фр. опредѣлио на подпору учителя, а остало на набављанѣ учевних опрема и средства. — На позив, кога є министарство прошле єсени на епископе, вел. жупане, окружне капетане, градоначелнике, шк. управителѣ и учительске задруге распослало, препоручено є и приявлѣно ради подпоре 1367 учителя од коих су 1018 учителя подпору добили. Подпора є давана учительима свию вѣроисповѣди, но разделѣна є по службеним заслугама и по разлики имања на три разреда. Подпоре првога разреда састоє се из 100 фор.; другог разреда из 80 фор., а трећег разреда из 60 фор. Од Српских учителя добили су подпору ови: Из Будимске епархиє: Теодор Андрић качвалски, Ђорђе Јосифовић сент-андрејски, Јован Милић бременски и Јов. Крагуєвић батосечки, сва четворица првога реда, коя ће им се путем ч. консисторие будимске издати. Осим тога Лазар Павловић мединскн учитель подпору I. реда код управе жупаниске, а Светозар Бакић учитель пештански и Коста Николић будимски подпоре Ш. реда код дотичних поглаварства имаю примити. У епархіи Бачкой, код епархиялне власти имаю примити подпору II. реда учителъи: А. Михайловић Н.-Садски, В. Клаић кулпински и Л. Поповић шандорски; код жуп. власти добияю подпору: Ник. Бугарски уч. керски I. реда, а Сима Станковић байски и Ђ. Глибоньски бечейски III. реда; код дотичних варошких поглаварства имаю примити подпоре III. реда: Тома Јаникиєвић у Сегедину и Ђорђе Теодоровић у Сомбору. У тем. епархіи: А. Татаровић иђошки. С. Петровић и Т. Шевић кикиндски И. Видаковић санад. I.; Г. Перић кумански II.; Д. Пандуровић у Нађфали, М. Настасић у Беодри и Н. Тапавица у Срб.-Боки III. — У вршачкой епархіи Сима Бакић и А. Раић III. реда подпору добиште.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андриє Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ

Број 4. У Сомбору 28. Фебруара 1869. Год. XI.

Рачун
У НАРОДНОЈ ШКОЛИ
(методично упутство.)

Између предмета што се у народној школи предаю, важно место заузима рачун. Нема тога стања у друштву човечием, нити има те куће где би се могло обићи без рачуна. Најбогатији трговац као и најсиромашнији надничар, најотменија Госпођа, као и најсиромашнија служавка мораю знати рачунати, ако ће да не живе за туђим очима. Слободно се рећи може, да є данашњим даном ядан и сажаленя достоян сваки онай, коя незна рачунати.

Али осим потребе, на кою нам рачун у свакидашњем животу служи, њиме се іош и разум дечіи најболѣ изображава; њиме се деца уче на уредност, точност, вредноћу, и штедљивост, а то є све у животу од великога уплива на срећу и благостанѣ како поєдиних људи, тако и целога народа. Но све ово што рекосмо, само се онда постићи може ако се при ученю рачуна добар начин или метод употреблява. С тога препоручує се сваком учителю да на ова правила пази:

Ученѣ рачуна има бити наочигледно. Гледанѣ и смагранѣ служи за основ сваком размишляваню о стварма, коє се очима видити могу. Ко год дакле хоће да му деца добию добре појмове о броєвима, и да науче количине међу собом сравньивати, о њима расуђивати, и заклюке доносити; мора почети тай посао на стварма коє ученици пред очима имаю. Само рачунанѣ са стварма, кадро є децу приятно забавляти и на размишлянѣ им служити.

Са почетницима има се рачунати на прстима, на деловима собе, и собних намештая, на новцу, на мерама, и тежинама. Ал особито се препоручує као спомоћно средство рачунанѣ са прутићима, и на рачуналкы. Рачунанѣ с прутићима у новиє

доба највише се због тога препоручує, што с њима свако дете може оно исто радити што се на рачуналъки или на табли с потезовима показује. Валяло би дакле свакоме ученику најпре по пет, па онда по 10—20 једнаких прутића дати, с којима ће они под управом учителъвом сва 4 вида рачуна сви у једанпут израђивати. Тек онда кад се ученици у рачунаню са стварма које пред собом имаю добро извеште, употребити има учитель примере, у којима се рачуна са стварима што их деца немаю пред собом, али што су им ипак добро познате. Сваки висши степен рачуна показује се најпре наочигледно на донешеним и пред децу изнешеним стварма, затим на именованим бројевима, и тек напоследку на чистим бројевима. После посматраня највећма се имамо о том старати, да се ученици у рачуну добро и поуздано извештбаю.

Правила рачуна несмею се деци задавати да их на памет уче, него упућивати валя ученике да посматранъм и вештбанъм сами свако правило пронађу. Саморадня ученикова код ученя рачуна од највеће је важности. Ту несме учитель показивати, напред говорити, и напред израчунавати а ученик да за њим задатке израђује како је видио и запамтио, него мора ученик сам снагом свога размишляня задатак израдити и докучити зашто се тако ради. За разяснити ово, нека нам служе следећи примери:

а) кад би учитель задао: Колико петака има у 18 фор. и 75 нов.? Ту није упутно казати деци шта се има радити, него упућивати их валя овим питаньима: колико петака иде у једну форинту? (20 петака.) Колико ће дакле бити петака у 10 фр.? (200 петака.) А колико ће бити у 8 фор.? (160 пет.) Би ли дакле ти знао казати колико петака има у 18 фр.? (360.) — Ми имамо још 75 нов. колико нов. иде у један петак? (5) кад дакле сваки 5 нов. чине један петак то колико петака има у 10 нов.? (2) колико у 25 нов.? (5) у 50 нов.? (10) колико дакле петака има у 75 новића? (15 петака.) — Нека ми Стоян каже наш задатак, а Благоје нека каже колико петака има у 18 фор. и 75 нов.? (375 петака).

б) На ово питанъ: „како валя приредити смешани брой $8\frac{3}{4}$ “ ни мало не валя да ученик изговоривши познато правило: „Смешани брой прирећује се, кад се цели брой умножи са именителъм, производу дода броитель, и подпише прећашни именитель,“ — овако ради: $8 \times 4 = 32 + 3 = 35$ дакле $8\frac{3}{4} = 35$ четвртина. Него би

ваљало радити овако: Ми имамо $8\frac{3}{4}$. ради би да тай брой претворимо у саме четвртине. У єдном целом колико има четвртина? (4 четвртине.) А колико има четвртина у 8 целих? (32 четврт.) Ми имамо іош $\frac{3}{4}$, колико є то свега? (35 четвртина.)

в) Кад дође учитель до множења рязбитка са разбитком, пак зада пример гди се $\frac{2}{3} \times \frac{4}{5}$ то би неупутно он радио, кад би изговоривши познато правило: „Разбитак се са разбитком множи, кад се броитель са броителѣм а именитель са имен. умножи“ — дао израђивати овако: $2 \times 4 = 8$, броитель є дакле 8; $3 \times 5 = 15$, именитель є дакле 15. Ово ништа не ваља, нити би се оваком радньом деца што користити могла. Напротив ово би био прави поступак у горнѣм случаю: Кад би я $\frac{1}{3}$ єданпут узео колико би онда имао ($\frac{1}{3}$). Али кад би я од $\frac{1}{3}$ єдну петину узео, колико би я онда има ($\frac{1}{15}$). Тако є, али у нашем задатку неузимаю се $\frac{1}{3}$ са $\frac{1}{5}$ него са колико петина? (Са четири петине). Кад би дакле онай производ $\frac{1}{15}$ четир пута узео, колико би изнело ($\frac{4}{15}$). Сад добро разгледайте шта є рађено, па ми кажите шта є задато било? ($\frac{2}{3} \times \frac{4}{5}$). Како смо то урадили? (умножили смо броителя с броителѣм а именителя с именителѣм). Колико є произишло? ($\frac{8}{15}$). После више овакових примера, и пошто су се сви ученици у овом послу валяно извештбали, учитель их позове да сами они изнађу правило по коме се има разбитак са разбитком множити.

Из свега овога, што смо досада казали, види се да код рачуна заєдно мора ићи сматранѣ, разумеванѣ, и вештбанѣ. Сматранѣ є први посао, с ньиме успоред иде разумеванѣ а иза оба посла долази вештбанѣ, и по томе бадава би учитель употреблявао вештбанѣ пре него што му ученици дотични посао рачунски разумею.

Задатци за разрачунаванѣ треба да се узимаю из обичнога живота, а особито из оног круга, у коме ће већи део ученика по свой прилици живити. Много є болѣ разумне примере са маньим броєвима задавати него примере са милионима и билионима, с коима ни єдан ученик у животу посла имати неће. И разбитци само се они имаю у народной школи употреблявати, кои у обичном животу у употреблѣнѣ долазе, дакле половине, четвртине, осмине, трећине и шестине, петине и десетине, и двадесетине, не $\frac{1}{17}$ $\frac{3}{19}$ и др. Што се више буде учитель упознавао са домоводством, с радньом земљеделаца, занатлия и трговаца, то ће све болѣ и згодниє примере задавати моћи. Особито се има пазити да се у задатцима права и

сурасмерна цена употребљує. За сеоску децу веома є нужно знати, колико доноси ютро землѣ коє є сасвим добро нађубрено? колико коє є у средню руку нађубрено? и колико коє се не нађубри? Колико стои издржаванѣ єдне краве, и колико прихода имамо од нѣ? колико стои зимнѣ или летнѣ одело єдног детета а колико одраслог човека? и. т. д. Особито су од велике користи у нашим школама они задатци, из коих ће деца наша наочигледно увидити моћи колику штету наноси кући єдной раскошност у оделу, разметанѣ у сватовима, на свечарима и. т. д. и колико би свака кућа уштедити могла, кад би се у ньой разумно и паметно трошило, а таких задатака налази се у приличном брою у школ. листу од прошлих година.

Іошт се учителю препоручує да се упозна са оним начином рачуна, ког люди и жене у обичном животу употребљую и кои би се могао назвати народним рачуном. Тай начин рачунаня нека се употребљує нарочито код напаметног рачуна тако н. пр. допустити валя да се задатак: „Жена нека прода на пияци 60 яя, свака два яєта по єдан новчић, колико то износи?“ овако израђує: кад су два яєта по єдан новчић, то є жена за 20 яя добила єдан десетак, дакле за 60 яя добиће 3. десетака. — Или код задатка: „Пошто долази 36 рифи платна, кад є риф по 35 новчића?“ погрешно би учитель радио кад би натеривао децу да найпре задатак напишу па онда казавши им какав є посао и какви се знаци пишу заповедио им да найпре с єдиницама, па онда с десетицама раде; напротив овако треба да ученици прорачуне: Єдан риф стои 35 новчића, а то чини єдну четврт форинте и іош єдан десетак; 36 рифи по ¼ фор. чини 9 фор.; 36 рифи по десетак чини 3 ф. и 60 новчића; свега се дакле за 36 рифи платити има: 72 фр. 60 нов. (наставиће се.)

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године.

У ДЂЛУ ЯВНОГ ОБУЧАВАНЯ У НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

(наставак.)

ГЛАВА V.

Б. ВИСШЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ.

§. 59. Сеоске и варошке обштине, коє у средини своіой найманѣ 5000 становника броє, дужне су висше народне школе,

или ако им материяна снага допушта, грађанске школе подићи и издржавати.

§. 60. Мѣста, што єдно од другога найдалѣ на ½ милѣ одстоє, могу подићи єдну заєдничку висшу народну школу.

§. 61. Учевни течай у висшой народной школи за мушке є три а за женске две године.

§. 62. Питомац, кои хоће да се у висшу народну школу прими, мора показати или свѣдочанство (слободно од билѣговине) о том, да є шестразредни течай основне народне школе сходно закону свршио, или мора положити примни испит из знаня, што за основ служе висшой народной школи.

§. 63. У погледу на єзик ученя, науку вѣре, брой дѣце што су под управом єднога учителя, као и на врѣме одмора горньи (34, 54, 57, и 58) §§. и овдѣ важе.

Мушка и женска дѣца имаю се у овим школама у сваком случаю разлучено, обашка обучавати.

§. 64. Учевни су предмети ови:

1) за дѣчаке: а) наука вѣре и благонравности, б) матерньи єзик, г) мађарски єзик у оним школама, гдѣ учевни єзик ниє мађарски, д) рачун и земльомѣрство (геометрия) са прикладним вештбаньима, е) природословлѣ и природопис са особитим обзиром на земльодѣлство и обртност; ж) земльопис и повѣстница (обшта и отачаствена), з) основне црте польского газдинства; и) наука о отачаственом уставу, і) просто кньиговодство. к) тѣлесно вештбанѣ са обзиром на войничка вештбаня. л) пѣванѣ?

2. за дѣвойчице: а) наука вѣре и благонравности, б) красопис и цртанѣ, в) рачуница, г) матерньи єзик, д) мађарски єзик у оним школама гдѣ учевни єзик ниє мађарски, е) земльопис и повѣстница, ж) природословлѣ и природопис (са особитим обзирим на вртарство и на женско заниманѣ, з) пѣванѣ, и) женски ручни послови.

§. 65. У висшой народной школи дѣлаю найманѣ два редовна и єдан помоћни учитель.

§. 66. У сваком поєдином разреду може бити преко седмице найманѣ 18, а найвише 24 учевна часа заєдно са часовима за науку вѣре.

Єдан учитель ниє дужан преко седмице више од 30 часова обучавати.

В. ГРАЂАНСКЕ ШКОЛЕ.

§. 67. Веће општине, којима материјална снага допушта, дужне су у мѣсто више народне школе грађанске школе подизати и издржавати зарад становника општинских без разлике вѣроисповѣди.

§. 68. У грађанским школама є учевни течај за мушку омладину од шест а за женску од четири године.

§. 69. Питомци, кои хоће да се у грађанску школу приме, треба да покажу свѣдочанство о том, да су прва четири годишња течаја народне школе свршили, или имаю положити примни испит из знања, што се захтѣваю за ступанѣ у грађанску школу.

§. 70. Єдан учитель редовно неможе више од 50 ученика обучавати. У ванредним случаєвима дотична школска власт може на то допуштенѣ дати.

§. 71. Мушки и женски питомци имаю се у грађанским школама сасвим разлучити.

§. 72. У грађанским школама, према материялной снази општине и према брою учевних течаєва имаю бити четири — шест, а најманѣ три редовна учителя и єдан помоћник.

§. 73. У сваком поєдином разреду грађанске школе питомци могу имати најманѣ 24 а највише 26 учевних часова, подразумѣваюћи овамо и науку вѣре и благонравности.

§. 74. Учевни предмети у грађанской школи єсу: наука вѣре и благонравности; б) матерњи єзик, писмени саставци (стилистика) и књижевност; в) мађарски єзик, тамо гдѣ учевни єзик није мађарски; г) гдѣ є учевни єзик мађарски, тамо од трећег годишњѣг течаја почевши учи се нѣмачки єзик; д) рачуница распространѣна до грађанске политичне рачунице; е) земљомѣрство; ж) земљопис; з) повѣстница отачаствена и општа; и) природопис; і) природословлѣ; к) лучба (хемия) са обзиром на обртност, трговину и привреду; л) польско газдованѣ или наука о обртности са обзиром на потребу општине и околине; м) статистика; н) основне црте општег приватног и мѣничног права; о) књиговодство; п) цртанѣ у складности са земљомѣрством и красопис; р) пѣванѣ; с) тѣлесно вештбанѣ и вештбанѣ са оружиєм. Ванредни учевни предмети, у колико снага општине допушта и у ванредним часовима єсу латински, француски и т. д. єзици и свирка.

§. 75. У погледу єзика на коме се учи и у последу на

ученѣ вѣрозаконско у грађанским школама важе §§. 57 и 58 овога закона.

§. 76. У погледу на учевне предмете изложене у §. 74. има се у грађанским школама за мушку омладину план ученя тако устроити, да се прва четири годишня течая грађанске школе, ако и већма изцрплѣно, они исти предмети уче, кои се у четири нижа разреда среднѣга училишта (у реалгимназіи) предаю, са изузетком латинскога єзика. Остали учевни предмети могу се найвише у прве четири године учевнога течая само започети а поглавито се имаю предавати у два последня годишня течая грађанске школе.

§. 77. План ученя у грађанской школи са обзиром на предидућа два §§. има министар явног обучаваня повремено одређивати.

§. 78. Министар явног обучаваня опредѣлиће и то, кои се од горенаведених учевних предмета у грађанским школама за дѣвице основанима имаю изоставити, и кои се други предмети у мѣсто ньих имаю примити.

§. 79. Свака обштина найпре є обвезана дужности своіой за доста учинити, да оне народне учевне заводе колко є могуће до савршенства доведе, коє є по смислу овога закона подићи дужна, кад є пак овим дужностима задоста учинила, онда право има висше народне учевне заводе или у цѣлости подићи или од ових єдан или два годишня течая завести.

ГЛАВА VI.

Државом основани народни учевни заводи.

§. 80. Осим народних учевних завода, коє су по смислу закона обштине издржавати дужне, има министар явног обучаваня право и дужност, гдѣгод за нуждно нађе, сасвим о државном трошку подићи народне школе, какве мѣстне околности потребую. Те школе имаю се устроити по начину у §. 23—73 одређеном и стоє такође под управом жупаниског школског савѣта и школског надзорника. (наставиће се).

УКЛАЊАЈМО СОКАЧКЕ НЕЗГОДЕ!

Истина, да је школи у део пала наука, којој мора децу обучавати; али школа мора пред очима имати и морални основ, за своју науку.

Добро однеговане нрави у човека, увек су већа корист и бољи плод по човечанство и друштвени живот, него голема наука и светско знање уз заблуђене страсти немирнога духа.

Вештине по себи имају само своју важност и своју сјајну добит за морално изображеног човека.

Научењак цени вештину, али без икаква утиска на свој живот.

Нерон, што је гнусним својим срцем спалити дао Рим, да задовољи своју свирепу страст, био је у стању вештачке мелодије у онај тренут извијати, кад је врисак и лелек сиротих и небо и ваздух потресао.

Наш злопаки Вук Бранковић, коме неки историци придевају име великог дипломате, употребијо је сво своје знање, да лукаво упропасти кнеза и кнежеву породицу; а само да задовољи своју жељну страст, и да себе окруни царском круном; немислећи да ће тиме и србину гроб ископати.

Такових и још гнуснијих примера код научених људи много се налази, а то све с тога, што ти људи нису у души својој неговали моралан живот.

Човек бодрог духа и чисти морални нрави није у стању никада предати се толикој заблуди наваљујућих страсти, да на пакост свога ближњега живи.

Наука је опште људско добро. Ал тако не тумачи покварена душа, која вели:

Наука је добро онога, ко ју притежава, како ће њом владати над слабијима, како ће њом моћи угњетавати, глобити и заблуђавати невјеже.

Наш небесни учитељ, показао нам је својом безпримерном ревности, колко треба да је сваком на души истинита мисао, обучавати другог; и то у самом делу.

Заиста Исус Христос беше образац својој науци.

Па кад разаберемо шта свака наука жели, онда видимо да је њена цел човечаство просвећивати и усрећивати, а то се може тек са љубави чинити. Љубов пак без моралног основа неможе се ни замислити, јер прелази у страст.

С' тога видити можемо да наука без моралних основа оставља по себи само опустошавајућ траг, и њу саму по себи без моралности човечанство никад желити неможе, нити еме.

Онај час, у ком би се човек одрекао установа моралног

живота, бијо би за њега одиста најнесрећнији тренут, који би му и пропаст допринео, али би га најпре најужаснијим звером учинијо.

Школа дакле знајући свој најсветији задатак, има своју науку на темељу најшире моралности предавати.

А ди се та моралност највише огледа?

Ја одговарам у релиђији и у животу човечијем.

По том је неопростима погрешка сваког васпитаоца, који учећи младеж, заборави на светла и чиста правила релиђијозна морала.

Тешко оном човеку, који изгуби уфање да је неки виши судија над нама, који ће нас ил примити или одбацити из свога наручија.

Свака наука ваља да има основ моралне снаге.

Но почем школа и ван својих зидина ваља да моралност потпомаже, јер деца ван школе могу најгоре скаредности и најгнусније грехе попримати; с тога дакле ваља радња школина да се и на сокак премести.

Неограничена слобода, код несвесних и неразборитих, обично је заблуда.

Та ни људи, којима се зрелост приписује, неуму уважавати у потпуној мери слободу, већ ју често обесвете својим крвним пороцима. Од деце се дакле то поштовање најмање очекивати може.

Самовоља увек је убитак како за саму особу тако и за околицу. Ред и запт (дисциплина) прави су чиниоци, који у деци подпомажу добро. Самовољу ваља сваком строгошћу предупређивати.

Човек прекорачи границу своје свести и пође за примамљивим гресима, али кад хладна свест наиђе, опет се враћа у своје прво стање. Дете напротив, срља у обчињиве и оманљиве заблуде, лепи их се, као што се и оне њега лепе, и никад се невраћа у своје прво стање.

Она љубопитљивост, што је природно укорењена у човека, мами га да увек потегне за оним што није слободно. Дете ће се дотле око ватре играти и дирати док се неопече, и заман су му родитељи то предрекли.

Дакле оно што је човеку некако лако својно треба уклањати од њега, па ће га навика сама одвратити од несреће.

(наставиће се.)

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА*)

О ТАЙНАМА У ОБШТЕ.

Појатије. Под именом светих тајна разумјевамо сва она света дјела, која је Христос спаситељ ради спасења вјерних у цркви својој установио, и при којима се под видимим знацима подаје невидима сила и милост од Бога свима онима, који достојно у цркву Христову ступају и свете тајне примају. Из узрока тога, што ми при свршавању тих светих дјела над нама друго очима видимо а уз то вјерујемо да друго примамо т. є. да се на нас благодат Божија тајно излијева, — назвала је црква та света дјела: св. тајнама.

Број св. тајна. Св. тајна има наша православна црква на броју седам: крштење, миропомазање, причешће покајање, свештенство, брак и јелеосвећење.

Шта је нуждно код свршавања св. тајна. Код сваке тајне, коју хоћемо да примимо, нуждан је: подлог, строитељ, материја, и форма.

Подлог је лице, које тајну с вјером прима. Строитељ је лице, које тајну са благословом и дозволењем цркве свршава у име св. Духа, који невидимо сам свршава св. тајну. Материја је видима ствар, у којој вјерни при свршавању св. тајне види знак преко кога ће се он невидимо божије благодати удостоити. Форму сачињавају рјечи (или молитва) које строитељ, свршавајући свету тајну, над вјерним говори и кроз које се тајна у дјело приводи.

Важност и предност неких св. тајна. Све свете тајне установљене су поради нашег спасења, и све су нуждне ал ипак и међу њима неке имају предност на другима. — Крштење је најглавнија и најнужднија тајна, јер по рјечима светог евангелиста Јоана (гл. 3. стр. 5.) рекао је сам Христос: аще кто не родится водою и дх҃омъ, неможетъ внити въ царств іе Божіе. После крштења у погледу важности за христијанско спасење долазе на ред тајне: миропомазање, причешће, и покајање, јер су оне сваком хришћанину нуждне, и по захтјевима наше православне цркве дужан их је сваки примати. Свештенство, брак и јелеосвећење, није обвезан сваки хришћанин при-

*) У напред являмо да є ово дѣло єдног поштованог духовног лица коме є предаванѣ науке вѣре у єдном висшем државном училишту од дух. власти повѣрено. (Ур.)

мати и потом су те тајне спасавајуће само за оне, кои их примати могу.

I. КРШТЕЊЕ.

Крштење. јест новозавјетна тајна у којој при поливању човечијег тјела водом, пере се невидимо душа вјерног пред Богом не само од прародитељског, него и од свију после рођења самовољно учињених грјехова.

Установлење. Тајну св. крштења установио је сам Искупитељ наш Исус Христос својим крштењем на Јордану, а по том заповешћу апостолима даном: Шедше навчите вса ꙗзыки, крѣстаще ихъ въ има Отца и Сына и сватаго Дха (Мат. гл, 23. ст. 19.)

Оглашени. Невјерни, који жели у хришћанску цркву ступити, по најпре долази да ту своју жељу одкрије свештенику, који му са молитвом име хришћанско даде (знаменованье) а потом причисљава га к оглашенима. Као оглашени учи се невјерство и сујевјерство осуђивати, а праву христијанку вјеру познавати, у њој утврђивати се, и од срца ју достојно исповједати. Кад је као оглашени све изучио, што се изискује да се може крштења удостојити и у обштину христијанску ступити, то онда унутрање расположење своје изјављује јавно са видимим знацима. Ти су знаци следећи: а) свлачи са себе одећу, показујући тим да он са себе свлачи гордост, која бијаше узрок првом грјеху.

б) гологлав, босоног, распасан и спуштених руку обраћа се к истоку као мјесту свјетлости, која подсећа на ону свјетлост духовну, која је засијала у истинитој божественој науци Христовој, којој ће он, почем је одбацио невјерство и страсти, цјелог свог живота окренут стојати.

Свештеник видевши те знакове, да му благослов кроз дуновење у лице, и прављење крстнога знамења на челу и на прсима а потом обраћа се ка Господу са молитвом: Ѡстави ѿ него ветхую оную прелесть и исполни его еже въ та вѣры и надежди, и любве . . . Даждь ємоу въ всѣхъ заповѣдехъ ходити и угодная тебѣ сохранити . .

После те молитве свештеник чини запрећење по примјеру Христа (Мат. 5. гл. 18. ст. 18.) именом божијим нечистому духу који је узрок греху човечијем: запрещаетъ тебѣ Гдь, діаволе, пришедый въ міръ . . , нами: убойсѧ, изыди и ѿ-

ствпи ѿ созданїа сегѡ; а после трикратног запрећења обраћа се владики господу молећи га, да би оглашеног удостоијо своје милости и заступства светог анђела, који би га спасавао од свега што је ђаволско, — и дунувши оглашеном трипут на уста чело и прса за знак силе Духа светог која једино поражава нечистог духа, моли код сваког дуновења: и҃зжени и҃зъ негѡ всакаго лѹкаваго и нечистаго дѹха, сокрытаго и гнѣздящагося въ сердцѣ є҃гѡ. Затим обраћа свештеник оглашеног к западу, као мјесту таме и сједишту сатанину, тега пита трипут: ѿрицаешилиса сатаны, и҃ всѣхъ дѣлъ є҃гѡ, и҃ всѣхъ а҃ггелъ є҃гѡ, и всего слѹженїа є҃гѡ, и҃ всеа гордыни є҃гѡ, и ѿрекъ са є҃си сатаны; нашто оглашени одговара: ѿрицаюса и҃ ѿрекохса, које одрицање и тим засвједочава, што пљује на њега. Одрицању од ђавола следује сачатаније — сједињење, са христом: сочетаваешилиса Хр҃ист҃ѹ? сочетаваюса, — које се изјављује обраћањем на исток јавним исповједањем вјере христијанске, — вѣрѹю во є҃динаго Бога у сљед чега се оглашени удостојава и самог крштења, за које се свештеник приправља, почем се помолио Господу: и҃ сподоби є҃го (оглашеног) великїа сеа благодати, сватагѡ твоего крещенїа . . (продужиће се.)

Допис.

г.— **ИЗ СУБОТИЦЕ.** Већ скоро шест година ће се навршити, од како је овде у месту основана српска девојачка школа. Премда се са свију страна опажа потреба, да су народу нашем нужни виши васпитавајући заводи женски, и премда у варошима нашим многа женска деца после срп. основне школе иду у основне или и у веће туђинске школе, ипак се већина женске деце само са оном науком користи, што у српској школи присвоји; јер материјално стање не допушта сваком родитељу, да може своју девојчицу у виши завод шиљати, и само српски васпитавајући заводи би заменути могли туђинске, у којима су српске кћери свашта пре постајале, само не добре хришћанке и праве Српкиње. Па кад још до данас нисмо толико срећни, да се са таковим српским васпитаваућим заводима дичити, и у њима наше кћери изображавати можемо, то ништа нам друго неостаје, него главну мисао и пажњу на основне девојачке школе обраћати, да би ове што више цели својој одговарале и бар у нечем попуниле ону празнину, која у васпитању женског спола у нашем народу давно постоји; јер девојачке школе имају приличну улогу у образовању народном, и много уплива на његову будућност.

У колико су се наше старешине на ово главно начело обзирали види се отуда, што основаше женску школу, а у њој учитељке за женске ручне послове још ни данас нема, супрот оне наредбе, која је од бившег кр. уг. Намесништва 1866. године на брою 12,498. за девојачке школе у опште, а на представку овдашње српске општине за ово место особено издата. Последица наредаба та је, што политична општина издаде упутство, по коме могу наша деца у римокатоличку женску школу ићи и ту се ручним пословима обучавати, почем се тамо две учитељке плаћају, па би излишно било још и трећу српску плаћати. И на ово пристаде тадашња српска општина не размишљајући, у колико је штетно за нејаку српску дечицу полазење туђе школе. — Тако стоји још и данас, и ником не пада на ум противу тога лека тражити. Нећу се упуштати у разлагање, шта све губе наша дечица што српску осн. школу пре времена остављају и у туђинску одходе, јер ми то ограничен простор овог Листа не допушта, али толико казати морам да се ово удо стање наше само немарности и слабом заузимању наших људи приписати има.

Ових дана била је код варошког представништва на претресу молба српске општине, у којој тражи помоћ у наплаћивању свештенства на основу вероисповедне равноправности. Ова је молба у начелу примљена, и док се испита у ком размеру Срби према другим вероисповестима стоје, очекује се, да ће се знатна свота на ту сврху одредити, па кад као што видимо овдашњи Срби добијају што је право на друге своје потребе, онда долази питање, кад ће се сетити за девојачку школу, да се она постави у стање, како би могла задатаку свом достојно одговарати.

Овом приликом не пропуштам саопштити читаоцима шк. листа, да смо 28. Јан. т. г. имали беседу пуну српског духа, на којој се у декламовању особито одликовала ученица овд. девојачке школе Марија Леовићева сомборкиња.

Школске вѣсти

ХИЛЯДУГОДИШЊИЦА СВ. КИРИЛА. Константин Философ прозвани у калуђерству Кирил, — кои є наша писмена саставио и у друштву с своим братом Методиєм св. Евангелиє, службу Божію и многе друге црквене књиге с єлинскога на славянски єзик превео, — упокоио се у Риму 14. Фебруара год. 1869. На тай дан ове године навршило се дакле хиляду година, од како се први просвѣтитель славянских народа у вѣчност преселио, па с тога су браћа наша Србьи у Србіи успомену хилядугодишњицу св. Кирила ове године 14. Фебруара свечано прославили. Тога дана у 8 сати пре подне служио є у саборной Београдской цркви преосвештени митрополит српски Михаил свечану службу Божію, па коіои су присутствовали чланови српског ученог друштва и сви наставници и учитељи учевних завода. После службе Божиє, на коіой се стихире на „блаженима“ тропар и кондак светоме Кирилу пояо, примио є Господин Митрополит у своме двору све учитељье и чланове ученог друштва, и угостио их є.

Бечки Листови являю, да є тамо у неделю 16. Фебруара у православной руской цркви држана успомена св. Кирилу. Службу є служио митроносни протопресвитер госп. Михаил Раевскій, а на служби били су Срби и многи отмѣни Чеси и остали Славяни. — У Русіи славлѣна є тай дан такође хилядугодишньица св. Кирила, а „славянское благотворителное обштество у Москви“ послало є том приликом у Велеград Моравски икону св. Кирила и Методия са златним кандилом, и писменом молбом, да се икона та постави у храму Велеградском и да пред ньом гори кандило као знамењ узаямности славянске и братинске любави, коіой предке наше пре тисућу година учише просвѣтительи славянски.

Пишући ово са тугом срдца сетих се, да се код нас Србаля на овой страни іошт нигдѣ досада са црквеним правилом нештує успомена св. Кирила и Методия, дочим су браћа наша Бугари и Моравци успомену ньихову свагда држали, и дочим се од год. 1863. како у Србіи и у Русіи, тако и код самих римокатоличких и протестантских славяна успомена просвѣтителя славянских обдржава.

Госп. Митрополит Београдски издао є, као што є познато, кньигу, коя садржи у себи правило што се у част св. Кирилу и Методию на вечерню, ютреню и служби Божиой пов. — Кад су дакле св. Кирил и Методиє у синаксарима нашима под 14 Фебруара и 11. Мая као свети угодници Божіи назначени, и кад сви остали а нарочито православни Славяни успомену ньихову у храмовима Божіим славе; то би смерна молба наша била, да и српска црква, коя є завѣт просвѣтителя славянских до данас вѣрно сачувала, успомену ньихову од сада свечано слави.

Како ове године успомена св. Методия баш у неделю (11. Мая) пада; то би се по добивеном од найвисше духовне власти дозволеню могла тай дан први пут држати у свима црквама и школама нашим свечана успомена просвѣтителя славянских, а у будуће могло би се сваке године прве неделѣ после 14. Фебруара и после 11. Мая правило св. славянских првоучителя у цркви, а цѣли сходна школска светковина у свакой школи српской држати.

Духовна ова и школска светковина покренула би из мртвила чувство побожности у народу нашем, а служила би у єдно и као побуђенѣ к просвѣти у духу св. православия, и развияню свѣсти о славянской узаймности код нашега народа.

Дао би Бог да се ова смѣрна жеља и молба оствари.

ЧЕСКЕ ШКОЛЕ У БЕЧУ. Чеси у Бечу яко настоє око тога да им се даду ческе основне школе, шта више они су наумили подићи и школу радиности у коіой ће се дѣца ньихова на свом матернѣм єзику обучавати. На подизанѣ те школе купе се прилози по Ческой, Моравской и Слезкой.

„НАРОДНЕ ПИСАНКЕ СРБСКЕ.“ Кньижара Лавослава Хартмана у Загребу по жељи српских учителя како у зборовима учительским тако и приватним путем изявлѣной, дала є по мустри своих хрватских писанака сготовити праве српске писанке под горньим насловом. Ове писанке су снабдѣвене са двоструким повукама ширима за ћирилска и

ужима за нѣмачка и ситния ћирилска писмена. Досада су изишле свезке са осам различитих дворeза на предньой страни завоя. Укусно изведени дворези ти представляю Стевана Неманю, Цара Душана Силног, Кнеза Милоша Обреновића, Доситея Обрадовића, Вука С. Карацића, Драгутина Раковца, — далѣ насликани су іош Котори и Которани и приморски град Рѣка. Уз слике поменутих славних наших мужева придодате су црте из ньиховог живота, а уз потонье две ставлѣне су земльописне цртице. На стражньой страни завоя су таблице сброитбе, одбитбе, множитбе и дѣлитбе. Све ове околности препоручую найболѣ овде обявлѣне писанке, и даю нам надежду да ће оне српской дѣци добродошле приятне и користне бити. С' тога обраћамо на ньи пажльивост г. г. учителя и трговаца српских, да се постараю такове за наше школе и за нашу дѣцу набавити, како би се тим начином туђински прописи са ньиховим неспретним и често саблазнителним сликама из наших школа изтиснули и ове народне писанке свуда попримале, кое ће уз главну службу свою дѣцу нашу са знатним мужевима народа нашег и ньиховим животом, са нашим градовима и предѣлима и са народньом ношньом у разни српски краєви упознати, и тим на побуђенѣ любави роду и завичаю битно доприности.

Ове писанке добити се могу у кньижари Лавослава Хартмана у Загребу и то цео рис састоећи се из 240 комада (сваки са 8 страна за писанѣ и са боядисаним и насликаним завоєм) по три форинта, а за готов новац уз 10% рабата по 2 ф. 70 нов. — Г.Г. учительи или по наручбини ньиховой трговци нека се ради ових писанака обрате непосредно на гореназначену кньижару под насловом; „Kniżari Lavoslava Hartmana in Agram.“

НАИМЕНОВАНЯ УЧИТЕЛЬСКА. За учителя у новоподигнутой женской школи аћанской наименован є г. Ђорђе Акшамовић, свршио є трећи реални разред и учительиште у Сомбору год. 1868. Положно учительски испит исте године и проглашен є за учителя основних школа.

За привременог учителя ново основане женске школе у Ст. Врбасу поставлѣн є г. Богдан Поповић, свршио є 4. гимн. разред у Врбасу и препарандию у Сомбору г. 1868.

За привр. учителя у Байши наименован г. Дамян Попов досадашньи учитель у Броду Славонском. Свршио є 4. гимн. разред у Врбасу а препарандию у Сомбору год. 1864. учительски испит положио є г. 1867.

ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШК. ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЛЯ КНЬИГЕ „СРБСКА ЦРКВА.“ У другом бр. овог Листа износили су ови прилози: — — — — — — 29 ф. 49 нов.

Далѣ су приложили:

12. Пр. Г.Г. Георгиє Войновић протосинђел 2 „ —
13. Симеон Майнски свештеник — — — „ 50 нов.
14. Богдан Кузмановић свештеник — — 50 нов.
15. Атанасиє Чурлић архимандрит и еп. провикар у Боки Которской — — — — — — 1 „
16. Никола Киряк учитель Которски — — — 50 нов.

Свега: 33 ф. 99 нов.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЉИМА. (продужено из бр. 2). За сиромашне учителѣ и школе далѣ шк. лист држе следећа господа из Сомбора: Гавра Дракулић члан жуп. суда за Игнята Видаковића уч. санадског, Ђорђе Еремић члан жуп. суда за школу у Босан. Градишки; Др. Ника Максимовић вел. бележник за школу у Капелни у Славонији; Јустин Коњовић вар. мерник за школу дрешничку у Хрватској; Ника Груић учитель за шк. у Маяру; Сима Бикар трговац за школу тузланску у Босни; Д. І. Поповић трг. за школу Виљањску; Ђорђе Ивков вар. представник за школу у Градачцу у Босни. Листови кои припадаю скупителю Г. Ђ. Теодоровићу шалю се као нѣгов дар школама смудской и дољнобуковичкой у Славонији.

Трудом и заузиманѣм г. Іована Илића учителя Панчевачког подпомогоше неколико родолюбивих грађана Панчевачких издаванѣ Листа овог предплативши за српске школе и учителѣ и то: Г.Г. Бранко Критовац за шк. у Дубравици, Плочици и у Острову у Банату, за шк. Призренску у Ст. Србији и за школе сентандрейско — збежку и помажку код Будима, свега шест примѣрака; Арон Искрић за школу Которску, Стеван Вранѣшевић за шк. Рисањску у Боки Которскей; Григориє Барић за школу Триестанку, Коста Іовановић за шк. Пирошку у Бачкой; Јован Јовановић за школу у Пећи у ст. Србији, Др. Любомир Ненадовић за учителя у В. Радинци. Листови што скупителю припадаю шалю се шк. у Лисичинах и у М. Боји.

Ревносним настояванѣм г. Ђ. Глибоњског учителя добилисмо из Српског Бечея, 30 предплатника, од коих г. Сава Ђорђевић ответник покланя лист школи српской у Т. Броду г. Јустин Шимић бележник школи у Дервенти, г. Тадия Елчић школи ватинской, а дична омладина српска у Бечею од прилога са беседе светосавске предплаћує седам примѣрака, кои се шалю школи м. св. Луке у Жупи у црной гори; г. Боголюбу Петрановићу учителю реалне школе у Сараєву, Богословији у Банялуци, школи требињской школи сачкой у толнанской жупанији, учителю Липовском и школи моравичкой у хрватской краини. На скуплѣних 30 предплатника припадаю Госп. Глибоњском шест примѣрака, који се по желји нѣговой на дар шалю библотеци средоточне срб. школе у Срб.-Бечею, женской срб. школи, и ковинской предградской школи у истоме мѣсту, школама у Сганчеву у Банату и у Калазу код Будима, и єдном ученику реалке Сомборске.

Г Луяновић бележник Марадички плаћа два примѣрка Школ. Листа, од коих се єдан шалѣ учителю М. Бизумићу у Сланкамену а други школи Костајничкой. (свршиће се.)

УПРАЗНЂЕНО УЧИТЕЉСКО МЕСТО. У Кисачу у Бачкой. Плата є 60 фор. 20 пож. наполице, 50 фунти соли, 12 фунти свећа, 1 цента меса, 2 фата дрва 2½ ютра землѣ и стан. Молбенице имаю се до 13 Марта о. г. консисторији Бачкой поднети.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андриє Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 5. У Сомбору 15. Марта 1869. Год. XI.

Рачун

У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

(методично упутство.)

II.

Сваки рачун има се на мишленю и на разсуђиваню основати и свестно разумно израђивати. У разсуђиваню управо лежи изображаваюћа снага а не у голом механичном рачунаню. С тога нека учитель никад недопусти, да му ученици оно рачунаю што схватити и разумети у станю нису, и нека се радуѥ кад они сами своим начином задатке решаваю. Много ѥ од веће користи ако деца умею ѥдан задатак на четир пет начина израдити, него кад сваки задатак по ѥдном калупу израђую.

Управо само ѥдна врста валяног рачунаня постои, а то ѥ рачунанѣ с разборитошћу, увиђавношћу и свешћу. То су главне особине сваког валяног рачуна.

Онай рачун, у коме се неупотреблюю бройке (цифре), него се рачуна само са броѥвима без сваког записиваня и бележеня, зове се рачун на памет или рачун из главе, а онай рачун, у коме се употреблюю бройке (цифре), зове се писмени рачун, рачун с бройкама или рачун на табли.

Само ѥ онай у станю писмени рачун свестно и смислено израђивати, кои се найпре вештбао са рачуном напаметним. С тога у народной школи има се ученѣ рачуна започети с рачуном на памет, а после успоред валя ѥдан и други учити, но тако, да се сваки задатак найпре изради из главе па онда писмено. Само се велики и замршени задатци у найстаріим разредима основних школа могу израђивати найпре писмено, но и у том случаю, ради осведоченя да у радньи нема погрешке, валяло би поново на памет исти задатак израдити бе-

лежећи само веће суме да се не забораве. — Рачунанѣ, у коме ученици непишу али у глави представляю себи цифре, па израђую найпре єдинице, па онда десетице и т. д. не заслужує име напаметна рачуна и смета уредном разсуђиваню, те с' тога се никако препоручити неможе.

Код рачуна напамет свагда се найпре узима цели већи брой, па се нѣму додаю или од нѣга одузимаю найпре стотине затим десетице па онда єдинице, или найпре центе, затим фунте па онда лотови и т. д. У сваки пут при израђиваню задатка валя понављати све што є дотле израђено, да се незаборави и непомете. Тако задатак: „Колико чине 10 центи 58 фунти и 7 лотова, и іошт к' томе 5 центи, 12 фунти и 2 лота шећера“ израђує се овако: „пет центи додавши на 10 центи 48 фунти и 7 лотова има ћемо: 15 центи 58 фунти и 7 лотова; к' овоме кад се дода 12 фунти биће 15 центи 70 фунти и 7 лотова; и кад іошт она 2 лота придодам изиђи ће свега: 15 центи 70 фунти и 9 лотова. — Задатак: „коньи некога газде поєду сваке неделѣ 6 центи 74 фунте овса, колико ће поєсти за 8 неделя“ израђує се ево овако: 6 центи 8 пута чине 48 центи; 70 фунти 8 пута износе 560 фунти, или 5 центи и 60 фунти, а то би било: 53 центе и 60 фунти; сад іошт имамо 4 фунте на неделю, то износи за 8 неделя 32 фунте; коє додам на оних 60 фунти па онда излази да ће коньи ти за 8 неделя потрошити: 53 центе и 92 фунте овса.

Найвише се има учитель око тога старати да му ученици почела (основке, елементе) рачуна добро науче, па затим у дальой радньи да поступаю свуда помньиво са увиђавношћу и са осведоченѣм о валяности свога рада. С' тога нека се он найдуже времена бави у броєвном простору од 1—10. Ту нека сви ученици науче добро у напред и натраг брояти; на єдан добраяти найпре све по два, па онда по три, по четири и т. д. на два добраяти по два па онда по три, на три добраяти по два, по три, по четири и т. д. но не далѣ од 10. Затим нека се вештбаю у истом броєвном простору са одузиманѣм найпре све по єднога, па онда по 2, 3 и т. д. броя. После овога долази растваранѣ броєва н. пр. Ти добиєш пет ябука колико би ти іош требало да имаш осам? (іош 3); или Милан добиє 9 ораха а Стоян 5 ораха, са колико има Милан више (са 4), а са колико Стоян манѣ него Милан (са 4). — Потом долази множенѣ и деленѣ првоначелних броєва кроз

2, 3, 4, 5, али тако да производ неизноси више од 10. Утврдивши се тако у сваковрстном разрачунаваню са првих десет броєва упознаю се деца на овом степену іошт са половином и четвртинама.

Ово што досада наведосмо єсть темель рачуна. Ко є у овом броєвном простору сваки задатак рачунски своіом собственом снагом израдити кадар, тай тек нека прелази на други степен, кои у себи садржи броєвни простор од 10—20.

Ту нека се по истом реду и начину учи брояти у напред найпре до єданаист, па онда до дванаист, тринаест и т. д. и од сваког новопознатог броя натражке до броя єдан. У простору до сваког новоупознатог броя нека се сваке лекције учи сабиранѣ, одузиманѣ, растваранѣ, множенѣ и деленѣ и нека се у обзир узимаю кадкад половине и четвртине. — Уз овако рађени напаметни рачун има се научити написиванѣ броєва од 1 до 10 и од 10 до 20, а такође и писмено сабиранѣ и одузиманѣ у том броєвном простору.

Ко до 20 разумљиво научи рачунати, томе ће сваки остали рачун од по муке ићи, а без овога темеля узалудно є хвастанѣ са разноврстним и великим задатцима, с коима се гдекои учитељи неупутно размећу.

После овога нуждно є іошт да се са сваким броєм од 20 до 100 на посе ученици упознаю, и да сваки дан по єдан нов брой упознавши покушаваю га сравньивати са досада наученим броєвима држећи се десетичног редостава као стожера, око ког се сво наше рачунанѣ врзе, и радећи код сваког броя сабиранѣ, одузиманѣ, множенѣ и деленѣ, и то свагда найпре напамет па онда и писмено. Найвећа пажльивост има се обраћати у овом простору на сваковрстну и многостручну радню са броєвима: 24, 25, 27, 30, 32, 36, 40, 42, 45, 48, 49, 50, 54, 56, 60, 63, 64, 70, 72, 75, 80, 81, 84, 90, 96 и 100. Нарочито се са сваким од ових броєва осим сабираня и одузиманя има брижьиво учити множенѣ и деленѣ, дочим є код осталих броєва доста да се само она прва два посла строго израђую. — У колико се на овом степену не би могли за наочигледно посматранѣ употребльивати новци, прутићи и остале єтвари, у толико више као спомоћно средство употребльивати валя рачуналъку (види Школ. Лист. год. 1865) и рачунске штице (види Школ. Лист год. 1866).

Као што є речено да се при рачунаню несмею учити никаква правила на изуст, тако се исто примѣтити има да є

шкодљиво и шлендријанско оно рачунанѣ, у коме се таблице брояня, сабираня, одузиманя и т. д. на глас уѥданпут сячу и певаю; напротив разуман метод прописуѥ, да се таблица множења уз дотичне броѥве ѥднако и постепено (део по део) точно и свестно при помоћи рачуналке научити има. Тако н. пр. на брою 24 има се у прилагођеним вешто смишлѣним и сгодно удешеним примерима научити део таблице од 2×2 до 2×12; од 1×3 до 8×3; од 1×4 до 6×4; од 1×6 до 4×6; од 1×8 до 3×8; и од 1+12 до 2×12. — Чим ученици не би у станю били задати пример достаточно и безпогрешно израдити, има се у помоћ узети рачуналка, и на пример за остваренѣ да ѥ 4×6=24 овако валя ту справу употребити: Показавши у горнѣм реду шест зрна ѥдно до другога запитати валя, колико пута виде у той гомилици шест (1 пут), колико ѥ дакле ѥданпут шест (6); затим узеши из истог реда остала 4 зрна и из другог под овима стоѥћа два зрна направи учитель другу гомилу, па пита децу колико зрна има у той другой гомилици (6), а колико у обадве пред ньима стоѥће гомиле (12), колико ѥ дакле 2×6 (12). Докле се ово показуѥ сви осталих 88 зрна имаю се покрити застором. Потом учитель изнесе из другога реда іошт шест зрна и направи од ньих трећу гомилу, па понуди ученике да ову са прећашнѣ две споредe, и наведе их да се увере о том да 3×6 чини 18. Кад се о томе ученици увере, онда се из истог другог реда изнесу и заоставша последня два зрна и под ньи се ставе из трећег реда іош четири, како ће изићи и четврта гомилица од шест зрна. Осталих шест зрна из трећег као и сви други редови наиме четврти и пети до десетог покрию се опет застором, и тада се по ново даю питаня: колико износи 1×6; 2×6; 3×6 и 4×6. У брою 24 колико има десетица, и колико ѥдиница. — Кад би се 24 форинте поделиле на четири посленика, колико би сваки добио? и т. д. Тим начином утврди се знанѣ множења код сваког поѥдиног од горенаведених броѥва, а у ѥдно се и деленѣ наочигледно научи, па лакше и темељније схвати, него ученѣм целе таблице уѥданпут у хору певаюћи ил лекцию по лекцию на изуст бубаюћи.

(свршићесе).

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године,

У ДЂЛУ ЯВНОГ ОБУЧАВАЊА У НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

(наставак.)

ГЛАВА VII.

Учитељишта.

а) приправнички заводи за учитељ.

§. 81. Држава у различитим предѣлима землѣ подићи ће 20 приправничких завода за учитељ.

§. 82. Учитељско-приправнички завод има у свези стаяти са школом за вештбанѣ, у коіой ће се питомци практично изображавати.

§. 83. Учевном заводу придодати се има врт найманѣ од 2 ютра землѣ, да се ту питомци земльедѣлству вртарству и виноградарству практично уче.

§. 84. Учитељско особље састои се из єдног управляюћег, два редовна и єдног помоћног наставника, и из єдног учителя, кои ће дѣлати у школи за вештбанѣ.

§. 85. Плата є редовних наставника 1000 форинти и 100 форинти станарине. Осим тога управляюћи наставник за свою управитељску радню прима 200 фр. почастне награде. Плата помоћног наставника є 450 фр. стан у школском зданию с огрѣвом и слободна храна при заєдничком столу. Учитель школе за углед има осим стана 700 фр. плате.

§. 86. У учитељиште примаю се они здравог тѣлесног састава питомци, кои су 15. годину већ навршили и кои у матернѣм єзику, рачуну, земльопису и повѣстниця барем онолико знаня имаю, колико се ти предмети у четири прва разреда гимназиє ил реалке предаю. Питомац, кои у завод ступити жели, дужан є или о овоме явну школску свѣдочбу показаили се приємном испиту подвргнути.

§. 87. Учевни течай у учителиштy трає три године.

§. 88. Обвезни учевни предмети єсу: а) наука вѣре и благонравности, б) наука о васпитаваню, в) наука о обучаваню и начин обучаваня, г) земльопис и д) повѣстница (обшта и отачаствена); е) матерньи єзик, ж) маћарски єзик, з) нѣмачки єзик, и) природне науке и ньихово прилагоћенѣ на земльодѣлство и обртност; і) наука о привреди са вештбанѣм у земльодѣлству и вртарству; к) наука о земальском уставу;

л) математика и геометрия; м) пѣванѣ и свирка (особито гусле и гласовир); н) краснопис и рисанѣ; о) ученѣ гимнастике, п) вештбанѣ у обучаваню у народной школи.

§. 89. У учевном плану, ког ће министар явног обучаня повремено издавати, опредѣлиће се, кои се учевни предмети у сваком поєдином разреду и у коме обиму предавати имаю.

§. 90. Почем су ова учительишта државни заводи без вѣроисповѣдне разлике, то вѣрозаконско обучаванѣ питомаца припада дотичним вѣроисповѣстима. Тим особеним учигельима науке вѣре и благонравности држава ће почастну награду плаћати.

§. 91. Здания учительишта нека у себи садрже мѣстности, коє су нуждне за обучаванѣ и прираньиванѣ питомаца.

§. 92. У сваком учительишту завестће се заєдничко издржаванѣ (обшта трапеза, алумнат) у коме ће сваки питомац по умѣрену плату подпуну храну добияти моћи. Плату за заєдничко издржаванѣ сваке године опредѣлитће учитељи штни управляюћи савѣт. При заєдничком издржаваню нуждна дрва и послугу завод плаћа. У осталом учествованѣ у заєдничком издржаваню ученику се на волю оставля.

§. 93. У сваком учительишту умѣсто више сиромашних и прилѣжних доброг владаня ученика завод плаћа за заєдничко издржаванѣ потребну цѣну. Између сиромашних, прилѣжних и добронравних питомаца више ньи могу и стипендию уживати.

§. 94. Благодѣяния у прираньиваню и стипендияма дѣли управляюћи савѣт, на основу нѣму поднешених свѣдочба и препоруке наставничког особля. Ова благодѣяния уз єднако добро владанѣ и прилѣжанѣ имаю се дѣци сиромашних учителя давати, па и на дѣцу учителя вѣрозаконских школа распростиру се.

§. 95. У зданию завода управитель држи ред и пази на чистоту.

§. 96. Свако учительиште има се снабдѣти са кньижницом састоєћом се што є више могуће из стручних кньига, коіом се и ученици могу слободно користити. На умноженѣ кньижнице сваке се године извѣстна свота обраћа.

§. 97. У дисциплинарним дѣлима и у личним отношаима ученика на првом степену суди наставничка столица, коя се из наставничког особля састои.

§. 98. Над наставничком столицом стои управляюћи савѣт. Овай под предсѣдништвом дотичног училиштног надзор-

ника састои се из управљюћег наставника и из пет чланова, кое министар наименује.

§. 99. Управљюћи савѣт по упутствима министра просвѣте руководи материялна и моралнa дѣла учительишта; пази на дѣланѣ наставничког особля, и пресуђује у дѣлима наставничке столице, коя се на нѣга апелираю.

При свем том могу се странке у важніим дѣлима и против пресуда управљюћега савѣта на министарство явног обучаваня с молбом обраћати.

§. 100. Чланови управљюћег савѣта, окром предсѣдника и управљюћег наставника, приликом своих састанака добияће из благайнице завода накнаду за можебити учинѣни путни трошак и дневнице.

§. 101. Сваке године єданпут у присутству надзорника учевног округа и чланова управљюћега савѣта држе се явни испити.

§. 102. По свршетку учевног течая на годину, ал найдалѣ на две године, — кое врѣме може ученик с практичним обучаванѣм проводити, — дужан є сваки питомац из свию учительскоприправничких предмета, писмених израђиваня, и особито из вештине у обучаваню испит положити, и само после успѣшног испуненя овог условия може он добити писмено (диплому) учительско.

§. 103. Кои хоће да су способни за учительска мѣста у висшим народним и у грађанским школама, осим и спита у §. 102. опедѣлѣног, имаю положити іош, пред влашћу од правительства на то одређеном, строги испит из учевних предмета висше народне и грађанске школе и из начина, коим се ови предмети предаю.

§. 104. Кои се на испитима у §. 102. и 103. опредѣлѣним у двапут одбаце, више се иа испит непуштаю.

§. 105. Приватна учительишта само оне особе могу подизати, кое основну или висшу народну школу држе, у коима приправляюћесе особе могу и практично образованѣ добити. Но питомци оваких приватних учительишта дужни су на коем явном учительско приправничком заводу положити оне теоретичне и практичне испите, коима су питомци явних учительишта по закону овом подвргнути.

б) приправнички заводи за учительице.

§. 106. Држава ће у разним краєвима землѣ завести при

правничке заводе за учительице, у коима ће се нарочито изображавати учительке за дѣвоячке разреде висших народних и грађанских школа.

§. 107. У приправничким заводима за учительице под надзором єдне учительке, коя у заводу станує, све питомице у заводу стануюи заєдно се хране.

Управляюћи савѣт само изузетно може дозволити становањ изван завода.

§. 108. Примаю се дѣвойке коє су 14. годину навршиле м висши учевни течай народне школе сасвим свршиле.

Свака питомица обвезана є из учевних предмета висше народне школе строги приємни испит положити.

§. 109. Учевни течай трає три године.

§. 110. У приправничким заводима за учительице ос і мушких наставника имаю се поставити за женске науке на брою довольне и способне учительице.

§. 111. Обвезни предмети у приправничким заводима за учительице єсу: а) наука вѣре и благонравности; б) краснопис и рисањ; в) матерньи єзик и наука о правопису; г) мађарски єзик; д) нѣмачки єзик; е) земльопис и повѣстница; ж) наука о васпитаваню; з) рачуница; и) природословљ и природопис (са особитим обзиром на вртарство и на женске послове као на куванѣ и т. д.); і) пѣванѣ; к) правила за добру домаћицу и за домоводство; л) женски послови; м) вештбанѣ у обучаваню у дѣвоячким разредима школе за вештбанѣ.

§. 112. Брой питомица, што се у сваки поєдини завод примити могу, правительство ће опредѣлити.

§. 113. Школарине нема. Оне питомице коє у заводу стануюи, стан и пранѣ добияю безплатно а храну по умѣрену цѣну.

За више сиромашних и отличног прилѣжаня дѣвояка завод плаћа цѣну заєдничког обѣда. Брой ових на предлог управняюћег савѣта министар явног обучаваня опредѣлює.

§. 114. Окром годишньих испита питомице, коє сав учевни течай сврше, обвезане су из свию своих учевних предмета строги испит положити, и само тако могу писмено (диплому) добити.

Коя на том испиту двапут одбачена буде, више се на испит неће пустити.

§. 115. Над питомицама у дисциплинарним дѣлима на пр-

вом степену суди управљаюћи наставник и редовне учитељице; а на другом степену управљаюћи савѣт.

У осталом приправнички завод за учитељице стои под оном истом влашћу под коіом и приправнички завод за учитељ.

УКЛАЊАЈМО СОКАЧКЕ НЕЗГОДЕ.

II.

Ми рекосмо да се моралност огледа највише у релиђији и животу човека.

Школа ће нам изнети дакле све пред очи, што се у релиђијозном погледу на живот, на срећу и благо наше клони. Омилиће деци својом занимљивом поуком честита и ваљана дела, да им подражавају. Сводиће на живот наш посљедице неваљаних дела.

Остаје нам дакле вањски живот света, остаје нам големо позориште свакидањих збиђа, која могу бити најгорчији пример за живот нејаког детета.

Нема ваљда тако безбожне и бесвестне ни једне родитељске куће, која ће хотимице дете на зло навађати. Али ако има, то је онда у том случају, веома тежак задатак да школа буде тај изврсни лечник, који ће подранити добро, а отклонити зло.

Но ван куће, на путу и на сокаку уче се деца многом лукавству и неваљалству.

Од куће до школе има дете пет путова, а од школе до куће неизбројне.

Родитељи се често туже, да им деца недолазе до подне кући а по подне све до мрака, а ми опет знамо да их из школе у 10—11, а по подне у 4 сата пуштамо, и заман беху толике и толике забране, да по сокаци није слободно зазјавати, да из школе треба управо кући, а од куће у школу доћи.

Но ту није могло никаквих поспешних посљедица бити, јер ако би питао баш ону децу, која случајно нису право кући отишла, потстрекавао би их на лаж, чиме би целој ствари горе шкодијо.

Те незгоде ваља дакле отклонити.

Почем деца понајвише морају а и хотимично кроз пијаце

пролазе, а ту су, пиљарице, посластичари, лубеничари, играчке, крањери, крчмари, ракицијнице и све такови предмети у које љубопитно дете завиркива.

Шта ће дакле у ракицијнци и крчми видити?

Гнусне, пијане људе, опаке псоваче, кавгаџије и бадаваџије. Певапке бесрамне што се ту увек хоре, радо ће и брзо дете научити.

Шта ли ће дете код посластичара видити?

Све њему жељне и примамљиве ствари, које ће га жудњом терати да за њих крајцару даде, — а од куд му увек крајцара? Таке су врсте и крањерски дућани. — Крај сиграчака вечно би пак остао. — Код пиљарица најгоре чује. Ту је, псовка и инат, грдња и свађа. Сад још који откотрљан кестен или она међ врећама јабука, примами га те узме. И гле, како му се пут крађи отвара, јер најзад код лубеничара извади из кола лубеницу, те ју дотле гледа и проба, док између света неумакне.

Колико сам их пута ја видио, де поред трешања дотле стоје, док се жена куд неокрене, па онда зграбе у трку и одбегну.

Ја држим да такав случај, који код детета увек запамтљив остаје, мора га болно гристи кад одрасте, или га напокон сасвим обезчуствити.

Па нашто дакле деци давати прилику да то чине?

А прилика им се највећа даје, кад из школе изађу, јер онда им је повољи остати, почем имају изговора: све смо до сад били у школи.

Помоћи томе није тешко, дакле сваки учитељ себи у свету дужност да упише, отклонити такова зла кад се могу.

Де је први разред отдељен, ту у почетку школске године, док учитељ децу и деца свој пут непознаду, па напослетку док и сама деца станове један другог недознаду; а у старијим класама, одма упочетку школска течаја ваља уводити ред и одржати га.

Добру навику уводити, не само да је добра и ваљана ствар него је и свети позив како школски, тако и родитељски. Навикавајућ децу на уредност; отклонићемо много нехотично зло и нехотичну несрећу. Што сам дакле горе за станове дечије рекао, то ће толико значити, да је учитељу нужно знати, у ком предграђу или бар на којој страни места обитавају која деца.

Сву ту децу н. п. са јужне стране или западне, отпусти ће учитељ из школе мирно и уредно двојицу по двојицу са једним ученичким вођем, који ће њин наредник тога дана бити, и који ће после подне ил' сутра извешће о своме оделењу дати. Званије прелази сваки дан на другог, и то само на оног ученика који се добро влада и на кога се учитељ поуздати може. Преступак сваки ваља озбиљно као прекршај дисциплине узети, и достојан укор или казн дати.

Деци се тај ред јако мили, а учитељ ће брзо увидити, да му је много олакшано, јер неће имати повода расправљати распре, које се обично после школска сата, на улици здесе. Крај тога неће наука учтивости према старијима и светим местима незаборављена остати, јер вођ као и сваки, знаће своју дужност која му пристоји, и баш ће некако морално нагоњен бити, да ју путем незаборавља. Узгред неће прозори полупани, куће издрте и ошаране бити. Неће се дивља ларма и граја кроз главне и друге улице слушати, мање ће капута изкаљани и чизама подрти бити. А то ће све родитељима јако мило бити.*)

Што се пак тог реда из цркве кући тиче, на многи мести давно је заведено да деца из цркве у школу иду, па их је отуд лако кући распустити, али ди је школа далеко од цркве, ту је за сад незгодно, ту мислим да би тај ред у нешто могао се махнути, док онај из школе неби се сасвим у обичајо и у крв прелијо. А што се једном прими и омили, наравно да је онда на отом темељу све друго ласно распростирати.

То би држим бијо један начин како би многу сокачку незгоду отклонити могли. Ника Грујић.

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

I. КРШТЕНЂ.

(наставлѣно.)

Приправљање за крштење. Приправа за крштење састои се у свећењу воде и јелеја. Пре него што ће свештеник то свећење предузети запали он свећу, којом хоће да изобрази просвјету духовну и долазак оглашеног к истиној свје-

---

*) Уредник овога Листа имао є прилику пре 18 година у Слезкой овай обичай видити и уверити се о цѣлисходности нѣговой, па с тога и од своє стране Г. Г. учитељима најболѣ га препоручити може. (Ур.)

тлости еванђелској; затим возглашава: Благословено царство .... и велику ектенију, којој придодаје молитву о самом себи; а потом приступа к самом освећењу воде.

Свећење воде свршава се следећим начином:

1. исповједа свештеник величество Бога и Господа у молитви: вели҃й е҆си Гд҃и, и чю҃дна дѣла твоа, и ни є҆дино же слово доволно къ҃детъ къ пѣнїю чю҃десъ твоихъ, коју молитву он допуњава са исповједањем свемогућства и премудрости, која се указала у видимим и невидимим створењима, исповједањем великог милосрдија, кога се удостоисмо са҆ долазком јединородног Сина Божијега.

2. Господа, који је нас толиких благодјејанија удостоијо и који є јорданске воде осветио, призива и сада ради освећења трипут са рјечма: ты у҃бо чл҃колюбче царю, прїиди и҃нынѣ наитїемъ с҃тагѡ твоегѡ дх҃а, и ѡ҆свати водꙋ сїю, потом умакајући прсте у воду, прави трипут знак крста, а уједно дуне на воду, и моли: да сокрꙋшатс҃а подъ знаменїемъ о҃браза креста твоегѡ вса҃ сопротивныа҆ силы, како би се све лукаво удаљило, а вода за очишћење и крштење сходна била. Као што је у време потопа гранчица од маслине, коју је голубица у ковчег Нојев донела, служила за знак помирења између неба и земље или Бога и човјека, и за знак велике милости, које се удостојавају угодници божији, тако и код крштења јелеј, плод од маслине, има исто значење за онога, који са крштењем хоће да се удостоји очишћења од грехова и велике милости небесне. Јелеј освећује свештеник посредством молитве. После освећења љева трипут јелеј у воду, чинећи знак крста, а уједно појући а҆лли҃ꙋ҆а у славу Христа Спаса, који је својом крстном смрћу удостоио човека велике благодати божије. Тим освећеним јелејем помазује свештеник оглашеном разне части тјела — за знак предходног утврђења к предстојећем трудном а често и са мукама скопчаном христијанском животу. Будући је намјера христијанског живота сједињење са Спасом Христом и постигнуће те намјере највећа радост, то и јелеј којим се он за тај живот крјепи зовесе: јелеј радованија, које се види из ријечи свештенички кад помазује: помаз҃детс҃а рабъ бж҃ии҆ елеемъ радованїа҆, во и҃ма о҃тца, и сн҃а, и с҃таго дх҃а . .

Свршавање крштења. После помазивања јелејем крштење се свршава трикратним поливањем или умакањем оглашеног у воду, при чему свештеник (или, ако је нужда, дру-

го које лице) произноси форму: Крещаетсѧ рабъ (раба) божїй во има Отца ѧминь, и Сына ѧминь, и стаго дха аминь. Нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ, ѧминь. Тако да и сам воспријемник, који прима на себе дужност новокрштеног поучавати и у науци Христовој и вјери утврђивати, уједно говори ѧминь

Значење трикратног поливања, или умакања. При крштењу полива се, или умаче у воду крштени тринут за знак, да се крсти у име свете Троице, а друго за знак тридневног пребивања Исус-Христова у гробу, чим је он спасење рода човечијег довршио. Ту нам вода знаменује гроб у кои погребавамо безакоња и грјехе, како би могли после крштења, као духовног препорођаја, наступити и проводити достојан христјанина живот, по оним рјечима апостолским: да ѩкожѣ воста Хрістосъ ѿ мертвыхъ славою Отчею, такѡ и мы во обновленїи жизни ходити начнемъ (Римљ. глава 6. ст. 4)

Бјела одјећа. Када је крштење свршено, облачи се крштени у бјелу одјећу (платно). Та одјећа изображава безгрешно стање, или чистоћу духовну, коју је крштени кроз крштење задобио. За време облачења те одјеће говори свештеник: ѡблачаетсѧ рабъ божїй въ ризу правды: во има Отца, и Сына и стаго дха . . .

После облачења бјеле одјеће приправља се свештеник са молитвом да сврши тајну миропомазања. У молитви тој између осталога вели: Самъ владыко всецарю благоутробне, даровавый томѹ (крштеном) и печатъ дара стаго и всесилнаго и покланаемаго твоегѡ дха. Сохрани егѡ въ твоемъ ѡсвященїи, ѹтверди въ православнои вѣрѣ избави ѿ лукаваго и всѣхъ начинанїй егѡ да Сынъ и наслѣдникъ бѹдетъ небеснаго твоегѡ царствїа.

II. МИРОПОМАЗАЊЕ.

По молитви тој, којом се свештеник за тајну миропомазања приправља рећи можемо: миропомазање јест тајна при којој уз помазивање неких извјестних части тјела са св. миром — излијевају се на крштеног дарови Духа светог ради утврђења у православној вјери и освећења духовног, како би, одупирајући се навадама ђаволским, удостојио се бити син и насљедник небесног царства.

Установлење. Тајну миропомазања установио је сам Бог отац шиљањем Св. Духа да сврши Божаствено помазање

над возљубљеним својим Сином Богочовјеком Исусом Христом, који је у Јордану крштен од св. Јоана предтече.

Рукополагање. Силазак св. Духа на Исуса Христа сматраху апостоли са првенствујућом црквом за велику тајну помазања с више, па с тога и они ту тајну над посљедователима Христовим свршаваху, полажући им на главу руке и просећи у молитвама Бога, да би излио свете дарове на крштенога.

Помазивање. Начин свршавања те свете тајне рукополагањем, замјењенен је, после у цркви са помазивањем с в. миром. Узрок томе замјењивању тај је што су епископи, као насљедници апостолских дужности задржали себи право свршавања те св. тајне, па када се хришћанство тако разшири, да они немогоше свуда доспјевати, то је установљено, да неби крштени услучају изненадне скоре смрти лишио се милости са том тајном скопчане, да тајну може одма после крштења свршити и крштавајући свештеник посредством миропомазања уз услов, да св. миро (материју тајне), које је из млогоразличних мирисавих частица сложено за знак многоразличних дарова Духа светог има бити од епископа освећено.*)

Свршавање миропомазања. Тајну миропомазања свршава свештеник, помазујући св. миром крштеном чело, очи. уши, ноздрве, прса, руке, ноге — произносећи уједно форму: печатъ дара Дѹха стаго, аминь.

Помазивање са св. миром представља нам помазивање самог Духа светог, или освећење човјечији мисли, жеља, чувства и дјела, како би хришћанин (помазаник) лакше могао испуњавати дужности хришћанске и супрот стати сваком искушавању ђаволском.

Обилажење у круг. После свршеног миропомазања обилази крштени за свештеником трипут стол у округ, на ком горећа свећа стоји. Круг по свом облику, неимајући краја ни конца, знак је вјечности, за то и крштени, обилазећи стол трипут у округ даје о себи знати, да ће он до смрти са горућом у срцу љубави служити богу и у њега вјеровати, еда би се вјечног живота удостоијо и са Христом саје-

---

*) Воду, вино уље и друге мирисаве ствари, из коих је миро састављено вари архијереј са пресвитерима у понеђељак, уторак и среду страстне седмице. После варења разлијева се у дванајст судова. А у четвртак велики на литургији после освећења св. дарова, освећује архијереј миро.

динио. За време тог обилажења поје свештеник: єлицы во Хрїста крестистеса во Хрїста ѡблекостеса аллилоїа а затим чита апостол (Римљ. зач.91.) и еванђелије (Мат. зач. 116.) којим се крштени увјерава, да све што код крштења обећава и чини по вољи и заповједи божијој бива.

Острижење власи. У стара незнабожачка времена, када небијаше христијанске једнакости и братинства, мо)адоше робови за знак своје робске послушности и свога робства власи сећи. Хришћанин истина незна за робовање, — и у сваком човјеку види брата свога; ал с тим радије признаје величество Творца свога и своју зависност од Бога, па за знак те зависности и свог свагдашњег повиновења на служење светој Троици даје си он унакрст власи стрићи: постригаетса рабъ божїй во има Отца и Сына, и стаго Духа, нынѣ и присно и въ вѣки вѣковъ — аминь. које се власи потом као дана залога у храму чувају. —

Допис.

У. — ИЗ ТУРИЈЕ. У броју 7. пр. год овога Листа јавно је показано, шта смо у вечерњим нашим школама радили, ал смо уједно и обећали да ћемо рад наш ако Бог да чим Октобар настане продужити. Да би се обећања наше оправдало, то јављамо сада, да смо рад наш заиста и продужили, и радујемо се што смо се о добром успеху уверили, особито у девојачкој школи, јер ту су саме почетнице, које школе никад ни видиле нису, пак сад на основу лањског рада знају молитве, приповедају библ. приповедке, и житија светих угодника Божих, а осим тога рачунају с бројевима до 50 на памет и писмено; буквар читају и пишу одабрана изречења и пословице по казиваию. Такође мушка и женска деца добро школу полазе, почем имамо у муш. школ. 152 ученика у жен. 96 ученица, а надамо се да ћемо и и више имати, док нам се школска здания у ред доведу, која су прошле године врло лепо и удесно назидана.

Школске вѣсти.

ДЂЧИИ ИСПИТИ У СОМБОРУ. Завршивши прво полгодиште држасмо у свима ововарошким школама испите на свршетку мѣсеца Фебруара. С' радошћу являмо, да су се ученици како у варошким тако и у предградским школама из свију предмета врло добро показали, а то се ревностном и неусипном труду господе учителя и относно госпоће учительице приписати има. Најболѣ су се показали ученици у четвртом трећем и првом разреду средоточне главне школе, у обадва разреда дѣвоячке и у обадве предградске школе. Особито примѣтити имамо да су у предградским школама, — ков су всенас

први пут отворене, — скоро сви родитељи и сродници дѣчіи на испитима присутствовали и тим засвѣдочили да им напредак дѣчіи на срдцу лежи.

Сви ови испити држани су под предсѣдаванѣм мѣстног школа овдашњих управителя (уредника овога листа), а на више њих присутствовао є пречастни господин протопресвитер Бранковић и градоначелник варошки госп. Антоніе Коњовић.

Ми се хвала Богу слободно похвалити смѣмо, да су нам школе наше за ових последњих десет година лѣпо напредовале, и да данас гореозначени разреди, у коима питомци садашнѣ препарандіе учительско званіе одправляю, за узор служити могу свим србским школама а уедно успоредити се могу у сваком погледу са основним школама ма ковг изображеног народа у Европи. На томе пак имамо найвећма захвалити Господину Дру Ђорђу Натошевићу, кои є нашу одпре запуштену школу закратко време школом за углед учинио тим, што є њеой духу времена и потребама народа нашег сходно устройство дао и у свезу є ставио са овомѣстним србским учительско приправничким заводом.

УЧИТЕЛЬСКА ШКОЛА У СРБІИ. Из поузданог извора являмо читательима нашима, да ће се у Србіи идуће есени отворити учительска школа. Господин министар просвѣте и црквених дѣла већ є проект за ту школу спремио, кои пошто се озбилно разгледа предаће се законодатной власти на одобренѣ и потврђенѣ и тада ће одма ова за Србию найнуждния школа у живот ступити. Ми се овоме гласу од срдца радуемо, ер држимо, да ће ова школа у духу наше свете цркве и миле народности а по начелима дидактике спремати валяне учителѣ за Србию Босну и Стару Србию, а сви знамо да су нам у тим краевима, уз побожне добродѣтельне и учене свештенике, честити и валяно спремлѣни учитељи од найвеће потребе.

УПРАЗНѢНО УЧИТЕЛЬСКО МѢСТО. У србской обштинской школи у Двору (Подови) у другой банской пуковняи. Плата є 250 ф. стан, єдан ланац врта, и 12 хвати бук. дрва. Ко ово мѣсто добити жели има се найдалѣ до нашега Ускрса писмено или устмено парохиялном званию у Подови (Podove per Kostajnica (in Kroatien) приявити. Уз остала свойства валяног учителя од просителя се иште да є подпуно вешт осмогласном пѣнию, како би и сам у храму Божием пояти и одраслию младеж црквеном пѣнию учити могао.

БУКВАР. За основне школе у Србіи валя да се напише буквар с малом читанчицом. Дело то треба да одговара садашнѣм развитку педагогійске науке, и да испуни све угодбе, у коима се находи основна школа србска. Награда є од 30—50 дуката цес. Процену ће изрећи комисія а рок є до конца Мая 1869. Рукопис валя упутити министру просвете и црквених дела по обичаевном начину и с каквим надписом. Nro. 499. Из канцеларие министарства просвете и црквених дела, 4. Фебруара 1869. год. У Београду.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издае и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 6. У Сомбору 31. Марта 1869. Год. XI.

Рачун
У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.
III.

Задатци рачунски имаю бити ясно разговетно и у кратко изложени, такође и сва питаня, коя учитель при рачунаню задає, имаю бити кратка, разговетна и правилно изговорена. Млађима се учительима веома препоручує, да се од многог казиваня и показиваня чуваю, єр тим се ученици збунюю а притом и уленѣ опазивши да учитель умѣсто ньи мисли говори и ради.

Да би сви ученици на сваки задатак пазили, радили га и ньиме се користили необходно є нуждно, да учитель код напаметног рачуна найпре рачун зада, па онда мало почека док ученици у себи израде, и тек онда нека єдног ученика прозове, кои ће предложени већ задатак велегласно израдити. За радню писмену прозива се истина найпре єдан ученик, кои ће на табли радити па онда се рачун зада, али се има на то мотрити, да задатак сва школа израђує, и да сваки ученик на позив учителѣв на єдно или друго питанѣ при израђиваню одговора дати мора, дочим онай што є на табли само записує, где што треба. У старіим разредима вештбанѣ у писменом рачуну бива и тако, да сваки ученик задатак на своіой таблици напише и тихо га израђує, па после решенѣ учителю на преглед поднесе. Овако рачунанѣ препоручує се за школску радню у оним школама где има више разреда, па док учитель други какав посао са млађим ученицима ради, дотле се старіи ученици могу овако у тишини с рачуном забављати.

Не треба заборавити, да се ученицима почевши од трећег разреда сваки дан за домаће вештбанѣ по неколико задатака задає, коє задатке они на таблицама своима забележе, код куће израде и потом сутра дан учителю на преглед поднесу.

Пошто се ови задатци исправе, добро є да их сваки ученик у свою рачунску бележницу уведе записавши под текућим броєм задатак и решенѣ.

Сваки задатак валя ученицима у толико разяснити, у колико є нуждно да га они добро схвате, па да га по том собственим своим разсуђиванѣм без помоћи учителѣве израдити могу. За постићи то употреблює се развияюћи (євристичан) начин, то єст учитель задає така питаня, с коима се ученици наводе да сами мисле, сами разсуђую и сами докучую, а учитель им ништа сам непоказує нити их чему учи. — Ево єдног примера за обясненѣ овде реченога: „Аца купи 2¼ фунте неког еспапа за 36 новчића, а Велимир купи од тог истог еспапа 2½ центе за 56 фр. 40 новчића; пита се колика є разлика у цени сваке фунте од єдног и другог еспапа? При решаваню овог задатка учитель треба да поступа овако: Најпре нека пита: Шта ћемо ми сада у овом задатку тражити? (разлику цене од єдне фунте на еспапу Ацином и Велимировом). — Кад се тражи разлика између две цене, каква се рачунска радня онда употреблює? (одузиманѣ). Шта би се имало у овом задатку єдно од другог одузети? (има се цена фунте Ациног еспапа одузети од цене єдне фунте Велимировог еспапа). Знамо ли пошто є єдна фунта еспапа А. и В.? (незнамо). Зашто незнамо? (єр то у задатку ниє казано). Али шта се каже у првом делу задатка? (А. є купио 2¼ фунте за 36 новч.) Колико четвртина има у 2½ фунте? (у 2¼ фунте има 9 четвртина од фунте). Пошто долази єдна четвртина фунте (4 новч.) Можемо ли дакле сада знати колико стои Ацу єдна фунта еспапа? (16 новч.). Тако є. Шта нам сад іош валя тражити? (Пошто долази фунта Велимировог еспапа). Шта нам є познато из задатка? (Познато нам є да є В. за 2½ центе платио 56 фр. 40 н.) Шта нам ту валя тражити? (пошто є єдна цента). Како ћемо дознати пошто є єдна цента? (То можемо дознати на два начина; 1) у 2½ центе има 5 полутина од центе; ми тражимо најпре цену од пол центе, а ту ћемо наћи кад 56 фор. 40 нов. поделимо кроз 5; излази да є цена од пол центе 11 фр. 28 нов. и по томе єдна цента стои: 22 фр. 56 нов.:) Ко би сад могао из цене єдне центе дознати пошто долази єдна фунта? (22½ новчића и нешто мало више). Кад знамо дакле да є фунта А. еспапа 16 новч., а В. 22½ новч. то каква є у цени разлика (6½ новч).

Овакав разяшняваюћи и упућуюћи разговор код манѣ и

слабије деце има се водити при самом рачунаню, а бистриой деци у висшим разредима допустити валя да найпре задатак сами израде, па онда се зарад утврђеня и осведоченя раднѣ по оном начину испитую.

Ако хоћемо да нам сви ученици добро и са увиђавношћу науче рачунати, треба да при ученю идемо од лакшега на теже, од простога на сложено, и да тако удесимо течай ученя, како би свака предидућа лекция пут правила к' разумеваню доидуће, и како би се свака лекция оснивала на већ познатим истинама. Оно є добра школа, у коіой учитель настои да сви редовни ученици онолико рачунати умею, колико є за дотични разред прописано. С' тога неможе се одобрити поступак оних, кои се задоволѣ кад им неколико отличніих ученика схвате науку па одма иду далѣ, а већи део средньих и сви слаби ученици не умею нит могу са овима узастопце ићи, него остаю назад и сврше школу а незнаю ни найпростије обичне задатке без туђе помоћи прорачунати.

Напоследку примѣтити се има, да се при рачуну као и при свим осталим предметима мотрити има на то да ученици на матернѣм свом єзику правилно и у подпуним реченицама говоре што се год речма изразити дає, а оно што се пише валя опет да є лепо написано. Тим начином постаће сваки час рачунске науке уєдно и часом вештбаня у правилном говору и часом краснописа, а ученици ће се и у овом погледу правилности, чистоти и уредности навикавати, што ће им од велике користи у животу бити.

IV.

План за обучаванѣ у рачуну у Србским народним основним школама сматраюћи на законом прописани шестогодишньи течай ученя дао би се овако у главноме расположити.

Ученици 1. разреда уче рачунати у броєвном простору од 1—20 као што є то већ у прећашнѣм брою овога листа назначено.

Ученици 2. разреда уче рачунати од 1—100 и то како на памет тако и на табли у сва четири вида; сваки ученик има се у свим рачунским радняма у поменутом простору подпуно извештити, а уз то упознати и са найобичніим мерама, новцима, и разбитцима као што су половине, четвртине осмине, трећине, петине, десетине; — по себи се разуме на онаким само стварима, коє се на таке делове у практичном

животу поделюю. Осим тога овде се упознаю деца с десетичним редоставом броєва у простору до 1000, и вештбаю се у написиваню и подписиваию сваког броя од 100—1000.

У 3. разреду уче ученици на памет и на табли рачунати у броєвном простору до 1000 и ту се обашка учи сабиранѣ одузиманѣ, множенѣ и деленѣ. Међутим у деленю употреблюю се само примери, у коима є дѣлитель єдинични брой. Уз горенаведене разбитке упознаю се деца с шестинама, дванајстинама, двадесетинама, и двајстпетинама и са њиховим употребленѣм у животу. — Десетични строй броєва продужує се до 10,000 и у том простору вештбаю се ученици у написиваню и подписиваню броєва.

Ученици 4. разреда утврђую се у практичном рачуну на памет проналазећи из познате цене єдинства цену задате количине; ту се имаю познати све мере што се у отачбини нашой употреблюю, и научити разрешаванѣ и своденѣ разнонаречених броєва. У писменом рачуну многим вештбањем постизава се сигурност, точност, лакост и помньива брзина у рачунаню сва четири вида у броєвном простору до 10,000 а написую се броєви и до милиона. Ту се код деленя употрелюю и дѣлителъи од више места и учи се како право тако и сравнююће деленѣ, а употреблюю се и скраћиваня код множења и деленя. Такође вештбаю се ученици у писменом рачунаню с разнонареченим броєвима и са свим оним разбитцима, кои се у обичном животу често употреблюю. — Напоследку овде се раде задатци двоставничког рачуна, и задаю се рачуни примерени потреби домаћег живота и привреде грађанске.

У петом разреду уз рачунанѣ с целим броєвима до милиона уче се разбитци обични и десетични, талиянска практика разброй камате, израђую се већи задатци двоставничког рачуна, у коіима ученици снагом свога размишляня и без учителєвог казиваня мораю пронаћи шта ће се множити а шта ће се делити, и мораю навести и узроке зашто се што ради. У шестом разреду свему овоме додає се наука о отношаима и суразмерама вештбанѣ у правилу тройном простом и сложеном, рачунанѣ процента, рабата, правило верижно и дружевно, и упућую се ученици у вођеню домаћих рачунских записника.

То є што се из рачуна у свакой доброурєђеной и из шест разреда састоєћой се народной школи, у коіой барем три учителя дѣлаю (разумеваюћи тако да сваки има по два разреда) са успехом предавати може. Но приметити валя, да ће у оби-

чним сеоским школама, у коима само єдан или два учителя дѣлаю, доста бити ако се у оба найстария разреда (петом и шестом) све оно валяно научи што смо овде за пети разред назначили, придодавши іош и вођењѣ домаћих рачунских записника. Више од тога у таким школама никако се учити неможе.

В.

ЧЛАНАК XXXVIII. ЗАКОНА

од 1868 године.

У ДѢЛУ ЯВНОГ ОБУЧАВАЊА У НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

ГЛАВА VIII.

Народно-школске власти.

§. 116. Сваковрстни општински народни учевни заводи стоє непосредно под влашћу општине, Општина ту своју власт врши путем школске столице, кою є она сама изабрала.

§. 117. Зарад тога има се у свакой општини саставити школска столица са најманѣ 9 чланова, коє између општинских становника у колико є могуће из особа што се у обучаваню разумеваю, у општинама коє имаю представништво и у варошима представничко тѣло, а у осталим општинама општа скупштина општинских становника бира. Осим изабраних чланова мѣстни свештеници и учитель општинске народне школе, или гдѣ има више учителя избрани представник учительског збора єсу такође чланови школске столице и имаю право савѣтованя и гласаня.

§. 118. Општинска школска столица бира се на три године, али чланови нѣни у сваки пут могу на ново изабрани бити.

§. 119. Ако би дотична општина биранѣ школске столице по истеченю три године дуже од две недѣлѣ одлагала, то онда окружни школски савѣт из чланова општинских наименує чланове школске столице.

Али таково наименованѣ вреди само за єдну годину; када то време прође само ће се у оном случаю обновити, ако се општина ни онда за две недѣлѣ дана своим правом избора не послужи.

§. 120. За валяност избора нуждно є присутство од две трећине чланова школске столице, а да се други валян заключак донети може нуждно є присутство безусловне (абсолутне) већине.

§, 121. Школска столица бира учителя по §. 136; по један члан нѣн сваке седмице посѣћує мѣстне школе; школска столица наређує што се школарине тиче; мотри да дѣца уредно у школу долазе; старателѣ оних кои остаю од школе опоминѣ, и у случаю потребе настои код суда да се казне; строго надзирава на обучаванѣ и на точно вршенѣ школских закона; пази на руковањѣ школске закладе, брине се о нѣном умножаваню; чини наредбе да се школска здания како валя управляю и да се школа са средствима за обучаванѣ снабдѣва; далѣ она є првостепени суд у тужбама коє се догоде између учителя и ученика и ученичких родителя и старателя; она присутствує на годишньим испитима; иште рачун од старателя, и о своме дѣланю сваке године а у журним и важним случаєвнма и чешће подноси извѣштає обштини. Обштинске старѣшине ове извѣштає у свакой прилици жупаниском или варошком окружном школском савѣту подносе.

§. 122. Обштинска школска столица бира према брою школа єдног или више старателя, кои по упутству шк. столице иманѣм школским рукує, здания, оправляти дає, званичницима плату издає, и сваке године подробан и с доказима подкрѣплѣн рачун школской столици подноси.

Ови рачуни, пошто их шк. столица расмотри, шаљу се на преглед обштини а одатле окружном школском савѣту.

§. 123. Цѣла држава дѣли се по брою жупания на толико школских учевних округа.

Између кралѣвских вароши само Будим и Пешта заєдно сачинаваю єдан школски округ.

§. 124. Дѣлима свию обштинских народних учевних завода у учевном округу рукує од мисистра просвѣте наименовани школски надзорник, и под овога предсѣдаванѣм стоєћи школ. савѣт; у вѣроисповѣдним пак школама врховни надзор вршисе посредованѣм школског надзорника. Єдан школски надзорник може дѣлати и у више учевних округова, ако на њиховом простору нема више од 300 обштина. Ако нагомилани послови изискую, може правительство уз нѣга поднадзорника или помоћника наименовати.

§. 125. Окружни школски савѣт овако се саставля :

1) Свака вѣроисповѣд, коя у простору жупаније има своих црквених обштина, бира из своје средине по једнога члана; 2) сви обштински явни учитељи, што се у простору жупаније находе, бираю између себе четири члана; 3) Остале чланове бира жупаниски одбор из своје средине; ових је брой најмање 14 а највише 34; 4) У којој жупанији има кралѣвских вароши, ове бираю један део на точки 3-ој означених чланова по размѣру, у коме стои брой њиховог становништва према укупном становништву жупаније.

§. 126. Окружни школски савѣт бира се на пет година. Али чланови нѣгови могу и после пет година на ново изабрани бити.

§. 127. Будим-Пешта, коя по овом закону особени школски округ сачинява, дѣли се по дѣловима вароши на више школских обштина са исто толико школских столица. Ове школске столице бираю варошки бирачи из варошких дѣлова на три године. Али чланови нѣни могу наново изабрани бити. Раднѣ су ових школских столица оне исте које су у §. 121. наведене, изузевши избор учителя и рукованѣ са школским иманѣм, коя дѣла у Будим- Пешти варошком школском савѣту и варошком представништву припадаю. Будимско-пештански окружни школски савѣт бира тамошнѣ варошко представничко тѣло на толико година на колико је и оно само изабрано. Но чланови му могу поново изабрани бити. Чланови варошке школске столице по званию своме и с правом савѣтованя и гласаня єсу мѣстни свештеници без разлике вѣроисповѣди, и два представника обштинског учительског особља.

§. 128. Окружни школски надзорник: 1) Полази сваке године барем єданпут све у простору жупаније налазеће се како обштинске тако и вѣроисповѣдне и приватне ниже и више народне учевне заводе, и строго надзирава, да се закон у њима точно извршује. 2) У обштинским и државним училиштама располаже по упутству министра явног обучаваня; извршује нѣгове школске наредбе у обштинским приватним и друштвеним школама што се у школском округу том находе, и правителству како о овима тако и о вѣроисповѣдним школама сваке године подробни извѣштај подноси. 3) Он је предсѣдник жупаниског школ. савѣта, и управляюћег савѣта других училишта (н. пр. учительишта.)

§. 129. Школски надзорници и њихови спомоћници вуку редовну плату.

§. 130. Школски савѣт: 1) Испитує наново оне рачуне што их є обштинска школска столица прегледала. 2) Он є што се тиче обштинских школа другога степена суд у парницама између родитеља и учителя и у свима дисциплинарним дѣлима народне школе. 3) Он суди у тужбама мѣстне шк. столице против учителя и учителя против шк. столице; (одтуда се могу странке управо на министарство явног обучаваня обраћати), и у обште изриче пресуду над радньом школске столице, 4) савѣтує се о школским отношаима учевног округа, и коє мане сам неможе одклонити, о тима подноси извештає, односно предлоге, жупанiи или варошком представничком тѣлу а тiи се (извѣштаи и предлози) потом министарству явног обучаваня доставляю.

§. 131. Школски савѣт састає се сваке годишнѣ четврти, и том приликом чланови му примаю путни трошак и дневницу.

§. 132. Школски савѣт подноси о своме дѣланю и о станю школа у учевном округу сваке године извѣштай жупаниском одбору или варошком представничком тѣлу. Тай годишньи извѣштай подноси дотични одбор или представничко тѣло свагда министру явног обучаваня.

ГЛАВА IX.

О учительима.

§. 133. За учительско звание од сада само су они способни, кои су на каквом явном учительишту цѣли учевни течай свршили и обвезне испите положивши учительску диплому (слободну од билѣговине) добили; или ако приправнички учевни течай и нису явно свршили, а оно су како теоретични тако и практични испит у явном учительишту са добрим успѣхом положили.

Они недипломирани учителъи, кои су у време проглашеня овога закона у званию били, остављаю се истина на своим мѣстима, али дужни су пред врховном школе надзираваюћом влашћу свою вештину и окретност у обучаваню доказати. Кои небуду кадри то доказати обвезани су у време летнѣга одмора у найближем учительишту накнадно томе се учити.

§. 134. Учительски испит може се и из поєдиних стручних наука и ньиховога метода полагати. Но овако добивена учителъска диплома дає способност само на предаванѣ оних предмета, што су у ньой назначени.

§. 135. У граћанске школе, изузетно могу се позвати и

такови стручняци, кои ако учительску диплому и немаю, али су се у поєдиним наукама вишегодишньим непрекидним радом на кньижевном полю одликовали.

§. 136, Учителѣ бира обштинска шк. столица посредством гласаня а под предсѣдништвом и руководством изаслапика учительског савѣта.

Исход избора има се ради одобреня дотичном шк. савѣту поднети.

§. 137. За спомоћне учителѣ позвати се могу не само дипломисани учитељи, него и младићи кои су приправнички течай свршили. Право позиваня припада такоће школской столици. Ако би обштина пропустила попунити нуждно спомоћничко званиє, или би с попуненѣм тога звания оклевала: може врховни школски надзорник учевнога округа спомоћног учителя наименовати, и о наименованю том има он жупаниски школски савѣт извѣстити.

§. 138. Учитељи се бираю на сав живот, и само се због тешке леньости, моралног иступленя и грађанског злочинства могу на основу пресуде окружног шк. савѣта са звания уклонити. Оваке пресуде имаю се на потврђенѣ министру явног обучаваня подносити.

§. 139. Упразнѣна учительска мѣста имаю се найдалѣ за по године попунити. За то време има се у школи спомоћни учитель намѣстити.

§. 140. У случаю смрти учителѣве удовица и сирочад од дана смрти рачунаюћи за по године цѣлу нѣгову плату и стаи уживаю.

§. 141. Учитель може бити земальски, жупанійски варошки обштински и црквени представник као и члан пороте, али никакво званиє покрай учительства неможе одправляти. При свем том онаке послове, кои се у мѣсту и изван школских часова обавляти могу, с допуштенѣм школске власти може он на себе примити. Учитељи вѣроисповѣдних школа при богослужению и при укопима могу помагати.

§. 142. Плату учительску према мѣстним околностима установлява школска столица са одобренѣм окружног шк. савѣта. Али осим пристойног стана и врта бар од четврт ютра плата неможе бити маня него:

а) редовног учителя основне народне школе 300 ф. а. вр.
б) учительског спомоћника у осн. школи 200 фр. а. вр.
в) учителя висше народне школе 550 фр. а. вр.

г) спомоћника учительског у висшой народной школи 250 фр. а. вр.

д) учителя грађанске школе по већим варошима 800 фр. а. вр. а по маньим мѣстима 700 фр. а. вр.

е) учительског спомоћника у грађанской школи по већим варошима 400 фр. а. вр. а по маньим мѣстима 350 фр. а. вр.

§. 143. Тамо гдѣ є досада у обичаю било, или гдѣ се према мѣстним околностима цѣлисходним покаже, суразмѣрни део те плате одредити се може у производима (храни) рачунаюћи цѣну по десетогодишньой средньой процѣни; ту храну скупляю и издаю старѣшине дотичне обштине.

§. 144. Гдѣ учитељи већу плату вуку него што се сада у §. 142. одређує, тамо се имаю у уживаню том и од сада оставити.

§. 145. Обштина задржава сваке године на страну благайнице за подпомаганѣ од плате редовних учителя 2% и то жупанійском школском савѣту издає. Са новцем што се овако у свима школским округима сакупи рукує министар явног обучаваньб даваюћи о томе сваке године што подробніи рачун.

Из ове благайнице добияће припомоћ учитељи, кои због старости или болести коначно за радню неспособни постану, те по томе на мѣстима своима далѣ остати немогу, такође за радню неспособне поставше учитељке као и умрлих учителя удовице (док се неудаду) и ньихове сироте (до 16 године узраста), са особитим обзиром на учитељску или удовичину из многобройних чланова састоєћу се и нужду трпећу породицу.

§! 146. На васпитаванѣ убогих сирочади умрлих учителя дає се и из државне благайнице припомоћ, и то таким начином: 1) да се сваке године гласанѣм одобрена свота найманѣ између 100 дѣце подѣли; 2) дѣца се могу ма у коєм мѣсту и ма у ком учевном заводу учитп, и 3) та сирочад само до своє 16. године примаю државну припомоћ.

§. 147. Учитељи обштинских и грађанских школа дужни су у сваком учевном округу склопити учитељску задругу (учитељско особлѣ, тѣло). Окружна учитељска задруга дели се на толико кругова, колико срезова има у жупаніи. Срезки кругови дужни су уз припомоћ обштина' сваке године двапут, а цѣла задруга сваке године єданпут на учитељски збор састаяти се. О уређеню учитељских зборова министар явног обучаваня наредбу ће издати.

§. 149. Извршенѣ овога закона повѣрава се министру яв-

ног обучаваня, кои ће о дѣлима явног обучаваня сваке године земальском сабору извѣштай подносити.

Ми овай законски чланак и све што се у нѣму садржи, уобште и поєдинце за валян, мио и примљѣн признаваюћи са овим га по Нашой кралѣвской власти одобравамо потврђуємо и освећуємо, и као што ћемо га Сами обдржавати, тако ћемо га и преко других вѣрних наших обдржавати дати.

Дано у Будиму хиляду осам сто шестдесет осме године, мѣсеца Декембра, петога дана.

ФРАНЦ ЈОСИФ с. р. Гр. Јулиє Андраши с. р.

Бесєда

О СВЕТОСАВСКОЙ СВЕЧАНОСТИ

год. 1869. у С. Бечейској школи говорена.

Славни Зборе! Искуписмо се ево данас у овај храм народне просвете, да одамо част ономе мужу, кога данас на све стране цео род Српски са највећом свечаношћу прославља, и кога ће се име спомињати, докле и једнога Србина траје. Тај свети и велики муж рода нашег јесте први Српски просветитељ — свети Сава.

Да се мало вијнемо у прошлост нашу, па да отворимо књигу у златно наше доба златни слови писану, у којој ћемо и име великога овога светитеља наћи забиљежено; да пропратимо и да видимо, ко беше Сава Немањић, и какве су његове толике заслуге, са којих га прослављамо!

Ко беше Сава Немањић, то мислим да је свакоме Србину довољно познато, јер сваки Србин прича о Стевану Немањи и његовом сину Сави светитељу, и спомиње славу њихову у вечитој и живој повесници народњој — народним песмама. Ја ћу дакле више о делима овога светог мужа, као просветитеља српског, говорити.

Отац св. Саве, Стеван Немања, краљ српски, ујединивши и склопивши српску државу, стараше се о томе, да јој чврст и сталан темељ даде. Мудром и проницателном његовом

духу не могаше се сакрити, ни из вида изаћи, да ће то тек онда моћи бити, ако унутарњи стубови те државне зграде темељни и снажни буду, ако сав народ слогом и узајмном љубављу уз'дише. Но околности, које у то време у српској држави владаху, беху такове, да га је и доста труда и одважности стати морало, да велику мисао своју оствари, јер народ не беше сложан, но поцепан; а то, што га поцепа, беху вероисповедна начела, разне јереси, као: богумиљска, манихејска, павликијанска и. т. д. које све к пропасти водише. Са тако тешким положајима имаде се Немања борити.

Овај започети велики задатак по смрти немањиној продужи решавати његов син Сава. Он знађаше, да је почетак свакој мудрости страх Господањ, те с тога као високоуважена особа иђаше он по сви крајеви државе српске, узевши на се подвиге апостолске, учећи народ српски чисто еванђелској науци, у вери крепећи га и утврђујући у побожности. Подизао је свуда поред цркава и школе, у којима се подмладак српски просвећивао и учио, и којег је и он сам са овима речма призивао: „Прїидите чада послушайте мене, страхъ Господню научу васъ.“ — Са тих својих великих подвига и неуморног рада око просвете народа српског, доби он име вечно, и народ га назва просветитељем својим. А света мати црква уврсти га у лик светитеља, јер он је у пуном смислу еванђелије христово испунио.

Неуморни труди св. Саве у врту Господњем обилним уродише плодом, и имадоше не мале посљедице на релиђиозно васпитање. Побожност српског народа огледа се у многим у славу божју подигнутим задужбинама, јер у оно време не беше ниједног владаоца ни властелина, који не основа по коју задужбину, а томе ево доказа у народној песми:

„Да ви знате наше намастире,
„Наших славних цара задужбине
„Какови су и колики ли су?
„Да видите лавру Студеничку,
„Не далеко од Новог Пазара
„Да видите Ђурђеве Стубове,
„Код Дежеве старијех дворова,
„Задужбину цара Симеуна.
„Да видите чудо невиђено
„Бјел' Вилиндар на сред Горе свете,
„Задужбину Саве светитеља

„И његова оца Симеуна.
„Да видите Жичу код Мораве,
„И код Ибра више Карановца,
„Сопоћане на врх Рашке хладне,
„Задужбине светога Стевана
„Српског краља првовенчанога.
„Да видите Папраћу велику,
„Виш' Зворника Спречи на извору,
„Под високом гором Богоровом,
„Задужбину Вукана жупана.
„Да видите Високе Дечане,
„Код Призрена града бијелога,
„Задужбину краља дечанскога.
„Да видите славну Раваницу,
„У Ресави, крај воде Равана,
„Задужбину српског цар Лазара.
„И остале српске намастире
„Наших славних цара задужбине!
„Да видите, па да се дивите,
„Какови су и колики ли су!“

Ове речи довољно карактеришу побожност српског народа онога времена.

Но кад се орлу српске слободе крила на тужном Косову поломише, стаде се и то врело његовог живота гасити. Под туђим притиском, угњетен, без слободе, не смеде Србин ни своју веру јавно исповедати. Али му она ипак остаде света, за коју је у свако доба и свој драгоцени живот готов дати био. Те претрпљене беде не осташе без битног утиска на наш народ. Оне учинише, те он мало по мало и у тој душевној врлини малаксавати стаде. Дуготрајне борбе за веру и слободу истрошише му и ослабише та душевна својства, и уступише места тврђим и грубљим, варварским и осветољубивим осећајима, из којих се наравно и тврдокорни излив појављивао, који мало по мало обузе мах, те сваковрсна зла порађаше, кога се жиле и у само данашње доба пружају. Но да би се томе злу доскочило, нужна су нам средства са којима ћемо то постићи. А то је изображење и просвета. А где би се то све опет постићи могло? — Наравно у школи! — Школа је дакле позвана, да то учини, и она је једини извор те благодетне росе, која напаја душу и срце, ум и разум човечји, она чини човека човеком, узвишује га над осталим створовима божјим, и при-

ближава га и упознаје са створитељем његовим, упознаје га са дужностима људским, са дужностима хришћанским,

По школама се цени просвета народа једног. Што који народ више тих просветних завода има, тим је изображенији, просвећенији, и у сваком погледу напреднији. Просвета је она благодетна зрака, која успавану клицу нравствености људске буди и покреће, а глупост и незнање гуши и тамани, те тако отвара човеку очи, да позна себе, своје дужности посебне и друштвене. Само је дакле школа и просвета кадра оно накнадити, што зуб развратности и варварства покоси и што струја времена у понор прошлости однесе, те по себи зле сљеди у народу остави.

Ми људи по спољашности некако смо се навикли судити човека. Тако исто по спољашности суди се и један народ, и ако не баш у подпуности, али у ствари ипак довољно се обистини то суђење. Што је који народ развраћенији, што се више зала и неморалности у њему појављује, тим показује слабија душевна својства своја, и ниско и несавршено изображење. Погледајмо бодрим оком и по нашем народу, па морамо признати, да су се и у њему силна и разноврсна зла одомаћила, која га лаганим, невидимим током к пропасти воде. Свакидашњи примери то довољно потврђују. — А шта је томе узрок? — Шта би друго бити могло, до недовољно изображење колико школско, толико више домаће, које се за основу целога будућег васпитања и образовања живота људског сматра. Они, који су позвани, да ту основу положе, нису довољно ни приуготовљени за то, а то су родитељи. Они су виновници доброг или злог васпитања своје деце, а наиме мати, која је од рођења непрестано са децом, и које уплив најобилније или најубитачније посљедице повући може. Но како се то може од матере искати, да таку високу дужност врши, кад ни толико изображење не добија, колико мушки? —

Не могу прећутати а да не споменем ону грешну мисао српских родитеља, који веле, да женској деци не треба наука ни просвета!! — Док се та назадњачка мисао не искорени, донде ћемо довек натражни бити, па чинили ми с друге стране ма колико.

Познавајући високи позив матера, нужне су нам женске школе и образилишта, у којима ће се наш женски нараштај своме позиву, а у духу српском васпитавати и изображавати моћи. Но није довољно такове школе подизати па да празне

стоје, но и децу женску приљежно у њих слати, и делом показати, да смо ради напретку свом у опште, а својој деци по особ. Докле то не буде, донде ћемо једнако моћи са великим једним и у повесници знатним човеком повикати: „Дајте нам боље матере, па ћемо имати боље и ваљаније људе!“

Стеван Жекић, дев. учитељ.

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА

III. ПРИЧЕШЋЕ.

Причешће је тајна у којој се хљеб и вино, освећено по благослову свештеничком а чудним начином од самог Духа Светог у тјело и крв Христову претворено, даје правовјернима ради утврђења у вјери, сједињења са Христом и спасавања душевног.

Установленѣ. Тајну причешћа установио је сам Христос пред своје страдање на тајној вечери. Ту је Он својим апостолима, кои имадоше да пронесу његову науку по свима крајевима свијета, под видом хљеба и вина дао да једу тјело и пију крв његову: **Прїимитѣ, ѣдитѣ сїѥ ѥсть тѣло моѥ. и пїйтѣ ѿ нея вси, сїа бо ѥсть кровь моа.** (Мат. гл. 26· ст. 26. — 28.) а затим дао им је налог, да се то спасавајуће таинство свршава и после, говорећи; **сїѥ творитѣ въ моѥ воспоминанїѥ** (Лук. гл. 22. ст. 19.)

Свршавање тајне причешћа. Христос Спаситељ принеоје себе на жертву за цео род човјечији, зато и тајна причешћа свршава се уз различне, пуне духовног значења обреде наше православне цркве на обштенародном богослужењу на св. литургији.

Најглавнији моменат литургије јест претварање хлеба и вина у тјело и крв Христову. То чудесно претварање, у сљед кога се ми божаственог причешћа удостојавамо, бива онда, кад свештеник над хљебом и вином прави трипут знак крста и тихо говори: **и сотвори ѹбѡ хлѣбъ сей честноѥ тѣло Хрїста твоегѡ, а̑ ѥже въ чаши сей честныю кровь Хрїста твоегѡ, преложивъ дх̑омъ твоимъ сватимъ** а народ поје „**и молимтиса Боже нашъ**“

и оломену, показује му пут к поправленју и после свега тога моли се за њега Господу Богу и даје му разрешење рјечима: „Господъ и̂ Богъ нашъ Іисусъ Христосъ, благодатїю и̂ щедротами своегѡ чл҃колюбїа, да проститъ ти чадо вса согрѣшенїа твоа: и а̂зъ недостойный їерей властїю є̂гѡ мнѣ данною прощаю и̂ разрѣшлю та ѿ всѣхъ грѣховъ твоихъ, во и̂ма О̂тца и̂ Сына и̂ ст҃аго дх҃а аминь.

Епитимија. Још у стара хришћанска времена свештеници су имајући пред собом грјешнике захтјевали, да ови неким спољашним знацима и дјелима своје искрено, унутрашње покајање засвједоче, и тим начином неко удовлетворење за почињене грјехове даду. То удовлетворење и данас се у цркви захтјева. Спољашњи знаци, или дѣла која се као казан црквена сматрају, и која се епитимија именују, састоје се: у посту молитви, метанисању, дјељењу милостиње, читању молитвених књига, накнади оштећеном ближњем, даровима на цркве, а кадкад и у одлучењу на неко врјеме од св. причешћа.

Епитимији одлучења од светог причешћа која се као највећа казан у цркви сматра морају велики грѣси за темељ служити.

У прва хришћанска времена т. ј. у време борбе хришћанства са идолопоклонством и са разним јеретичким наукама, било је много таковиx великих грјешника, зато је црква те велике грјешнике, који су под запрећењем стојали, и од светог причешћа одлучени били по величини грјехова у четири разреда дјелила. Разреди разликовалису се покајничким дѣлима. Први разред сачињавали су плачући, кои су изван притвора стајали и кроз плач молили вјерне што у цркву улажаху, да се за њи Богу помоле. Други разред сачињаваху слушајући, кои са оглашенима у притвору стајаху и пред литургиом вѣрних из цркве изилажаху. Трећем разреду припадаху клеčећи, кои су у храму Божијем код амвона клечећи слушали слово Божије, ал само до почетка литургије вјерних. У четврти разред брояху се стојећи, кои су са вјернима цјелу литургију стојећи слушали ал се нису смјели причешћивати.

Приступање к причешћу. К тајни причешћа, у којој Хришћанин у непосредни додир долази са самим Спасом и избавитељем својим, треба верни по гласу свештенослужитеља: „со страхомъ Божїимъ и вѣрою приступите“ да приступи са смиравањем и страхом, са чистом савјести и са тврдом и несумњеном вјером, да доиста у св. причешћу прима тјело и крв Христову. Овако приступање тим пре је нуждно правом хришћанину, што иначе св. причешће неби му служило на исцјелење душевно и тјелесно, него на суд и осуђење. — Знаци овог са смиравањем, страхом и вјером сајуженог хришћанског приступања јесу: поклони и скрштене на прсима руке, — а пре тога пост, молитва и кајање за грјехе.

IV. ПОКАЈАЊЕ.

Покајање јест тајна у којој грјешни хришћанин исповједа пред свештеником, као служитељем самога Бога грјехе после крштења учињене и кајући се, получава од самог Бога посредством уста свештенички објављење: да му се грјеси опраштају. Будући се тајном покајања хришћанин враћа у стање у ком се после крштења налазио, то се покајање назива и друго крштење.

Установлење. Установлење како свију тајна, тако и тајне св. покајања, приписује се самом Христу Спаситељу којије Закхеју рекао; кад се овај покајао: днесь спасенїе домꙋ ѡмꙋ бысть. (Лук. гл. 9. ст. 2.), а раслабљеном: дерзай чадо сѣпꙋщаютсѧ ти грѣси твои. (Мат. гл. 9. ст. 2.); који је митару, блудници, а и самом разбојнику у сљед његовог усрдног кајања дао опроштења грехова, и који је апостолима рекао: ѥлика аще сважете на земли бꙋдꙋть свазана на нєбеси, и ѥлика аще разрѣшите на земли бꙋдꙋть разрѣшена на нєбесѣхъ (Мат. гл. 18. ст. 18.)

Свршавање тајне покајања. Тајна покајања састои се од стране хришћанина у признавању и драговољном и отвореном исповједању и срдачном кајању за грјехове пред духовником чему после слједује од стране свештеника разрјешење. Будући је пак у том случају свештеник не само оруђе Божије да објави грјешнику опроштај грјехова, но уједно и учитељ и бриговодитељ о души хришћанској, која би се честим падањем у грјехове све више од милости Божије удаљивала; то он по саслушању грјехова пред очи ставља хришћанину оне зле посљедице које грјеси за собом повлаче, даје му сходну науку

МОЛБА

учитељског збора протопопства сомборског ЊЕГОВОЈ СВЕТОСТИ ПАТРИЈАРХУ СРБСКОМ.

Ваша Светост! Растројени несрећном судбином народ српски, имао се да бори већ од више векова и физично и душевно, да име своје у страхотним бурама, што су на обзорју његовог неба немилостиво бесниле, неповређено сачува . . . . Мукама, крвљу и животом својим чували су дедови наши светињу ту, и као најдражи аманет оставили су нам је, да ју и ми потомцима нашим чисту и неповређену сачувамо.

Свето поштовање спрам сени и пепела костију дедова наших; понос народни, што у срцу нашем гојимо, осмелио нас је, да се у најдубљем страхопоштовању на Вашу Светост овим обратимо, Вама зебњу и страховање наше у овом прелазном и заиста кобном по нас часу, у свој понизности, откријемо.

Ваша Светост! Први збор учитеља Сомборског протопопства узевши законски предлог Високог Министарства угарског о народним школама у преглед, непријатно је изненађен тежњом неких точака, које нашој црквено-школској аутономији, која нам је од најмилостивијих владара земље освештаним законима ујамчена, не мање и најсветијим аманетима народним: језику и народности, опасношћу бића, грозе.

То су зебње, то је страховање, што нас верне народа српског и свете нам вере православне синове у овим тренуцима обузеше, у след чега и припадамо Вашој Светости у најсмернијем и синовњем страхопоштовању, једино у интересу свете нам ствари, са том молбом, да би многомоћним правом својим, наш српско-народни конгрес чим пре сазвати изволели, који ће се народном моћи, на браник своје аутономије достојно ставити.

Преиспуњени вером у неисцрпљивост Вашег очинског старања за благо и срећу стада Вам, усуђујемо се назвати

Из седнице првог учитељског Збора Сомборског протопопства 17. Октобра 1868 у Сомбору држанога.

Ваше Светости верни синови: Ђорђе Бранковић с. р. Протојереј Сомб. и окружни Управитељ. — Ђура Теодоровић с. р. Учитељ IV. разр. глав. шк. Сомборске као перовођа. — Петар Деспотовић с. р. Учитељ III. и IV. разр. женског у Сомбору као перовођа.

ИЗЈАВА ЗАХВАЛНОСТИ

учитељског збора округа Сомборског

ГОСПОДИНУ Др. ЂОРЂУ НАТОШЕВИЋУ.

Господине! Славимо јунаке, који жртвујући се роду, стварају му политичке епохе славне. Но шта ћемо са борцима, који душевним мачем равне народу своме пут, оспособљавају га, да се успе и до самога царства савршености човечанске.

У повесници образовања име ти заузима једно од првих места, тим више, што си парлог — земљиште себи за обделавање у задаћу ставио. Не ћеш, да ти Срб' више робује, упознајеш га са највернијим пријатељем васијоне, пружаш му кључе опште просвете — Србин је слободан!! —

Школи нам народној, у след слабости и дремежа целог јој организма — у неограничној власти рушеће летаржије — подале су прилике на зренику српском мужа родољуба — мужа патриоту, који располажући гомилом душевне снаге — искуством света — својом енержијом као електричном струјом упарложено земљиште у красни је врт обрадио, у којем жртвујући се делао је до зактева и сама живота.

Десетина је века од како си крмило просветног нам земљишта у своје руке примио био, у време, где је напрегнутом вештином само произведена снага у стању била темељ препорођајни одржати и утврдити га. Јачина твојега духа и енержија твоје воље све су не незнатне препоне надвладале.

Својим упливом дао си мисли у народу своме место, да му је данас прва брига, да првенче своје — народну школу — више свега цени и штује.

Школи си поноса улио; наставу си одушевио; метода си српској школи дао.

Духом твојим задахнувши школу, орабрио си је, да данас ведрим челом, и у пркос столетном раду најцивилизованијих народа света смело у очи погледа! —

Дух стварајући не задовољава се још.

Безгранични доглед душевних ти очију ништа не пропушта, чиме би Србинству лепшу будућност спремао; мисао ти је већ дело.

На српском учитељском земљишту збори се; Србин премишља, мисли мисли свакојаке, упиње се, хоће школом — собом роду своме лепе будућности да гаји.

**

Толико неуморно дѣлање на најузвишенијем пољу народне просвете зар неје више него премлого података овом првом учитељском збору протопопства Сомборског, да ти са једнодушним гласом верно ти оданих самохраних раденика излив најтоплије захвалности, најсвечанијим актом, бар покуша сприопћити, уверен будући, да ти је најдража захвала, ревњиво дѣлање по означеном нам пољу.

Поред свих ових безбројних пријатности а тврдог уверења, да си, ма где, роду и потомству му од неоцењиве користи, један му је терет на срцу: „Тебе на управи нема.“

Тебе учитељство нестрпљиво изгледа, Школа те чека, земљиште те потребује.

Наше искрено велештовање, наша неограничена љубав, наш је громки глас: „Нек си творчевом милошћу здраво на славу, част и потребу српског ти рода.“

Из првог учитељског Збора протопопства Сомборског. — Ђорђе Бранковић с. р. Протојереј Сомб. и окружни Управитељ. — Ђура Теодоровић с. р. као перовођа. — Петар Деспотовић с. р. као перовођа.

ПОЗИВ НАРОДНИМ УЧИТЕЉЋМ.

Любезна браћо! Читаюћи я обадва наша школска листа разабрао сам, како су се на више страна држали учительски зборови, на коима се браћа учитељи о поболшаню свога станя савѣтоваху и договараху. Но, жали Боже, онолика труда и трошка, свуда се зборило доста, али се мало или нимало добра по наш учительски сталеж доконало и у живот привело. Ниє нама браћо до вашега разговора и мудрованя, већ єдино до тога стало, да се сав учительски сталеж с добром платом снабдѣ и да се учительске сироте с пензияма осигураю. Док се то неуради, дотле нам непомогоше ваши зборови и договори, дотле ће нам школа код гладних и необезбеђених учителя єднако рамати.

Ласно є вама браћо учитељи, кои сте по Бачкой и Банату добра мѣста и приличне плате іош за младости добили, па их лепо и без бриге уживате, ласно є велим вама мудровати, ал є тешко и претешко нама, кои смо у Срему, Славонiи, Хрватской

и у Бараньи, на слабим штацияма вѣк проводити и без надежде чаяти спасаюштаго. — Ето народни Сабор нам є на врати; с' тога треба да се сви ми Српски учителъи сложимо, и сваки из свога округа єднаку по смислу и садржаю молбу народном Сабору да поднесемо, како би се не само учителъима главних и варошких школа, него и сиромашним а с послом школским највећма обтерећеним сеоским учителъима пристойне плате одредиле, с коима би се поштено живити могло.

Мила браћо моя! Та ми се учителъи највише трудимо о просвети млађанога нараштая, и по томе заслужуємо вальда да народ и нас барем онако снабдѣ, као што є по заключцима саборским снабдѣо привремене спомоћнике свештеничке. Кад ово кажем неиштем ништа много, него оно само што є право, а то є и Богу и свим поштеним людма драго. С' тога, браћо учителъи, овом позиву мом слѣдуйте и по ниже ставлѣном мом предлогу саставлѣну молбу из свакога округа школског пошлъите на предстоећи Народни наш Сабор, ако себи, ако своим породицама, ако цѣлом учителъском братству добра желите.

Предлог тай учителъски имао би у себи садржати ове точке:

1. Народни Сабор нека учителѣ српске с добром платом снабдѣ доконавши да се најманя плата редовног учителя српске школе састояти има из 400 фр. а. вр. к' томе да учителю припада стан састоећи се барем из две патосане собе, куйне, брашнаре (шпайза) коморе, подрума, кошаре за краву, са добро заграђеним двориштем и ограђеном великом баштом од по ютра землѣ. Такође и 6 хвати дрва за свою годишню потребу да сваки учитель од обштине прима.

Оволика нека є плата на најманьим сталним штацияма од прилике по оним местима где є єдан парох IV. класе одређен. По већим местима нека є плата 500 фр. уз стан и огрев, а по великим нашим селима и варошима нека є плата 600 фр. а све остало као и по маньим местима. Станови учителъски нека су на здравом месту, чисти оправлѣни и здрави, а не влажни и чемерни, у коима учитель нема где да себе и свою дечицу од зиме, ветра и влаге сачува.

2. Сваки учитель, кои недельом и праздником у цркви певницу држи, да прима у име труда свога из црквене касе 60 фр. награде, а ако и сваки дан на ютреню дужности чтеца и пѣвца одправля, да му се дода у то име іош 50 фр.

3. За недельне и повторне школе да прима учитель за

сваку мушку и женску главу, коя є дужна ту школу походити по 1 фр. а. вр. Господо славна! кад сте ради учителѣ с недельним и вечерньим школама обтеретити, имайте доброту и учительски труд по заслуги наплатити, єр и учитель потребує одмора, а не да непрестано и даню и у вече и тежетником и свецем сце єднако ради и мучи се уз свою ядну плату.

4. Да се учительска плата и сваковрстна награда путем политичне власти прикупля и учителю из обштинске благайнице уредно и у напред у месечним ратама издає.

Чест и поштенѣ народной автономіи, али тешко нама ако нас школски и црквени одбори плаћали буду, кад народ наш прости нити учителѣ нити школу уважава, а іошт манѣ радо плаћа, што школи и учителю плаћати има.

5. Да се сваком учителю на набављалѣ писаћих и осталих опрема годишньи паушал од 20 фр. а. вр. дає.

6. Да се старіи практични учительи са слабіих штација на болѣ и яче премештаю, и да им се ньихово службованѣ уважава, а млади препаранди нека се найпре за спомоћнике и за учителѣ на маньим штацияма поставляю, па доћи ће време кад ће се и они по заслузи моћи на болѣ штаціє преместити.

7. Кад су наши свештеници после инсталације стални, то нека се и учительи пошто трогодишню пробу издрже за сталне потврде, а не да се сваки час и за сваку маленкост крећу чим пароху или другом ком ма коєга реда старешини по вольи и по ћуди пису. Такође треба да нас сабор наш српски од свештенства независнима у школи учини; нека свештеник ради свой посао а ми ћемо свой, а не да єдан над другим неко првенство и осветy чини, са чега се пред народом, — коме би и ми и они за образац служити имали, — свађамо и єдан другога срамотимо, као што є то досада на многи мести бивало. Нећу да будем толико несправедльив па да рекнем да су распрама и неосогласию измећу нас свуда сами свештеници криви. И ми учительи люди смо, па радо признаєм да има кривице и на нама, али допустиће ми се истину явно рећи, да има на жалост у нас свештеника, кои учителѣ као црквеняке и слуге сматраю, сваке друге године их без узрока меняю, проганяю, и пред народом и властима оцрнюю.

(свршиће се.)

Допис.

У СРБ. БЕЧЕЮ, 18. МАРТА. У прошлу недељу започели смо јавна предавања ми учитељи са неколицином омладине овдашње. Господа свештеници су се такође врло у овом предузећу одликовали, јер не само да су на молбу нашу у цркви јавили за предавање, него су и сами дошли и читали скупљеноме народу ваљане књиге. Народа се као први пут мало скупило а главни је узрок томе, што многи неразумеше да ће се баш одма започети предавати, него мислише да ћемо тек идуће недеље одпочети. На предавање поврвише многа женска и мужка деца, која су понајвише за недељну школу; с тога разложисмо скупљеним родитељима, да ће врло користно по њи и по децу њиову бити, ако их буду недељом и свецем пре подне до службе, женску у женску а мужку у мужку школу на наук слали, које ови и обећаше. Предавање смо наумни сваке недеље и сваког празника после подне од два до пет сахата држати, и ако нам се људи одзову, онда ће нам бити срце на мери, што ћемо овим начином моћи по нашем милом народу право народње изображење сејати, а дат ће Бог, те ће оно и добрим плодом уродити.

Ми смо доста зарана приметили, да би по наш народ, особито младеж, нужне биле вечерње и недељне школе, али вечерњу школу морасмо напустити понајвише с тога, што смо завели певачку дружину, па свако вече по два сахата ту проведемо. У недељу пак школу поред свег настојавања нико никада нехтеде доћи. Међутим ако сад у предузетој радњи успемо, биће сва штета у многоме накнађена.

(Уч.)

У ЯБУКИ КОД ВРШЦА. Прошле године явили смо како є просветитель српски св. Сава код нас овде у Јабуки прослављен и тако неможемо пропустити да не явимо, како є и ове године слава била. Прошле године бияше лепо, али ове іош лепше и славније. Народа бияше доста колко Срба толко іош више Романа, и после службе Божије коју є наш Г. Јесеј Панић Администратор и Управитель наше школе благовћно одслужио, сав народ са запалћним у рукама воштаницама дођосмо у наше Училиште. Деца школска одпеваше Тропар С. Сави, затим се водица осветила и после ове изађе на среду наш честити и обштелюблћни Г. Ђорђе Крагујевић учитель и говорио є слово о просветителю српском С. Сави, цело нћгово житије; далћ нам представи шта є школа и позва дечије родителћ, да своју децу редовно у школу шалю, ако су ради да данас сутра од њи честити и ваљани люди буду, на ков му се сав народ са живио и певанћм многая лћта одазва. За овим дође Светозар Станишић ученик овдашнћг III. основног разреда и декламовао є пћсму о св. Сави тако лепо и умилно, да ни єдног ока не бияше кое сузу од радости не пусти. На то сва школска младеж у глас песму св. Сави одпева и иза ове наш стари свештеник Г. Ђорђе Балановић кратком али лепом беседом поздрави сав народ и захвали нашем Г. Учителю у име целе обштине на нћговом труду и раду. После свега овога на позив Г. Учителя приложише на фонд школског листа и то Благор. Г. Јосиф Јорговић бележник и Старатељ школе 2 фр. честни Г. Максим Балановић свешт.

1 фр., Г. Ђ. Крагуевић учитель 1 фр., Урош Рабияц благайник общт. 1 фр. Г. Јован Савић трговац 1 фр. Г. Стана Савић рођена Јовановић 50 нов. Г. Милка Крагуевић 30 нов. Мария Рабияц 50 нов. Ката Николић 20 нов, Георие Барбу роман 20 нов. Адам Барбу 1 фр., Ангелина Барбу 10 нов., Ђока Николић 1 фр. Георгие Мариле 50 нов., Јоца Рабияц 1 фр. Васа Рабияц 1 фр., Пера Гойковић 50 нов., Лазар Васин 1 фр., Мита Рабияц 1 фр., Ђока Шажђан 10 нов., Арсение Ивановић 20 нов. Елисавета Васина 10 нов. Јован Поповић 50 нов., Светозар Стойковић бакроковач 20 нов., Никола Петровић опанчар 10 н., Милан Крагуевић ученик III. основног разреда 10 нов., Јова Анокић 50 нов., Ђорђе Несторовић 10 Тимотия Лазин 30 нов., Мита Вишацки 1 фр., Пера Крагуевић 10 нов., Анна Анокић 50 нов., Сгеван Поповић Ђурчия 50 нов, Елисавета Поповић 30 нов., Светозар Станишић ученик 50 нов. Свега скупа 21 форинту 10 нов. а. вр. кою суму новца славном уредништву с том молбом доставлямо да доброту имаде на свое мѣсто уручити.

Наша обштина Србска направила є сада школску заставу коя стои 102 фр. а. вр.

Дне 17. фебруара т. г. држасмо полгодишньи испит, кои є на подпуно задовольство целе обштине испао тако, да су и наша браћа романи, кои су испиту присуствовали, изявили свое задовольство из узрока тога што и ньиова дѣца, коя нашу школу походе, у науки добро су се показала.

Молимо славно Уредништво да би овай наш допис у поштовани лист увршћен био.

У име целе обштине и свию Србальа (своеручни подписи седморице обштинара).

НА ЗНАНЂ.

Учителски збор потопресвитерата Сомборског држаће се 24. Априла на свѣтли Четвртак у Сомбору.

☞ За поклоне школама и прилоге, кое смо на фонд школ. Листа у месецу Марту примили, явићемо у идућем брою, почем овде ниє ни мало места остало.

Са броєм 1. и 2. ове године ни смо у стању послужити. Ко се од сада прияви тай ће само од броя 3. листове добити моћи и по томе нека изволи наплатити за прво полгодиє само 1 фр. 25 нов. — а до края године 2 фр. 75 нов. а. вр.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издае и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 7. У Сомбору 15. Априла 1869. Год. XI.

ЗЕМЉОПИС У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

I.

Ми живимо у времену, у коме се паром вози, муњом пише и сунчаним зрацима слика. Земљ, што су на далеко, сада су се посредством паровоза, и брзоява чисто єдна другой приближиле. Већ у дому родительском чую сад дѣца наша да се разговара о Београду, Будиму, Пешти, Бечу, Паризу и Петрограду; из кньига и из новина чую се сваки дан гласови из страних земаля, и скоро у свакой отмѣниой кући налази се сбирка фотографисаних предѣла и вароши, а у панорами за нѣколико новчића сматраю дѣца у увеличаном виду страна и далека мѣста и градове; па напослѣдку многи ће између ученика наших кад одрасту као занатлиє ђаци и трговци путовати по нашой отачбини и по страним земляма. Већ дакле са ове практичне точке гледишта нуждно є да се ученици зарана упознаду са земљописом.

Притом, земля є наше обиталиште, она є мати и хранителька свега што на њојзи живи, па с тога є такође добро и користно упознати се с њоме и са оним што на њојзи бива.

Но од највеће є важности земљопис по народну школу за то, што се њиме дѣца побуђую на радозналост и пажљивост, у нѣму є пространо полѣ за моћ посматраня, њиме се памтенѣ крѣпи, разум развия, и буди се чувствованѣ природних красота, а утврђує се любав к роду, отачаству и човѣчаству.

Уз то іошт уображаюћа и ствараюћа моћ налази за себе у земљопису довольно градива, а ученѣм овога предмета изображава се и єзик, почем све што є дѣте видило и чуло мора своим рѣчма поново казивати.

Земљопис, као наука у коіой се спаяю сва реална знаня, врло є пространа наука, и по томе при свой важности пѣговой

неможе се у народной школи обширно учити, него треба учинити валян избор, па само оно из њега предавати, што є по ученике наше найполезније, и што найболѣ одговара изображаваню духа њиховога.

Ученѣ земльописа започинѣ се са познаванѣм куће сваког поєдиног ученика и школе, у коіой се они сви заєдно уче, затим од школе као од изходне точке прелази се на суседна здания, улице и тржишта, и тако се мало по мало научи познати мѣсто у коме дѣца стануюе. У своме мѣсту нека се ученици упознаду са радньом и заниманѣм становника, са своіом народношћу и с другим народима, коих се ту налази, и нек се науче распознавати становнике мѣстне по єзику, нарѣчию, вѣри и обичаима. Ту у мѣсту свога роѣења и станованя имаю се дѣца упознати са властима црквеним, граѣанским и воєним, са обштинским зданияма и заведенияма, као што су црква, школа, обштински дом, болница и друштво радиности ако га има.

Кад су ученици своє мѣсто добро познали, научити их валя да знаю шта є врт, ливада, њива, воћняк, шума, виноград; да разпознаю равнице, брда и долине, изворе, потоке и баре или єзера. Разговарати се валя с ученицима о свакидашньим појавима на обзору и у ваздуху, а особито пажљивим их валя учинити на то: гдѣ се сунце раѣа, и гдѣ седа у пролеће, у лето, єсен и зиму, и какав уплив има оно на дужину и краткоћу дана, на топлоту и на хладноћу и на живот растиньски.

Са околине прелази се на познаванѣ жупаније, у коіой стануємо, па од туда на околне жупаније и округе, и на познаванѣ свога отачаства. Познаванѣ мѣста, коя су ученици већ видили, служи за темель при познаваню околних предѣла, и цѣле отачбине. Стране землѣ тек онда се могу са добрим успѣхом предузети, кад смо найпре знања о отачбини себи набавили. По томе дакле познаванѣ отачаства има служити за темель и за исходну точку свом осталом знаню из земльописа.

При предаваню предмета из земльописа учитель валя да одабере само оно што є нуждно, важно и значайно, а нека се брижљиво чува од коєкаквих ситница и незнатности. У колико є држава коя нама ближа и по нас важния, у толико се о ньой точније и подпуније учити има; а што є од нас далѣ и што слабо уплива има на граѣански, вѣрозаконски и народньи живот нашега народа, о томе или нетреба ништа говорити, или валя само у кратко споменути, клонећи се сваке обширности и подробности.

Земљопис треба да учитель предаѥ живо и са одушевленѣи. Сама гола имена мѣста и броѥва нису кадра дѣци земљопис омилити; напротив ако учитель буде у станю дѣци живо и карактеритично описивати живот и заниманѣ народа, предѣле градове и знаменитости, што се у њима налазе са историчним цртама славних догађаја и с дѣлима најважнiих мужева, кои су ту живили и обште благо подпомагали, са трговином, занатима и вештинама што у мѣстима тима цвѣтаю; то ће се дѣци наука омилити па ће ѥ радо слушати и добро схватити.

О начину, коим се земљопис у народној школи учи говорићемо у идућем брою.

БАНАТ

(Нѣколико лекция за ученике III. разреда).

У старо време називаху се „Банатом“ оне покраине Угарске, над коима су Банови управљяли и коѥ су не стално него тек за време круни Угарской подчинѣне биле. Тако ѥ Мачва у Србiи носила име Баната Мачванског. Тако ѥ био Банат Северински, Банат Тамишки и т. д.

Под именом Тамишварског или Тамишког Баната разумева се онай део кралѣвине Угарске што се налази између Дунава, Тисе, Мориша и Ерделя. Тай ѥ предѣл пре долазка Мађара припадао Бугарской а после тога Угарской држави. Деспот Србски Ђурађ Бранковић I. нећак и наслѣдник високог Стефана сина Кнез-Лазаровог, по уговору с угарским кралѣм Сигусмундом у замену за Београд добиѥ у властелинство 16 великих господштина у Угарской, коѥ се простираху по Срему, Бачкой, Банату, и далѣ преко Мориша чак до Токая, Мукачева и Сатмара. Јован Хунядия (Сибинянин Јанко) Губернатор Угарски сазида тврђаву Тамишварску, а син нѣгов краль Матия повѣри управу Баната славном юнаку Србском Кнезу Павлу Бранковићу, кои добиѥ наслов жупана тамишкога. Овай велики и храбри юнак Србски много ѥ пута славно и побѣдоносно противу Турака воѥвао и ѥданпут их ѥ чак до града Крушевца вияо, па том приликом на позив нѣгов пресели се до 50,000 Србаля у Банат, кои се населе у предѣлу око Вршца, Темишвара, и Липова. Од тога времена Срби су

становали у Банату, куда их се све више досељивало у време кад є Турчин по Ресави и у осталим источним деловима Србиє беснио. — Године 1552. Турци освоє Тамишвар а с њим и цео Банат, и тада се многи Срби преселе преко Мориша у Јенополѣ. Тек године 1716 пође за руком Принцу Евгению да Темишвар од Турака задобиє, а на миру Пожарсвачком године 1718. уговорено буде, да сав Банат под власт нашега цара подпадне. С' тога што є Банат са 20 и нѣколико година дуже под Турцима остао био него Бачка (коя є 1697 конечно од Турака очишћена), зову се и данас Турска Каньижа и Турски Бечей две банатске варошице уз Тису, за разликовати их од Србске Каньиже и Србскога Бечея, што су у Бачкой.

Пошто се Банат од Турака очисти управляли су у нѣму Србски капетани и Обр Кнезови, кои стаяху под граничарском воєном командом што є у Темишвару сѣдиште своє имала. У то време становали су у среднѣм и западном Банату као старосѣдиоци Срби а у источном делу Баната живили су Романи. Других народа тада у Банату било ниє.

После Пожаравачког мира многи се Срби из преко-моришког предѣла у Банат досељивати стану, а особито између године 1735. и 1752. из Великоварадског, Јенопольског и Ђулинског предѣла сви се Срби разселе и нѣки од њих отиду у дальну Русию, а већи део настани се у Банату и то понайвише у садашнѣм Кикиндском Дистрикту и у жупанїи Торонталской, куда су се у исто време и из Бачког Потисия многи Срби преселили.

Године 1751 за владе кральице Мариє Терезиє поставлѣн буде Банат у провинциялно станѣ и дође под управу ц. кр. земальске коморске администрациє у Темишвару, Президент ове управе Мерци за добро нађе насељивати у Банат Нѣмце са Райне и Мозла па и саме Французе и Талиянце, кои се на скоро ту понѣмчише. Јошт на нѣколико година пред тим доселили су се у Банат Бугари; такође у разна времена досељивали су се овамо из Ерделя многи Романи, а на свршетку прошлога и у почетку садашнѣг столећа доселилису се из Угарске и многи Мађари. Тако є постала у Банату смеша од различитих народа, кои єдан уз другога мирно станую држећи се сваки своє народности и своих обичая.

Докле є Банат стаяо под войничком и под коморском управом, поделѣн є био на 10 округа, и то су били: темишварски, бечкеречки, чанадски, липовски, вршачки, логошки, ка-

раншебешни, мехадиски, паланачки и панчевачки. Кральица Марија Терезия првих шест округа претвори у грађанске области, које се године 1779. подѣле на жупаније торонталску, темишварску и крашовску, а остала 4 округа остану све до данашњег дана под војничком управом као саставни део војничке краине.

Србљи су на народном Сабору год 1790. у Темишвару држаном на основу повластица своих захтевали да Банат постане засебна Србска област, али то није одобрено, него је године 1792 на Угарском земальском сабору Банат кралѣвини угарской придружен и села су као коморска добра племићима у властелинство распродана.

Од године 1849 до 1861 Банат је сачињавао источни део Србске војводовине. Године 1861 кад је војводовина Србска Угарской утеловлѣна, Банат је добио опет своје прежашње устройство, и сада се као и одпре подѣлује на грађански и воєни Банат. У грађанском Банату има три жупаније, наиме: торонталска, темишварска и крашовска, а воєни Банат састои се из три пуковније а то су: Панчевачка, Белоцркванска и Караншебешка. Ми ћемо најпре о грађанском, па онда о воєном Банату говорити.

А) ГРАЂАНСКИ БАНАТ.

Грађански Банат састои се из три жупаније: Торонталске, Тамишградске и Крашовске.

1. ТОРОНТАЛСКА ЖУПАНИЯ.

Жупания Торонталска граничи се од сѣвера Чонградском и Чанадском жупанием, од коих ю рѣка Мориш разставля; са запада разставля ю рѣка Тиса од Чонградске и Бачке жупаније и Шајкашког округа. С южне стране до нѣ је Панчевачка пуковния, а са источне Тамишградска жупания.

Простире се на 132 □ милѣ.

Сва жупания сачињава єдну велику непрегледну равницу, на коіой ћемо бадава тражити брда и планина.

Земля је понајвише црна иловача, са врло многом прсти или црницом (humus) помешана. Песка има само ниже Бечкерека уз Тису код села Ечке. — Око Падея и на други мести край Тисе видити је по веће предѣле, кои су пре 50 година под водом били, а сад су изсушени, од како је Тиса у своје корито доведена, те на њима најболя рана роди.

Поднебиє є у торонталской жупаніи благо и умѣрено. Ваздух здрав. Положай пробитачан особито због тога што се уз њу две веће рѣке налазе, а средином прокопан є Бегеј, по коме лађе и сплавови иду. Реке су: Тиса коя ступа на границу ове жупаније код Сегедина и протиче уз њу у дужину све до утока свога у Дунав. Уз њу су недавно подигнути у жупаніи овой велики насапи (долме), кои плодоносне землѣ банатске од поплаве чуваю.

Мориш долази из Ерделя и разставляюћи жупанию ову од Чанадске и Чонградске више Новога Сегедина у Тису утиче. — Велика скела за прелаз у Мађарску є код Чанада.

Тамиш из Тамишградске жупаније код села Мађедоније улази у ову жупанию, има више грана између коих се налазе лепи острови с гаєвима и ливадама. Код Панчева утиче у Дунаво. Брзава маленa рѣчице, коя у Тамиш утиче.

Бегеј. То є и рѣка и канал овай има у дужину 33 милѣ и пролази кроз све три Банатске жупаније. Више Тамишграда само се на сплавови дрва и каменѣ по Бегею вуку, а одатле иду по нѣму и лађе. Бегеј пролази кроз Бечкерек и ниже Арадца улази у Тису.

Торонталска є жупания найбогатия, на рани у цѣлой Угарской и у свой царевини овой. С тога се она с пуним правом назива житницом Угарском. Разноврстне ране толико овде роди, да се сврх намирене домаће потребе сваке године више од два и по милиона пожунских мерова на страну извезе.

Земля є овдашня дуго без сваког ђубреня род давала, али сада ю већ валя ђубрити, ако хоћемо, да скорим неослаби. — Найвише роди у Торонталу чисте пшенице, коя є под именом банатске позната, и на свима пияцама найболѣ се плаћа. Такође много роди овдѣ зоби и кукуруза. Репац є найбољи и найвише се овдѣ сеє. — Око дувана раде мађарски вртари (кертизи), а дуван се тай под именом сегединскога продає. — На дрвима трпи ова жупания доста оскудице, єр само се покрай Мориша лепих шума налази, а уз Тису само има врбака. — Винова лоза може пртити али є вино слабо и непостояно.

Срби имаю много лѣпе рогате стоке и оваца, и мале ал ватрене конѣ; найболѣ конѣ држе Башаиђани. — Нѣмци имаю врло добре и велике конѣ.

После изгнаня Турака заостали су овде као старосѣдиоци Баната Срби, а на скоро затим из предѣла Великоварадског, из Јелополя, из ђулинског поля, и у обште са оне стране Мо-

риша преселили су се овамо као у Србску землю много тисућа Србских породица, и населили ову жупанию и у ньой дични в.-кикиндски Дистрикт. — После тога насельивани су овамо Романи, Немци, Словаци, Мађари и Французи.

Брой жителя износи около 360,000 душе. Од ових има 150,000 Србаля Православне вере; 2,000 Срба римске вере, кои се овде Шокцима, гдѣшто и Бунѣвцима зову — 12,000 Бугара; 4 хиляде словака; 50,000 романа; 52,000 мађара; 90,000 Нѣмаца; и 4,000 француза, кои сада понайвише већ нѣмачки говоре.

По вѣроисповѣди: Срби и Романи су православне вѣре и има их на 200,000 душа. — Мађари, Нѣмци, и Бугари су римске вѣре и има их на 150,000 душа. Словаци су еванђеличко-лутеранске вѣре, а међу Мађарима има 3,000 калвина. — Еврея има такође близо 3000 душа.

Срби Православне вѣре у црквеном обзиру подпадаю под Темишварског, а Романи од 1864 год. под Арадског Владику. — Римляни стоє под управом Чанадског Епископа, кои у Темишвару станує.

Становници ове богате и плодне жупаниє баве се понайвише са землѣдѣлством. — Занатлия има мало, а међу овима іош манѣ Србаля. У Новом Сегедину праве се найболѣ, найяче и найвеће лађе у цѣлой Угарской. — Найзнатния є по житарску трговину пияца Турско-Бечейска.

Желѣзница пружа се кроз ову жупанию од Новога Сегедина преко Сирига, Мокрина и Велике Кикинде к Темишвару, а одатле пружа се кроз темишварску жупанию преко Вршца и кроз воєну границу преко Бѣле цркве до Базяша на Дунаву.

Ми ћемо сада сматрати у овой жупаніи найпре найзнатния мѣста коя непосредно жупаніи подпадаю, па онда обашка кр. слободни Кикиндски Дистрикт Србски.

У Жупаніи Торонталской, знатна су мѣста:

ВЕЛИКИ БЕЧКЕРЕК, врло лѣпа варош на Бегею, са 18,000 жителя, од коих су 12,000 Срби, а остали Нѣмци. Има две парохиялне православне цркве, од коих саборна посвећена є Успению Богородице, а друга у предградию Градной Улици слави Ваведениє, и зове се манастир, єр є по преданю, негда ту манастир био. Ту є столице жупаниє. До 1842 год. постояла є овдѣ Србска приватна мала гимназия, коя є и нешто закладе имала, но те године заведене буде варошка гимназия, у коіой свештеници римокатолички реда пияристан-

ског науке предаю. — У Бечкереку има римокатоличка главна школа, а Срби имаю само єдну двокласну мушку, єдну основну женску, и две основне єдноκласне школе, од коих є єдна у предградию Опову, а друга у Градной Улици.

(наставиће се).

СВИЛОДѢЛСТВО.

Свила се добия од свилене лептирице, коя се рани дудовим лишћем.

Наша отачбина, — а особито южни нѣн део у коме наш народ станує — исто є тако удесна за свилодѣлство као што є Италия и Француска, па ипак се іошт за сада код нас врло мало люди с ньиме занима, а добро би било кад би се у свакой особито учительской, занатлиской и землѣдѣлской кући жене и дѣца са овим користним послом сваке године брижльиво забављяли. Радня око свилених буба бива у пролеће и то баш у оно доба кад се у полю скоро никакав посао неради. Сва та радня трає около шест неделя и може се уз домаће послове обављяти. Из єдног лота семена добити се може 30 до 50 фунти чаура (галета), а ове се могу продати барем за толико форинти, те тако уз незнатан труд и посао свако чељаде у кући може за шест неделя 30—50 форинти готова новца заслужити и то баш у оно доба године кад є новаца у селячким кућама понайманѣ. Старци, старице, дѣвойке, и дѣца па и сама она слабачка и недужна челяд што за други никакав посао нису, могу се на овай посао употребити а за радню ту нетреба скоро никаква трошка, само се постарати валя да имамо доста дудових дрвећа и дудовог шипрага.

Дудови. За раненѣ свилених буба нуждно нам є на сваки лот семена 10 великих или 50 ониских дудових дрва, или умѣсто ньих довольно дудовог шипрага. Дудов шипраг с тога є удесніи од дрвећа, што се с нѣга лишће лакше и без опасности може брати, и што є на шипрагу лишће нѣжніє па за младе бубе питавиє и приятниє. Лишће од белога дуда много є болѣ за рану свилених буба, него оно од црних дудова и од мургана, а найболѣ є лишће од талиянског дуда, кои се дає и на наше беле дудове прицѣпити.

Дудови се на више начина могу разплођивати. Найболѣ се и найлакше запатити могу сѣменом. Ни єдан комад землѣ

недоноси толико добитка, колико онай што є дудовима засађен єр са сваког великог дуда, кад се само у пола обере, добити се може за лишће по два до три фориита, а іош више износи добитак кад сам газда тим лишћем свилене бубе рани.

За дудару најболѣ є узети мѣсто песковито и према сунцу окренуто. Врло є пробитачно такође уздуж по улицама, и около куће по дворишту дудова дрва а свуд около њива и винограда живу ограду од дудовога шипрага садити.

Пошто се млади дудови на стално своє мѣсто пресаде, прве три године валя с њи лишће брати, а после тога сваке године може се полак лишћа обрати а друга пола оставити, и сваке треће године оставити валя дрво да се одмара, то єст нетреба лишће са нѣга брати.

Ютром рано док роса неспадне и на кишовитом времену несмѣ се лишће брати, єр мокро и влажно лишће бубама яко шкоди. Исто тако шкоди им и прашно лишће; с тога се мора таково брижльиво опрати и осушити па тек онда бубама давати.

За мазанѣ рана на дуду употреблює се дрвомаз, кои се овако прави: Узме се кравлѣ балеге, пепела, ситно истучене креде, и црног растопльног туткала; све то помешасе заєдно и тиме се рана замазує.

Мѣсто за држанѣ свилених буба. У свакой здравой и чистой соби коя се може греяти, могу се и свилене бубе држати. У соби гдѣ се свилене бубе држе ниє слободно пушити, нити у тим собама смѣ когод спавати и задуго задржавати се, єр човѣчіи задай бубама шкоди.

Соба у коіой се свилене бубе држе треба да є барем девет стопа висока, сува а не влажна, чиста и мрачна, уз то има бити удалѣна од сваког смрада, прашине и яког мириса Кад є ладно време треба пећ заложити. На прозорима треба да су капци и угасите густе завѣсе, єр свѣтлост бубама неприя.

Лишће се држи у ковчезима и треба га с почетка по манѣ, а после 20 дана, сваки дан до 4 центе на онолико буба колико се обично из єдног лота семена излеже.

За држанѣ свилених буба нуждне су нам іош лесе или кревети и скеле. Лесе имаю оплату дрвену а преплету се яким канапом; оне треба да су три до четири стопе дугачке а две и по стопе широке. Свилодѣлци праве ове лесе преко зиме и треба да сваки барем єдну стотину леса за свою потребу

приправи, па да их често меня и по њима чист папир простире а нечистоћу испод буба нека брижљиво износи и њоме дудове гнои. — Скеле тако ваља од дрвета склопити да се лесе лако могу по њима намѣстити.

Леженѣ свилених буба. Сѣме свил. буба малено є као проя, изгледа пепелясто и прелива се у плаву бою. Оно є сѣме добро, што на плесан неудара, у вину потоне, и што є лепко и чисто кад се између ноктию сгнѣчи.

Кад пупови на дудовима наѣдре и развияти се почну, онда треба да се свилене бубе из сѣмена легу, а то бива овако: Узме се нѣколико сита и по њима се изнутра простре папир а по папиру поспе се сѣме од свилених буба, и сито се покриє да прах и пауци до нѣга недопру, па се онда остави на мѣсту гдѣ є суво, и куда дим недопире. Што сѣме у ситу плиће стои, тим ће се пре и єдначиє бубе лећи. Топлота нека є прва 4. дана од 15 степени на реомировой топломѣри; од четвртога нека се топлота пенѣ сваки дан с єдним степеном више. Ко нема топломѣре, тай нека собу свакидан подєднако и умѣрено ложи, али онда нека є сито први дан на патосу, од четвртог дана нека є на столу или на орману што се извлачи, а осми дан на дугачком орману, ризници или на полици. Кад сѣме побѣли знак є да ће се бубе скоро излећи, а то обично бива у десети дан.

Чим се црвићи почну лећи, узети треба свитак папира, пак га с два края малко заврнути, да се лакше подићи може; на папиру том изводу се иглом ямице, пак се поспе по нѣму лишће и метне се лагано у сито на слеме. Како се кои црвић излеже, а он одма тражи себи рану и зарад нѣ се провуче кроз ямицу на папир и почне лишће єсти. Кад се доста црвића на лишће попне, онда се полагано узима лист по лист с црвићем заєдно и преносисе на кревет, по ком є такође папир прострт. Онай кревет, на кои се помеђу бубе што се први дан излегу забилѣжи се са знаком I, и метне се на дольни кат скеле; бубе што се други дан излегу поређаю се на други кревет, кои се углави на сред скеле и означи са II; а оне што се трећи дан излегу долазе на найгорньи кат са знаком III. Сѣме, коє се за три дана неизлеже, има се бацити.

(наставиће се)

ПОЗИВ НАРОДНИМ УЧИТЕЉМ,

Предлог учительски на предстоећи народни Сабор имао би даље у себи садржати іош и ове точке:

8. Да се од сада на народне Саборе наше шалю заступници учительског сталежа, као што се шалю и заступници свештеничког сталежа, и по томе да барем из сваке епархије по један од учителя изабрани учитель школу и интересе учительске на сабору заступа. Осим тога, да се за врховног инспектора и за епархиялне школске надзорнике и референте поставляю они мужеви, кои су као учительи народни служили и у томе званію себи заслуге стекли, кои су педагогично образованје своје како у школи тако и на полю књижевности наше вишегодишњом радњом своіом засведочили, кои дакле знаю шта је школа и скроз познаю станје учительско, па у коима сви поштени учительи имаю повереня. Такође желимо а и право је, да учительскошколска секция при конзисторияма обашка постои и да у њој уз епархиялног архијерея подпредседничку столицу заузима епархиялни директор кои је у једно и референт школски, а да засједаваю осим два духовна, и два почастна мирска члана, ісш и четири учителя са правом решаваюћег гласа, а ти учительски заступници да се бираю поверењи свию у епархіи той служећих учителя, но притом да се при изборима на то пази, како би ови наши заступници у самом мјесту, где је конзистория, или у оближњой околини становали, и да им се путни трошак и дневнице кад у засједание иду даю.

9. Да се од сада сваке године у један одређени дан у сваком предјлу обашка областне учительске скупштине држе. За те скупштине найсгодніи би дан био светли четвртак, кад би се сви Бачки учительи у Сивцу или у Кули, банатски у Кикинди или у Меленци, Сремски и Славонски у Шиду или у Винковцима, а они из Будимске дијецезе у Сечую искупили и о школи и учительским пословима, као и о потребама и тегобама свога сталежа братски искрено посавјетовавши се, своя заключеня као предлоге митрополитском црквено школ. савјету а по потреби и народном Сабору, кр. Министарству, или овде у Славоніи и Хрватской кр. намјестничком вијћу подносили.

9. Да се од діакона и богословаца кои препарандию свршили нису, учительске штације одузму и у будуће да се діакони за учитељ непоставляю. Тко хоће да буде свештеник

нека се мане силом учительства и нек неотима совршеним предуготовником найболя учителска мѣста. Док су честити учитељи без богословиє могле постаяти свештеници и парохиє добияти, дотле нека є просто што су и ђакони уживали наша учительска ухлебленя, ал сада кад ни єдан утитель, кои богословию слушао ниє, неприма се више у чин свештенички, право є да се богословци и діякони учительства и учительских ухлебленя сасвим окану.

11. Позиваюћи се на мой предлог, ког сам у бр. 21. школ. Листа год. 1867 обнародовао повторително вам, мила браћо и другови, свойски препоручуєм, да предлог тай поново прочитате и да га на састанцима вашим у претрес узмете и на основу саветованя вашег у колико є могуће єднак предлог о пензионираню учителя и учительских сирота да сачините и народном сабору на потврђенѣ поднесете.

Гореспоменутом мом предлогу додаєм овдѣ іошт и то: да би валяло да сваки сада служећи учитель одма за четири године дана исплати све оне улоге, коє би за време досадашнѣг службованя свога а при садашньой плати уложио био, те тако да се ми у служби находећи се учителъи са осталом браћом изравнамо, и да у своє време, кад буде по реду, ми, наше удовице и наше сироте, участници пензиє постанемо. За примѣр цѣлом братству ставлям овде самога себе. Я сам провео у учительском званию до данас 28 година. Плата ми є сада 300 фр. од коє би по гласу мога предлога имао 2% у пензионални фонд уложити, то чини 168 фр. а. вр. Я би дакле морао осим што уложим четвртину од моє плате за идућу прву годину, морао се обвезати да ћу горню своту од 168 фр. за четири године у тримѣсечним ратама, сваког кварта по 10 фр. 50 нов. а. вр. у пензиони фонд улагати, и іошт обашка 2% на садашню мою плату сваке године редовно давати. Тако и на тай начин морали би и сви други учителъи по годинама службе прилоге уносити, и тим єднако право на пензию получити.

У Острову. Стефан Карановић, учитель.

УСПОМЕНА СВ. КИРИЛА.

Просвѣтителя Славянског.

Између светковина, што су 14. фебруара ове године по знатним славянским градовима у спомен хилядугодишньице про-

свѣтителя нашег св. Кирила држане, найзнатния є она што є тога дана у Петрограду држана.

У дивном храму преподобнога Исакия започета є тога дана у 10 сати пред подне служба Божия, на коіой у предњем дѣлу храма од славянског добротворног одбора призвана отлична лица, а у осталом храму непрегледна множина народа присутствоваше. Застава св. Кирила и Методия подигнута є била на десно од амвона и код нѣ є стаяо народни трудолюбиви списатель слѣпац Ширяєв, кои є ту заставу и направити дао. Литургию сдужио є епископ Паладиє а проповѣдао є ректор духовне академиє протоіерей Янишев. У той своіой проповѣди навео є он, да се успомена просвѣтителя славянских досада зато ниє свечано славила што уотмѣном обштинству небияше ни правога славянског осећаня, ни любави к православию. Он є у красной той бесѣди живо доказивао да православна црква неоделює себе од живота народног ни од науке, и да є она у стаю успоред са науком подпомагати развиянѣ и напредованѣ народа у просвѣти, и у свима врлинама. После службе држан є свечани „Молбан“ св. Кирилу, и то с таквом свечаношћу какву досада іошт ниє видила саборна Исакиєва црква. Три митрополита, три архиєпископа и до 30 свештеника служише ову богомолю, коя представляше свечано позорѣ достойно хилядугодишньице великог просвѣтителя Славянског.

Из саборне цркве ишло се у дворану придворне пѣвачке капеле, гдѣ є држан духовни концерт у славу просвѣтителя Славянског. Ту у свечано руво обучени подпуни хор пѣваца изредно пояше црквене пѣсме по старинском напѣву грчком, србском, болгарском, киевском, „столповом“ и тако званом простом. Особити утисак на раздрагане слушаоце учинио є: велики прокимен: „Не отврати лица твоего“ „Отче наш и велико славословиє, — по композиціи Д. С. Бортянскога.

У вече држана є сѣдница „славянског благотворителног обштества“ под предсѣдаванѣм А. О. Хильфердинга на коіой є установлѣна премия кириловска са 500 руб. зарад поштреня младих люди к изучаваню славянства. Прве теме за дѣла с коима ће се моћи натѣцати за премию Кириловску до 1. Окт. 1870 године єсу ове: Исторички расказ о три прва покушая уєдиненя славянских народа (850 – 1025). Велика Моравия у време Растислава и Светоплука, и Польска у време Болеслава Храброга. У списима има се пажня обратити на проповѣд ва-

селѣнског християнства у тим земляма и на преврат к латинству, кога произведе Войтѣх архиепископ пражки.

Осим других пожртвованя том приликом на просвѣтне цѣли учинѣних установлѣно є том приликом, да се сваке године 11. Мая као на праздник св. Кирила и Методия купе прилози на подпомаганѣ народних школа русских.

Напослѣдку предсѣдник Хильфердинг саобшти занимльиве податке из последнѣг свог путованя по Македониі до набрежия рѣке Брегальнице гдѣ проповѣдаху нѣгда просвѣтителѣ Славянски, и прочита одломке из бугарског рукописа, ког є у оном предѣлу нашао.

Школске вѣсти.

СВЕУЧИЛИШТЕ У ЗАГРЕБУ. Давнашя жеља Хрвата и Срба испунила се. Нѣгово величаство премилостиви цар и краль наш потврдио є основанѣ свеучилишта югославянског у Загребу, кое ће се свеучилиштем Франѣ Јосипа звати. — Ово є прва велика школе међу южним славянима у овой држави.

ЗЕМЛѢДѢЛСКА ШКОЛА у КИКИНДИ. По жельи наших банатских дистрикѣана чуемо, да є в. министарство наредило, да тамошня нѣмачка реалка, — кою Срби за туђинце и за понѣиченѣ своє дѣце за времена войводства Српског основаше, — ове године укине, и фонд нѣн на издржаванѣ земледѣлске школе да се употреби. Надамо се да ће родолюбиво поглаварство и представништво Дистрикгско свойски настаяти да се у той земледѣлской школи земледѣлске науке на Српском єзику уче, да се у ньой и у нѣном вештбалишту православни празници светкую, или другчиє, да завод тай постане правим сѣмеништем не само материялног благостаня, него и црквено народне свѣсти и просвѣте доброг нашег, али яко запуштеног и занемареног народа у Банату. Желити би било, да се и у Банатской и Сремской граници, у Баталиону Шайкашком, у Сентомашу, и у Сомбору српске земледѣлске школе што скорие осную.

ЗАВОД ЗА ПОПРАВЛЯНѢ. Министар правде у Србіи наредио є да се од сада сви малолѣтни кривци, кои се на затвор одсуђую, имаю довести у завод за поправлянѣ, гдѣ ће се закону Божиєм и поштеню учити и васпитавати да по издржаню затвора честити и валяни люди постану. Завод за поправлянѣ бити ће у Топчидеру.

ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШК. Л. ОД ЧИТАТЕЉА КНЬИГЕ „СРБСКА ЦРКВА. У брою“ 4. назначена сума износила 33 фр. 99 нов. а. вр. Од тога времена приложили су: 16. Госп. Стеван Болманац пар. у Неузини 1 фр. — 17. Госп. Лазар Азуцки пар. у Н.-Бечею 1 фр. — 18. Госп. Светозар Поповић пар. у Бачинци 1 фр. — 19. Госп. Михаил Стефановић пар. Керски 1 фр. — 20. Госп. Теофан Поповић свештеник и учитель у Шибенику за прислату по захтеваню одавде књигу 1 фр. Свега : 38 фр. 99 нов а, вр.

ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛ. ЛИСТА. У Кузмину о св. Сава приложише на Фонд Шк. Листа: Г.Г. Любомир Рунянин парох 1 фр. М. Вукшировић ц. кр, поручик 40 нов. А Филиповић трг. 40 новч. Илия Пантелић уч. 50 нов. М. Радојчић уч. спомоћник 25 нов, и из таса пало є 45 нов. Свега 3 фр. ков є г. учитель уредништву овом прислао. У Јабуки, по гласу дописа у брою шестом о. л. скупљено є и послато уредништву овом на фонд школ. Листа 21 фр. а. вр. И по томе досада се код Уредништва школ. Листа налази свега 39 фр. 20 нов. а. вр.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЉИМА. Преч. Госп. Гедеон Цветић Арх. Месићки поклаия Школски Лист школи Паланачкой у Банату, — Високоблагор Г, Марко Крестић маіор аудитор и Благопошт Г. Михаил Крестић трговац и председник земљодѣлске задруге у Тителю предплатили су на четири примѣрка од коих се єдан шаље на дар школи Сечуйской а єдан Чепинской. — Благор, Г. Лука Јовановић званичник код телеграфа, школи Србской у Парцу. — Г. Велимир Ђукић општ. благайник у Србобрану — школи Ловранской на Чепелю. Др. Павао Ивановић — школи Байской, — Г. Јован Настић учитель Србобрански — школама у Медку и у Сотину, — Г. Јосиф Јорговић бележник у Јабуки, школи истога мѣста већ од четири године дана Лист школски покланя, — Г. Паја Александровић родолюб из Тамишграда — учителю Фабричком Г. М. Гигићу. — За Г.Г. учителѣ у Јарковцу и у Новом Селу плаћаю овогодишню предплату неколико тамошњих родолюба; за учителя у Д. Љубкови И. Тайшана предплата нам є послана из таса о св. савской свечаности; Родолюбива општина србска у Панчеву за два учителя и две учитељице тамошнѣ 4 примѣрка држи; Дар г. Симе Бакића скупителя у Вршцу шаље се омладини Єгарской преко тамошнѣг свештеника, и г. Ђакону Н. Бечейском; дар г. Арона Илића учителя скупителя у Мартоношу шаље се школи корѣничкой у Хрватской; дар г. Петра Луцића учителя Ново Бечейског и скупителя, школи срб. у Бати; дар г. Арона Михайловића уч. и скупителя Ново Садског шаље се школи у Старой Молдави и учителю руске општине у Н. Саду; дар скупителя осѣчког г. Косте Недељковића шаље се књижници Срб. Школе у Осѣку.

НОВА СРБСКА НАРОДНА ШКОЛА. Честита општина вршачка основала є нову србску основну школу за мушку дѣцу, и за попуненѣ учительског мѣста у њой отворила є стечай до последнѣга Мая ове године. Плата є учительска: 400 фр, а. вр. и 7 хвати дрва, коима се ложи школа а остатак се може и на домаћу потребу учителѣву обратити. Ми се веома радуємо, што ће се у Вршцу та нова школа отворити; єр искуство нас учи, да у Сомбору деца из предграћа због дальине станова своих од школе досада слабо у средоточну школу долажаху, а сада у две нове предградске школе имамо на 125 свакидашњих ученика, од коих ни десеторица неби ишли у школу да им ниє близо и у њиовом предграђу. Досада бар нисмо имали из оних краєва у средоточной школи нашой ни десет редовних ђака. — Што се тиче плате, држимо да би валяло сасвим обашка опредѣлити дрварину школску од учительске, єр она прва никако неприпа-

да учителю а ова друга ест саставни део нѣгове плате, а што е чие треба да се зна, пак ће онда само чист рачун бити, и неће се повода дати да учитель на обштину а обштина на учителя викати има. Наше би дакле мнѣние било, да браћа Вршчани одреде за сваку школу дрварину, коіом ће се школске дворане ложити, а осим тога да к плати учителѣвой примакну станарину и барем 4 хвата дрва.

УПРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МЕСТА. У Бр. 11. „Листа за нар. учителѣ, што е $^{6}/_{31}$ Марта изишао, обявлѣн е стечай за попуненѣ учительских места у Малом Жаму и у Малом Гаю. Уобадва е места учевни език српски и романски. Плата е у Малом Жаму 84 фр. 30 пож. жита, 16 пож. кукуруза, 100 фунти сланине 50 фр. соли. 12 фр. свећа, 4 хвата дрва, 3 ланца землѣ, ½ ютра баште и стан. — У Малом Гаю е плата 99 фр., 16 пож. жита, 12 пож. кукуруза, 9 хвати дрва, 4 ланца землѣ и стан. Молбенице за месец дана од горнѣг рока шалю се ч консисторіи вршачкой.

Овом приликом нека нам е у дѣлу народне школе дозволѣно примѣтити, да би цѣлисходно било, кадби наше консисторие и остале школске власти доброту имале на упразнѣна учительска места стечаеве у школски Лист шиляти. Тим би начином свим учительима и приправницима многого пре стечаеви ови до знаня дошли. Од свое стране явили смо и опет являмо, да ћемо све обяве тичуће се школа па тако и стечаеве безплатно у Лист овай увршћивати.

СТЦИШ ТЕ. На новоустроену учителску српску Стацию у Моноштору, снабдевену са годишньом платом од: 100 фр., 30 вагана жита 10 вагана кукуруза, 2 фата дрва, 6 фати сламе и слободног обиталишта, отварасе Стециште до $^{1}/_{23}$ Маіа т. л., докле сви они кои желе ту Стацию получити, упућуюсе своя прошеня, снабдевена са крштеним писмом, са Сведочанствама сврху свршени наука, сврху моралног и политичног свог владаня, као и сврху досадашнѣг свог заниманя, и управлена на честнѣишій консисторіуи арадскій овамо поднети. У Темишвару 31. Марта 1869.

Мелетій Дрегичь
дистр. Прот. и школски надзиратель темишварски.

СТЕЧАЙ. У Новомъ Бодрогу, парохіи монастирской, упразнѣно е учительско мѣсто. — Плата е годишня 130 Фор. а. вр. — 20. пожунаца жита, назиме, 4. фата сламе с коіомъ се и школа ложити мора, 2 фата растови дрва и безплатанъ станъ са баштицомъ.

Просительи имаю своимъ молбеницама крштено писмо, школска свидѣтелства, далѣ свидѣтелства сверху моралногъ и политичног владаня као и досадашнѣгъ заниманя своегъ, приключити и Честнѣйшемъ Консісторіуму Арадскомъ до 20. Маіа тек. год. средствіемъ подписаногъ поднети. Корнилій Живковичь, Архімандритъ Ходошкій.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена е на целу год. три форинта, а на по год. 1 Фор. 50

Издае и уређуе Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 8. У Сомбору 30. Априла 1869. Год. XI.

Кто̀ ѿвали́тъ на́мъ камѣнь ѿ дверій гро́ба; — Марк. XVI. 3.

Овако се запиташе жене мироносице идући на гроб, где им под плочом леденог камена лежаше сакривен живот.

Божанствени Спаситель лежаше у гробу мрачном три дана, а народ српски боравише у тавном гробу заборавности и незнања већ више векова — под тешком плочом притиска зверских зулумћара.

Нама се и данас још потсмевају наши душмани оним истим речма, којима се и божанственом Спаситељу потсмеваху неблагодарни Јудејци: Ако си Бог, сиђи с крста, па ћемо веровати, да си тај, за којег се издајеш. И нама прободоше ребро, из којег се проли језеро крви, али нам не могоше сломити ни једне кости народног поноса и светиње. И нас положише у гроб, и навалише тешки камен — несносан јарам варварски, па онда поставише стражу . . . . .

Па зар да се и ми сами сада не запитамо: „Ко ће нам одвалити тешки камен са тавног гроба, у који нас вргоше наши душмани?

Ево гласа, што га чуше жене од анђела божија, који сеђаше на гробу: „Неје га овде више; устаде — ево места где је лежао. Но идите реците ученицима његовима и Петру . . . . Мар. XVI. 67.

Ма, који је то анђео, што истим гласом обрадова Србина. Мислим, да ће свако знати. То је уједињена омладина српска, обучена у белу ризу невине и непокварене душе Србинове; то је тај од Бога послани анђео, што нам тавно и брижно чело разведри гласом: да Србин још живи и да је пренуо од дремежа.

Ми пак, браћо учитељи, треба да узмемо на се улоге христових правих ученика, те да сејемо чисту и свету науку у срца младог српског нараштаја, а Онај, што је цео род

човечанскн ослободио од душевног мрака, посла ће нам Духа светога свога, да нам покаже пут, да нас умудри укрепи у светој, и народољубној тежњи нашој!

Кад пак поузданим кораком пођемо у напредак, тада ће се уверити и млоги Петар, који се из страха одрицаше у најодсуднијем часу свога начела, и млоги Тома — који не верује ни у чију реч, док невиди утеловљено слово, — увериће се велим куда тежимо, те ће се и они ухватити с нама у коло братског јединства, па ма и главе стало. — — Јуде пак, који продају и своју савест само да напуне ковчежиће своје под видом неког старања о сиротама, сами ће се постидети и учинити, што и Искаријота. . . .

А шта нам мора бити путевођа да достигнемо мету, којој треба да тежимо?

„Петре, љуби́ши ли ма́“ запита Христос прво свога врховног ученика. Да, три пута га запита тако. Па кад год рече Петар, да га љуби, тада му тек поново повераваше апостолско звање. Шта ли хтеде Христос с овим рећи? — Ништа друго, до то: да је за доконање свете науке Христове неоспорно нужна љубав к томе позиву.

Тако браћо! Ко год се прими овог светог позива, да највећи аманет човештва — невину дечицу — поведе к савршенству и срећи, нека себе не трипут, но још чешће испита, има ли љубави ка овоме звању, или се што'но реч: „истом пошло, да се лебом храни.“ — Ово високо звање до краја извести може се само чистом љубави ка истини, која је кадра и најшире бездане пропасти прећи, која не дрхће ни пред којим насилницима, па претили они огњем, мачем глађу, уклањањем са звања и другим. Љубав је дакле основа — мати — самопрегоревању.

„Сіязаповѣ́даю вàмъ да любите дрⷪгъ дрⷪга.“ — Јоаннъ XV. 17.

Шта је то друго, него: слажите се међу собом т. ј. ону љубав, коју сваки посепце има к своме позиву, сплетите у венац, који се зове слога.

Разноситељи имена и начела Христова беху једномислени и сложни у своме раду, те онако и зградиште ма и на мученичким костима ову тврду живу цркву, што јој не могу одолети „вра́та адова.“

Ходимо и радимо и ми тим путем слоге и заједние, п

па морамо и ми тада подићи јаку и свесну зграду, коју неће „силни“ никад моћи порушити.

Из слоге и братског споразумљења истекли су и зборови учитељски, где се досада обдржаваху; неслога и неспоразумљење пак јесу препреке, што се на другим местима не обдржаваше још ниједан збор учитељски, а на некима се местима опет затаја и као кроз сан тек опомиње се млоги члан збора, како то лепо беше кад се браћа искупише и почеше се искрено договарати о манама, што се одомаћише у нашем народу.

Не браћо! Ми не смемо напуштати, да и најмањи повета-рац угаси ту запаљену свећу нашега рада. Не сакривајмо свећњака под поклопац, чим нас ко поплаши, да је тек изглед, е ће бити буре! Склапајмо учитељске задруге, држимо што чешће учитељске зборове! Распирујмо пламен просвете што већма, па нека и са развалина Душановог Призрена и са тужне Босне и Херцеговине браћа увиде свети тај пламен; нека виде спрам њега да је плоча са гроба Србинова одваљена; нека се скорим спрам тог пламена познаду браћа и један другог веселим гласом поздравља: Србство је устало из гроба несвести! — па да и непријатељи сами, који су стражарили над гробом нашим морају признати и рећи: „Ваистину устаде!“

Још једанпуг понављам дакле и кажем: Неспавајмо сада, кад се све буди; него се договарајмо и радимо! Тако нам Бог помогао!

Д. Јосић.

НАРЕДБА.

кр. угар. Министра вѣрозаконских дѣла и явног обучаваня под 17. Марта о. г. Бр. 435. управлѣна на све римско и грчко католичке митрополите и грчко источне епископе, (као такође и на протестантске и унитарске епископе.)

У слѣд са разних страна добивених извѣстия искуством сам до тог жалостног убѣђеня дошао, да се вѣроисповѣдне школе, што их цркве издржаваю, и у њима обучаванѣ, понајвише у оном старом недостаточном стању находе, у коме захтѣвима и наредбама у чланку XXXVIII. §. 11. закона од год 1868 о явном народном наставляню, неодговараю.

Осим што на найвише мѣста школска здания и дворане цѣли неодговараю, шта више на многи мѣсти су у шкодльивом по здравлѣ и опалом станю, іош сам се о овим главніим манама извѣстио:

1. У закону одређено време за обучаванѣ од осам мѣсеци преко године не обдржава се. У текућем мѣсецу Марту по свршетку пролећних испита на многи мѣсти завршили су школску годину.

2. Дѣца, што су дужна школу полазити, врло неуредно у школу долазе, и зарад тога нити се код обштинских, нити код жупанійских власти какве прияве чине.

3. Школе, — осим єдне табле за рачунанѣ и (на нѣки мѣсти) штице за читанѣ, — никаквих других средства за обучаванѣ немаю.

4. Найбитния мана є та, што се од предмета у закону за ученѣ прописаних само врло мали део предає.

Шта више у обште осим предмета што науци вѣре припадаю и осим рачуна редовно друго се што и неучи.

Почем свештеници вѣроисповѣдних обштина и народно школске власти од своє стране законом прописане дужности неизвршую, изговараюћи се да у том погледу од своє предпоставлѣне црквене власти никакве наредбе ни упутства добили нису; то с почитанѣм умолявам Преосвештенство Ваше, да изволите све у Вашой епархіи находеће се школске власти и учителѣ упутити, да у чланку XXXVIII. §. 11. Закона од 1868 године садржаваюћа се условля и наредбе точно испуняваю, и нарочито изволите наредити, да се у закону прописани обвезни предмети предавати, да се школе са учевним средствима — што є више могуће — снабдѣти, и да сва она дѣца, што су дужна школу полазити, барем осам мѣсеци преко године уредно у школу долазити имаю.

Почем искуство показує, да се учителъи устручаваю своєвольно приявльивати дѣцу коя од школе изостаю, боєћи се неприятности са родителъима, већ и због тога што хрђаво одношенѣ између родителя и учителя на успѣх васпитаваня и ученя свагда шкодльиво дѣйствує; то би у овом обзиру вальда найцѣлисходниє било, кад би црквене власти учителъима писмено за строгу дужност ставиле, да случаєве изостаяня и особе коє изостаю од времена на време приявлюю дотичной црквеной власти, коя би се, ако морална средства без успѣха остану, грађанской власти обраћала.

С повѣренѣм надаюћи се, да ће гореозначеним битним манама и недостатцима нашег народног явног обучаваня уз енергично Преосвештенства Вашег заузиманѣ у епархіи Вашой брзо поможено бити, єсам с особитим почитанѣм и т. д.

ЗЕМЉОПИС У НАРОДНОЙ ШКОЛИ.

II.

Начин, коим се земљопис у народним школама учи, оснива се на слѣдећим начелима:

Започети валя ученѣ земљописа са наочигледним посматранѣм. Што собственим очима видимо, што сами пронаћемо и докучимо, и што сами у животу свом искусимо; то нам више вреди од онога што се из кньига на памет научи ил' на земљовиду прегледа. С' тога чим се мали ученици наши упознаду са школском двораном и чим се у ньой знаю наћи, нека их учитель изводи у шетню по мѣсту и по околини, па том приликом нека их пажльивима чини на све оно што им у очи пада, а што се за схваћанѣ основне земљописне науке употребити може. Нека дакле ученици под управом учителѣвом премераю корацима и ланцем дужину и ширину улице, порте и школскога двориштa; нека се упознаю са правцима, према коима є порта двориште улица и црква окренута; нека читаю значайне надписе на црквеном, школском, или другом коєм зданию, нека се упознаю са течаєм потока или рѣке што кроз мѣсто ньихово тече, са нѣним обалама и прелазима, нека са оближнѣ хумке прегледаю околину и ту нека добию поям о брду и долини, о равници и планини, о шуми и поляни, о околним селиштама и селима, коих се звонаре видити могу, о народу кои тамо станує, и о нѣговом заниманю. На исти начин има се сматрати обзор (видокруг, зрѣник хоризон) и све што є на нѣму, а особито пазити и билѣжити валя у разна доба године излазак и залазак сунца, сунце у подне, дужину дана, особине годишньих доба, мѣне мѣсеца, и т. д.

По себи се разумѣ, да се шетня учителѣва са ученицима има држати у часе одмора, али шетня ће се овака употребити на найприятнию и найзанимльивию науку, и ямачно ће се том приликом у полю дѣца више користити, него што би се у уз-

кой школской соби користила. За овако наочигледно ученѣ ван школе и у полю, има учитель план брижљиво саставити, и проходанѣ по томе удесити, па на извѣстном мѣсту (н. пр. на брежульку каквом), ученике около себе у коло искупити и ту им показивати што є за показиванѣ, поучити их, упућивати их, да сами предмете посматраю и испититати их.

Како се сад и у нашим краєвима желѣзнице подижу; то би по ученѣ земльописа од велике користи било, кад би учитель стариє своє ученике, у споразумленю са родительима њиховим по гдѣкои пут у лѣто изводио у околне вароши, коє на желѣзници неодстоє далѣ од єдног или два сата, и у коима се има што знатно видити и научити; єр искуство покузує, да су она дѣца, коя познавши најпре добро своє мѣсто походише са разумним стариіим людма околне вароши и предѣле, земльописну науку много болѣ и ясниє схватити кадра, него остала, коя у мѣсту свом єднако седећи Географию само из књиге уче.

На овај наочигледни начин под управом и руководством валяног учителя добиће дѣте не само точно познаванѣ свога мѣста и околине, него ће присвоити себи основне поймове из земльописне науке, н. пр, на оближнѣм потоку добиће поям о рѣци, о извору, ушћу, острову, водопаду; на каквой бари или єзеру добиће поям о мору, о заливима морским, о пристаништу о превлаци (землѣузини) о мореузини; на сенки од какве мотке, високог дрвета, или куле може научити познати привидни течај сунца у различито доба године.

Али земля є наша велика, огромна, па ниє могуће све наочигледно показати што се о њој у народној школи учити има. С' тога се валя постарати да у стариим разредима народне школе наиме у садашнѣм трећем и четвртом, или ако се шестразредна система уведе у свима висшим разредима почевши од трећега, буду добри земљовиди, слике од предѣла, градова и народних задушбина, и земальска кругла. За сада є необходно нуждно, да се у свакој нашој школи налази земљовид Бачке, Баната и Срема; мапа кралѣвине Угарске с Хрватском Славонием, Далмацием и воєном границом; земљовид Европе специяльна мапа Палестине; оба планиглоба, и земальска кругла. Притом желити би било, да се за варошке школе набаве слике од наших фрушкогорских манастира, слике знатниих градова, као Будима и Пеште, Острогона, Пожуна, Темишвар, Новога Сада, Панчева, Београда и т. д. а од лѣпе би ко-

ристи биле обадве Каницове кньиге „Serbiens bysantinische Monumente“ и „Serbien, historisch etrographische Reisestudien.“

Од ученика треба изискивати, да оно што су сматрали и научили сами своим речма разговетно представити и описати умею. Ово є због тога нуждно, што се тим само начином увѣрити можемо, да су ученици предмете како валя посматрали и науку нашу схватили, и разумели ако ю и своим речма изложити знаю. Од больих ученика найстариєг разреда основне народне школе и у обште од свию ученика у висшим народним школама иште се іош, да умею своя земльописна знаня и писмено изложити, мапе цртати и на иловачи и песку релифно представити како површина познатог каквог предѣла изгледа.

Ако су земльописни предмети у Читанци изложени, као што є то сада код нас, онда дотични предмет из кньиге само єдан ученик чита, а сви други са управлѣним на мапу очима мотре на оно што учитель показує. Том приликом има се у читаню код сваке точке застати, и учитель о прочитаноме разговор са ученицима води и то час у обяшняваюћем час у испитуюћем виду, како є гдѣ удесниє и сгодниє. При повторном испитиваню ученика, предмет се више из кньиге нечита, него прозвани ученик изиђе на мапу и показує; учитель питаня зазадає, на коя сви ученици пазе, а онай на кога учитель прстом покаже у подпуним реченицама одговара. Повтораванѣ земльописних предмета редовно се има сваке суботе предузимати, єр без честог понавляня земльописна се наука заборави.

Ако дѣца имаю обашка учебник земльописа, као што ће то од сада по свой прилици бити, онда се за ученѣ земльописа у четвртом петом и шестом разреду народне школе препоручує овакав поступак: Учитель казує науку и показує на земльовиду, а ученици слушаю науку и мотре на мапу; затим учитель прозове єдног ученика да на питаня нѣгова одговара, а другога да на замльовиду показує рѣке, брда мѣста и т. д. о коима є рѣч. После тога ученици изнесу свой учебник и разшире сваки свою ручну мапу: єдан ученик чита из кньиге, а други прате нѣгово читанѣ и узгред погледаю сваки на свою мапу. Између одсѣка у читаню застає се и учитель дає нуждна обясненя и задає по нѣка сходна питаня. — Тако се учебник употреблює и за домаће понавлянѣ и утврђенѣ у науци, а сутра дан испитую се ученици у школи оним начи-

начином што є мало час изложен код повтораваня земљописне науке.

Учитель се има старати, да ученике своє упозна са читанѣм на земљовидима. Нетреба мислити, да се земљовид сам по себи може разумѣти, него одма од почетка треба на то ићи, да ученици познаду како правац и положай земљовида, тако и планине, равнице, путове, желѣзнице, рѣке, границе и знаке коима су градови, трговишта, манастири и т. д. на земљовиду означени.

Први земљовид, што се дѣци показує, има бити нацрт њиховога мѣста, кои учитель пред њима кредом на табли напише, па онда даде таблу положити на сред собе окренувши стране како треба, т. є. да она страна коя у нацрту сѣвер показує к правом сѣверу окренута буде. Сви ученици изиђу на сред школе и ту нацрт посматраю и погађаю гдѣ су њима позната здания и улице. Са овог нацрта прелази се на нацрт најближе околине, на онда на земљовид постојбине, отачбине Европе и цѣлога свѣта. (наставиће се).

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

V. СВЕШТЕНСТВО.

Свештенство јест тајна, у којој вјерни и богуугодни од цркве избрани хришћанин кроз молитву и рукополагање архијерејско прима благодат божию, а с тим и власт к свршавању, или помагању при свршавању светих тајна и учењу стада христова.

Установленье тајне. Тајну свештенства установио је сам Исус Христос оним рјечима: пріимите дх҃ъ свт҃ъ (Joan.гл 20. ст. 22.) Сіе творите въ мое воспоминаніе (Лук. гл. 22. ст. 19.) и шедше наꙋчите вса ꙗ҆зыки (Мат. гл. 28. ст. 19).

Степени свештенства. Апостоли су, установљавајући црквене обштине хришћанске и увиђајући потребу, да су им свагдје замјеници нуждни, који би цркву учвршћивали, руководили и дјело спасавања продужавали, — у свакој обћини хришћанској постављали по једног епископа, кога су у то званије молитвом и полагањем руку уводили. Епископима придати су послѣ пресвитери и ђакони, којих седморицу налазимо већ уз апостоле у цркви јерусалимској.

У прва дакле хришћанска времена разликовао се у свештенству степен: епископски, пресвитерски и ђаконски. Степени ови били су у савезу са самим узвишеним позивом, на који је тајна свештенства установљена, а тај је: свршавање свештенодјејства и поучавање.

Остали степени (патриарха, архиепископа, митрополита, протојереја, протосинђела, архиђакона и протођакона, а у манастирским светим кућама архимандрита и игумана) на које се узгредно подижу лица поменута три свештеничка степена, неодносе се на саму тајну свештенства, но на дужности, које су се са распространењем хришћанства у црквеној управи као нуждне показале, и због којих је црква разне своје степене завела.

Хиротонија и хиротесија. Разлику, коју видимо између степена свештенства и осталих црквених степена, црква је већ и тим означила, што є опредѣлила, да се избрана лица на степене свештенства подижу хиротонијом, у којој се подаје благодат Духа светог к свршавању свештених дјела, установлѣних на спасење рода човѣчијег, — а на остале црквене степене хиротесијом, у којој се само благослов даје к одправлѣњу дужности, које нису ради спасења вјерних, но једино ради поредка и управлѣања у црквеном обштеству заведене. — Разлика та нашла је израза још и у самом мјесту гдје се хиротонија и хиротесија свршава. Хиротонија на степене свештенства свршава се у самом олтару, пред светом трпезом, а хиротесија на остале црквене степене изван олтара у храму.

Власт хиротонијом получена. Када се говори о степенима у свештенству, то морамо уједно рећи, да лица, која се посредством хиротоније — рукополагања — на те степене подижу, што се тиче власти и службе у цркви, нису међу собом равна. Са ђаконством, као првим степеном свештенства сајужено је само служење код светог престола, и помагање код свештеног дјелања: за то ђакон, као слуга, неможе у цркви ништа свршити без епископа, или пресвитера. Пресвитер има власт свршавати све свете тајне и дјела у цркви изузимајући тајну свештенства. Епископ пак, као лице, које је на највишем степену свештенства и које као замјеник апостолски и апостолску власт у цркви има, властан је не само све свете тајне свршавати, него и давати благослов и освећење другима, кои хоће да се на кои степен свештенства подигну.

Чтеци, пјевци, свјећоносци и ипођакони: У времена светих апостола свршавање божествене литургије и других богомоља било је сасвим једноставно. — Једноставност та трајала је све до тога времена док хришћанска црква није се ослободила римског прогнанства, и док није задобила слободу. — Са слободом почео је благочестиви дух хришћански сретати се и јављати, које у подизању и украшавању црквени здања, које у обредима, кои су пуни узвишеног, духовног значења и коима су богослужења све великољепнија постајала, — које пак у духовним пјесмама, што су намјењене, да се њима прославља Божество и угодници у светим храмовима. — Велељепије, које се у славу Божию почело у цркви развијати, изазвало је за собом и неке дужности, које немогоше непосредно свештена лица свршавати и за које им помагачи нуждни бише Црква је усљед тога принуђена била осим степена свештенства завести још неке ниже степене поради помагања у светом храму а за време свршавања богомоља.

Нижи степени, кои су се до данас у цркви задржали, јесу чтеци, и пјевци, коима је дужност у цркви пред народом читати свето писмо и појати духовне пјесме. Свећеносци кои носе на малом и великом входу запаљене свјеће пред еванђелијем и светим даровима. Ипођакони (полуђакони) који су дужни свете сосуде у реду држати, за свештеног служење што је нуждно приправљати и у обће у цркви, у олтару и изван олтара послуживати.

Црква је установила, да је свако лице, које се жели ђаконства удостоити, обвезано пре тога дужности са овим нижим степенима сајужене у цркви одправљати. Готовост и ревност у одправљању ти дужности јамство је за ваљано и ревно службовање при самом светом престолу. Нижи ти степени служе дакле уједно за приправљање за само свештенство.

Хиротосија чтеца, пѣвца, свјећоносца и ипођакона. Будући се рад лица, која се на те ниже степене подићи имају распростире на читаво врјеме свршавања свете литургије, то је установљено да се хиротосија на те ниже степене свршава пре литургије.

Код те хиротосије видимо следеће спољашње знаке, кои своје духовно значење имају:

1.) постриженье власи, за знак предавања себе на жертву и службу Богу.

2.) полагање кратког Фелона на врат. као знак

покоравања свештенству, и драговољног примања на себе оних дужности, које се од њега захтевају.

3.) Возлагање руке са молитвом. којом се од Бога проси благослов на опредјељену службу.

4.) Код чтеца (и пјевца) читање из апостола; чим се показује, да је главна дужност његова читати у цркви свето писмо и појати.

5.) Код свјећоносца примање свећњака са запаљеном свјећом из руке архијереа, и поклоненье трикратно пред царским дверима за означење дужности свећоносца.

6.) Код ипођакона облачење у стихар и опасивање ораром за знак смирења, цјеломудрија и чистоте духовне и тјелесне, којом треба увјек да се одликује служећи Бога; а после руковозлагања и молитве, т. ј. благослова архијерејског примање умиваоника у руке за показати, да му је дужност послуживати и кад архијерој руке пере.

Време хиротонисања на степене свештенства. Свети апостоли, а са њима и њиови пријемници примили су на себе као главну дужност свршавање свете бескрвне жертве. Безкрвна жертва приносисе у време божествене литургије, зато црква, имајући пред очима главну дужност оних лица, коя су избрана за степене свештенства, установила је, да се та лица у време саме литургије хиротонишу.

Час, када се тај акт у течају свете литургије свршава није један исти. Тако видимо, да се хиротонија епископска свршава после малог входаи трисвјете пјесме; хиротонија пресвитерска после великог входа и херувимске пјесме а хиротонија ђаконска после пјесме: Достойнѡ єсть ꙗкѡ вонстинѹ блажити тѧ Бц҃ѹ. , . и возгласа: да бѹдѹтъ милости великагѡ Бога. . . . .

Уређење то црквено има свој узрок.

Улазак архијереја и свештенослужитеља на малом входу у олтар представља нам вознесеније Христово на небо. Будући је над светим апостолима сама небесна хиротонија Духом Светим у десети дан после вознесенија Христова свршена и одма потом апостолско проповедање започето, — то је заведено, да се епископска хиротонија, почем су епископи заступници апостолски, свршава после малога входа и трисвете пјесме као самог вознесенија, како би ново-хиротонисаног епископа, за тим читање из дјела, или посланица апостолских упутило и опомену

ло на апостолска дјела и дужности, које је по позиву свом обвезан испуњавати у цркви.

Да се посље великога входа свршава пресвитерска хиротонија узрок је тај, што се посље великога входа има да сврши савршено освећење светих дарова, које је најглавнија дужност пресвитерска; — па да може при том освећењу садјеловати и избрано за пресвитера лице, то се пре тога хиротонише.

Ђакон пак хиротонише се посље освећења дарова с' тога што он при освећењу није толико нуждан, колико при раздавању дарова за то, да би могао ту своју дужност помагања при раздавању дарова одма и обављати хиротонише се посље освећења а пре раздавања дарова.

(наставиће се)

СВИЛОДЂЛСТВО

О свиленим бубама у обште. Кад се свилена буба излеже онда є црна. Што већа и стария бива, то све више бѣли, и кад сасвим дорасте, тада є три палца дугачка и сиваете боє, пак добиє на трбуху танку провидну кожицу и почне се завияти у чауру, кою сама себи спреде, а то бива тридесети или тридесет други дан пошто се излегла.

За ово време меня свилена буба четири пута кожу. Пре него што ће іой се љуштити кожа заспи она и у томе сну сбаци са себе кожу и појави се у лѣпшем виду. Први дан после спаваня буба є сасвим уморна, мало єде и веома є осѣтльива на зиму и на топлоту. Пети дан пошто се бубе излегу започинѣ прво спаванѣ; четврти дан после првог пробуђеня наилази на њи друго спаванѣ; шести дан иза другог пробуђеня слѣдує треће спаванѣ, а седми дан после трећег пробуђеня сналази их четврто спаванѣ. Десети дан после четвртог спаваня сазрею бубе сасвим и почну се завияти. Пре сваког спаваня и испред завияня бубе се яко чисте, то єст многи гад за собом оставляю. Тай гад валя да се помете. Ко неће да често испод буба чисти, томе се бубе поболу и потамане. Такође и са лупе, ларме и немира могу се бубе поболети. С' тога се свилодѣлци уз често чишћенѣ кревета старати имаю, да у соби и у околини влада подпуни мир и тишина, иначе ће им посао узалудан бити, єр зна се за извѣстно, да бубе само

у чистоти и у тишини напредовати и посао свој валяно радити могу. Чим се коя буба почне немирно мигољити и тамо амо пужати пре нег што є време завияня наступило, знак є да є болестна, и одма валя гледати, да се узроци болести за времена одклоне єр без тога бубе оздравити неће.

Кад свилене бубе сазрею онда постану врло немирне, подижу главу у вис, окрећу се и почну из уста испуштати свилене конце, пак се на завоишту завияти стану. За четири дана завиянѣ се довръши и чаура буде као голубиє яє. У овой чаури претвори се свилена гусеница у лутку и после 10—15 дана прогризе чауру и излети из нѣ као бѣли лептир. У томе станю ништа неєде, него се само наплоди и одме затим угине.

Прогрижене чауре немогу се употребити за добру свилу, с' тога є нуждно да се бубе после завияня свог у чауру найдалѣ на 8 дана топлом паром угуше.

Нега свилених буба. Ко свилене бубе држи и рад є од ньих доста користи имати, тай се мора старати за топлоту у соби гдѣ се оне држе, за чист и здрав ваздух, за добру и довольну рану, за подєднако поделенѣ и разређенѣ буба по старости, и напослѣдку треба да у време сваке старости свилених буба с ньима онако поступа, како є ньиховой нарави найприкладниє.

Топлота, Будући да су свилене бубе к нама донешене са истока, гдѣ є много већа топлота него у нас што є; с' тога є нуждно, да се у собама, гдѣ се оне држе, оскудица природне топлоте вештачком топлотом надокнађує. У таквим собама држати валя топломѣру (термометар) и строго на то мотрити, да изнайпре буде соба 19 степени ромирових топла. Толика є топлота нуждна до првога спаваня. После сваког пробуђеня иште се да є топлота са єдним степеном слабия, дакле после првог спаваня до другога, нека є 18 степени, између другог и трећег 17 степени, између трећег и четвртог 16 степени, а после четвртог спаваня само 15 степени. У само оно време док бубе спаваю, мора топлота са єдним степеном яча бити него што є пред тим била; дакле за време првог спаваня 20 степ. о другом спаваню 19 степени и т. д.

Ако є време ладниє, имаю се прозори са южне стране завѣсама застрти и капцима заклопити. Обична свѣтлост бубама ниє шкодльива, него им є несносна и шкодльива само прекомѣрно велика свѣтлост и од прописане већа топлота.

(наставиће се.)

Школске вѣсти.

УЧИТЕЛЬСКИ ЗБОР У СОМБОРУ. На свѣтли Четвртак држан є учительски збор протопресвитерата Сомборског у великой дворани Српског учительско приправничког завода. На збору су присутствовали професори препарандије 17 учителя и 1 учителька из овог округа, два учителя из Новосадског округа, нѣколико свештеника и других гостию. Предсѣдавао є преч. г. Ђорђе Бранковић окружни школски надзорник. Због маленог простора, кои нам у овом брою заостаде, засад само у кратко являмо, да су предузимани ови предмети. Прочитан є предлог одбора о школским читанкама и осталим кньигама. У предлогу том препоручує се да се према садашнѣм развитку педагогичне науке и према духовним и стварним потребама народа нашег саставити имаю нове школске кньиге: наиме Буквар српски и славенски за I. разред; Читанке за други, трећи и четврти разред; вѣрозаконске кньиге (Катихисис, Библичне Повѣсти, Славенске Читанке састављене из Часловце и Псалтира, Евангелия, Апостоли, Жития светих и познаванѣ обреда и годишньих црквених времена); Српско Єзикословљѣ, и Рачуница. Предлог овай после кратког разговора с врло малим измѣнама примљен є и наређено є да се путем школског Листа явности преда. Затим на основу другог одборског предлога вођен є подужи разговор о установленю фонда за учительске пензие. Овай предлог узаимним договором битно є изменѣн, и изявлѣна є жеља, да се у Ср. Карловци установи општи Фонд за Српске вѣрозаконске учителѣ у овой држави. Фонду том имао би за темель служити онай део нашег учительског пензионог Фонда у Пешти, — кои по поделеню с Романима, — нама преостао буде. Сваки учитель имао би по добивеню мѣста найдалѣ за четири године у годишньим ратама уложити у Фонд тай улог од 500 Фр.; — 400 Фр.; — 300 Фр. или 200 Фр. и на тай улог имао би 2% сваке године плаћати. Чим кои подпуно улог положи може у случаю болести и изнемоглости постати учестником суразмѣрне пензие а исто тако у случаю смрти нѣгове жена и дѣца му пензию добияю. После 30 година службе добияо би учитель пензию коя би износила сваке године онолико колики му є улог; удова учителька добия половину, а сирочад заєдно до 18. године добияю другу половину пензие.

Осим тога на предлог г. Александра Јовановића учителя Сивачког збор овай уважаваюћи велике заслуге незаборављног преустроителя Српских школа многозаслуженог школског савѣтника Дра Ђорђа Натошевића, и увѣрен будући, да би особито у данашнѣ критично по школу наше време, само он єдан кадар био врховну управу наших народних школа са достоянством и правом коришћу по свестрани развитак и напредак народа нашег вршити, — заключио є да се из збора овог поднесе молба Нѣговой Светости Патриярху Српском ради тога, да би свети Патриярх и Српски Народни Сабор Нѣговом Величаству премилостивом цару и кралю нашем найзаслужениег по школу и просвѣту овостраних Србаля мужа Дра Ђ. Натошевића предложио и препоручио да се за врховног школског инспектора наимену.

Такође заключено є, народном сабору молбу поднети, да у будуће на црквено школским саборима и учитељски сталеж из сваке епархие посредством из свое средине избраних заступника представљен буде и да у оним одељењима митрополитског савећа и конзисторија, у коима се о школи ради, осим школског управитеља, іош и неколико одабраних учителя као повћреника учитељских рћшавајућега гласа имаю.

Поводом тим што є недавно у „Напредку“ єдан учитель на обштелюблћног и од свију валяних учителя и свештеника србских високопоштованог Господина Дра Ђорђа Натошевића злобно потворио, као да є Господин овай пред учитељима новосадским свештенички чин опадао и назаренской секти будућност обрицао, — ков су потваранћ Господа учитељи Новосадски у истоме месту за неистинито изявили; — Збор овай знаюћи да є Господин Натошевић баш поглавито око тога свагда се старао, да се младеж наша у духу свете православне цркве васпитава, и учи, и уписуюћи му ово у највећу заслугу нћгову, изявио є свое гнушанћ према оном неистинитом и злобно умишлћном потвараню єдног учителя у „Напредку“ и заключио да то свое негодованћ и гнушанћ путем свију србских листова читаюћем свћту обзнани.

Напоследку одређен є одбор, кои ће заключке збора овог у дћйство привести, и одредити дан у Августу мћсецу кога ће се опет овдћ у Сомбору идући збор протопрезвитерета овог држати.

СЋЛО ДРУЖИНЕ ВЋНЦА. На Ђурђев дан у вече приредила є омладинска дружина „Вћнац“ у украшеним просторияма учитељско приправничког завода врло лћпо сћло, на коме є скоро сво србско отмћно обштинство овдашнћ присутствовало. Сћло є отворио предсћдник дружине г. Ника Груић врло красном бесћдом, затим Светозар Баић држао є предаванћ о просвћти, Тома Мирч декламовао є „Сирочад.“ Вук Бакић држао є предаванћ о васпитаваню на основу вћре и благонравности, ков се присутнима особито допало. Сва три говорника єсу приправници и чланови Вћнца. Између предаваня пћвао є хор приправнички под управом г. Н. Груића више лћпих пћсама, а на свршетку одпћвао є приправник Филип Бугарски єдну красну народну пћсму из свое збирке под насловом: „Гая и нћгов уяк“.

Тако се завршило ово сћло на велико задовольство овдашнћг отмћног обштинства, ков є изявило желю, да се оваке користне забаве што чешће држе.

ЗЕМЛЂЂЕЛСКА ШКОЛА У ЖАБЛЮ. Из поузданог извора дознаемо, да є на молбу тительске земљђелске задруге управа баталиона тительског подарила истой задруги простор од тридесет и нћколико ютара земљ у Жаблю зарад тога да се на той земльи подигне газдинство за углед. Задруга иста намћрава помоћу баталионског школскога фонда подићи у Жаблю земљђелску школу, у коіой ће младеж Србска на своме матернћм єзику науку о земљђелству слушати, а у поменутом газдинству за углед практично се вештбати у свима струкама економие. Желимо од свег срдца да се ово предузеће што пре оствари.

УЧИТЕЛЬИ У ФРАНЦУЗКОЙ Новине „Сѣкл“ са сажаленѣм саобштаваю, како се тамо изслуженим воѣним и грађанским званичницима велика мировина даѥ, дочим учитељи после педесетогодишнѣ вѣрне и савѣстне службе своѥ добияю у име милостинѣ 60, или у најболѣм случаю 100 франака, што од прилике чини толико форинти у шайну. Истина да ѥ законодавство француско прошле године по милиона франака из државне благайнице на подпору старих учитеља одредило, али и од те помоћи неће доћи на поединога старог учитеља више од 110 франака, а то ѥ тако мало да се уз ту подпору може и од глади умрети. По мнѣнию „Сѣкла“ валяло би да држава у свему другом пре штеди,ал у плаћаню и пензионованю учитеља да ѥ штедра и издашна; ѥр кад сав народ буде просвѣштен и благонраван, умалиће се зла и невалялства, па неће требати толико полицая, судова и войника колико се сада држи.

СТЕЦИШТЕ. На новоустроѥну учителску с р б с к у Стацию у М о н о ш т о р у, снабдевену са годишньом платом од: 100 фр., 30 вагана жита 10 вагана кукуруза, 2 фата дрва, 6 фати сламе и слободног обиталишта, отварасе Стециште до $^{11}/_{23}$ Маіа т. л., докле сви они кои желе ту Стацию получити, упућуюсе своя прошеня, снабдевена са крштеним писмом, са Сведочанствама сврху свршени наука, сврху моралног и политичног свог владаня, као и сврху досадашнѣг свог заниманя, и управлена на ч е с т н ѣ и ш и й к о н с и с т о р и у м а р а д с к і й овамо поднети. У Темишвару 31. Марта 1869.

Мелетій Дрегичь

дистр. Прот. и школски надзиратель темишварски.

СТЕЧАЙ. У Новомъ Бодрогу, парохіи монастирской, упразнѣно ѥ учительско мѣсто. — Плата ѥ годишня 130 Фор. а. вр. — 20. пожунаца жита, назиме, 4. фата сламе с коіомъ се и школа ложити мора, 2 фата растови дрва и безплатанъ станъ са баштицомъ.

Просителъи имаю своимъ молбеницама крштено писмо, школска свидѣтелства, далѣ свидѣтелства сверху моралногъ и полїтічног владаня као и досадашнѣгъ заниманя своегъ, приключити и Честнѣйшемъ Консісторіуму Арадскомъ до 20. Маіа тек. год. средствіемъ подписаногъ поднети. Корнилій Живковичь, Архімандрітъ Ходошкій.

☞ Са овим броѥм наврпуѥ се прва трећина ове година: Г.Г. Предбройници, кой нам іош платили нису учтиво се умоляваю, да то што пре учине.

Овим отварамо предплату на другу и трећу четвртину Школског Листа т. ѥ. од месеца Мая до края ове године. За то време цена ѥ Листу 2 фр., а нови уписници добиће све броѥве овогодишнѣ, осим прва три броя, коих више немамо.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена ѥ на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50

Издаѥ и уређуѥ Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 9. У Сомбору 15. Мая 1869. Год. XI.

Наша Школска ствар.

Црквено-народни сабор наш од године 186⅘ донео є закључке о уређеню Србских народних школа, коє є Нѣгово Величаство Цар и Краль наш найвисшим Своим кралѣвским одписом потврдио, и кои ће по томе скорим у живот ступити.

Земальски пак сабор Угарски донео є на измаку прошле године законски 38. чланак, коим се явно обучаванѣ у народним школама уређує, и кои подпуну важност има у погледу на све народне школе у Угарской.

Овим законом установляваю се истина у отачбини нашой комуналне или обштинске школе без разлике вѣроисповѣди, али само тамо, гдѣ вѣроисповѣди немаю никаквих или немаю доброуређених и опредѣленьима закона овог одговараюћих школа, или гдѣ становници различитих вѣра сами заєдничку и обшту школу имати желе.

Вѣроисповѣдима дозволява закон овай изрично, да школе своє и на далѣ задржати, изнова подизати и разширивати могу, под извѣстним условима и уз врховни надзор државне власти.

Услови под коима є од сада обстанак вѣрозаконских школа уопште, а напосе и наших Србских основних народних школа у Угарской могућан, єсу ови:

1) Да школска здания буду здрава и сува, а школске собе видне и простране у толико, да на свако дѣте школско 8—12 квадр. стопа простора у школской дворани доће.

2) Да учитељи у тим школама имаю онаку способност, каква се законом изискує, а у смислу овог услова држим да се по превасходству и то подразумѣва, да главна и областна управа вѣрозаконских школа буде у рукама оних мужева, кои су за тешко званиє то достойно приуготовлѣни, и кои су способност свою отличним радом у школи и на полю педагогиске књижевности засвѣдочили.

3) Да се у вѣрозаконским основним школама учити мораю као minimum сви они учевни предмети, коє чланак 38 закона од 1868. у §. 11. за исте школе прописує.

4) Да свака школа буде с таблама, штицама, земльовидима и осталим за наочигледно обучаванѣ нуждним средствима и опремама снабдѣвена.

5) Да школски течай трає по селима найманѣ 8, а по варошима найманѣ 9 месеци.

Под овим условима могле би садашнѣ наше основне школе као школе чисто српске и вѣрозаконске обстати, досадашню подпору зарад свог издржаваня од мѣстних граѣнских обштина примати, и у смислу црквено просвѣтне самоуправе наше развияти се и напредовати. Шта више дозволѣно нам є уз горньим подобне услове и висше народне и граѣнске школе с карактером вѣрозаконским (§§. 12 и 13) имати.]

Па при свем том срдце сваког правог Србина осеѣа нѣку унутарню страву, сви ми осеѣамо да се школа наша српска сада у веома критичном положаю налази. А кад се добро промислимо и кад строго разсудимо о станю ствари, то ћемо се увѣрити, да страва наша ниє без основа, да нас осеѣанѣ наше нимало невара. Доиста є наша српска школска ствар сада у великой кризи, иза коє може слѣдовати или найлѣпше и постояно напредованѣ, или — станѣ разложеня и пропасти нѣне. Но и єдно и друго, процвѣтанѣ и пропаст школе наше зависи у овай мах найвеѣма и поглавито само од нас Србаля, од наше свѣсти или несвѣсти, од наше мудрости или незнаня, од нашег искуства или невѣштости.

Наша свѣст, наша любав к народной просвѣти и заєдници, наша узаямна слога издашльивост и пожртвованѣ за обште народно благо, а особито мудрост у избору оних особа, коима ће се врховна и диєцезанска управа народних школа у руке предати, кадре би биле по моме мнѣнию єдино школу српску у овай мах одржати и учинити, да она из ове садашнѣ кризе свѣтлия и савршения произиђе, па да сутицати може са школама других вѣра, па и са самим школама обштинским и државним ако би се ове гдѣ у нашем краю завеле.

Напротив са познате нехатости и немарности у погледу на школску ствар, коя є на жалост међу нами завладала, са слабе управе и невештога надзора школског, можемо ствар до тога довести, да се после три опомене од стране државне власти по смислу §. 15. законског 38. Чланка од 1868 го-

дине, народ наш на учествованѣ при подизаню и издржаваню комуналних школа примора, иза чега би брза материялна пропаст скоро свию наших и то баш больих и важніих школа неизбѣжно слѣдовала. А да би пропаст наших автономних вѣрозаконских србских школа за собом повукла оладненѣ народа к вѣри своіой праотачаской, к' светим преданияма наше народне прошлости, па и само коначно обезнароѣенѣ наше, о томе неможе ни найманѣ сумнѣ бити, кад погледамо шта су завѣдничке школе од браће наше бунѣваца и шокаца у Бачкой, у Бараньи, у Стойно Београдской и у Пештанской жупаніи за последньих 100 година учиниле.

Да є коіом срећом сада постоећи земальски закон о школама одма после укинуѣа Србске Войводовине у живот ступио, тада се не би имали ни найманѣ за наше народне школе бояти; ер су тада школе наше у Банату и у Бачкой у напредном станю биле; обштине су се и власти далеко болѣ заузимале за благо и напредак школа и за просвѣту народну; учительи сви без разлике па и сами найслабіи, били су далеко већма одушевлѣни за васпитаванѣ и ученѣ младежи у духу свете вѣре православне, миле наше народности, и праве човѣчности. Єдном рѣчію школа наша у поменуте две области године 1860. и 1861. налазила се у такоме станю, у коме би кадра била горньим условима садашнѣга земальског закона подпуно и лако одговарати.

А одкуда є долазило то велико одушевленѣ и заузиманѣ учителя наших за школу и просвѣту пре 9 година? Одкуда та воля и любав к' школи нашой код ондашньих власти и обштина? Одкуда то цвѣтуће станѣ, с коим се у оно време одликоваху школе наше у бившем войводству Србском?

На ово питанѣ лако ће одговора дати сваки онай, кои є безпристрастно и бодрим оком сматрао школе наше пре године 1857, за време од године 1857 до 1861, и од тога времена па до данашнѣга дана.

Непосредна управа наших школа у бившой войводовини Србской од године 1857 до укинуѣа нѣног била є у рукама школског савѣтника Дра Ђорђа Натошевића, кои є своіом жарком любави и отданости према вѣри и народности нашой, своим педагогиско-дидактичним знанѣм, своим специялним заузиманѣм за природне науке, а особито снагом духа, постоянством карактера и енергиом у дѣланю на полю просвѣтном, школу нашу за три године своє управе, из найнеуредниєг

и посве забаталѣног станя извео, у сваком погледу унапредио и преустроио на основу корених и битних вѣковима освећених и с народним животом нашим срашћених начела, коя є он мудро и вешто у свезу довести и споити умео са начелима здраве педагогиє и са успѣсима садашнѣга времена у начину основног обучаваня.

Да, права є и света истина, — кою само нелюди и одпадници прећутати и порицати могу, — а кою сви поштени учителъи и свештеници наши и сав свѣстни део народа нашег радо признати мора, да є господин Натошевић на учителъским састанцима и приликом своих званичних посѣта у години 1857. 1858 и доцниє учителѣ наше из дремежнога мртвила и нехатости разбудио, ньих обучио и упутио, како ће великом задатку свом достойно одговарати, и што є найважниє, уливао им є у срдце своим рѣчма и примѣром, своим безпристрастним и искреним понашанѣм волю и любав к светом званию ньиховом, коє су млоги од ньи дотле као какав синьи а безполезни терет сматрали. Он є єдан кадар био обштинске поглаваре и власти за србску народну школу задобити; код земалъске власти и политичних власти школу достойно заступати и своим моћним упливом препарандию нашу тако преустроити са она постане достойним сѣмеништем учителъским.

Чим є са променом политичких околности Господин Натошевић од управе над нашим школама одстранѣн, а особито од како є он у Србию отишао, опазити се могао у школской нашой ствари нѣки застой, — а на нѣким мѣстима баш и назадак, и ми искрено припознати морамо, да при свем нашем радку и труду у школи, и при свим нашим зборовима и задругама, школе наше данашньим даном нису у оном стаю у коме су измѣу године 1858. и 1861. биле, а томе є узрок што нема у нашой школской кошници оне „Матице“ коя є єдино кадра ньоме достойно управляти, а та є „Матица“ обштелюблѣни и високопочитованй наш школски савѣтник Др. Ђорђе Натошевић кои є, по мнѣнию свию досад држаних окружних учителъских зборова, и по ясном многопута у политичким листовима нашим, изявлѣном гласу од свию сада живећих Србаля по школу нашу найзаслужніи, и по томе найдостойніи да му се врховна управа школска повѣри.

У погледу пак на критични положай, у ком се наша школа сада налази, мислим да се у овай мах по обстанак одржанѣ и процвѣтанѣ наше народне школе прво и найвеће ємство на-

лази у том, да народни сабор наш врховну управу свию школа српских овом Господину повѣри, и к' томе Найвише кралѣвско потврђенѣ издѣйствує; єр — смѣло рећи смѣм — он неограничену любав свию валяних српских учителя у пуной мѣри ужива, и тврдо се уздам, да би под мудром управом нѣговом школе наше у педагогиско-дидактичном погледу условима закона од 1868 не само подпуно одговориле него их скорим временом и превазишле. (наставиће се).

БАНАТ

Торонталска Жупания.

(наставлѣно из 7. броя.)

У жупаніи торонталской ово су іош знатния мѣста:

НОВИ БЕЧЕЙ (Турски Бечей). Ово є мѣсто найзнатния житарска пияца у Угарской. — Из далека здания и зидане житнице даю му врло лѣп изглед; улице су сремским каменом патосане; пристаниште є на Тиси иззидано. Властели су овде били породица Сисани, православне вѣре, али удадбом последньих потомака ове лозе за иновѣрце прешло є знатно иманѣ ньихово у туђе руке. Православна прекрасна црква слави Св. Отца Николая а осим нѣ има єдна мала црквица на Тиси посвећена успенію Матере Божиє. У Турско Бечейском пристаништу погдекоипут се до 100 лађа житарица нађе, а преко године по 300 лађа се овуда измену, коє односе више од єдног милиона мерова ране на пияцу Пештанску, ђурску Мошоньску и Бечку, далѣ у Сисак и Горньи Карловац водом, а одатле сувим у Рѣку на Ядранско море.

Цомболь иначе Хацфелд, врло лѣпа варошица са 6000 жителя, кои су сви Нѣмци и понайвише вредни и имућни, кои с раном и репцом раде. Куће су им високе и лѣпе, а становаици воде трезвен и умерен начин живота.

Турска Каньижа варошица покрай Тисе. Ту є била столица властелинства богате Српске породице Сервицкове. Марко Сервицки негдашньи властелин Каньижски установио є стипендиє за сиромашне ђаке српске, а син нѣгов ђорђе Сервицки умножио є закладу стипендиялну, из коє се сада сваке године дванаєст младих Србаля, што се висшим наукама

уче, издржаваю. — После смрти Ђорђа Сервицког, кои се ниє женио, прешло є ово властелинство у руке туђинаца, коима є Ђорђе велико добро своє завештао.

Велики Семиклуш варош са 12,000 жителя, од коих су половина Срби и Романи, а остало Немци и Мађари. Ту постои єдна землђелска школа са газдинством за углед. — Перямош и Беодра лепе варошице.

Од Србских села споменути нам валя іош Сараволу на реци Араньки близу Мориша; Ђалу, Сентиван Сириг, Деску и Оросламош недалеко од Сегедина; Србску Црню, Срб. Сенпетар, и Семартон, од куда є родом била Круна мати найславниєг мудраца Доситея Обрадовића.

Бугарско є найвеће мѣсто Бешеново са 9500 жителя, кои сада римской цркви припадаю.

Найлепша и найбогатия нѣмачка села єсу: Шандорхаза, Билет, и Мариєнфелд. У овом последнѣм мѣсту, єсу двори властелина Србина Јована Наке —

Србски Елемир село близо Бечкерека са црквом Преображенія Господнѣг, код коє у порти налази се прекрасни врт, у коме се младеж сеоска у воћарству и вртарству обучава. Маћедонія село коє припада у властелинство Барона Јована Николића.

ВЕЛИКО КИКИНДСКИ СРБСКИ ОКРУГ.

У предѣлу жупаниє Торонталске находи се кралѣвски слободни велико Кикиндски округ (дистрикт), кои се с пуним правом србским округом назвати може.

Округ овай простире се на 20 □ миля и има у нѣму 64,000 жителя, од коих су 60,000 све сами чисти овеяни Срба православне источне вѣре, а остало су понайвише Нѣмци, са нешто мало Србаля римске вѣре, Словака и Мађара.

Србльи у Кикиндском округу єсу понайвише потомци оних славних поморишких милитараца, кои су после изгнаня Турака из Баната, ал особито пошто є утишана буна Пере Сегединца год 1735. и доцниє до године 1753. из Ђулинског поля, (садашнѣ Бикишке и Чанадске жупаниє) овамо доселили се нехотећи под властелинства и под жупаниску управу подпасти, а притом желећи свою свету православну вѣру од іезуитског гоненя и уніяћеня сачувати. Осим тога преселило се од

тога времена доста Србаља из Бачког Потисия у В. Кикиндски дистрикт, а ямачно их има тамо и кои порекло своє од старосѣдиоца банатских Србаља воде.

С почетка бияху Кикинђани милитарци, ал опазивши да се краина по Банату и по Бачкой све већма укида и под грађанску власт подпада, потраже они преко своих заступника од кральице Мириє Терезиє, да им се, за заслуге њихове и њихових отаца на бойноме полю држави Угарской у ратовима против Турака Француза Шпаньолаца и Прайза указиване, даде ослобођенѣ и самоуправа.

Кральица Мария Терезия испуни желю њихову, и у години 1774. даде им повластицу, по коіой се округ В. Кикиндски од властелинског службованя и подчиненя ослобађа, добия своє собствено самоуправно народом изабрано поглаварство (Мађистрат) и суд, а стои под непосредном влашћу кр. земальске управе у Темишвару.

Кад се доцниє горньи Банат у жупаниє преобрати, новооснована жупания торонталска подчини себи велико кикиндски округ и повластице му подпуно и као што валя нехтѣде уважавати. Ово немило станѣ подчинѣности принуди дистрикћане наше, те се по ново на цара и краля Франца I. обрате, кои им године 1817. путем угарске дворске канцелариє нову повластицу подари. Том новом повластицом права В. Кикиндскога округа од круне су припозната и обезбеђена, али є притом исти округ и на далѣ остао под врховном управом жупаниє Торонталске.

Данашньим даном округ Велико-Кикиндски є найчистия србска муниципия у Угарской, коіом управля Поглаварство или Мађистрат што се из великог судца окружног и 10 старешина састои. Од свию Србаля у Угарской банатски дистрикћани найболѣ су се како по брою душа, тако и по иманю и материялном благостаню одржали, и по њима се судити дає, како би данашньим даном и остали наш народ у Банату стаяо, да є у подобном слободном станю заостати могао.

У Дистрикту Банатском ова су мѣста:

ВЕЛИКА КИКИНДА главна варош округа, са 19, 625 жителя, од коих више од 16,000 све самих Србаля. Жительи су земльом богати и држе врло лѣпу стоку. Црква православна сазидана є године 1750. посвећена є св. отцу Николаю, и врло є малена, те по томе ни издалека неодговара брою православнога жительства. Ту є столица окружнога поглаварства и суда, као и столица православног окружног протопресвитера. У

Кикинди су две главне школе єдна српска а друга нѣмачка. Осим тога постои Српска дѣвоячка основна школа и четири српске предградске школе. Реалка, коя се о трошку српскога дистрикта овог завела, по жељи дистрикћана преобраћена ће бити ове године у землѣдѣлску школу са српским предаваня єзиком. Између здания найзнатния є дистриктска поглаварствена кућа.

Мокрин (другчиє се зове и Ђукошин) варошица са 8846 жителя, са врло лѣпом црквом и доброуређеном школом српском. У овом мѣсту има и нѣколико стотина нѣмаца римокатоличке вѣре, коима су сограђани ньихови Србльи из братинске любави год 1846 знатно помогли те су себи цркву и школу сазидали.

Меленци варошица са 8776 жителя, све самих Србаля, са врло лѣпо украшеном црквом, прекрасним шеталиштем и убавим школским перивоєм (вртом), кога є подигао врстни и отлични свештеник Павао Бибић плем. Јенонольски намѣстник Меленачки, кои од много година младеж меленачку у вртарству са особитом вольом обучава. — Близо Меленаца налази се бара Русанда и на ньой купка коя се врло лѣковита показує у шкрофулозной болести.

Франѣво село близо Новога Бечея са 7436 становника, и лѣпом црквом коя є св. Јовану крстителю посвећена. Село є ово добило ime од Франца Лотарингиског цара нѣмачког и мужа Мариє Терезиє. Недалеко одавде налази се нека стародревна кула из Турскнх а можда іош и из старіих времена, коя се зове „Арача.“

Башаид. Село са врло лѣпом и великом црквом и са 3500 жителя, кои добро газдую, и врло лѣпе конѣ држе.

Карлово, мѣсто роћеня Теодора Павловића заслужног новинара и списателя српског, кои є од 1836-те до 1848 године Српски Народни Лист а скоро за цѣло то време и „Српске Народне Новине“ у Пешти издавао и као тайник Матице Српске признаванѣ српског народа у пуной мѣри заслужио. Он є у овом истом мѣсту, и умро и саранѣн є у порти црквеной.

Кумани село са 4000 становника и Тараш мало дистриктско село.

Српски Крстур найстариє село у дистрикту Велико Кикиндском са 2000 становника, и Іосипово село коє се до Турске Каньиже налази, од коє га само єдна улица раста-

вля. У Іосипову родио се Мојсеј Миоковић владика Горњикарловачки. Ова два села сачињаваю горњи део дистрикта кокиндског, од ког су земљиштем сасвим одделѣни и налазе се покрай Тисе недалеко од Сегедина.

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

V .СВЕШТЕНСТВО.

(наставлѣно).

Свршавање хиротоније, или тајне свештенства.

Хиротонија ђакона свршавасе следећим начином:

1.) ђакони, водећи избрано лице на царске двери, клањају се с' њиме најпре архијерејy, просећи с' тим благослова, а потом обилазе сви скупа трипут свети престол појући: Отїи мѵченицы . . . . Слава тебѣ Христе Боже . . . . Йсаїе ликѵй Дѣва имѣ во чревѣ . . , . При том обилажењу цјелује новоизбрани ђакон ћошкове престола и сваки се пут пред престолом поклони за знак смирења и усрднога високога почитања према престолу и на престолу сједећем Христу, — а уједно да тим изјави своју готовост к' служењу при свештенодјејствима, која се на престолу и у олтару као светињи свршавају

2.) цјелује при тима обходима омофор, набедреник и руку архијерејy, изјављујући тим своје почитање не само прама архијерејском достојанству, него и прама самом архијерејy, преко кога получава благодат од Бога за служење.

3.) приклања пред престолом једно кољено за знак да он на себе прима само једину дужност служити.

4.) полажући у накрст длане на свети престол, полаже поврх руку чело зато, што хоће да тим покаже да ће свагда хранити непорочност душе и тјела, и достојно свагда престолу приступати.

5.) Свршава се сама хиротонија или рукополагање, т. ј. архијереј полаже руке и један крај омофора на главу избраном лицу, и произносећи молитву Божественная благодать всегда немощная врачѵюши . . узводи га на степен ђаконства.

6.) дају му се ђаконске одјеће.*)

Код пресвитерске хиротоније видимо разлику од ђаконске у томе 1.) да ђакона избранога за пресвитера око престола

---

*) Покрај ипођаконског стихара наруквице и орар.

обводе пресвитери. 2.) да клања пред св. трапезом обадва колена за знак, да он на себе прима достојанство, коим је скопчано не само служење, него и свршавање свештених дјела 3.) да се после рукополагања облачи у пресвитерске одежде*)

Окром обреда, кои се набљудавају кад се нови епископ за таковог у цркви проглашује, од њега се закључева јавно исповједање вјере, коју ће он хранити и бранити од јеретички нападаја за свога живота. Ту има положити заклетву вјерности установама и законима црквенима. Код хиротоније епископске видимо да се при полагању руку уједно над главом држи еванђелије разклопљено за знак, да се он покорава самом Христу, као јединој глави цркве, и да ће он свагда у управи црквеној закон и вољу Спаситељеву испуњавати. После хиротоније облаче га у одежде **) које изображавају превосходство епископскога достојанства у цркви. Хиротонију архиерејску свршују три архиереја, а после Литургије предаје началствујући архиерей новопосвећеноме жезал управе у руке.

Пјесме: Отїи мѵченицы . . . Слава тебѣ Христе Боже . . . Исаіе ликѵй . . .

Пјесма Отїи мѵченицы . . . у којој нам се слика пожертвовање светих мученика, пои се заго, да се изјави, како је и лице, које ће се хиротонисати исто тако стално у вјери, да би приправно било и сами мученички вјенац примити једино ради славе Христа Бога, кои је похвала апостола и радост мученика Са пјесмом Исаїе ликѵй изражава се радост, што је црква добила лице на службу Богу и светима тајнама.

„Аксиосъ: После хиротонисања говори понајпре архијереј аксиосъ, или достоинъ, да тим избрано и на степен свештенства подигнуто лице објави од своје стране у цркви као достојно полученог рукополагања и благодати божије, нашто онда и сва црква т. ј. свештенство у олтару и народ у храму од своје стране то достоинство потврђује, појући такођер аксиос или достоин.

---

*) Покрај ђаконског стихара и наруквица: епитрахил, појас и Фелон.

**) Покрај пресвитерски одежда још: омофор и митру.

(продужиће се.)

СВИЛОДѢЛСТВО

(наставлѣно.)

Чист ваздух є битно условлѣ здравля и напредованя свилених буба. Да би се ваздух у собама, гдѣ се бубе ране у чистоти одржати могао необходно є нуждно, да се собе и кревети више пута преко дана чисте и вѣтре. На студеном, вѣтровитом и кишовитом времену несмѣю се прозори сасвим отворити, већ само малко. Собу оцтом тамяном и т. кадити ніе добро, него у єдном углу собе држати треба мало соли на плитици за разазнати єли време суво или є влажно. Ако опазимо да є со мокра, знак є да є у соби влажно и онда валя прозоре отворити, ал ако є на полю киша или магла одма треба пећ заложити и опет єдан прозор отворити. У соби таковой ніе слободно рублѣ и хальине сушити и никакве мокре ствари држати. Само кад се бубе пресвлаче треба да є мало већа ал ипак топла влага у соби, и зато се може у тай пар у плитцой чиніи мало воде унети и на спод метнути.

Чистота. За одржати свагда у чистоти свилене бубе препоручує се често измѣньиванѣ кревета ньихових. Огризине од лишћа, олюштрана кожица и избачени гад несмѣ се ни на кревету ни у соби трпити. Сваки други дан имаю се кревети од гада чистити, а у четвртом и петом добу старости има се то сваки дан чинити. Ако є зной свилених буба чврст и зрнаст; знак є да су здраве, ако ли є мекан онда су оне болестне, а болест се ньихова познає и по томе ако су жуте. Болестне бубе с мѣста валя уклонити и побацати, да се од ньих здраве неукваре.

Гад испод свилених буба и олюштрана кожурица купи се и са земльом добро измѣша, пак се ньиме дударе у єсен гноє. —

Іошт нам є нуждно примѣтити, да се собе у коима се свилене бубе ра́не несмею димити и прашити, а ніе слободно у ньима ни дуван пушити.

Ра́на. Чврст лист од здравог бѣлог дуда свиленим бубама много є приятніи него мастан и воден. Ко жели знати єли лишће добро, нека єдан листак сажваће, па ако се плювачка разтеже, знак є да є лишће то добро. Мокар лист неваля бубама давати, єр од тога се поболу. Кад се види да ће наступити ружно време, онда треба много лишћа унапред набрати да за два три дана у приправности имамо, али се у напред набрано лишће мора у ладу осушити, да се не би до употребленя укварило.

Неваля много лишћа уєданпут бубама давати, него умѣрено и по пропису, ког ћемо мало ниже изложити. Болѣ є чешће помало бубама давати, него много и наєданпут.

Лишће се меће на среду а не накрай ни на оплату кревета.

Бубе нетреба да на густо єдна до друге леже, єр оне брзо расту, па с тога им є нуждно довольно пространа мѣста и удобности. На 100,000 црвића што се излегу нуждно є у првой старости 3 кревета, у другой 10, у трећой 25, у четвртой 35, а у петой 60 кревета.

Док бубе спаваю нека се неусуди нитко дирати их и узнемиравати, єр оне тада подпуну тишину потребую. Ире премештаня са єдног кревета на други за єдно два сата неваля им давати єсти, нека мало изгладне. Затим узме се чист кревет посут скорашньим лишћем и метне се над онай на коме су бубе. Гладне бубе чим осете да на горнѣм праздном кревету има лишћа узпужаю се и саме нань и почну єсти. На тай се начин само веће бубе премѣштаю, а докле су іош малене преносе се овако: Поспе се по ньима лишће обредко, па када се оне на лишће попну пренесу се с листом заєдно на други чист кревет.

Прва старост свилених буба. Чим се свилене бубе излегу подѣлити их валя на три оделења. Оне што се излегу први дан ставесе у найдольни кревет; што се други дан излегу метну се на средньи, а оне што се излегу трећи дан на найвисши кревет. Све остале што се доцниє излегу треба бацити, да нам несметаю у послу нашем, єр би се за ове опоздале нова одѣленя правити морала, а више од три одѣленя ниє савѣтно држати.

Сва три одѣленя свилених буба (у оной горенаведеной количини) за четири дана потроше до 20 фунти лишћа, коє треба да є младо, нѣжно, здраво и ако є могуће са шипрага дудовога побрано.

Прво одѣленѣ, онога дана кад се излеже, рани се двапут, сутра дан опет двапут, трећи и четврти дан по трипут. За то време црна се боя црвића промѣни на жућкасто бѣлу. Четврти дан бубе стану главе дизати, престану єсти и почну спавати. Али нѣке ипак іош остану будне, а зарад ових треба лишће на ситно изсѣцкати и полагано по ньима посипати, ал бодро мотрити, да тим недодирнемо н неузнамиравамо оне што спаваю,

ер би пропале. Пети дан већ све бубе спаваю, а седми се дан пробуде онда и су веома слабе.

Другоме одѣленю даѥ се први дан трипут ѥсти, а остала три дана по четири пута на дан, и онда почну ове бубе спавати. Коѥ између њих неби хтѣле заспати с тима се поступа као и с' онима из првог одѣленя.

Треће одѣленѣ добия први дан трипут ѥсти, други дан шест пута, трећи дан четири пута, и онда већ починю спавати.

Бубе спаваю 30 — 40 сати, а кад се иза сна пробуде кожа им се олюшти, и тиме се завршуѥ прва старост или први период живота њиховог.

Друга старост. Кад се свилене бубе из првога сна пробуде, подѣлити их валя по ново на три одѣленя, и то овако: Оне бубе, коѥ се први дан после спаваня пробуде, — ма оне у коѥм дотадашнѣм одѣленю биле — ставити валя на чисте кревете, кои долазе у найдольни ред и сачињаваю ново прво одѣленѣ. Оне, што се други дан пробуде покупити валя из сва три првашня одѣленя и саставити из њих ново друго одѣленѣ, пак поређати их на среднѣ кревете. Напослѣдку, коѥ се трећи дан пробуде, преносе се у найвисше кревете и сачињаваю ново треће одѣленѣ. Уз то сав смет има се брижљиво изчистити, а оне бубе што на прећашньим креветима іошт и после трећега дана спаваю имаю се нанолѣ бацити.

По томе дакле у другой старости подѣлюю се свилене бубе онако како се разбуде, и на исти начин валя их после сваког спаваня по ново разређиватн.

У другой старости бива ранење овим редом:

Прво одѣленѣ добия први и други дан по трипут ѥсти; трећи дан шест пута, четврти дан даѥ се пет пута ѥсти и онда почну бубе спавати. Коя неће іош да заспи, той валя дати изсѣцкана лишћа.

Друго одѣленѣ први и други дан рани се осам пута, а трећи дан пет пута и тада починѣ спавати.

Треће одѣленѣ први и други дан рани се осам пута, а трећи дан пет пута и тада наилази на нѣга спаванѣ.

У овой старости за 100,000 свилених буба треба до 60 фунти лишћа. Пошто бубе 30—40 сати проспаваю, пробуде се оне, сбаце кожу и тим ступаю у свою трећу старост.

Трећа старост. По данима пробуѣеня разреде се бубе

у нова три одѣленя, гад се помете и соба брижљиво извѣтри, али се чува да нема велике промаѣ.

Прво одѣленѣ добия први дан трипут ѣсти, други дан шест пута, а трећи дан осам пута. Тада га валя брижљиво чистити и премѣштати а то бива овако: по бубама поспе се скорашнѣ лишће са петелькама; оне се узпужаю на то лишће а свилодѣлци их у тай мах пренесу на приправлѣне већ чисте кревете пазећи, да свака у свом разреду или одѣленю остане. Ово премѣштанѣ и чишћенѣ врло ѣ нуждно, другчиѣ се од гада ваздух уквари а бубе се поболу. — Четврти дан ранити валя бубе пет пута а пети дан само трипут, и коя неће да заспи дати іой валя ситно изсѣчена лишћа, чуваюћи притом од додира оне што су већ заспале.

Друго одѣленѣ рани се први дан четири пута, други дан по осам пута, а четврти дан четир пута и треба га чистити и премѣштати. Пети дан ове бубе починю спавати, а са онима што іош неће да спаваю, поступа се као што ѣ већ више пута за таке случаѣве напоменѣно.

Треће одѣленѣ добия први дан рану пет пута, други дан десет пута и тада се чисти и премѣшта; трећи дан рани се осам пута а четврти дан само пет пута.

На гореодређени брой свилених буба у трећой старости треба 175 фунти дудова лишћа.

Особито у овой старости сналази бубе жућевина и бледина, с' тога чим се опази да ѣ коя пожутила или побледила, одма ѣ валя избацити, да друге болешћу неотруѣ.

(свршиће се.)

НАРОДНИ САБОР.

Нѣгова Светост Патріарх Српски Самуил изволио ѣ 29. Априла о. г. издати наредбу на ч. конзисториѣ и на дотичне црквене обштине, коіом се, — у слѣд найвишег дозволеня Нѣг. ц. кр, Величаства од 24. Априла о. г. — сазива на дан првога Јуния о. г. у Карловце Српски народни расправни сабор.

Радуюћи се овоме гласу изявлюѣмо у име свию учителя српских синовню найтоплию благодарност Нѣговой Светости Патриарху нашем на неуморном стараню Нѣговом, коим ѣ код

високог правительства држанѣ овог важног по уређенѣ наше цркве и школе сабора издѣйствовао, и надамо се да ће народ наш на овай сабор найврстние синове своѥ послати, кои ће под предсѣдаванѣм Светог Патріарха србског за благо цркве и народне просвѣте на сабору том сложно и свѣстно дѣлаюћи цркву нашу и школу у добар ред довести, и црквено-школску автономию нашу од сваке опасности сачувати и обезбѣдити. Особито се пак надамо, да ће сабор овай наше просвѣтне заводе и међу ньима на првом мѣсту србску народну школу у такав срећан положай довести, у ком ће се она у ово критично по ню време одржати, сачувати и у напредно станѣ довести моћи. С поузданѣм очекуѥмо и то да ће заступници народа нашег на овом сабору материялно станѣ найвећих народних трудбеника србских народних учителя знатно поправити, и изворе наћи, из коих би се школе умножавати, учительима достойна труду ньиовом и уредна плата издавати, а заслуженим и изнемоглим учительима, учительским удовицама и сиротама пристойно уживленѣ давати могло.

Назоре своѥ о школской ствари почесмо у овом брою школ. листа саобштавати, а наставићемо у идућем брою, а Господу учителѣ и све приятелѣ просвѣте и благостаня народа нашег молимо, да што пре путем гласила овог явности предаду све оно, што мисле да би на предстоећем Сабору нашем школской ствари и учительству нашем од помоћи бити могло.

Сад ѥ томе найсгодниѥ време приспѣло; сад ѥ одсудни куцнуо час!

Школске вѣсти.

ШКОЛСКИ НАДЗОРНИЦИ. Досада ѥ већ више од 20 жупанийских школских надзорника у угарской наименовано. У бачкой жупанїи предата ѥ од стране в. кр. правительства врховна управа над школама господину Месарошу, кои ѥ до сада професор на кр. Гимназїи у Пешти био.

ШКОЛСКИ САВЂТИ. Услѣд окружнице в. кр. угар. министарства просвѣте већ се образую у жупанияма жупаниски школски савѣти. Како чуѥмо у Бачкой жупанїи изабрано ѥ од стране жуп. средоточ. одбора 20 чланова римокаталика, 4 православна, 2 протестанта, 1 реформат и 1 єврей; осим тога бира варош Суботица од своѥ стране у овай савѣт 4, Сомбор 2, а Нови Сад 2 члана.

СРБИ у ВАШАРХЕЛЬСКОЙ ГИМНАЗИИ. Приятель єдан из Х. М. Вашареля явля нам да се у тамошньой Гимназїи ове године до 40

Србаља налази, кои сваке недељ и празника у Храм Божји долазе, свог врстног вѣроучителя Госп. Константина Давидовића слушаю, умилно на Служби Божиой пою, и у свему се као валяни синови србског народа и свете цркве наше међу туђинцима одликую.

ШКОЛЕ у БЕРЛИНУ. У престолници пруской има 49 обштинских школа и у овима 523 учителя, од коих су 80 женскинѣ. Осим тога има 129 приватних школа са 800 учительица. Уобште опажа се да брой учительица како у Берлину, тако и у свой Немачкой све већи бива, а у томе се Немци угледаю на сѣверну Америку, гдѣ се женскима повѣрава не само васпитаванѣ и ученѣ дѣвойчица, него и мале мушке деце.

ДОБРОТВОРНО ДРУШТВО. У Петрограду заведено є прошле године добротворно друштво „Благотворителноє Обштество," коє намѣрава пре свега завести 1) школу радиности за мушку и женску дѣцу знатлиску; 2) хранилиште и васпиталиште за дѣцу сиромашних занатлия; 3) подићи обиталишта за породице сиромшних радина и занатлия. 4) Преко зиме давати сиротиньи здраву и питаву а притом єфтину рану, зарад тога имаю се завести „народне куйне. 5) Одучавати прост народ од пића ракиє, а да би се то лакше учинило, друштво ће кафу и чай єфтино продавати, како би посленици у место ракиє ова пића примили.

ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШК. ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЛЯ КНЬИГЕ: „СРБСКА ЦРКВА." У брою 7. назначена сума износи 38 фр. 99 нов. Од тога времена приложиште: Племенита Госпоѣа Емилия супруга Дра Јована Сремца адвоката и варошког капетана у Сегедину 2 фор.; Бл. Госп. Павао Недић актуар Велико Кикинд. дистрикта 2 Фор; Преч. Г. Симеон Миодраговић парох кулпински 1 фр.— За 12 ком. Молитвослова Гд. Єфте Вукадиновића, ол коих єдан распродателю на дар припада, примљено є 5 фр. 50 нов. и тако у свему налази се код уредништва овога Листа 49 фр. 49 нов. а. вр.

ПОКЛОНИ ШКОЛАМА И УЧИТЕЛЬИМА. Господин Др. Данило Медаковић послао нам є и ове године предплату на два примѣрка школског Листа, од коих се єдан шаље на дар школи Марадичкой, а други учителю Байшанском.

Господин Стеван Савић бележник у Вранюцу послао нам є такође предплату на два примѣрка за пѣлу ову годину, од коих се єдан по изявљѣной жељи г. дарователя шаље школи у Суботици код Вршца а други срб. школи у Нађфали.

СТЕЧАЈ. Отвора се стечај на упразњено певческо звање у Будиму. Плата је годишња 200 фр. и безплатан стан. Сваки онај, који звање ово получити жели, има молбеницу своју, са сведочанствима да је вешт у појању и правилама црквеним, да је доброг моралног и политичног владања, до 7-ог Јунија т. г. местном црквеном одбору поднети. — У Будиму 10. Маја 1869. — Паво Коић, предсѣдник.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1 фор. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тисканокод Андриє Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 10. У Сомбору 31. Мая 1869. Год. XI.

Наша школска ствар.

(наставлѣно.)

Пошто би се врховна школска управа над свима србским вѣрозаконским школама, по обштой жељи свију учительских зборова и по єдногласно изреченом явном мнѣнию, најзаслужењем нашем школском мужу предала, држим да би необходно нуждно било на предстоєћем сабору іош єданпут добро промотрити и претрести заключке сабора од 186⅘. у колико се ови школа и школске управе тичу, и устройство наших народних школа у складност довести са увѣтима земаљског закона од године 1868, под коима вѣрозаконске школе постояти и напредовати могу. Том приликом валяло би у обзир узети и основу законску, кою год. 1865 учителъи у троєдной кралѣвини сабору исте кралѣвине поднеше, и коя се у многоме са горепоменутим угарским законом од 1868 слаже, а ямачно ће за правац служити при уређиваню школа у Хрватской и у Славоніи.

Пре негэ што би се у поєдиности упустио, за нуждно сматрам навести овдѣ желю многих наших валяних учителя, по коіой би се имало на црквено школском сабору нашем дати мѣста и гласа седморици посланика, коє би учителъи између себе, у свакой епархіи по єдног, избирали и на сабор шиљали. Желя ова учителя наших по све є праведна и умѣстна, єр кад су учителъи найвећи трудбеници и главни радници у школи, и кад народни сабор доноси заключке о благу школа, и о дужностима и правама учителя; то є сасвим у реду да учителъи у сабору том преко своих посланика заступлѣни буду, као што су заступлѣни свештеници, па да немогу после рећи: „Сабор є радио за нас а без нас.“

Браћа учитељи у Хрватској у споменутом предлогу свом изрично захтѣваю, да на земальском сабору троєдне кралѣвине од сада и учитељски заступници мѣста имаю. По томе дакле и овдѣ изявлѣни, на обштой жељи учителя србских и на чистой правди и правици основани предлог, нити є нов, нити є непрактичан.

Као што ће по смислу §. 117 закона школ. од 1868 год. у обштинской школской столици мѣстни учитель, или гдѣ є више учителя єдан изабрани представник учитељског збора, с правом савѣтованя и гласа присуствовати, тако би упутно било да и у сваком нашем црквено-школском мѣстном одбору єдан повѣренѣм другова своих изабрани учитель присуствує и да у свим школе тичућима се дѣлима гласа има.

По примѣру жупаниских школских савѣта у Угарской, у коє ће, по смислу точке 2. § 125 горнѣга закона, „сви обштински явни учитељи, што се на простору жупаније находе, између себе 4 члана бирати, валяло би да се други консисторияльни одсѣк (види кр. Рескр. IV. § 2.) — у колико ће он према нашим вѣрозаконским школама исте оне дужности имати, коє жупаниской школской столици у комуналним школама припадаю — тако преустрои, да у нѣму предсѣдава епархиялни школски надзорник, а чланови да буду: два свештеничка члана консисторије; два члана учителя, коє учитељи из тих епархия бираю; два члана од световног сталежа, коє епархиялна народна скупштина на то избере; фискал консисторије, и бележник консисторије. — У колико би гимназије, препарандије и остали средньи и висши заводи под управу епархиялних консистория подпадале, валяло би да и управитељи поменутих завода чланови конситориялних одсѣка буду, иначе ови би имали мѣста и гласа у другом одсѣку митрополитског савѣта.

У дѣлокруг школског одсѣка епархиялне консисторије нека би спадало све оно што ће по смислу зак. § 130 жуп. шк. савѣт у погледу комунске школе вршити. У осталом то є већ у главноме у § 11. (IV.) кр. рескр. означено.

Кад є рѣч о епархиялной управи школской, то би мнѣније моє било, да епархиялни надзорник у погледу на управу и на надзор школски све оне дужности врши, коє ће по смислу §. 128 шк. зак. окружни школски надзорник у комунским школама вршити, наиме пак: 1.) Да званично походи сваке године єданпут сваку србску вѣроисповѣдну како явну тако и приватну школу, и да строго мотри како би се у овима прописани

предмети точно учили, и сви увѣти земальског закона и опредѣленя народног сабора као и у слѣд ових издане наредбе школских власти вршиле; 2.) да о свему томе извѣштає конзисторіи сваког мѣсеца подноси и предлоге чини, шта би се за напредак школски радити имало; 3.) да предсѣдава у оним конзисторским сѣдницама, коє се на школску ствар односе, или ако би сам епархиялни Архиєрей као високодостойник цркве лично у тим сѣдницама предсѣдавао, то да школски надзорник дужност подпредсѣдника одправля, никако пак допустити не би требало, да у случаю отсутства епископовог други когод осим надзорника у сѣдницама консисториялног школског одсѣка предсѣдава. По овоме начину валяло би и отношай врховног управителя школског према митрополитском савѣту опредѣлити.

Почем су неке епархиє веома малене, то се неможе за сваку обашка епахиални надзорник поставити, али никако неби валяло да єдан човѣк у три епархиє надзор над школама води, и по томе мой би предлог био да се епархиялни надзорници овако подѣле: Архидиєцеза нека стои под управом єдног школског надзорника; за бачку и будимску епархию нека є єдан надзорник, кои би у сѣдницама консисториє бачке лично присутствовати, а будимской предлоге и извештає шиляти могао; темишварска, вршачка пакрачка и горньокарловачка епархия да добию свака за себе надзорнике, ако народни сабор у станю буде издѣйствовати подпуну автономию нашим школама и у воєной граници; иначе малени провинциялни део садашнѣ вршачке епархиє могао би подпадати под надзорника темишварскога, а горньокарловачки под пакрачког.

Пошто би се први епархиялни надзорници школски на предстоєћем народном сабору изабрали, нуждно би било да они под предсѣдаванѣм изабранога врховног управителя школског договор држе, у коме би се правац радньи ньиховой означио, како би они по єднаким за народ наш спасоносним начелима заєднички у свему дѣлати могли. После овога єдан од найпречих послова, што ньима предстои, био би, што пре посѣтити сва мѣста наша, и своим савѣтом главаре обштинске побудити на заузиманѣ за одржанѣ србских вѣрозаконских школа, како би се ове и на далѣ у свима мѣстима, гдѣ є то досада обичай био, из прихода дотичне грађанске обштине издржавале, као што се и школе осталих вѣроисповѣди у нашим краєвима из истог извора издржаваю. Ово по смислу Чл. 38. закона од

предмети точно учили, и сви увѣти земальског закона и опредѣленя народног сабора као и у слѣд ових издане наредбе школских власти вршиле; 2.) да о свему томе извѣштаѥ консисторіи сваког мѣсеца подноси и предлоге чини, шта би се за напредак школски радити имало; 3.) да предсѣдава у оним консисторским сѣдницама, коѥ се на школску ствар односе, или ако би сам епархиялни Архиєрей као високодостойник цркве лично у тим сѣдницама предсѣдавао, то да школски надзорник дужност подпредсѣдника одправля, никако пак допустити не би требало, да у случаю отсутства епископовог други когод осим надзорника у сѣдницама консисториялног школског одсѣка предсѣдава. По овоме начину валяло би и отношай врховног управителя школског према митрополитском савѣту опредѣлити.

Почем су неке епархиѥ веома малене, то се неможе за сваку обашка епахиални надзорник поставити, али никако неби валяло да єдан човѣк у три епархиѥ надзор над школама води, и по томе мой би предлог био да се епархиялни надзорници овако подѣле: Архидиєцеза нека стои под управом єдног школског надзорника; за бачку и будимску епархию нека ѥ єдан надзорник, кои би у сѣдницама консисториѥ бачке лично присутствовати, а будимской предлоге и извештаѥ шиляти могао; темишварска, вршачка пакрачка и горньокарловачка епархия да добию свака за себе надзорнике, ако народни сабор у станю буде издѣйствовати подпуну автономию нашим школама и у воєной граници; иначе малени провинциялни део садашнѣ вршачке епархиѥ могао би подпадати под надзорника темишварскога, а горньокарловачки под пакрачког.

Пошто би се први епархиялни надзорници школски на предстоєћем народном сабору изабрали, нуждно би било да они под предсѣдаванѣм изабранога врховног управитель школског договор држе, у коме би се правац радньи ньиховой означио, како би они по єднаким за народ наш спасоносним начелима заєднички у свему дѣлати могли. После овога єдан од найпречих послова, што ньима предстои, био би, што пре посѣтити сва мѣста наша, и своим савѣтом главаре обштинске побудити на заузиманѣ за одржанѣ србских вѣрозаконских школа, како би се ове ѫ на далѣ у свима мѣстима, гдѣ ѥ то досада обичай био, из прихода дотичне граѣанске обштине издржавале, као што се и школе осталих вѣроисповѣди у нашим краєвима из истог извора издржаваю. Ово по смислу Чл. 38. закона од

1868 године може и смѣ бити, єр друга точка § 25 истога чланка овако гласи: „У погледу оних већ постоећих вѣроисповѣдних школа, коє су се досада из обштинског (комунског) имања и прихода издржавале, слободно є дотичной обштини и на далѣ досадашньи обичай задржати: но у таком случаю има се помоћ између школа различитих вѣроисповѣди у праведной суразмѣри подѣлити, и неможе се ни од єдне вѣроисповѣдне школе одузети, докле се непрестане давати и школама других вѣроисповѣди.

Кад би покрай епархиялних надзорника школских наши свештеници, поглавари обштински, наученяци и трговци свойски се у грађанским обштинама за србску школу заузели, могло би се скоро свуда израдити, да школе србске задрже оне изворе из коих се до яко издржаваху; шта више почем и сугрђани наши римске и протестантске вѣре, како из обзира на свою вѣру тако и на народност понайвише вѣрозанске школе своє задржати желе, то би се могло постићи да се комуналне школе у нашим дольноземским мѣстима и незаведу, него да се сви у § 39 истога закона означени обштински извори, као и порезки школски 5% додатак на издржаванѣ вѣрозаконских школа разположи, при чему би наши заступници у грађанским обштинама на то ићи морали, да на страну србске школе онолико прихода дође, колико износи суразмѣра имаовине мѣстних Србаля према имаовини других становника истога места.

Я држим, да би уз свестно и енергично поступанѣ наших обштина у овай мах све школе наше у Бачкой и у Банату задржати и умножити могле своє обштинске изворе, из коих се до сада издржаваху. Само би се наше премалене обштине у коима учитељи из варошке касе плату примаху, као Пешта, Бая, Сегедин и т. д. у случаю ако би се тамо комунске школе завеле, морале оставити на милост сугрђана других народности, или би се о трошку црквених обштина у будуће издржавати морале, задржавши само два или три найнижа разреда, дочим би потом у тим мѣстима дѣца наша далѣ ученѣ у комунской школи продужавати морала. У првом случаю валяло би израдити, да той дѣци нашой, што у комунске школе иду, у слободним од редовних предмета часовима србски учитель србски єзик и читанѣ црквенославенско предає, за коє би од варошке обштине хонорар примати имао.

Између опредѣленя саборских, коє є наймилостивіи цар и краль наш потврдио, за найячи паладиум наше школске автономиє сматрам § 79 ц. кр. рескрипта, кои овако гласи: „На

праву Нашег найвишег надзора основана инспекция српски школа извршаваће се само кроз људе грчко-источне вѣре и српске народности.“ На основу овог опредѣленя нека се предстоећи сабор наш свойски постара издѣйствовати, како би се у провинциялу од стране кр. угарског министарства просвѣте, относно од стране хрватско славонског просвѣтног одсѣка, а у граници од стране воєног министарства, найвисши надзор државни над нашим вѣрозаконским школама само преко висших званичника наше вѣре и наше народности вршио, слѣдователно да се школе наше у погледу наставе и васпитаня дѣчієг испод контроле жупаниских надзорника, относно компаниских и регименткских власти и нѣмачких обрлерера, сасвим изузму.

Предпоставивши ово прелазим сада на саме школе, и учителѣ. Ту би примѣтити имао ово:

Обштине наше треба пре свега да школска здания подигну или преустроє по плану кога ће сабор одредити, како би школе те суве, високе, простране, довольно видне, патосане и са свима опремама снабдѣвене биле. То є што и здравлѣ дечиє одржати и умном напредку ньиховом од користи бити може. Исто тако нека є стан учителски сув, здрав, видан и нека се найманѣ из 2 патосане собе, куйне, брашнаре (шпайза) коморице, подрума и кошаре за краву састои. Уз то нека има учитель своє двориште и довольно пространу куйнску башту.

Плата є учителска на прошлом сабору врло малена одређена, с тога би мой предлог био, да се minimum плате постави барем онолики, колики є земальски закон за учителѣ комунских школа одредио, дакле помоћничке плате minimum нека є 200 фр. а редовнога учителя 300 фр. уз то пристоян стан, огрев и врт. Ако учитель недельом и праздником єдну страну у цркви при богослужению држи, то нек му се за поянѣ и читанѣ има из црквене касе годишнѣ барем 60 ф. а ако сваки дан на ютреню дужности чатца и пойца одправля, нека му се іош толико из исте касе дода. Доиста су дужности учителске по себи велике и врло тешке, па по томе ако учитель уз ньи іошт и узгредну дужност црквенога пѣвца одправля, праведно є, да му се у то име и награда даде. Исто тако кад учитель — наравно изван своих званичних часова — при дужностима духовним као чатац ил пѣвац свештенику ради у величаня светковине помаже, — што ће по умаленю све-

штеника чешће се догађати, — нека му припада награда, и то при сваком укопу најманѣ: 60 н. при светеню водице, о парастосу и при свима другим маньим дужностима по 30 новчића. Уз све ово нека се учителю за држанѣ повторне школе такође најманѣ 60 фр. годишнѣ награде даѥ.

По себи се разумѣ да у већим мѣстима и гдѣгод ѥ више учителя редовна плата учительска има бити већа, дакле 400 500, па и 600 фр. годишнѣ. Такође ѥ нуждно, да се на сабору изрично и точно опредѣли, ко ѥ дужан учительима 10% од плате после десетогодишнѣ службе давати, да ли дотична општина, у коіой служи, или народни фонд; ѥр иначе би учительи у найвише случаѥва без ове награде остали.

Комунске основне школе у Угарской по смислу найновиѥг закона састояће се из 6 разреда свакидашнѣ школе и из повторнога течая од три године, али ће већ из четвртога разреда свакидашнѣ школе ученици примани бити у грађанске школе и у гимназиѥ. За вѣрозаконске школе закон изрично непропису ѥ шест разреда, него им оставля, да могу саме систему школску одређивати под битним условима, кои су на челу овога чланка у брою предидућем наведени. Са обзиром дакле на наше околности и на могућност рада учительског, могло би код нас цѣлисходно бити да се овако течаѥви школски уреде:

1. Гдѣ ѥ ѥдан учитель, нека буде три отделеня дѣце кои ће одговарати трима разредима основне школе. — Сва дѣца ишла би заѥдно и у ѥдну школу, но почетници би се са ѥдним сатом раниѥ кући пуштали, а найстаріи би се ученици после ускрса само по ѥдан сат на дан у школи бавили. Дѣца би ова сваки разред понавляти, дакле две године учити морала, само они из трећега разреда могли би после ѥдногодишнѣг ученя у четврти разред прелазити.

2. Гдѣ су у ѥдной школи (мушкой ил женской) два учителя, ту нека се образую 4 основна разреда, тако да млађи учитель учи дѣцу из 1. и 2. а старіи из 3. и 4. разреда а почем су сва дѣца дужна 6 година школу ову похађати, то би први разред сви ученици, а четврти само они, кои у већу какву школу ненамѣраваю ићи, или кои су иначе слаби, повторавати морали.

3. Гдѣгод има три учителя у ѥдной школи, ту би се могла подпуна основна школа са шест разреда завести, у коіой би ѥдан учитель држао први и други разред, други учитель трећи и четврти а трећи учитель пети и шести разред.

Из четвртог разреда ма коє српске основне школе, примали би се ученици у оваки пети разред, а кои пети основни разред с врлодобрим успѣхом сврше могли би у гимназиє и реалке прелазити, и тако би шести разред похађала само она дѣца, коя се немисле далѣ у средньим школама учити, но коя намѣраваю занат или землѣдѣлство учити, или пре тога висшу народну школу полазити.

По овоме дакле у будуће би школе, у коима три учителя раде, подпуно одговарале садашньим главним школама, но са распространѣним планом предаваня и удешене би имале бити тако, да у сваком погледу потребама нашима одговараю. Коє су обштине у станю четири учителя на єдной основной школи држати, у тима би се за пети и шести разред могла одредити два учителя єдан за єзикословну, а други за реалну струку.

Оваке шестразредне школе валяло би да се заведу како за мушку тако и за женску дѣцу обашка и то барем у Новом-Саду, Сомбору, Срб.-Бечею, Сентомашу, Стапару, Жаблю, Панчеву, Бечкереку, Вршцу, Кикинди, Франѣву, Меленци, Мокрину, Земуну, Руми, Карловци, Осѣку. — У школама од ове врсте имао би се поставити с наградом снабдѣвени вѣроучитель, кои би у трећем, четвртом, петом и шестом разреду науку вѣре, библичне, повѣсти црквено поянѣ, славенски єзик, толкованѣ Апостола Евангелия и обреда црквених предавао.

Врло є мучно рѣшитн питанѣ дал' є болѣ да се и у осталим прве и друге врсте српским вѣрозаконским школама наука вѣре сасвим дотичним духовним пастирима преда, или да се као и досада учительима у дужност стави обучаванѣ дѣце у науци вѣре и благонравности. За п р в о говори та околност што су духовни пастири позвани од свете цркве на вршенѣ ове дужности, и што є учитель и осим тога предаванѣм других наука силно обременѣн. Оно д р у г о препоручує се с тога што є вѣра и моралност средсреда васпитаваня и ученя у народной школи, што се ови предмети болѣ даю са осталим школским на образованѣ срдца и на моралност дѣчию дѣйствуюћима предметима у свезу доводити кад их учитель предає, и што напоследку изкуство показує, да дѣца у науци вѣре најболѣ напредую у оним српским школама, гдѣ учитель ту науку предає а свештеник само надзирава да се наука та у духу наше цркве предає. На сваки начин желити би било, да се о овом предмету коначно саборско рѣшенѣ донесе, па нек се єданпут знаде шта у чию дужност спада.

Између битних услова, под коима вѣрозаконске школе обстати и досадашню подпору од грађанских обштина добияти могу а да се народ дотичне вѣре неприсилява на издржаванѣ комунских школа, за найважніи има се сматрати услов трећи у §. 11. закона школског, по коме се захтѣва, да се у основним народним школама уче барем ови предмети: а) наука вѣре и благонравности, б) читанѣ и писанѣ, в) рачун из главе и с' бройкама и познаванѣ отачаственних мѣра, г) єзикословлѣ, д) почетци из природописа и природословля са обзиром на начин живота и на предѣл, ком већи део дечиіих родителя припада е) отачаствени земльопис и повѣстница, ж) практична упутства у польском газдованю особито у вртарству, з) кратко познаванѣ грађанских закона и дужности, и) поянѣ, і) тѣлесна вештбаня са обзиром на войничка вештбаня. —

Овако прописує државни закон, а §. 32 наших саборских заключака од 186⅓ наређує: „У србској народној школи законо су прописане слѣдуюће науке: Наука вѣре са библичним приповѣдкама старог особито новог завѣта, читање часловца и псалтира, еванђелия и апостола и прописана жития светих, црквено поянѣ, србски єзик са дотичном науком читаня и писаня кирилицом, рачун, краснописанѣ, уз коє се има и гимнастика као редован предмет свуда увести.“

Далѣ у §. 48 додає се за главне школе као обвезни предмет рисованѣ, и іош єдан єзик и то онай на ком ће дѣца гимназиялне или реалне науке учити. У недельной или повторной школи по §. 55 иште се іош да се чита наука о земльодѣлству и домоводству, наука о чуваню здравля и неге у болести, отачаственица са повѣстницом србског народа и дужностима поданика.

На први поглед чини се као да є веома велика разлика између захтеваня коя државни закон вѣрозаконской народной школи прописує, и између оних, коє є сабор наш од год. 186⅓ поставио. Но у ствари самой ниє тако.

Мужеви, кои су синодске предлоге израдили, на основу коих су заключци саборски · донешени, имали су пред очима само означенѣ главних предмета, кои се у основной народной школи уче, а ямачно су пред очима имали да ће се уз читанке давати дѣци полезна и нужна знаня из стварних наука, као из земльописа, народне историє, па и из природописа, природословля и польске привреде, у колико су то дѣца схватити и без повреде здравля свог научити кадра. Та

сватко, ко є болѣ школе наше у Бачкой и у Банату од године 1858 до данас походио, увѣрити се могао, да ученици III. и IV разреда на основу предмета из читанака а и осим тога по устменом предаваню учителѣвом набављаю себи прилично знаня не само из домаћег земльописа него и из обштега, из природописа, природословля и српске народне повѣстнице, из єзикословля и из познаваня дужности поданика према владаоцу, а у нѣким школама учи се обашка и практично вртарство цртанѣ па и сами основи геометриє.

Кад земальски закон говори о девет или десет предмета у осн. народной школи, то он у виду има полезна знаня, што их дѣца у той школи присвоити имаю, а по себи се разумѣ, да то може бити више и болѣ посредством поучног разговора учителѣвог са ученицима и наочигледног показиваня покушаваня и испитиваня, него ученѣм свию ових предмета из многобройних засебних кньига, коє би дѣте собом у школу вуѣи и из коих би земльопис, историю, физику, природопис, граматику и т. д. учити морало.

Има до душе люди, кои држе да се сав напредак школски садржи у нагомиланим кньигама и папирним студияма из коих дѣца много на изуст уче али врло мало за живот науче Я сам таковим тежняма, од како сам на полѣ учительско ступио, свагда противан био; у том погледу сам и єсенас пред одбором земальског сабора мнѣниє своє изрекао, а овостране назоре моє могу читаоци у овогод. 1. брою Школского Листа под насловом „Учительски послови“ читати. И по томе живим у том увѣреню, да би вешта управа школска кадра била не само у складност довести заключке сабора нашег са захтѣванѣм закона земальског у погледу на предмете обучаваня, него да би се управа та доиста за времена постарала и о найцѣлисходниєм предаваню прописаних за народну школу наука и вештина, како би млађана дѣчица наша здрава чила и умно непретоварена остала, а ипак би у народной школи све оно постигла што ће им за живот нуждно и полезно бити.

Са овога гледишта дакле предложио би я, да предстоєћи сабор наш врховном управителю и епархиялним управительима повѣри, да у споразумлѣню са професорима препарандиє и нѣколико найваляніих учителя завреме овогодишньих ферия израде обширан и подпун план предаваня: 1. за оне наше основне школе у коима єдан учитель у три оделеня сву дѣцу од 6—12 година обучава; 2. За школе у коима два учителя дѣлаю и у коима су учени-

ци на четири отделења или разреда подѣлени; 3. За школе, у коима три или четири учителя шест разреда дѣце обучаваю, и 4. За повторне (зими вечернѣ а лети празничне) школе уз обичне свакидашнѣ школе од прве друге и треће врсте.

Посао овога одбора по потврђеню саборском нека се саобшти високой влади и нека одма не само на папиру него и у самом дѣлу у живот ступи, па нека мѣстне школске управе и епархиялни надзорници строго мотре, да се у свакой школи валяно и свойски све оно ради, што по зрелом разсуђеню прописамо буде.

По себи се разумѣ да се и кньиге школске имаю найдалѣ за две године дана по нацрту од одбора школског изложеном а од сабора потврђеном брижльиво и уз награду из народног фонда израдити, на свѣт издати и што є могуће єфтиније продавати.

За утврдити єдинство у правопису, коим ће кньиге школске штампане бити, и кои ће се у школи учити, нуждно би било да и отом сабор наредбу донесе, коіой би се за любав слоге сви школски управителъи учителъи и катихете повиновати морали, и тим би се школа наша ослободила овог хаоса, кои у том погледу сада већма него игда у ньой влада. Што у овом погледу знатния већина саборска сврши, то нека нам за правац свим служи.

Хоћемо л' моћи у коєм мѣсту нашем подићи и издржавати висшу основну или грађанску школу, о томе нећу сада да говорим, єр и сам школски закон од 1868 налаже, да се найпре имаю свуда завести и у добро станѣ поставити найнуждније основне школе па онда долази ред на остале. Толико само примѣтити ти имам, да би нама после основних школа найвећма потребне биле земльодѣлске трговачке и занатлиске школе, ал од свию особито оне прве. Подижимо дакле у Кикинди, Жаблю, Сентомашу, Сомбору и у осталим нашим земльодѣлским мѣстима, земльодѣлске школе и жртвуймо на ньих што више можемо, єр те ће нас школе од грозеће материялне пропасти сачувати и учинити да се међу другим народима у благостаню одржати и напредовати можемо!!

Земальски закон школски прописує да се сваки ученик народне школе на свом матернѣм єзику обучава (§ 58) и само у висшим основним школама налаже, да уз ученѣ свию предмета на матернѣм єзику ученици іошт и мађарски єзик уче. Како са гледишта справедльивости, тако и из педаго-

гичко дидактичног обзира ово опредѣленѣ подпуно одобраванѣ наше изазива, и по томе одсада немачком єзику у нашим србским школама мѣста нема, али почем є сабор наш одредио да се у главним школама осим матернѣг єзика учи іош єдан, и то онай на коме ће деца реалне или гимназиялне науке слушати, и почем околности наших варошана то такође изискую да се изведе; то би се могло наредити да се у Угарской, у трећем и четвртом разреду србских школа од друге и треће врсте, седмично у три пол часа уче дѣца мађарски писати, читати, и по мало разумѣвати, а у петом разреду нека се у шест седмичних часова уче и вештбаю ученици у истом єзику толико, колико им є нуждно за прелазак у поменуте школе. Ученици шестог разреда нека то исто понављаю у заєдници са ученицима петог разреда. У школама са єдним єдиним учителѣм као и у дѣвоячким основним школама нека се нипошто други єзик осим србског неуводи, єр ту ниє нимало томе мѣста. —

Међу народне наше школе по преимућству спада школа учительска или препарандия. Ми засада имамо єдну праву препарандию у Сомбору. Сабор наш заключио є истина да се осим ове оснує іош єдна маня за воєну краину, али мой би смѣрни предлог био, да се за сада пре свега ова єдина препарандия наша у свему тако устрои, да може за наше народне школе онако валяне учителѣ приправляти, какве ће у станю бити државне препарандиє за обштинске комунске школе припремати.

У допуненѣ саборских потврђених заключака § 80—91 имао би ово навести као главна условля под коима србска препарандия у наступаюћим околностима напредовати може: 1) Народна школа, у коіой се приправници практично вештбаю, има стаяти у педагогиско дидактичном погледу под оном истом управом, под коіом се и препарандия налази; учитељи школе за вештбанѣ дужни су за углед у сваком погледу приправницима служити па не само кадри него и вольни бити питомцима практично показати и упућивати их у радньи ньиховой. Тога ради имали би учитељи ови осим своє редовне плате іош и из народног фонда пристойну награду примати; 2) Учительско особлѣ на препарандіи нашой треба да се састои из єдног управляюћег наставника (свагда онай кои Педагогию и Метод предає, а не сваке три године други), из єдног Катихете, кои у єдно и црквн. пѣниє предає; из два редовна и два помоћна

учителя, неброећи овамо гореназначене учителѣ за углед. Плата ових учителя нека се у свему изравна са платом учителя на државним препарандияма, па по томе нека се плата троице редовних учителя и сталнога катихете одреди са 1000 фр. и 100 фр. станарине, управителю нек се придода 200 фр. почастне награде; стручним помоћницима нека се на сваки седмични час предаваня одреди годишньи хонорар од 50 фр. а учителъи оних разреда, у коима се приправници вештбаю, нека добияю у ово име уз свою редовну плату сваки по 60 фр. годишнѣ награде. Три свѣтска редовна учителя нека имаю предмете тако подѣлити, да првоме у део падну предмети чисто педагогични; другоме єзикословни географични и йсторични; а трећем природне науке, економия и рачун. Помоћни учителъи нека се узимаю за краснопис цртанѣ, хармонично поянѣ и пѣванѣ, гимнастику и свирку, коє се вештине имаю точно и у више него досада часова предавати. 3) Нека препарандіи овой варошка сомборска обштина поклони два ютра лединске землѣ близо вароши, на коіой да се подигне врт за вештбанѣ питомаца у вртарству, воћарству, винодѣлству, пчеларству; притом нека се у заводу и свилодѣлство не само теоретично учи, него у своє време и практично израђує. Исто тако и гимнастична палестра нека се о трошку поменуте вароши у добром станю држи, са нуждним опремама снадѣва, и у ньой нека се приправници барем два сата преко неделѣ вештбаю. 4) Условля за приманѣ у препарандию нека се поставе баш она иста коя земальски закон школски у § 86 прописує. 5) нека се о трошку народног фонда заведе уз препарандию србску алумнеум, у ком ће сваки приправник по умѣрену цѣну подпуну храну добияти моћи. Са годишньим прилогом од неколико стотина форинти из народног фонда, ово би се ямачно извести дало. Овай алумнеум необходно є нуждан, єр без нѣга не би се сиромашни младиħи одважити хтѣли, да трогодишньи учителъски течай слушаю. Окром платонеумских стипендия, коих ће брой скорим на дванаєст порасти, валяло би да манастири ил имућниє обштине осную у скупу барем іош толико стипендия за валяне а сиромашне приправнике, како би се больи ученици отдважили у овай завод долазити; 5) да би се одяко валяни ученици и из висших школа учителъском званию одавали, то би се свим онима, кои шести реални разред или вишу гимназию с врло добрим успѣхом сврше, кои испит зрелости за ступанѣ на свеучилиште положе, као и савршеним богословцима, дозволити могло,

да у течаю єдне године само оне найглавние науке на препарандіи слушати мораю, коє су им дотле непознате, и да се по том на испит о учительской способности пусте. 6) Да се у истом мѣсту гдѣ постои мушка учительска школа оснує и виша дѣвоячка школа и уз ню приправнички завод за учительице. Завод овай у духу вѣре и народности наше имао би бити устроєн, а осим тога у нѣму би се имали они предмети учити, коє вишепута наведени земальски закон у § 111. за такове државне институте прописує. 7) Да се из клирикалног фонда опредѣли не єдна него найманѣ шест стипендия, свака са 600 фр. за оне младиће, кои би, по свршетку висше гимназиє ил' реалке и србске препарандиє, педагогичне науке на найзнатніим сѣмеништама учительским у Швайцарской ил у Нѣмачкой слушали, и тамо се на корист народне школе далѣ изображавали.

То су мои понизни предлози у погледу на учительску школу и приправлянѣ младих учителя.

Остало би іош да кою рекнем о мировини учителя, учительских удовица и сирота.

У овом погледу земальски закон само се за учителѣ комунских школа нешто мало постарао, оставивши вѣроисповѣдима да се за учителѣ своих школа стараю. Ствар є ова по нас важна и у живац засецаюћа. Али тешко іой є без новаца помоћи, а новаца учители врло мало имаю, па по томе неда се по моме мнѣнию извести да сами учители такав фонд за мировину осную, из ког би се они у старости, а сирочад ньихова после ньихове смрти пристойно издржавала. Међу тим ево средства, коим се до тога лако и поуздано доћи може:

а) Нека се онай део старог пензионог учительског фонда, кои Србима припада, сматра као прва основа новог свеобштег фонда за мировину учителя у вѣрозаконским србским школама.

б.) Скоро све обштине у провинциялу обвезане су на учительску плату 10% додатак у главни школски фонд у Пешти улагати. Како є пак опредѣленѣ тог фонда одавна већ престало и он є с препарандиским фондом уєдно споєн, то нека сабор опредѣли, да се у будуће додатак тай у фонд за мировину учительску улаже, и нека се на то све обштине црквене, како у провинциялу тако и у граници, писмено обвежу под условом, да нису осим тога дужне ништа на пензионованѣ учителя и ньиових сирота давати.

б.) Сваки учитель нека є обвезан за прве четири године службованя свог у тримѣсечним роковима улог од 200, 300,

400 или 500 у закладу за мировину положити, и осим тога сваке године докле живи на улог свой 2% плаћати.

Из ова три извора могла би порасти закладна главница, из коє би се сваком учителю у случаю изнемоглости, према нѣговом улогу и према годинама од како є улог свой унео, суразмерна подпора давати могла; одкуда би сваки учитель после тридесетогодишнѣг службованя онолику годишню мировину добияо, колико износи сав улог нѣгов. Равним начином би удовице учительске половину а све сироте заєдно другу половину пенсиє отчине уживати имале. По времену, кад би се закладна главница оснажила, ямачно би се и много више на васпитаванѣ и ученѣ учительских сирота из закладе ове издавати могло.

Овдѣ се іош усуђуєм позорност предстоећег народног Сабора обратити на ту околност, да би се постарао, код земальског законодавства издѣйствовати, како би се опредѣленѣ § 146 у законском 38 Чл. од год. 1868, и на учителѣ вѣрозаконских явних школа у Угарской распростpло, те по томе да се и на васпитаванѣ убогих сирочади умрлих србских учителя државна припомоћ са 100 фр. на дѣте дає.

Ето то сам у хитости о нашой школской ствари написати доспѣо. Я знам да су предлози мои слабачки и у многоме недостаточни, али ме є у писаню, као и у свом досаданѣм шестнайстогодишнѣм раду мом на полю школском, руководила єдино искрена любав к просвѣти и напредку премилог мог рода србског, коме као посленик желим вѣрне услуге моє приносити док год овдѣ на земльи узживим. Што мислим и осећам а што држим да школи нашой од найвеће користи у овом критичном по ню тренутку бити може, то сам просто написао и явности предао. Паметніи и ученіи од мене нека исправе што є у овом спису недостаточно, а избраници народни на предстоећем сабору нека доконаю и утврде онако, како ће по одржанѣ и процвѣтанѣ школе наше и по обстанак и свестрани напредак милог нам србства у овим краєвима понайболѣ бити.

Никола Ђ. Вукићевић.

Допис.

Г. — Из Суботице. Наймилиѳ доба школске године за дечицу је пролеће — а особито месец Мај. Све дивоте и красоте, што се у слободној природи налазе, даю тамо веселости дечијој животне снаге, која се у мајским красотама као најзгоднијим приликама и у оног детета, које се иначе види да је суморно и сетно, појави. Да је весела нарав у детета појав снажне душе, то ѳ познато сваком ко се васпитавањем и обучавањем подмладка занима. Зато се особито препоручује учитељима школске младежи, да дечицу своју почешће приликом одмора школског у пролећне дане у чисту божију природу изводе; почем милине и чаробности њене имају великог уплива на радосне осећаје дечије. Ми овде у месту имамо красно уређену шуму одмах поред вароши; па немогоше ни овдашњи учитељи пропустити а да у зеленилу њеном и чистом ваздуху неприреде мајску забаву дечију, где ће она цео дан у невином весељу и народној игри провести. Дан буде за то одређен 8 Мај, кога дечица једва дочекаше. Око пол 7 сахата деца већ сва искупише се у дворишту девојачке школе, и гле! како се лепо ставише у ред и већ полазе за њиовим барјацима певајући мајску песму и по том ређајућу још и друге наше народне јуначке пјесме. У шуми дочека их српска свирка, поред које чила и весела младеж играјући народне игре на лицу необичну радост показиваше. После подне почеше долазити и родитељи, па гледећи своя чеда весела и разиграна топише се од милине, а гдекоима се и сузи радости на лицу указа благосиљајући оне, кои те пробитачности дјеци њиовој учинише. Око четир сахата походи нас наш ваљан старина и врстни свештеник преч. г. Исак Лудаић наместник и управитељ школски, кога деца мушка и женска дочекаше и поздравише се умилно одпеваном песмом. Тако проведоше цео дан у радости и весељу уживајући оне благодети, које је Бог човеку у чистој природи дао, и тек око пол осам сахата распусте их учитељи те се разиђоше своим кућама, а гдјекои са своим старијима још остадоше имајући у души милу успомену тог дана, у ком тако красно и невино проведоше.

Овом приликом нека је јавна хвала преч. г. Исаку Лудаићу управитељу школском и другим родољубивим Србима кои за сиромашну мушку и женску децу гостионичару платише, те могоше и ови са осталима заједно у шуми обедовати. Живили!!

Школске Вѣсти

БОГОСЛОВИЯ, И ШКОЛЕ НА ЦЕТИНЮ. Из поуздана извора дознаемо, да ће Нѣгова Свѣтлост Кнез Црне Горе и Брда завести скорим Богословию на Цетиню, у коіой ће се младеж српска за свештеничко, а уѳдно и за учитељско звание приправляти. Течай ће Богословских наука траяти три године, а примаће се они младићи, кои су це-

тиньску народну школу са добрим успѣхом свршили. За управителя Богословиѥ позван ѥ и наименован магистар богословских наука господин Милан Костић, кои ѥ недавно у Црну Гору путовао, да ствар ову тамо удеси. Он ѥ како чуѥмо од Нѣгове Свѣтлости Кнеза лѣпо примлѣн био, и већ се с пута вратио, а на ѥсен ће се коначно на Цетинѣ преселити.

Као што ѥ познато на Цетиню постои народна школа са четири разреда, коя ће се уредити тако, да се у њой младеж за ступанѣ у Богословию, у колико ѥ за први мах могуће, приуготовлява.

Такође подићи ће се на Цетиию, скорим васпиталиште за дѣвојчице.

Дай Боже да сва три ова завода срећно своме задатку одговоре и да луч просвѣте у духу православия, миле народности наше и праве човѣчности у Црной Гори, Херцеговини и Старой Србіи скорим са ярком свѣтлошћу засия!

ОБШТА СКУПШТИНА НЕМАЧКИХ УЧИТЕЉА. Трећи дан западнячких Духова и следећих дана држана ѥ осамнайста главна скупштина немачких учитеља, и то овом приликом у Берлину. Било ѥ на њой 4000 учителя. О дѣланю ове скупштине донећемо у идућем брою извештай. Сада само толико являмо, да ће на годину ова скупштина у Бечу држати. У исто време кад ѥ скупштина држана била ѥ у Берлину изложба учевних средства и опрема за народну школу. Дописник ѥдан из Липског у 6 брою „Панчевца“ являюћи за овай учительски састанак и о нѣму приређену изложбу, измећу осталог вели „Колико мораю наши учитељи да се муче, док им дете читати научи, а овде (у немачкой) свако чита после по године да ти ѥ милина слушати. Ова изява види нам се бити врло чудна, почем у свима школама Српским у провинцияду угарском, у коима су намештени учитељи што су се у препарандіи Сомборской од тога времена или по том накнадно рационалном од Госп. Натошевића уведеном методу учили, дѣца не за полу године, кего за четир мѣсеца сасвим добро писати и читати науче. О овоме може се свако увѣрити ту код нас у средини србства, и по томе валяло би да наша дольноземска браћа пре српске валяне школе познаду, те би у њима ямачно нашли много од оног напредка, коме се тек у дальности код других народа дивимо, а на кои кад ѥ код нас и непазимо.

УПРАЗНЂНО УЧИТЕЉСКО МЂСТО. На учительско мѣсто у селу Сирмгу отворен ѥ стечай већ по други пут. Плата ѥ 450 фр, а. в. и слободан стон. Молбенице се имаю консисторіи темишварской поднети.

☞ Сви, кои лист примаю, а іош досад платили нису, поново се умоляваю, да нам предплату што скориѥ пошлю.

Лист овай излази двапут месечно.
Цена ѥ на целу год. три форинта, а на по год. 1 ф. 50 нов.

Издаѥ и уређуѥ Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андриѥ Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 12. У Сомбору 30. Юния 1869. Год. XI.

Земљопис у народној школи

III.

Учење земљописа треба дѣци омилити и занимљивим учинити, а то ће бити, ако учитель умѣо буде живо представляти дѣци народе, кои стануу предѣлу оном што се учи познавати, и ако у станю буде вешто уплетати у предаванѣ своє познаванѣ обичая, заниманя и карактера дотичних народа, и приповѣдати црте из ньихове прошлости; далѣ ако буде казивао о земльишту предѣла тог, о животиняма и растиню што се тамо находи, и о природним појавима, кои се тамо догађаю. Све ово мора се слободно предавати а не из кньиге читати, єр тим би предаванѣ губило важност и занимљивост пред дѣцом, коя радиє имаю и болѣ схваћаю пак и утубе, кад им се што приповѣда и казує, него кад се чита, или уз казиванѣ сваки час у кньигу загледа. Но несмѣ се с ума смѣтнути ни ово. Дѣца истина радо слушаю описаня и казиваня о земляма и народима, али између казиваня веома є добро на нѣки занимљиви мѣсти застати и из предаванога предмета сгодна питаня задавати, на коя би се дѣца сѣтити и коима би се на размишлянѣ побудити могла.

За моћи овако слободно земљопис предавати и сгодна питаня задавати, нуждно є да се учитель за сваки земљописни час предаваня брижљиво приправи читаюћи у добрим стручним кньигама онай предмет, кои ће предавати имати. Но осим читаня нуждно є іошт при овом послу и размишљаванѣ о предмету, одабиранѣ онога што є за ученике најкористниє и најнуждниє знати, према добу узраста ньиховог и према положаю и околностима ньихових родителя, коє ће у многим приликама и ньихово можда бити. Без брижљивог и точног приправляня

учительског за свако предаванѣ из земльописа, слабо се надати правоме успѣху код дѣце, єр неприуготовлѣни учитель спопадне предмет како му пред очи изиђе и предає га с очевидним шепртлѣнѣм често и са погрѣшкама, а ученици неосећаю ни найманѣ радости при таком обучаваню и науче само механично и папагайски набраяти имена мѣста, рѣка, гора, броєва жителя и година, а од туда слабу ће корист имати, и све то заборавиће као да нису нигда ни учила.

Но ниє доста да се земльописна наука само наочигледно дѣци саобштава, него є нуждно да дѣца схвате и запамте оно што им се казує и показує, а зарад тога препоручує се учйтелю да сваку лекцию из земльописа добро расположи и да по усвоєном реду и стално примлѣном расположаю сваки предмет предає. Методика прописує за сваку земльописну лекцию овай распоред: а) име и границе землѣ; б) простор, облик положай и саставне делове нѣне; в) особине земльишта, равнице, планине, рѣке, єзера, и т. д. г.) поднебиє дотичног предѣла; д.) производи земальски, и заниманѣ становништва наиме земльодѣлство, скотоводство, занате обртност и трговину, а уз то путове зарад саобраштая на суву и на води. О свему овоме валя учити како є сада, и како би се према положаю землѣ, и околностима поправити и унапредити могло, особито у нашой земльи и код нашега народа; е) познаванѣ народа кои у той земльи станую, брой жителя по народности и по вѣри, ньихови добри и зли обичаи, ньихов єзик, станѣ просвѣте и црте из ньихове прошлости, к' томе и ньихов карактер е) начин управе земальске с погледом на права и дужности грађана, поделенѣ државе, ж.) престолница државе, з) поєдини делови државе и у овима гласовити градови са ньиховим знатностима по повѣстницу, по трговину радиност и просвѣту садашнѣга нараштая. Повтораванѣ се сваке суботе предузима са оним што се те седмице радило, а на краю свакогполгодишта понавля се предавано. Том приликом употребити валя идеално путованѣ на земльопису, покрай кога учитель стои и показує она мѣста о коима ученици говоре. Гдѣкои пут старіи и бистріи ученици могу се употребити за испитиванѣ слабіих ил' млађих ученика из земльописне науке, па ће тим начином учитель лако дознати, коя дѣца имаю дара за обучаванѣ и наставлянѣ других, и како мали ученици науку нѣгову схваћаю.

Усредсређиванѣ различитих наука и доводенѣ у међусоб-

ну свезу једне с другом, даје се особито приликом повтораваня с очевидном по дѣцу коришћу извести, и тим учинити, да повтораванѣ и испитиванѣ свима учеиицима на радост и пријатну забаву служи.

IV.

Прелазимо сада на подѣленѣ земльописних предмета, које би се, на основу најбољих методика, и према околностима нашим за наше школе прилагодити дало.

Земльописно обучаванѣ починѣ се другога полгодишта у другом разреду основне наше школе, и ту се у два седмична получаса учи познавати мѣсто, у коме є школа и најближа околина тог мѣста, као што о том у првом одѣленю овога чланка говорисмо. (Види бр. 7.)

У трећем разреду понавља се познаванѣ мѣста и околине са особитим обзиром на поднебиє, природопис землѣдѣлство и радиност, као такође и на прошлост и обичає свога мѣста и околине и у овој поглавито народа свога. По том се учи жупания и околни предѣли, кои се могу сматрати као постојбина младежи што се ту учи. Тако у предѣлу гдѣ се ово пише ученици трећег разреда упознаю се с Бачком, Банатом, Сремом, и Славонием и мѣстимице упознаю се дѣца са знатностима у обртном, у повѣстничком, народописном, вѣрозаконском и просвѣтном погледу. Све што се нашега народа тиче учи се обширније и уз то се буди свѣст родолюбия и домородства. Затим се упознаю појави на небу у различито доба дана и године. За све ово узимаю се два получаса седмична преко цѣле године.

У четвртом разреду учи се земльопис Угарске, Хрватске и Славоније, са особитим обзиром на оне предѣле у коима наш народ станује, кои су нама ближи по положаю и кои су у средоточию кралѣвине. Уз' то се придодаје и познаванѣ земаля, које се са отачбином нашом границе, особито ако су землѣ те дотичном мѣсту наблизо тако н. пр. у нашим краєвима валя се овдѣ у главним цртама упознати са Србиом, Босном и Херцеговином као и с народом што у тим краєвима станує. Затим долази прегледно познаванѣ цѣле землѣ наше и нѣних главних делова на суву и на мору, па онда разговетна и точна наука о видокругу о облику землѣ, о обртаню землѣ око своє осовине и о том откуда постаје дан и ноћ, о обртаню землѣ около сунца, о години и годишньим временима. О сунцу, мѣ-

сецу и о осталим небесним тѣлима. Ту се већ при обучаваню употребљује и земаљска кругла.

У петом (садашњем четвртом) разреду учи се земљопис аустрискоугарског царства са обзиром на землѣ, у коима Срби и Славяни живе: познаванѣ земаля и народа на балканском полуострову, кратки преглед других европских главних земаля и народа. Овоме се придодаје наука о земльи као планети; о сунцу, мѣсецу, осталим планетама и звѣздама: о облику и мицаню землѣ са доказима да є онако како наука учи, а не као што се очима чини; о земљописним точкама и линияма: поли, скватор, меридиян и т. д.) о земаљским појасевима; о површини землѣ, о морима, островима планинама равницама, рѣкама и єзерима, о унутрашньости землѣ; о производима земаљским под свима појасевима са особитим обзиром на овай наш сѣверни умѣрени појас; о людма и ньиховим разликама по бои, племену, єзику, народности вѣроисповѣди и просвѣти; о различитим врстама грађанске задруге и о преимућствима, коя уживаю становници у уставним државама а особито у отачбини нашой. Напослѣдку овдѣ се придодати може поука о правима и дужностима грађана у отачбини нашой. — За ученѣ землописа у петом (садашнѣм четвртом) разреду и у овом обсѣгу мора се употребити најманѣ пет седмичних получасова.

У шестом разреду основне народне школе учи се најпре математичнй и физични землопис а потом општи политични земљопис са обзиром на све оне землѣ, с коима ми у трговини и у занатима у додир долазимо. Завршує се ова наука с повтораванѣм и утврђенѣм у познаваню отачбине и завичая.

В.

Извештај одбора седморице о школским кньигама.

(Примљен и усвојен од окружног учитељског збора у Сомбору 24. Априла 1869. држанога)

На првом учительском збору протопопства сомборског, који је 17. Октобра прошле године држан, изаслан је одбор овај, да предлог о школским кньигама састави и данашнѣм збору на претрес поднесе. Одбор тај држао є више пути своје са-

станке, на коима су осим изабраних одборских чланова и други учитељи Сомборских главних и основних школа учествовали и у тим седницама споразумели смо се у следећим предлозима, које овом приликом на претрес Славној Скупштини поднашамо.

Предавање у свима школама истина да се највише на говору учителѣвом оснива, и од нѣга деца највише користи имаю, али опет зато нуждно им је да и књиге имају, и то не само ради учења и вежбаня у читању, већ и ради саме науке коју треба да из школе изнесу. Књиге, које се у школи употребљују, нису зарад напаметног механичног учења, и ако се у њима и неколико предмета зато одређени наћи мора, него су као помоћ и одлакшица како за учитеље тако и за децу саму.

Од колико је важности школа, сама по себи, то нам није нуждно да говоримо, то сваки кои у збору овоме учествује врло добро знаде. Али од толико исто големог замашаја су и књиге коѥ се у њима употребљују, с тога се сви народи о том старају, да им књиге школске што одабранијег садржаја и за децу што удесније списане буду, зато су се сви пријатељи напредка школског својски заузели да се данашње школске српске књиге измену с другима, које ће и духу српског народа а и духу православне вере, коя нам је свети аманет наших прадедова, и духу садашњег времена одговарати, спишу и саставе. То су заиста велика искања коя и много труда а и времена потребују ако би што пре до њих доћи хтели. У овом послу млоги труд је одбору овом заштедио предлог поштеног брата нашег Ђуре Глибоњског у Шк. Листу ове године штампане. Шта ѥ одбор из тог предлога усвоијо то ће поштовани збор из следећег увидети моћи.

Кад се реч о књигама поведе прво морало би се на то питање доћи: какво је устројство наших школа. Дали одговара нашим народним потребама, и хоћели при данашњим околностима у коима се налазимо и даље још тако дуго обстати моћи али то би био предмет кои би славни збор тек у овој скупштини у претрес узети могао. Одбор овај изаслан је да изради предлог о шк. књигама и то по данашњем устројству школа Србских, и на томе основу он је и делао.

Ми досада имасмо главне и основне школе. Основне школе састоје се обично из три разреда или једног и два учитеља а главне из четир разреда и четир учитеља. Школу похађа-

ју деца од седам па до дванајст година, по томе дакле и требају неки степени у школским књигама, јер познато је да мања деца немогу то схватити, што већа и старија деца свати ти могу, с тога школске књиге и по ти степени треба да написане буду.

Прва књига нек је сасвим проста, у кратким реченицама и више у дечијем говору написана; друга је мало обширнија, трећа још више, а четврта највише, тако да дете кад изађе из школе сваку књигу коју у руке узме да чита, разумети и науком њеном користити се може.

У књигама тима ваља да чисто српски дух дише, да се узносе врлине што Србина карактеришу и да се напротив побијају страсти и наваде од коих Србин страда, а највише да се у њима на битне потребе народа српског поглед баци. Да су скроз и скроз проникнуте духом православља; тенденција нека им је морал на основу необориме истине еванђелске. Толико укратко у опште, а сад да пређемо на поједине разреде и да видимо какве би нам књиге тамо нуждне биле.

За први разред мислимо да за децу само једна књига буде, а та је Буквар. Овај се дели на два оделења. Прво оделење да заузме учење читања с писањем, што на први течај разреда тога спада, а у друго оделење да дођу као и досада предмети за размишљање, кратке и удесне песмице за децу, кратке приповедке, описања годишњих времена, неки описи од животињица које дјеца најволију, с каквом басном у свези. На послетку да дође славенска азбука и неколико молитава, песама и изречења на славенском језику, и то без скраћивања речи, за вежбање у славенском читању.

У другом разреду биле би ове књиге:

I. верозаконска књига за II. разред, основних и главних школа, са славенском читанком.

Она би имала ова оделења. У прво оделење дошао би катихизис за ту децу написан.

У друго оделење долазе библичне приповетке, и житија светих, за ову децу и овај разред изабрана и написана. —

У треће оделење дошло би главније што из обреда црквених (Литурђике).

У четврто оделење дошла би славенка читанка. У њој била би таблица за учење скраћивања речи славенски. Главније молитве из часловца, неке песме црквене, неколико псалмова, и словенски изреченија; осим тога и два три еванђелија и апостола из чега би се деца у читању вечбати могла.

Друга књига у овом разреду је: Србска читанка за II. разред основних и главних школа србских.

Њен задатак је да се из ње дјеца уче и усавршују у лепоме читању, а осим тога иште се да се из ње деца и другим лепим и користним знањима обуче, и из тог узрока дели се она на три оделења.

У прво оделење дошле би лепе песмице религиозног и моралног садржаја, народне и вештачке. Сентенције из св. Писма, и других мудро написаних књига. Немачки педагоги особито за то препоручују изреке у стиховима, какових се код њих у свим већим и мањим класичним песницима врло млого наћи може. Моралне приповетке и поједине црте из живота знатнијих људи, које н. п. само једну врлину подижу, или једну ману обличавају, али све нека је у избору за децу овог разреда, а та су највише од 8—9 година.

Друго оделење заузимају природословни предмети. Они се у свим разредима морају на основу науке гледања предавати, с тога несме у књиге школске улазити јестаственица као научан предмет са свим ситницама своим. Доста је да деца науче само главна оделења њена, да науче уобште разлику између њих, главно је да се у деци пробуди чежња за сматрањем природе, да им се ум и очи отворе, да виде, да све што нам природа даје, људи на своју моралну и материјалну корист употребити могу. У оном првом оделењу нека је за децу благо морално, а овде нека је р е а л н о. Па баш и зато да од деце наше неби жестоке материјалисте стварали, несмемо науке у свој опширности својој разлагати, што би и врло сувопарно и без користи за њих било. Ту би дакле дидактични предмети морали стављени бити да казују, да је моралност претежнија од реалности и да она управо човека на свету усрећава. Осим тога и све што ту буде написано, треба да је на веселом тону написано, да је ту и која песма, која весела па и смешна басна и приповедчица; јер она сувопарност убија вољу учења и код старијих, а некмоли код деце, само хумор што би се у тим предметима нашао, нека је умерен и пристојан. Тако дошле би у то оделење монографије појединих животиња из сваке врсте, т. ј. сисаваца тица и т. д. Описанија неколико главних растиња и копаних руда. Главно је на чега би се у том оделењу поглед бацити морао: домаћа и пољска привреда. С тога би ваљало при избору сваког предмета што би у њега ушао, на то се прво свернути. Тежити би ваљало да

се тако удесне и занимљиве приповедчице напишу, коима би баш тенденција била показати важност и вредност привреде пољске и домаће. Ту би дете као у шали на лак начин дошло опет до онога, до чега су пре маторци из дебелих књижурина и то с великом муком долазили.

Треће одељење заузимају земљописни и исторични предмети.

Из земљописа овде се врло мало предаје. Место рођења се неможе овде описивати, јер то се у сваком месту другчије говори. Остало би да се што рекне о земљи, сунцу и месецу, што у математичну и физичну ђеографију спада.

Из историје дошле би овде поједине црте из живота српских владалаца и других знатних Србаља и народа, кои су са Србима једне вере, после кои су с нама по језику сродни и кои са србљима у прошлости у додир долазише, у овом разреду било би тек неколико таковых историчних цртица, и те би се за ову децу удесно написати морале. После њих долазиле би и поједине народне песме, које догађаје историчне казују, и песме вештачке, ако би се која из старијих и млађих песника наших за згодну наћи могла, која би исторична садржаја била.

То би била та читанка за други разред. Што се тичерачуна у овоме разреду наособну књигу упражњења недржимо за нуждну, јер ту понајвишс учитељ сам радити мора. За појање држимо нек остане досадашња појанка, ил кад би г. Д. Поповић своју малу катавасију јевтеније дато могао, то би онда као редовну шк. књигу препоручити могли.

Тако би у другом разреду имали свега три књижице: вјерозаконску књигу, читанку, и појанку

(свршиће се)

ИЗЈАСНЕЊЕ СВЕТИХ ТАЈНА.

VI. БРАК.

Брак јест тајна, у којој два лица — мужко и женско, — изјављујући своју узајмну љубав и слободну вољу к ступању у брачну свезу, получавају преко свештеника благодат од самога Бога на то њихово предузеће.

Установлење. Тајну брака установио је сам Бог, кад је првим људима у рају (Бит. 1. гл.ст.28.) дао божаствени бла-

гослов к распространењу и умножењу рода човјечијег, и к узајмној помоћи; а потом и Христос Спаситељ дао је овом таинству свој благослов присуством и чудом на браку у Кани галилејској.

Обручење. Служба црквена, којом се тајна брака у дјело приводи, дјели се на двоје, на обручење и вјенчање. Обручење није ништа друго, него приправљање за вјенчање, Пре обручења кади свештеник момка и ђевојку за спомен Товијног кађења (тов. гл. 8. ст. 2.) са рибијом жигерицом — а потом даје им запаљене свјеће у руке, коима се представља узајмна горућа љубав, којом у брак ступају и коју ће за време свога живота у срцу своме једно према другом сачувати.

После тога моли свештеник Господа у ектенији и молитви, да би их сачувао и сјединијо у миру и једномислију.

Обрученије свршава се посредством прстења када свештеник узевши прстење са свете трапезе правећи знак крста говори: ѡ҃кр8чаетсѧ рабъ бжі҃и (и.) рабѣ бжі҃ей (и.) во има Отца .

Прстење, које се освећава самим полагањем на свети престол, даје се жениху и невјести на тај конац, да би они, мјењајући исто пред олтаром и тим једно другом видими залог љубави дајући — при чему им је кум свједок, изјавили међусобно повјерење и приправност свагда до смрти једно другом помагати и вјерни бити, као што свештеник потом и моли Господа Бога: оу҃тверди ѡ҃кр8ченїе и҃хъ въ вѣрѣ и є҃диномыслїи, и҃ истинѣ и любви.

Вјенчање. При самом почетку вјенчања свештеник пита жениха и невјесту пред свједоцима: еда ли они желе драговољно у брачну свезу ступити; а по саслушању изричне њихове жеље и изјаве, проси са ектенијом и молитвама Владику Господа Бога, да им ниспошље своју небесну благодат, да би поживили по Његовој светој вољи и да им дарује свој благослов чадородију и сваком добром дјелу.

Вјенци: били су увјек знак побједе и одликовања. И вјенци при вјенчању по рјечима св. Златоуста зато се полажу на главе жениха и невјесте: вѣнчаетсѧ рабъ бжі҃и Н. рабѣ бжі҃ей Н. во има Отца . . . да се тим представи њихов непорочни живот, т. ј. побједа над страстима.

Чаша са вином. Почем је свештеник прочитао апостол (Ефес гл. 5. ст. 20 — 33). и еванђелије (Joan гл. 2. ст. 1 —11) које се на саму тајну брака односи, и почем је свршио

усугубљену и проситељну ектенију са молитвом господњом: Отче нашъ . . . благосиља чашу са вином, којом напаја жениха и невјесту. Напајање са вином из једне чаше означава да су жених и невјеста дужни свагда нераздјељиво у јединству живити, и по том подједнако и радости супружескога живота уживати а и жалости сносити.

Обход у округ. Свештеник после напајања са вином сједињава руке жениха и невјесте за знак њихове неразкидне свезе у животу, а затим обводи их у округ, чим се представља да збиља они желе, да та њихова свеза до смрти нема исто тако краја ни конца, као што га нема ни круг, па макар иза радости коју они ступајући у брак осјећају и са пјесмом: Исаіе ликуй . . . изражазају, и само мученишто слъедовало: Отци мученицы . . Слава тебѣ Христе Боже . . . .

Завршетак. вјенчање завршава свештеник са молитвом коју чита над женихом и невјестом, кои главе приклоњају, присећи им још једанпут од Бога благослов, а потом са одпустом.

II. ЈЕЛЕОСВЕЋЕЊЕ.

Јелеосвећење јест тајна у којој свештеници помазивањем освећенима јелеом и молитвом просе болном хришћанину благодат од Бога ради олакшања болести и опроштења грјехова.

Установленье. Тајну јелеосвећења установио је сам Христос Спаситељ посредством своих апостола. Ако и нема, мо у св. писму нигдје са рјечима положен темељ овој тајни од Христа, то се ипак узети може, да су апостоли по Његовом налогу, а не произволно свршавали над болнима јелеосвећење и тим их исцјељавали, као што говори св. еванђелист Марко: мазахѫ масломъ многи недѫжныа и исцѣлѣвахѫ (гл. 6 ст. 13.—а даље и сам св. апостол Јаков говори у посланици својој: Болитъ ли кто во васъ: да призоветъ пресвитери церковныа, и да молитвѫ сотворатъ над нимъ, помазавше его елеемъ во има Господне: и молытва вѣры спасетъ колѧщаго, и воздвигнетъ его Господь: и аще грѣхи сотворилъ есть отпустятся емѫ. (гл. 5 ст. 14—15.

Број свештеника при јелеосвећењу. По установленју наше православне цркве нуждно је при свршавању тајне јелеосвећења седам свештеника, јер се и молитве и помазивање седам пута понавља а све сходно броју дарова Духа

светога. У случају нужде могу три, два а и један свештеник свршити ову св. тајну.

Свршавање тајне. Пре свршавања саме тајне читају свештеници псалом 142 и пој канон са неким тропарима и стихирама, коима се приправљају за саму тајну, а потом започиње се јелеосвећење са великом јектенијом и молитвом у којој свештеник моли: самъ Владыко ѡсвяти є҃лей сей, и҃коже сыти помазующимсѧ ѿ негѡ во исцѣлєнїе.

После молитве, којом је испрошена цјелителна сила јелеју и после прочитанога првога апостола и еванђелија најстарији од свештеника моли се: да би Господ чрез помазивање јелеом даровао болноме и опроштење грјехова а затим одма узимље стручац, и умочивши га у јелеј помазује разне части тјела болноме, молећи се: Ѻ҃тче стый врачю̆ дш҃ъ и тѣлесъ послaвый є҃динороднаго твоегѡ Сына Гда нашегѡ Іисѹ҃са Хр҃ста, всакїй недѹгъ исцѣлающаго й отъ смерти изъѧвлающаго, исцѣли й раба твоего (И.) ѿ ѡбдержащїѧ єгѡ тѣлесныѧ й дш҃евныѧ немощи, и ѡживотвори єгѡ благодатїю Хр҃ста твоегѡ . . .

Читање апостола * и еванђелија ** молитва и помазивање уз молитву Отче с҃тый . . . још се шест пута понавља.

Завршетак. Тајна јелеосвећења завршава се као и остала свештенослужења одпустом; но пре одпуста код ове тајне видимо, да свештеници ставши око болнога држе над њим расклопљено еванђелије а најстарији између њих чита молитву којој моли; да би Исус Христос, кои је толиким грѣшницима милостив био и опростио им њихове грјехове, болноме грјешнику презрео његове погрјешке.

У Раковцу.

Никола Гр. Живковић.
свештеник.

Псалтир у народној школи.

Под тим насловом изишао је у прошлом броју овог листа један чланак Бранка Раића ђакона из Панчева, у коме се учитељима србским ставља на одговор питање: „Бил целисходно било

---

* Апостоли: зач. 5. ст., 116., 153., 182., 168., 213. 273.
** Евангелия: Лук. зач. 53. 94. Мат. зач. 34. 26., 104., 620., 3.

славенски псалтир и учење славенског читања из народне школе искључити, и у место дојакашњег псалтира псалме Огњеслава Утјешеновића у народном стиху спеване као редовну књигу у народној школи увести.

Поштовани писац у чланку ваљда и нехотице више је на ово последње пажњу своју обратио, — ја пак држим да је оно прво читање од веће важности, па зато ћу више пажње да на њега обратим.

Уверен сам да у народној школи, једино народни језик треба да се највише негује, а да то у старим нашим школама чињено није, то је осведочено, и од општег мњења већ одавна осуђено Признати се мора, да и у данашњим школама српски се језик неможе онако неговати, као што би требало, будући су нам школске књиге наше онаковим нарјечијем писане, коим ни један Србин не говори, али надамо се, да ћемо скорим до бољих књига доћи, па онда ће и то отклоњено бити. Врло дакле добро чини сваки учитељ и пријатељ школе, који своје на искуству основане назоре и мисли о тим стварима или у зборови или у јавни листови на свет изнесе, па ако се опште мишлење о њима добро изрази, могу се они, коима та срећа у лео падне да школске књиге састављају, управљати.

Истина, ја сам се мало од ствари удалио, јер хоћу укратко да одговорим на оно питање, требали славенски језик из народних школа српских истиснути? што мислим да је г. Раић са поменутим чланком хтео да започне. Питање ово требало би да сви учитељи и све учитељске конференције у претрес узму тим више, што има млогих, који су за то да се славенски језик из народних српских школа сасвим истисне, што и г. Раић као што му из поштованог чланка његовог видим, заступа.

Учење славенског језика остало је у народној школи и при препорођају српских школа под врстним Г. Др. Натошевићем, и ја био сам тако срећан, те сам у том времену учитељске науке слушао, и учитељем постао. Ја дакле по упутству, кога сам у заводу слушао, употребљујем Псалтир у мојој школи с тога, да децу упознам са оним језиком, на коме она речи божије и све што се у цркви на сазидање душе њине поје и чита слушају. Псалтир проста славенска читанка данашњим даном није, нити сме бити; још је мање псалтир у нар. шк. зато, да децу са напаметним учењем псалмова кињи и мучи. По себи се разуме да уз превађање и самим изредним релиђиозно-моралним садржајем дотичних псалмова и побуђивање на моралност, као и љубав и страхопоштовање спрам Бога успоред иде.

Да су деца српска тамо, где је до сад овако рађено, олако до разумевања црквеног језика дошла, то имам прилику сваке године, како на своим тако и своих колега ученицима, видити. Ја држим да у народној школи нема више ни једног учитеља, кои славенску граматику систематично предаје, то би био сасвим луд посао. У народним школама се само читајући из књига: часловца и псалтира, уче деца по наличју и сродству речи, упознавати са црквеним своим језиком, а то ништа много од нашег српско-народног језика неодузима; јер Србин воле са православном црквом својом и језик, кои у њој на сазидање душе своје слуша. Јели дакле боље да деца с мањим трудом науче разумевати онай језик, коим се она Богу моле, и појући на њему свете песме Бога славе и узносе? или је боље оставити их да у цркву иду и тамо оно читају и пој у, што неразумевају? Е дал би им онда свети садржај молитава и побожних песама црквених могао за срце њино пријањати? Зацело не . . А покрај тог и ако има у коме месту по кои блудећи научењак, који тај језик па и цркву презире, то нетреба да нас плаши, прави народ наш, уверен сам да се радује што се и том предмету деца у народној школи обучавају.

Разлика између славенског (црквеног) и српског језика није баш тако страшна, шта више може се рећи да је мала, но опет ономе који о њему никад ни речи чуо није, верујте ми да је врло непознатна. Поштовани г. уредник овог листа, као професор тог језика у приправничком заводу, најбоље ће то знати, јер сваке године о том има искуства на оним ђацима, кои су се непрестано у туђим школама учили.

Ја сам дакле прво из поменутог узрока за то: да у народној школи славенски језик и од сад остане, т. ј. да га деца превађањем и тумачењем славенских предмета упознавати уче, друго и зато, што је тај језик кључ других славенских језика, треће што га неможемо сматрати као стран језик, већ као сродно наречје оног језика коим говоримо.

Друго је сасвим питање хоћели псалтир и часловац због тог у нар. школи и даље остати, и о том надам се да ће скоро изићи извештај последњег збора сомборског протопопства, у коме ће поштовани читаоци видети шта о том предмету учитељи овог округа, ком и ја спадам, укупно мисле. С тог о том ништа нећу ни да овом приликом говорим.

Што се тиче псалмова нашег народног песника Ог. Утјешеновића, мислим да ни један учитељ неће тог мишлења бити, да се као редовна књига у нар. школу уведе, него само да се за школску билиотеку свуд набави, и свој деци којима материјално стање родитеља допушта препоручи да ју набаве, и за домаће читање употребе, и то исто треба учитељи и са сваком књигом српском која буде од гласила школских за децу препоручена да чине. Неколико псалмова на сваки начин, ваљда ће они кои нове читанке састављали буду, у њих уврстити, јер и онако у нашем песништву врло мало других религиозно-моралних нађи можемо. У осталом покрај псалмова Утјешеновићеви не губе се много ни псалмови покојног Горјановића.

То је моје персонално мишљење о чланку г. Бранка Раића „Псалтир у народној школи“.

П. Деспотовић,
Сомборски женски учитељ

Школске вѣсти.

СОМБОРСКЕ ЩКОЛЕ. У Сомбору од памтивѣка варошка обштина издржава народне школе како српске тако и римокатоличке. Єсенас у обштини примисе предлог, да варошко представништво вршенѣ права патронатског уступи дотичним вѣрозаконским обштинама задржавши свою досадашню обвезност према школама, и одреди се одбор, кои ће предложити начин како да се ово дѣло изврши. Но међу тим донесе земаљски сабор 38. законски чланак од год. 1868. Корифеи римокатоличке странке, кои су предлог онай учинили, окрену сад одма лист на другу страну и изясне се за заєдничку школу. Срби опет, боєћи се да би заєдничка школа по нашу народност и нашу вѣру штетне послѣдице имати могла, и бранећи автономно право свое школе, изяснесе за вѣрозаконску школу, желећи да се школе свию вѣрозакона у мѣсту по суразмѣри жителства из обште домаће благайнице издржаваю.

У обштинской сѣдници 25 Іуния изнесу се предлози српске и римокатоличке одборске странке, и отвори се жестока дебата о овом предмету. Господин Зака Вуєвић (бунѣвац ал држи се за найвећега маћара) тврдио є, да є и досада у Сомбору била обштинска школа и да су вѣрозаконске школе са обштинским издржаванѣм противне закону од 1868. далѣ потварао є у маћарском говору свом да Србльи теже за сепаратизмом.

Уредник овога листа доказао є у говору свом како са гледишта земаљског закона тако и са гледишта историчног, да су овд. школе до сада биле верозаконске, и разложивши битне разлике између

комуналних и вѣрозаконских школа, тврдио є, да ми баш по закону од 1868 имамо право бирати вѣрозаконске ил заєдничке школе и да околности народностне и вѣрозаконске овога мѣста захтѣваю, да се вѣрозаконске школе и на далѣ задрже и као досада издржаваю из благайнице варошке на основу школских фасия, коє су прави уговори и без нашег саизволења покварити се немогу, напослетку є изявио да Срби од аутономног права свог, кога им є 9. чланак закона земальског од год. 1868 обезбѣдио, одустати немогу, и да они у овом мѣсту комуналну основну школу ни када као свою сматрати немогу, него као туђу и силом наметнуту. Говор овай, кои є скоро ¾ сата траяо, праћен є био бурним одобраванѣм не само од србске стране него баш и од самих занатлия и землѣдѣлаца римске вѣре. Уз нѣга су говорили са найвећим одушевленѣм и разборитошћу врстни чланови обштине Сомборске Г. Г. Трива Атанацковић пенз поджупан, Урош Шимић вел. судац, Прота Бранковић, Др. Ника Максимовић велики бележник, Сима Леовић одветник, Исидор Стойковић хранитель парница и многи други, а против нѣга говорили су Амброзовић, Бартл, Виртер и на напослетку опет Вуєвић, но сва усиляваня противника небеше у станю побити нинайманѣ истину оних доказа, с коима синови србски свою школу юначки бранише. Правда є била на нашой страни и противници уз сво своє напрезанѣ нису могли побити доказе наше. Нашем великом бележнику и сомборском посланику Дру Ники Максимовићу найвећа заслуга припада што на овом полю побѣду сяйно одржасмо. Пошто є ствар свестрано изцрплѣна Срби захтѣваху гласанѣ, а воѣе римокатоличке странке противише се гласаню за вѣрозаконску школу, и с протестом, кога обштина ниє примити хтѣла, изиђу и изведу своє єднинов ѣрце из дворане. Срби неплашећи се ньиховога излазка сви, осим четворице, остану на билѣзи.

Гласанѣ се предузме явно и поименце и са 59 гласова єдногласно усвои се србски предлог, и донесе се заключак, коим се по смислу § 25. закон. 38. чл. од 1868. задржаваю вѣрозаконске школе са издржаванѣм из варошке домаће касе по праведной суразмѣри између овд. варошке православне римокатоличке и израилтянске школе.

Нека є слава честитим Србима представницима, кои овом приликом посвѣдочише зрѣлу свѣст народну и постояно бранише и сачуваше свою србску школу од пропасти.

СТАТИСТИЧНИ ПОДАТЦИ о школама иу ченицима већ се прикупляю. Г. Фердинанд Месарош жупаниски шк.н адзорник тога ради обратио се већ на све обштине у Бачкой послявши им упутство и формуларе на маћарском єзику. Коє би школске власти желиле имати ово упутство и формуларе на другом ком єзику, мораю се тога ради г. жуп. надзорнику, кои у Суботици станує, приявити.

МАЋАРСКЕ ШКОЛСКЕ КНЬИГЕ. Нове кньиге за основне школе на маћарском єзику са више страна поднешене су министарству просвете у Будиму. Ньи прегледа одбор єдан састављѣн из стручних люди, међу коима су Іован Керићия уредник листа за народне учителѣ и Игнят Барань професор пешт. препарандиє.

УЧИТЕЛЬСКИ ИСПИТИ. У Србском учительишту собморском почеће се испити 21. Юлия по нашем календару. Найпре ће полагати свршаваюћи приправоици испит о учительской способности, а потом ће приправници првога течая свой годишньи испит имати. — Родительи, кои синове у овом заводу имаю и други родолюби позиваю се на ову важности пуну свечаност школску.

Господа учительи и приправници, као и госпођице приправнице, коима є дозволенѣ од висше власти рад полаганя испита у овом заводу подарено, нека овамо до 20. Юлия по нашем доћи изволе. —

Испити ће се ови найдалѣ до 27. Юлия свршити.

ОГЛАСЪ.

Отвара се стециште на упражнѣно учительско званіе у великом Гаю у Торонталской жупаніи.

Учевный єзикъ є Србскій. Плата є 200 фр. а. вр. 24 кибле жита 24. кибле кукуруза, 3. хвата дрва, сламе колико изгоре, 4. ланца ораће землѣ и свободанъ станъ.

Кои жели званіе ово получити, има молбеницу свою са крштенимъ писмомъ, са сведочбама о свршенымъ наукама, о моралномъ и политичномъ владаню и о доякошньой служби за 4. неделѣ одъ дана првог изложеня огласа овогъ консисторіуму вршачкомъ поднети.

Изъ седнице консисторіялне у Вршцу 22. Мая 1869. држане.

☞ **Са овим броєм навршує се прво полгодиште Шко́лскота Листа. С тога сву Господу уписнике, коима рок предплате с концем овога месеца истиче, учтиво умолявамо, да што скориє предплату за друго полгодиште послати изволе, єр на почетку године примлѣна свота већ є потрошена, и без скоре подпоре нисмо у станю далѣ Лист издавати.**

Особито опоминѣмо ону Господу, коя нам за прво полгодиште дугую, да дуг свой неотложно отдуже и том приликом изрично яве, желе ли да им се Лист и другог полгодишта шалѣ или пак да се обустави. У првом случаю найболѣ би било одма овом приликом уєдно и предплату до свршетка године послати.

Уредништво Шк. Листа.

Лист овай излази двапут месечно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф 50. нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андриє Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 13. У Сомбору 18 Јулия 1869. Год. XI.

Извештај одбора седморице о школским књигама.

(Примљен и усвојен од окружног учитељског збора у Сомбору 24. Априла 1869. држанога)
(свршетак.)

Сада долазимо на III. разред. У њему му би опет имали верозаконску књигу са истим оделењима али много обширнију; после српску читанку за III. разред главни и основни школа.

У њој би било прво оделење опет за моралне приповедке и песмице, само што би ове веће и савршеније бити морале него оне у првој читанци.

Друго оделење заузимали би природописни предмети, само у обширнијем виду.

Треће оделење природословни предмети т. ј. лекције из физике и хемије, са обзиром на привреду и индустрију, коју код нас срба врло брижно неговати ваља и нешто из дијететике.

Четврто оделење заузимали би предмети земљописни, и повестнички, само што би ови већ обширнији и већи простор заузети могло, него у оној првој читанци, овде би морале и биографије знатнијих људи обширније, а српска историја у сликама из свију периода њених представљена бити.

Трећа књига била би рачуница са задатцима за домаће вежбање, као што је и досад била, само што би се у њу и разбитци као и рачун о лихвама што се у IV. разреду предаје уметнуо и тако би се у оба разреда употребљавати могла.

За трећи и четврти разред још би једну књигу препоручили, а то је српско језикословље и писмени саставци. Исти-

на језикословље не мора се предавати у основним, но само у главним школама, али опет даби учитељи то на себе и тамо узети хтели, као и за трећи разред српских постојећих главних школа, нуждно би било да се таква књижица састави. У њој би дошла укратко српска граматика, која би се по садашњем начину предавања у нар. шк. саставити имала, нешто из синтаксе, и напосљедак били би тамо за углед стављени неколико образаца из писмени састава: н. пр. обични дописних писама, сведоџби, рачуна, уговора и т. д.

Та би књига у главним школама III. и IV. разреду била редовна а у основним предавао би по њој онај учитељ, кои би држао да је и на то од обичних редовних предмета, времена му мало остало.

И тако књиге за III. разред биле би ове:

1. Верозаконска књига за III. разред.
2. Читанка „ III. „ „
3. Рачуница за III и IV. разред
4. Појанка, — и у главним школама
5. Српско језикословље и писмени саставци.

Сад долазимо на IV. разред.

Овај разред је само на главним школама; деца су у њему од 10 — 12 године а притом и приправљена у млогом из три школе које су већ свршила, с тога у њему и све књиге треба да савршеније и обширније написане буду. Верозаконска књига и ту би била за сва она три оделења као и у прошлим за II. и III. разред, и тако исто и читанка, о којој ћемо сад мало да прозборимо. И она би имала своја оделења и то прво оделење за приповедке, песме и моралне изреке за које би се овде могло узети нешто из свију досада припознатих српских писаца, и то по неке ствари да буду и оним језиком и оним правописом писане, коим су ти списатељи писали; јер све књиге писане би биле садашњим новим правописом и по садашњем начину писања, и ако би у њима оне претераности филолошке избегавати препоручили.

Друго оделење били би природописни предмети, и то би обширније било него у садашњој IV. читанци која је изузетак од оне две наше хабене читанке које у II и III р. сада употребљавамо. У оним првим књигама бавили би се највише са предметима, кои су нама ближи, а овде већ би се и даље упуштати могли. У обште пазити би било код све три читанке те, да

ако је н. пр. једна животиња у првој читанци описана, да та иста мало опширнија у другој написана не буде; деца ће се оног сетити, а учитељ ће им своим говором оно што онде недостаје у овом случају надокнадити моћи, па после неће сваку књигу чим једну школу сврше бацити да ју више у руке неузму, него ће је опет превртат и читати, па ће и оно што им ум онде сватити није могао, сада ваљда боље сватити моћи. На тај начин ушло би у три читанке тако рећи све што је главније из јестаственице и деца би ту лепу науку у своим књигама написану ималт. Ово што смо о располагању предмета за овај одсек рекли, важи и за друге књиге и одсеке њихове.

Сад долази треће оделење, које ће у IV. читанци заузети природословни предмети. Ово оделење такође доста велик простор заузети мора, особито с тога што из тог разреда млога деца на занате иду, и ту се многи предмети налазе, кои се баш и у појединим занатима находе, само нек нигде у школској књизи нема голе сувопарности, јер сувопаран предмет један убије вољу у човеку на га неможе у руке узети да чита, а некмоли у детету, које је по себи врло весело свеже и расположено.

То би била четврта читанка, а као додатак њојзи био би земљопис и отачаственица, где би била Ђеографија физична математична, и то у кратко и како је за децу сгодније, највише би се бавили у њој са угарском и то по крајинама њеним де Срби и Србима по језику и вери сродни народи живе: Балканско полуострово и укратко цела Европа. — О другим земљама врло би мало у њу препоручили, — тим већу пажњу обратили би на историју.

Историја Срба и на Балканском полуострову и у Угарској, животописне слике из других славенских народа, нешто и из старе хисторије и историје књижевности, била би ту заступљена са својим стубовима, и животопис Доситеја, из кога и данас у млогим тим разредима приповедају, морао би се ту наћи као и добротвора српског народа и отачанства свог. Саве Текелије, Епископа Платона. То била књижица која би се могла и у III. разреду где н. п. четир разреда нема за најстарију децу употребити.

Тако би у IV. разред спадале још и ове књиге:

3. Земљопис и отачаственица.

4. Српско Језикословље и писм. саставци.

5. Рачуница
6. Појанка.

С тиме завршујемо извештај наш, коије истина и обширнији бити могао, али кад би се до овога доћи хтело, ту се иште млого збора и договора, а и млого труда и времена. Славни ће збор увидети шта смо из предлога г. Глибоњског о читанкама усвоили, па ће сада имајући ствар мало боље разсветљену и боље се о њој сагласити моћи.

ПРЕДСТАВКА

шесторице новосадских учитеља саборском школском одбору у Ср. Карловци.

Славни школски одборе! Данас, кад се у име Божије састао црквеношколски Сабор, да своим радом даде бољи правац просвјетном животу народном — устасмо ево и ми као народни учитељи, да коју речемо од своје стране — тврдо се уздајући да ће сл. шк. одбор узети у претрес ниже стављене наше предлоге и топло их препоручити укупном црквенонародном сабору.

Наши би се предлози за сад у главноме свели на ово:

I. Да се §. 4. „кр. уредбе“ преиначи према §. 34. угарског школског закона, по коме један учитељ неможе више од 80 деце обучавати.

II. Да се иза §. 23. „кр. уредбе“ — кои говори о дужностима учитеља према родитељима и т. д. — стави такође и §. кои би заштићавао учитеља од неупутног нападања ма од које стране у време школско.

III. Да се у §. 14. „О местним црквеним општинама“— где се вели:“ Свештеници су већ по свом званију чланови местне скупштине“ — уметне поред речи: „свештеници“ још „и стални учитељи“.

IV. Да у §. 37. „кр. уредбе“ прописани — „ради извиђења какве су успехе учитељи са децом учинили — недељни и месечни испити“ изостану.

V. Да се §. 38 кои говори о „одморима школским“ преиначи у толико, да се рекне: „Четвртак је и лети и зими седмични одморни дан: — а велике ферије да имају трајати по варошима пуна два месеца, а по селима по околностима и дуже“.

VI. Да се уз реченицу у §. 49. где се каже:“ Код сваке главне школе има се завести потребна библиотека — дода још и то, да се та библиотека поред главне и за недељну школу заведе и да се определи, колико је општина на њу дужна годишње прилагати.

То су за сада наши скромни предлози које ћемо одмах ево и мотивирати.

На I. Како су у нас још већином старе школске зграде мрачне и ниске, то ништа неможе бити убитачније по здравље дечије, од оног задаха школског, кои се у скученом простору за време школске наставе развије за оних 5 часова — 3 до подне и 2 после подне — по §. 33. „кр. уредбе“ без обзира на године детињег узраста. Угарски закон „о школама“ истина вели, да ће се изнова само онда моћи подизати верозаконске школе, ако се буде у обзир узео § 27 и 28 чл. 38 уг. закона. Тамо је изречно казано, да свака школска соба мора бити удешена за 60 деце, од коих свако мора имати 8 — 20 □ стопа простора но питање је да ли по томе плану направљене и од вис. министарства одобрене школе могу у себе примати 100 деце, као што прописује §. 4. саб. закључака — па да деца имају доста ваздуха за дисање и душевно расположење„ без којег је узалудан савколики труд учитељев.

Ми мислимо, да ако се остане при овом 4 §. — да ће народ српски имати више штете од своих школа, него ли користи: јер у колико се будемо више умно развијали, у толико ће нам деца телесно кржљавити — а и разне прилепчиве болести на свој још развијајући се телесни организам навлачити. Поред овога дакле морамо се и нехотице додирнути онога места у §. 29. „кр. уредбе“ где се вели: „Само болешљива деца и то само на основу лекарске сведоџбе могу и дуже без ове школе остати — па казати, да би и код нас имао места §. кои би био сличан §. 3 уг. шк. законика, кои сасвим искључује из школе ону децу „која пате од прилепчиве или умне болести“.

Али све и да би имали школске собе простране за 100 деце, опет се не би с њима могао довољан успех учинити у науци, — ван ако би се сваком учитељу придодао помоћник, чим број школске деце пређе број 80 — Ово посведочава већина старијих и млађих учитеља своим свакидашњим искуством.

Усљед овога дакле поново молимо, да се узме у обзир наш први предлог.

На II. Крајње је време, да једном и учитељи добију законите заштите као и други чиновници. Млоги ће рећи: „Ено му цивилног закона, кои заштићава сваког неправедно нападнутог човека, а казни кривца“. Али се тим путем често долази до процеса, а лако је врло схватити грдан уштрб на оној школској деци, где се учитељ парничи са дечијим родитељима или другим ким. Грдна штета због дангубе у школи а још грђа са штетна утицаја, кои дубоко захваћа корена у срцу и души или једном речи: у крви читавог једног нараштаја.

Догађало се а и догађаће се још дуго — ако се томе не стане скорим на пут — да ко год има на кога жуч да излије па неможе, а он се окрене одмах кукавном учитељу (наће он зашто ће), па искали срце своје на њему. Ово ако се и могло догађати у време, кад учитељ не беше ништа друго до „мещерска карикатура“ сад у веку братства и изједначења сваког соја и племена, време је да једном престане. Па зар може бити благотворног успеха тамо, где учитељ, кои је позван да врши као члан свога народа најсветији задатак, мора дрхтати пред сваким, кои само неноси име „народног учитеља“ Хоћемо да од наше деце постану некада слободни и ваљани грађани, једном речи: „слободан народ“ но каква ће уплива имати сва учитељева обука и васпитање у родољубљу, кад је он понижен до најнижег роба?!—Каква ће уплива имати на невину дечицу сав говор његов о највећој светињи — о части човековој, кад виде, да се ни с чијом части и важности тако не титра, као са чашћу и важношћу учитељевом?! — Шта дакле ми хоћемо?

Хоћемо да се законом месној школској власти у дужност стави, да она дечијим родитељима и сваком до знања стави, да они учитеља — права или крива — ни у школи ни ван ове нападати не смеју; већ ко шта има против учитеља, нека то изнесе пред местни школски одбор, да овај извиди ствар, и или измири завађене странке или је достави надлежној власти. А

ако би се ко заборавио, те насрнуо на учитеља, онда нек се месни шк. одбор заузме за учитеља и настои да нападач непроће без заслужене казни. Овим би се начином сачувао учитељски ауторитет пред децом и пред народом, а да се учитељ немора повлачити по суду, које се а) неслаже са позивом учитељским, б) на уштрб је и самој настави, а в) што се касније појављују најгрће посљедице по целокупно васпитање.

Ми молимо дакле ради опште среће и благослова целог народа, што ће постати из школе, да сл. одбор школски што топлије препоручи вис. сабору овај други предлог.

На III. Кад узмемо у обзир §. 23. „кр уредбе“ „о местним црквеним општинама“, у ком је означен делокруг црквених општина, онда нам се неможе на ино, а да не кажемо ради опште школске ствари, да је праведно, да „и стални учитељи по своме звању буду чланови општине“.

Најподробније знање о унутрашњим школским одношајима и потребама, треба и мора учитељ да има, јер он живи у школи, и све што се у њој збива, сматра он из непосредне близине са педагошке стране. По томе би требало, да се од самог учитеља иште објашњење у стварима, што се тичу школе и њеног уређења.

Ми неодбијамо вољу ниједном члану обштине да се брине о школи — и ми знамо да сваком родољубу школски а тиме народни — напредак лежи на срцу, но бадава је имати воље и хтети школе свом снагом окренути на боље, ако онај кои хоће да јој помогне незна где је најнужднија помоћ. Ту се може догодити, да се заузме око какве незнатне ствари тичуће се школе, а нехотице се напусте важне ствари, што кроз школу засецају и у живац читавог народа.

Даље већ и зато, што би тиме био учитељски ауторитет знатно подигнут — кои је најважнија чињеница при васпитању млађаног нараштаја — молимо сл. одбор да овај наш III. предлог подупре на вис. Сабору.

На IV. „Оно, што је законом прописано мора се точно извршивати.“ — Ово уверење даде нам повода да сл. школски одбор позорним учинимо на §. 37. „кр. уредбе“ о српским школама, тим пре, што се овде контролише баш сама радња учитеља.

Доста је жалостно; да највиша школска власт толико предпоставља савести у учитеља — коме је најдрагоценији аманет човештва предат у руке, да му поставља законом таку јаку

контролу, која ће сваки 5. дан прегледати, шта је он за 4 дана у школи урадио. Ту неће имати места оно дидактичко начело, по коме „учење мора бити дечијем узрасту сходно“ и по коме се „не сме дете претоваривати науком.“

Ово неје по начелима данашње педагогије ни онда, кад би се могло извести; — али се то никако и неда извести или другим речима: „овај се §. не може од стране местне школске управе точно вршити“. —

Местној шк. управи свагда су отворена школска врата; она има стотину начина, по коима ће оценити труд учитељев; а где је труда, биће и успеха.

Да се извиди „успех учитељев с децом“ у свима предметима нуждно је овлаш узети барем пол дана. По §. 33 „у школама траје учење сваки дан 5 часова. Кад се не би преко недеље десио никакав праздник, изгубило би се седмично најмање 3 — 4 часа због самих испита, а кад би се још и праздник догодио, прошла би готово цела недеља напразно. Сад узмимо минимум 30 дана на такве испите преко године, то би исти однели 90 — 120 часова годишње — Ми дакле мислимо да би довољно било кад би се само полгодишњи и годишњи испити, редовно држали из узрока — као што споменусмо:

а.) Што је по учење дангубно пропустити сваке недеље по пол дана на испите, кои неводе к цели.

б.) Што је од 4—4 дана у успеху толико тек разлика, да ће тешко бити приметити шта новог.

На V. Што се тиче недељног одморног дана, држимо да је нуждно да четвртак цео дан и лети и зими остане одморним даном — без обзира на празднике.

Да цео дан буде одмор нуждно је што су деца својим родитељима често нуждна при њиховим домаћим пословима, пак ако је један дан цео одмора, онда бар већина родитеља неће задржавати децу своју код куће у време школско, већ ће дочекати тај одморни дан.

Да је за одморни тај дан најзгоднији четвртак, разуме се по себи, почем је он као среда седмице.

А да се празници надокнађују одређеним одморним даном држимо да је неправично с тога, што се празници никако немогу за одморне дане сматрати ни за учитеља ни за ученике.

Што се пак тиче великих ферија, ми смо за то, да трају поварошима пуна два месеца с тога, што делом више а делом и других вероисповједи школе — коих по варошима свуда има — по земаљском закону два месеца ферија имају, пак једнообразности ради, нек је тако и код нас.

На VI. У споменутом 49. §. речено је да се „поред сваке главне школе има завести потребна библиотека". — Ми пак мислимо, да би се тај §. имао распростреги и на недељне школе, јер је овима по нашем уверењу нуждија библиотека, него у самој главној школи. Но како тамо неје изречено, ко и којим начином, да подигне те библијотеке, то ми држимо, да би се имало казати, колико која општина годишње на њу прилагати има. Даље да се одреди да те библиотеке морају бити снабдевене са најодабранијим књигама о земљедјелству и сваковрстном газдинству, како за мушку, тако и за женску младеж. У опште пак морају оне бити тако удешене, да су копча' између школе и практичног живота. Тим ће тек путем доћи народ до увиђавности, да му је народна школа од преке потребе и нужде.

Даље имали би са обзиром на скучено учитељско материјално стање и то приметити, да се изрично каже, кои се део од своте—што је буду прилагале општине на библијотеку — има обратити на књиге и листове педагошког садржаја, из којих би учитељи у одморне часове себе даље изображавали.

Ово држимо да је од врло велике важности, јер би тим начином сваки учитељ могао савремени развитак педагогике доводити у складност са своим свакидашњим искуством — учињеним у школи.

Било би и више шта за предлагање; али због краткости времена молимо за сад, да нам се поднешени предлози од стране сл. одбора вис. Сабору препоруче!

Из састанка држаног 19. Јуна 1869. у Н Саду понизни Теодор Димић, с. р. учитељ. Константин Стефановић с. р. учитељ. Арон Михајловић с. р. учит. Лаза Илић с. р, учитељ, Радослав Хорват с. р. Дмитар Јосић с. р.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ.

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія‘ извадио Богдан Кузмановић, парох Српскокларијски и члан конзисторије Темишварске

I.

Увод.

Кад су вас учили молити се Богу, мила дјецо,прва молитва, коју су вас учили, била је молитва „Господња“ или „Отче нашъ“ . . За тијем су вас, осим „Богородице Дѣво . . ,“ учили „Вѣрую во єдинаго Бога . . .“ Ово посљедње то ј. „Вѣрую“ . . пошто сте научили на памет казивали су вам и казују да читате или произносите сваки дан као и „Отче нашъ . .“ То „вѣрую . . . слушате на светој литурђији, и на другим црквеним службама.

А са шта се „Вѣрую . .“ тако често употребљује? Та ту се низашто хришћани не моле Богу. Кад читају „Отче нашъ“ или „Помилуй мя Боже . .“ у тијем се молитвама моле Богу, обраћају се къ Богу као оцу, и просе у њега милости. Но у „вѣрую“ говоре само да вјерују у Бога Оца и у Бога Сина и у Бога Духа Светога. Па са шта се „вѣрую“ увршћује међу молитве, и са шта се казује да се произноси или чита сваки дан као и друге молитве, дома и у цркви, на светој литурђији као и у вријеме готово свакога црквенога служења? Ево слушајте зашто.

Као хришћани, мила дјецо, ми смо дужни тврдо знати и добро исповједати нашу свету хришћанску вјеру; јер без вјере не можемо угађати Богу, па и молитва наша без вјере није Богу угодна. Но наука вјере прво је врло опширна, тако, да је не може свако одмах схватити и научити подпуно; другo њу, истом с те њезине опширности, неби разумио свако једнако, тако, да би је једни исповиједали тако, а други иначе. С отога је сасвим потребан један кратак и опредјељен изложај вјере, кои би био образац и руковођа за све хришћане, кои би дакле изложај вјере знали и произносили сви хришћани. Такав изложај вјере хришћанске има, а то је вѣрую. И тај су изложај вјере хришћанске и названи символом, то јест, образцем или знамењем истините вѣре.

Прије Исуса Христа били су вјернн у роду људскоме једини јевреји. Да би Јевреји што тврђе и боље могли знати и чувати своју вјеру, у сред општега невјерја тадашњега, дао

им се је кратак изложај вјере, као неки символ вјере. То су познатих десет заповијести Божијих, што их и ви, мила дјецо, такођер учите на памет. Законодавац Јеврејски Мојсије, Богом постављен, предајући те заповијести Јеврејскому народу, говорио је, „да народ те заповијести Божије често напомиње дјеци својој, и говори о њима кад сједи у кући својој и кад иде путем, кад лијеже и кад устаје, и да их веже себи за руку за знак, и да их напише на довратцима од куће своје на вратима своим (5. књ. Мојс. гл. 5, и 6. стр. 7—9) Народ је примио ту поуку својега законодавца и казивао заповјести Божије сваки дан међу осталим своим молитвама. Тај обичај, увршћивати десет заповијести Божијих међу молитве, прешао је и у хришћанску цркву, и отуда је то, дјецо, да вас саде уче родитељи ваши учитељи и васпитатељи, поред правијех молитава, произносити и те заповијести Господње.

Кад је Христос спаситељ дошао на земљу, Он је донио са собом нову науку о спасенију људском, о Богу Отцу, о Себи о светоме Духу, о животу будућем . . То ново учење наскоро послије Његовог доласка, стало се је слагати у засебно исповиједање, у засебну вјеру. Људи, кад су примали хришћанску вјеру, произносили су то исповједање пред тајном крштења, коим су се присједињавали општини хришћанској. У почетку било је то исповједање учења хришћанскога врло кратко. Христос Спаситељ наложио је својем ученицима „да уче народе крстећи их ва име Отца и Сина и Светога Духа, учећи их да све држе што им је он заповједио (Мат. гл. 28. ср. 19. и 20.)“ Апостоли, примајући људе у општину хришћанску, питали су их дакле само „да ли вјерују у Христа Спаситеља (Дјел. гл. 8. ст. 37.)“ Но с временом морало се је то кратко исповиједање вјере хришћанске раширити. Када су се обраћали ка Христу још тек једини Јудеи, људи, које је Бог најприје настављао и учио, могло је довољно бити само исповједање Отца и Сина и светога Духа као једнога по суштаству и троичнога у лицима Бога, откривенога учењем Христовим, или вјером у Јисуса Христа као Сина Божија — јер су им сва остала представљања о Богу као Творцу, о Богу као Судији, о животу за гробном, као основана на откровењу Божијем, била више или мање, правилна, добра. Но када су се стали обраћати ка Христу и незнабошци, људи који нијесу знали за откривено учење Божије, но који су састављали о Бо-

гу, о Божијем створењу свијета, о Божијој управи свијетом, и о другим предметима, своје особито учење, тада је за њих потребан био други подробнији изложај вјере хришћанске; јер су њихова представљања о реченим прдметима, често била не само неправилна, но и лажна, јер им је учење хришћанско било са свијем непознато. Црквени писци, који суживјели у стара времена заиста и говоре, да су апостоли, ученици Христови, оправљајући се да иду да проповиједају Јеванђелије Христово по цијеломе свијету, најприје саставили особит изложај учења Христова, кои да буде образац вјере за оне, што би ју примали, Тај изложај вјере Христове називље се у њих символ Апостолски, то јест, састав вјере апостолске, образац вјере Хришћанске. Тај изложај вјере апостолске чита се овако I. Вјерујем у Бога Оца свемогућега. II. Творца неба и земље. III. Вјерујем и у Јисуса Христа сина Његовог јединороднога, Господа нашега. IV. Кои се је зачео од Духа Светога родио од Марије Дијеве. V. Који је страдао при понтијском Пилату, кога су распели, који је умрьо и кога су погребли. VI. Кои је сишао у ад, у трећи дан васкресао из мртвих. VII. Који се је вазнесао на небеса, који сједи с десне стране Бога Оца свемогућега. VIII. Који ће отуда доћи да суди живима и мртвима. IX. Вјерујем и у Духа Светога, свету цркву саборну. X. Причешће светих, опроштење гријеха. XI. Васкресеније тијела. XII. Живот вјечни. Амин.“

Као што видите, мила дјецо тај је изложај или символ учења хришћанскога далеко опширнији од онога који сам вам прије напоменуо, но опет млого краћи од онога изложаја или символа што га ви знате.

Кад се хришћанско учење стало распространьивати по васцијелому тадашњему свјету, и када су почели примати вјеру Христову и учени и књижевни Јудеи и незнабожци, и једни од њих, желећи да јасније појме и усвоје учење Христово нехотице стали падати у погрјешности и заблуде у схваћању најважнијих истина хришћанских, а други с намјером и хотимице узели кварити смисао учења Христова: онда су се у разним црквама, на ту цијел, да се уразумију и исправе они кои немисле онако како ваља, стали састављати особити изложаји вјере, познати под именом символи. Такови су символи до сад ови познати: символ цркве Јерусалимске, Ћесаријске, Александријске.

Антијохијске, Римске, и символи појединих лица, као Иринејев, Ћипријанов, Григорија чудотворца. Сви су ти символи у изложају учења сасвим сагласни међу собом, разликују се само у ријечима као и у томе што једни или други ову или ону истину више или мање разјашњују. Но да би се учинио крај неправилним тумачењима истина хришћанских, и свакојакијем сумњама, предстојатељи свијех тадашњих цркава епископи свештеници и други мудри хришћани, иза трећега, столећа послије рођења Исуса Христа, искупивши се при помоћи Светога Духа, коју је помоћ обећао Спаситељ свијема вјернима својима, сложили су се у томе да саставе такав изложај исповиједања, учења хришћанскога, који би у мало ријечи садржавао у себи сву суштност, сву основу вјероучења хришћанскога и који би могао бити образац вјере хришћанске за све цркве и за сва појединa лица. Тај символ вјере, који нам је оставила стара укупна црква, јест тај, који ви, мила дјецо, сада читате, и ком сте се учили од ранога дјетињства свога. Тај је символ састављен на два велика сабора, који су били 325. и 381. године послије рођења Исуса Христа, и који се обично називају васионски или васељенски црквени сабори, јер су на њима била лица из васцијеле тадашње цркве Тај се символ зове Никеоцариградски символ вјере, и то с тог, што су се лица, која су се занимала састављањем символа тога, скупљала на два мјеста, у Никеју и у Цариград. Символ је тај раздијељен на дванајст чланова, а то с тога, што је било и дванајст апостола, кои су оставили то учење. У томе символу нико неможе ни измијенити коју ријеч, ни одузети. Оци црквени, који су дјеловали влашћу светога Духа на трећем васионском сабору изрекли су, да нико не смије нити додавати, нити одузимати у Никеоцариградском исповједању или символу вјере. Они су казали: „Нека се не смије предругојачивати символ вјере, који су саставили триста и осамнајест отаца . . . А који се усуде градити другојачију вјеру, такови, ако су епископи, да се лише епископства, а ако принадлеже осталоме клиру, да се лише чина свештеничкога, а ако су свјетовни људи, да се предаду анатеми.“*)“ Наша православна црква чува тај символ у оном истоветном виду, у ком су јој га предали васионски сабори.

---

*) Стр. 1-е и 7-е правило III-га вселенскако сабора Кормч. књига.

Као што, мила дјецо, видите из свега тога, што сам вам казао „Вѣрую во єдинаго Бога . .“ по своме садржају неспада међу молитве, то исповиједање није састављено на ту цијел да се њим молимо Богу, него нам је дато за образац вјере. А црква зато увршћује то исповиједање међу молитве, што је у њему изражена сва суштност наше вјере, све оно, у што ако невјерујемо, неможемо ни искрено молити се, ни достајати спасенија. Кад у вријеме свете литурђије свечано произносимо то исповиједање, пред свршавањем тајне евхаристије, онда тиме изражујемо ову мисао: ево вјере, Господе, коју се не стидимо исповједати пред лицем свега свијета, — на основу вјере коју си нам Ти заповједио исповиједати, на основу тијех истина, које признајемо, усуђујемо се приступати к свршивању тајне, коју си ти заповједио својем ученицима да свршују до краја вијека. Кад на јутрењу и на вечерњу, дома и у цркви, произносимо то исповиједање, онда тиме изражујемо ту мисао, да с вјером у те истине што су у символу и устајемо на посао и лијежемо на одмор. То је исповједање израјај живота нашега срца. И кад се тај символ произноси с искреним и с топлим срцем, онда доиста вриједи и као молитва. Може дакле свако увиђати, како је важно не само знати правилно произносити то, исповиједање но и правилно свађати, тако да би оно заиста састављало живу вјеру нашега срца, да би оно подпуно изражавало све оно, што ваља вјеровати по учењу које је Христос Спаситељ донијо с неба на земљу, Хајдемо дакле да проучимо смисао тога символа, тога учења, које су ради нас сложили свети оци, а које су светим оцима предали апостоли које су пак апостоли п примили од Јисуса Хрнста.

(продужиће се)

Школске вѣсти.

УЧИТЕЉИ ВРШАЧКИ поднели су српском народном сабору (на жалост већ распуштеном или одгођеном) следеће желѣ:

1. Да у будуће на нар. саборима буду учитељи заступљени и то суразмѣрно брою свештеничких посланика.

2. Да се материјално станѣ учитељско поправи, онако као што је на сабору од г. 1865 станѣ свештеничко поправљено.

3. Да се рукованѣ учительског фонда преда учительима и стави под надзор „Матице српске“.

4. Да се главне школе српске на шест разреда подѣле, и да се у њима младеж за ступанѣ у практични живот валяно приправля.

5. Да се управа школска преда српским стручним мужевима, међу коима є на правом мѣсту препородитель наших школа Господин Др. Ђорђе Натошевић —

6. Да се учитељи разрѣше од дужности пояња у цркви из разлога што су они у школи довольно говором обременѣни те им стога поянѣ у цркви тешко пада, а често и убитачне послѣдице има по здравлѣ па и по сам живот поєдиних учителя, што се из толиких примѣра на младим учительима посвѣдочити дає.

НАИМЕНОВАНѢ. Нѣгово кр. Величанство на предлог попечителя просвѣте изволило є 21 Юния о. г. Господина Милоша Димитриєвића великог судца новосадског за школског надзорника у жупаніи Бачкой наименовати и нѣму наслов кр. савѣтника подарити. Господин Димитриєвић є по овоме главни државни школски надзорник у жупаніи Бачкой а Г. Фердинанд Месарош є школски надзорник другог реда.

Овде примѣтити имамо да ће у свакой већой жупаніи уз главног школског надзорника поставлѣн бити єдан надзорник другога реда и єдан перовођа.

МЕНЯНѢ УЧИТЕЛЬСКОГ МѢСТА. Господин Матей Чобановић учитель у Великом Гаю прешао є за учителя у Оросламош а досадашньи оросламошки учитель г, Алекс. Поповић примлѣн є за учителя В. Гајског. Ова промѣна мѣста била є у споразумлѣню са дотичним обштинама и по дозволеню дотичних школских власти.

УПРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МѢСТА. На трећем разреду српске основне школе код успенске цркве у Панчеву упразнѣно є учительско мѣсто с годишньом платом од 500 фр. а. вр. 60. фр. у име стана и 3 хвата дрва. Тражити могу ово мѣсто само они кои су педагогички испит у Сомбору са добрим успѣхом положили, а стечай є отворен до 14. Августа. Молбенице се шалю на магистрат. сл. воєне обштине Панчева.

Као што из приватна извора дознаємо учительско мѣсто у Сиригу, на коє є стечай под 7. Априла отворен, іош као данас попунѣно ниє. Плата є 450 фр. и слободан стан.

Смрћу младога учителя Алексе Арновлѣвића, кои се 22. Марта упокоио упразнѣно є мѣсто српскога учителя у селу Варяшу. Плата є 126 фр. 4 ланца ораће землѣ, ½ ланца винограда, 45 пожунаца жита, 40 пож. кукуруза, 100 фунти сланине 25 фунти соли, 20 фунти свеће, 6 хвати дрва 8 хвати сламе и слободан стан с кућевном баштом. Обштина захтѣва за учителя савршеног сомборског приправника кои є покрай осталих добрих свойства искусан краснопѣвац, кои є найманѣ три реална или четири гимназиална разреда свршио, и осим матернѣг єзика немачком єзику сасвим а мађарском бар од чести вичан. Молбенице се поднети имаю консисторіи Темишварской.

У Петриньи у Хрватской краини упразнѣно є мѣсто српског учителя с платом од 300 фр. 5 хв. дрва, с слободним станом и баштом Ако буде вешт гласбеном пояню то добия у награду іош 100 фл. — Молбенице се имаю управити на православну српску Обштину у Петриньи

У Кулиу Бачкой по оставци г. Гавре Костића учителя, кои є бележником постао, упразнѣно є єдно учительско мѣсто. Плата є 500 фр. у готову новцу.

ШКОЛСКИ ИСПИТИ. У Сомборским српским варошким школама испити другога полгодия започети су 13 Іулия. Тога дана после подне био є у присуству многобройних родителя дечиіих испит у школи Селеначкой, што є пре 10 мѣсеци отворена. Ученици ове школе веома су се добро показали у науци Християнской и библичним повѣстима, у науци гледаня мишленя и говора, у Српском писаньу и читаньу, у рачуну с броєвима, од 1 — 100; у црквеном пояню и певаню српских народних пѣсама, као такође и у гимнастики. Врстни родолюб и приятель народне школе г. Лука Јовановић набавио є лепе кньижице, коє су том приликом нийбольим ученицима у награду дате.

У уторак 15 Іулия свршени су испити у I. и у II. разреду у среду 16 Іулия у III и IV. разреду главне школе наше. — Ови испити такође су на опште задовольство присутних изасланика варошке и црквене обштине наше свршени и особито похвалити имамо успѣх у првом трећем и четвртом разреду, кои се приписати има знаню вештини и педагогичном такту врстних наших учителя из новиє школе. У дѣвоячкой школи држан є испит у присутству одабраних Српкиня дне 17 Іулия пре и после подне, и свршен є са отличним успѣхом кои се труду и заузимаю госпоѣе учителке и госп. младога учителя приписати дає. На испиту овом изложени су били и послови (шав перива и хальина, плетиво и т. д. што су их ученице израђивале.

ОБЯВА.

Код уреднишства овога листа добити се може по спуштену цѣну од 50 новчића кньига: Мисли о начину како да се у духу православне цркве и према потребама народним у ред доведу црквенопросвѣтни односаи срба у Аустрии од Н. Ђ. Вукићевића. Кньигу ову наградила є Матица српска са 25 дуката.

☞ Овай брой тек є данас 18. Іулия могао се штампати због тога што нам за друго полгодиє слабо предплата стиже.

Ако од сада небудемо у стаю на време сваки брой издавати, томе є узрок оскудица у новцу без кога нити артию добити нити штампарске трошкове подмирити можемо, а ниє право да на то из свога трошимо.

Ко нам дакле што дугує, нека се изволи што пре одужити, да би и ми нашой дужности без прекиданя одговарати могли.

Лист овай излази двапут месечно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по [illegible]. 1. ф. 50. нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вук[illegible]евић.

Тискано код Андриє Вагнера.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 14. У Сомбору 15. Августа 1869. Год. XI.

РЕЧ
у обрану вѣрозаконских школа

(говорена у главной скупштини варошке обштине у Сомбору 25. Юния 1869.)

У овой обштини іошт до данас ниє било претресано питанѣ од тако велике важности, и тако огромнога замашая, као што є ово садашнѣ питанѣ, наиме питанѣ: Хоћемо ли да нам овдашнѣ основне народне школе и на далѣ задрже досадашньи вѣрозаконски карактер, или ћемо да их претворимо у школе обште, заєдничке, комуналне. Пошто є поштовани предговорник (Госп. Зака Вуєвић) у своме обширном говору разложио користи комуналних школа и старао се доказати да су овомѣстне основне школе и досада такове биле, нека є дозволѣно и мени кою рећи, пре него што се рѣши ова ствар, од коє срећа и благостанѣ овог сл. кр. града и нѣгових разноєзичних и разновѣрних становника у пуной мѣри зависи.

Досадашнѣ школе наше, Господо моя, биле су у правом смислу школе вѣрозаконског и националног значая. Наиме ми имамо у Сомбору од памтивѣка српску народну школу за дѣцу српску православне вѣре, а имамо осим ове и школу римокатоличку, коя би се на основу правде и равноправности народне, на школу бунѣвачку, мађарску и нѣмачку подѣлити имала, што, на жалост, због нехатости браће бунѣваца у самой ствари непостои, почем се данас у овдашньой римокатоличкой главной мушкой и основной дѣвоячкой школи дѣца само на мађарском и од чести на нѣмачком єзику обучаваю, премда є у тим школама више од две трећине ученика, коих є матерньи єзик бунѣвачки. Но ово нека є овде само мимогред речено.

Истина, да є обштина слободног кр. града Сомбора све школе наше о своме трошку издржавала и над њима право патроната вршила, али то нимало сметало није, да є управа школа ових, а често и само потврђенѣ учительскога избора у овим школама, од дотичних народних и вѣрозаконских школских власти зависила. Наше србске школе имале су свою автономну управу, од како су постале па све до године 1776. Од те године до 1811. стаяле су оне под мудром управом Директора Србских народних школа у овом округу славнопознатог Авраама Мразовића; затим све до године 1848 управляху над свима срб. народним школама у угарской и у сдруженим кралѣвинама врховни управителъи србских народних школа православне источне вѣроисповѣсти. Такови су управителъи били Стефан Урош Несторовић, Никола Темешвари, и сада іошт у животу налазећи се кр. савѣтник Евгеније плем. Ђурковић. Тіи врховни надзорници носили су званичан од државне власти припознати наслов и сваки се од њих у тадашнѣм куріалном стилу називао: „Supremus Inspector scholarum Gr. n. u. R. Nationalium Nationis Illyricae.“

Двадесети чланак земаљског закона Угарског од године 1848 у § 3. изявлює очито не само да су све основне школе у отачаству нашем школе вѣрозаконске, него им као таковима обећава, да ће се све оне баш из саме државне благайнице издржавати задржавши свой вѣрозаконски карактер. Далѣ по смислу § 8. истог законског чланка школама православне источне вѣроисповѣди призната є подпуна самоуправа (автономия). То є, Господо моя, изрекао закон од године 1848. Онай закон, кои мислим, да за темель служи нашем данашнѣм грађанском станю, за кои се закон, вели, да є излив слободе єднакости и братинства, и према коме се закону, особито што се ове точке тиче, сви ми с пиєтетом относимо.

Пошто є Нѣгово Величанство срећно владаюћи крунисани краль наш Франьо Іосип Први, с позивом на мало час споменути XX. законски чланак од год. 1848. и на основу IX. чланка закона од год. 1868. уставним путем найвишу наредбу од 10. Августа 1868. уз премаподпис своєга угарског министра просвѣте и црквених дѣла издао, и у ньой србским народним школама (Szerb. nemzeti iskoláknak) подпуну автономию у границама найвишег надзора обезбѣдио (види из III. отсѣка §. 16, 17, и 79), одредивши, да се школе србске и на далѣ по смислу издатих школских фасия из фондова ньима наменѣ-

них издржаваю; то држим, да ни најманя сумня непостои о том, да досадашнѣ све српске народне па међу овима и Сомборске школе нису биле школе вѣрозаконске, све ако су баш ове последнѣ из обштег фонда овог града онако исто издржавале се, као што се од туда и све овдашнѣ римокатоличке школе издржаваю.

Доказ є томе и овдѣ на столу налазећа се министарска најновия наредба, коіом се скорашньи избори учителя III. разреда српске главне школе, учительице I. разреда српске основне женске школе и двоице предградских учителя уништаваю и ово представничко тѣло упућує се да по смислу горенаведене кр. наредбе од 10. Августа 1868. сва избора тичућа се писма Српской црквеной обштини Сомборской ради далѣг законитог дѣланя предати има, почем Српске вѣрозаконске школе имаю свою самоуправу а представничство грађанско права нема у управу над тима школама мешати се. Том наредбом — коя молим да се на Српском и бунѣвачком єзику прочита, — признає сам угарски Министар да су сомборске српске народне школе вѣрозаконског карактера.

Но све ово што доказах за Српске школе, да су оне наиме до сада биле школе вѣрозаконске, важи и за овдашнѣ римокатоличке школе. Да, Господо моя, и римокатоличке школе сомборске биле су свагда а и сада су у подпуном смислу вѣрозаконске школе, као што им и име показує. (Нетко улази у реч: Није тако.) Єст, тако є, ма да ко шта говори: єр, Господо моя комуналних, заєдничких, симултаних или ако хоћете интерконфесионалних школа у Угарской до сада није било, а у ствари самой нема их іошт ни данас. У прошлости нашег отачаства зна се не само за основне него и за среднѣ и велике школе с карактером вѣрозаконским, дакле за римске, протестанске, реформатске, и православне школе. — И та є вѣроисповѣдна разлика у школама тако строга била, да є све до скоро римокатоличкой младежи најстрожије било забранѣно полазити православне, еванђеличке и єврейске школе.

Држим да сам из прошлости довольно доказао, да су досада овдашнѣ школе биле школе вѣрозаконске, и да у Сомбору комуналних школа нит є до сада било, нити є бити могло.

Сад се обратимо к' садашньости.

(наставиће се)

Букварске приповедке

(начин, коим єдан учитель предає).

Последнѣ годишнѣ четврти у првом разреду рад утврђеня у добром механичном читаню и ради приправляня за читанѣ разумљиво читаю се букварске приповедчице. За читанѣ ових приповедчица я овай начин на основу искуства свог препоручити могу.

1. Учитель приправивши се најпре код куће приповеди деци за читанѣ одређену приповедку. Ово приповеданѣ мора бити у најпростијим реченицама прилагођено дечијем схваћаню.

2. Учитель задає питаня о той приповедци, држећи се реда коим є приповедка текла, на питаня прозвана деца одговараю у подпуним реченицама. —

3. Сад учитель лепо и разумљиво а полагано прочита ту приповедку из буквара, а ученици неотвараюћи кньиге слушаю што учитель чита.

4. Учитель каже деци да су они баш зато учили читати, како ће се после и сами без учителѣве помоћи, моћи из кньига користити, па их упути да у буквару нађу страну и брой где се та приповедка налази, и онда им прочита до прве точке. Ово учителѣво читанѣ мора бити разговетно и веома лагано, да би сви ученици у исти мах могли за ньим то исто у себи читати. Док учитель овако чита, дотле уєдно има он и мотрити, да сви ученици, без разлике читанѣ нѣгово прате читаюћи у себи то исто из своих букварова.

5. На то се ученици у читаню вештбаю. Најпре се прозове єдан од больих чатаца, кои то исто што є учитель читао на глас прочита, дочим сви остали то у себи раде. Затим се прозове єдан од средньих чатаца и неколицина од слабіих да то исто читаю.

6. Ако кои од чатаца неуме добро прочитати, томе є узрок што непознає писмена ил неуме спаяти. У оба случая има се с читанѣм застати и овако поправляти: Сва деца пазе а учитель покаже из писмарице оно писме што прозвато дете ниє умело прочитати и онда испита то и осталу децу, какав є глас тога писмена, затим писме по писме од дотичне речи износи, а деца слог по слог считаваю, док неизиђе цела реч, коя се са станива или с табле на слогове прочита. Та иста реч има се спаяти на штици оной у коіой су обашка самогла-

си а обашка сугласи, и напослетку има учитель на табли школской рукописним писменима написати, где є такође ученици на слогове прочитаю.

При овом послу найвише се пита онай кои є погрешио, али и сва остала деца пазе и на гдекоє питанѣ одговараю. После свега овог опет деца узму своє букварове и онай што є погрешио наново прочита из свога буквара целу ону реченицу, у коіой є од пре погрешиіо. Кад єдан или двоица од учиника реченицу на глас прочитаю, онда учитель пита: о коме є ту била реч? шта се каже? где се то догодило? како є било? зашто є то било? єли то добро било? како би ти радио, да си на нѣговом месту био? и т. д. По себи се разуме, да су овде само нека питаня ставлѣна, а учитель дужан ће бити у свакой прилици она питаня задавати, коя се из прочитане реченице извести могу, и коя послужити могу на то, да ученици смисао прочитане реченице добро схвате.

Овом се приликом непознате речи разясне, а где є нужно придода се поученѣ о чуваню здравља, о благонравности и о благом обичаю. Овако се поступа са читанѣм сваке реченице до края, а ако є приповедка повећа, то се она на одсеке тако подели, да се за неколико дана цела прочита.

7. Пошто є тако цела приповедка, одсек по одсек, у школи прочитана, учитель доидућег дана сам прочита целу ту приповедку полагано, а деца читаю то исто за ньим али у себи. Ради вештбатя у механичном читаню, даде учитель да се іош двапут или трипут приповедка та прочита, али тако да свако дете само по єдну точку на глас чита, дочим сва остала деца у себи читаю.

8. Прозове се єдно дете, да приповедку ту своим речма приповеди. Ако неби у станю било дете у свези приповедати учитель му помогне са згодним питаньима. Уз то препоручи учитель, да ученици приповедку ту своим родительима код куће приповедаю или читаю. —

9. Сви ученици затворе кньигу, а учитель пита од прилике овако: ко се теби допада у овой приповедци? зашто ти се он допада? какво є то лепо дело што є он учинио? бил и ти тако радио? — коя божия заповед заповеда да се тако ради?

10. Напоследку учитель научи децу згодно изречениє из св. писма, или пословицу народну, у коіой се препоручує та иста врлина, што и у приповедци.

Ово є начин кога я од више година употребљујем, и опазио сам да тим начином, особито строго држећи се на точки 6. означенога прописа, ученици добро читати науче, па с њима више у старијем разреду никакве у том погледу тегобе немам а што сам сам искусио за дужност сматрам браћи учитељима путем школскога листа саобштити, молећи да и друга браћа како у овом предмету, тако у другим школским пословима прибављена искуства путем овога листа јавности предаю, како би се тим удруживанјем и сриопштаванјем своих мисли и свога искуства сви ми учитељи єдан од другога користно поучавати могли.

Учитељ.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ.

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенија“ извадио Богдан Кузмановић, парох Српскокларијски и члан конзисторије Тамишградске.

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ПРВИ.

„Вѣрую во Єдиного Бога Отца, Вседржителя Творца небу и земли; видимымъ же всѣмъ и невидимымъ“ Тако се почиње то велико исповиједање наше вјере. Прије свега говори се о Богу као Творцу који је створио све. Учење о Њему саставља први дио или члан символа вјере, који је раздијељен, као што сам вам напоменуо, на дванајест чланова.

Прва је ријеч у символу „Вѣрую.“ А кад вјерујемо ми? Ми вјерујемо а), кад је говор о преметима којих ми не можемо ни видјети, ни опипати, но за које нам други казују да их доиста има или да их је заиста било. На примјер, ови или они међу нама, дјецо, не виде данас својијех прадједова и прабаба, но родитељи им казују, да су у њих били и прадједови и прабабе, и ови или они вјерују; ови или они међу нама не памте све своје браће и свијех својијех сестара, но родитељи им говоре, да је у њих било још браће и сестара, и ови или они вјерују. Ми вјерујемо б), кад је ријеч о предметима којих ми неможемо потпуно знати. На примјер, ми сами

не знамо, шта је било овдје на овој земљи, на којој ми сада живимо, прије нас, но казују нам други, да су овдје некад биле кнежевине, и краљевине, и царевине, да су људима, који су овдје живјели, управљали кнезови, и краљеви, и цареви, да је било времена, кад су овдје живјели људи незнабошци, то јест, који нијесу знали тога Бога, којега ми данас исповиједамо. Ми не знамо, има ли, осим нас, још људи на свијету. Но говоре нам други, да далеко за морима имају цијеле земље, у којијем живи људи такви као што смо и ми, и да у тијем земљама људи ору, и сију, и жању, као и ми. И ми свему томе вјерујемо. Ми вјерујемо и то, да у свакоме човјеку, као и у нама, има душа, другојачија од тијела, која не умире с тијелом прем да никад невидимо ни своје ни туђе душе, прем да је не можемо потпуно ни постићи каква је, него судимо и говоримо о њој по мислима и ријечима и дјелима људским. Тако се вјером постиже и невидиви и непостиживи Бог. Бога невидимо, нити осјећамо рукама, но Он Сам свједочи нам за себе; а свједочи двојако: преко својијех створења или твари и преко Своје ријечи.

Кад посмотримо земљу, која правилно свршује сваке године четири промјене времена, прољеће, љето, јесен и зиму, а за свака двадесет и четира часа дан и ноћ; кад посмотримо себе, састав својега тијела, одаренога и очима и ушима и рукама и ногама, и сва друга створења и твари на свијету, и свугдје налазимо и видимо ваљаност састава и савршенство: онда долазимо на ту мисао, да се све то није могло само собом тако уредити и усавршити. Машина, која бјежи по гвозденом путу, не чини тога сама собом, него ју је тако направио и упутио ум човјечиј. Мора бити дакле да и у том свијету, који видимо, царује и влада један највиши и најсавршенији Ум, који је и створио сав тај свијет и који васцијелијем тијем свијетом и влада и управља. Другојачије не би било у њему тога реда и савршенства као што нема реда ни у оној породици или кући гдје није старјешине. Но докле ми тако мислимо и расуђујемо, Свето Писмо говори, да Бог „није далеко ни од једнога нас, јер кроз Њега живимо, и мичемо се, и јесмо (Дјел. гл. 17. ст. 27. и 28.)“ Кад дакле тако наше мисли Свето Писмо потврђује, онда. мила дјецо, „вјерујемо“ и велимо и признајемо, да има Бог, да јест Бог, прем да је невидив и непостижив. Ријеч даље „Вѣрую“, којом се почиње символ вјере, изражава ту мисао, да Бог, кога исповиједамо, по невидивости и непо-

стиживости својој, припада међу предмете, које ми не видимо очима својима и не постизавамо мишљу својом, но који заиста имају.

Бога су представљали као суштаство невидиво и непостиживо и Јудеји, људи, које је учио и настављао сам Господ. На једном мјесту у Светом Писму говори Бог законодавцу Јеврејскога богопоштовања овако: „Не може човјек мене видјети и остати жив. (Изл. гл. 33. ст. 20.)“ А била су међу незнабожцима људима, које Бог није учио, лица, која су долазила на ту мисао, да је Бог Суштаство невидиво и непостиживо (Дјел. гл. 17. ст. 23.); но међу овима посљеднима тако су мислили о Богу само њихови научењаци, философи или мудраци; прости и необразовани народ држао је да Бог живи и обитава у тварима што се виде и што се могу опипати, и, служећи и одајући част тијем тварима, да служи и одаје част самому Богу. Један ученик спаситељев овако им слика ту вјеру: „Претворише славу вјечнога Бога у обличје смртнога човјека и птица и четвороножниех животиња и гадова . . претворише истину божију у лаж и већма поштоваше и послужише тварнего Творца (Римљ. гл. 1. ст. 23. и 25.)“ За то, кад ученици Христови дођоше у једно мјесто и стадоше проповиједати истинога Бога, и ондје учинише чудо, зачуђени незнабошци подигоше глас свој и рекоше: „Богови начинише се као људи, и сиђоше к нама (Дјел. гл.14. ст. 11.)“ „и називаху Варнаву (ученика Христова) Јупитером, а Павла (опет ученика Спаситељева) Меркуријем (Дјел. гл14. ст. 12.)“ тојест, даваху им она имена којима именоваху богове своје. Тек хришћанско учење навијестило је о Богу такво духовно учење, какво ви, дјецо, сада слушате; тек је Христос Спаситељ казао: „Бог је дух, и који му се моле, духом и истином треба да се моле (Јован. гл. 4. ст. 24.)“ С отог је и у исповиједању вјере хришћанске прва ријеч „Вѣрую,“ ријеч, која одмах напомиње о духовном представљењу Господа Бога, које се усвојава циглом вјером Знате ли сад, дјецо моја, шта значи та ријеч, којем се почиње учење хришћанско? —

Даље долазе ријечи: „во єдинаго Бога.“ Казао сам, да по разуму нашему, који потврђује ријеч Божија мора бити да има у свијету један највиши и најсавршенији ум, који свим управља, мора бити да има једно суштаство, које је све саздало и уредило; а сада велим, да је тај ум само један, то суштаство само једно, — „Један Бог.“ Тако и јесте. За

дом, или породицу, или државу, гдје видимо да иде све по реду своме, обично говоримо: мора бити да ту управља здрав ум, вриједна глава. Исто тако кад видимо гдје земља наша, заједно са својима сапутницима, с мјесецом и с другим планетама, свагда иде својијем правим путем, никад не спотичући се ни о планете, ни о комете, онда опет мислимо: мора бити да је један највиши и најсавршенији ум све то тако уредио, свачему назначио своје мјесто. А највиши и најсавршенији ум и не могу бити више умова, него само један. Тако и јест, јер кад би многи умови владали и уређивали, то онда не би било тога реда.

Бог је дакле један. Та је велика истина у свој својој јасности и савршенству донесена на земљу само ученьем хришћанскијем. У старом завјету, прије рођења Христа Господа, Бог је говорио Јудеима, да је Он један само Бог, и да уз Њега нема других богова (Изл. гл. 20. ст. 2. и 3.; и 5. Мојс. гл. 32. ст. 39.), но Он им још није говорио, као што ћемо видјети, да је Он један по своме суштаству, а тројичан у лицима, Он им се још није откривао тако као што се је открио при крштењу Христа Спаситеља у ријеци Јордану, — као Отац који је говорио с неба, и као Син, који се је крстио у ријеци, и као Дух Свети који је силазио као голуб За то се у старозавјетним књигама, писанима прије рођења Христа Господа, тек врло тавно напомиње о једном Богу по суштаству и тројичном у лицима. Незнабожачки народи пак, којих није обасјавало откривење Божије, нијесу могли јасно поимати ни то да је један само Бог. Научењаци њихови говорили су, да има један највиши ум који управља, но они су при томе држали да је и материја уз Њега вјечна. А прости и необразовани незнабожачки народ, који је представљао да Бог живи у тварима, држао је да колико је твари које он као Творца поштује, толико мора бити да има и богова. Једному истиному Богу о доласку Христа Спаситеља на земљу, служило се је само у синагогама Јудејскијем. А у храмовима незнабожачкијех народа било је мноштво свакојакијех богова, и осим тога сваки је храм посвећен био особеному богу. У Риму, столици великога тадашњега царства, био је храм у ком су били скупљени богови свијех народа у томе царству, и ту су многи незнабожачки цареви ликове своје намјештали да им се одаје почаст као боговима. Тек кад се је почело распростраљивати хришћанско учење у томе народу, узело се је служити Богу коме се данас служи:

тек од онога времена престајали су људи служити животињама и другим тварима, кад су им се апостоли, ученици Христови, јавили с тим учењем, да „имамо само једнога Бога Оца, од којега је све, и ми у Њему, и једнога Господа Исуса Христа, кроз којега је све, и ми крозањ (1. Кор. гл. 8. ст. 6.)“

Сад видите, мила дјецо, како су важне ријечи „Вѣрую во єдинога Бога,“ којима се почиње исповиједање или символ вјере хришћанске.

И за сад доста. Објашњење првога члана нашега символа довршићу вам, дјецо моја, идући пут; сад се одморите мало. Ја гледам, дјецо, да вам говорим што простије и јасније али је то тешко, јер вам не бесједим о обичним стварима, већ о невидивоме и непостиживоме Богу. Но и бесједа, моја не иде на то, да постигнемо Бога нашијем умом, него на то, да дознамо, за што нас света црква наша учи вјеровати Бога тако, а не другчије. Нека је само дјецо, вјера наша крјепка и тврда; при крјепкој и тврдој вјери и слабо је знање спасоносно; а без вјере тврде и крјепке није ни много знање од користи.

СВИЛОДЕЛСТВО
(свршетак)

Болести свилених буба. На свилене бубе наилазе различите болести. Најобичније су сува болест, надутост, жутица, спаћка, и прозрачност.

Суву болест добијаю свилене бубе ако є била врло жестока врућина кад су се легле. Такове бубе немогу напредовати, миголе се, беже с кревета и напослетку угину. Надутост добијаю бубе од влажнога лишћа, особито кад им се ово у првој старости дає, и од покваренога ваздуха. Овако болестне бубе отеку, зноє се позелене и угину. Жутица наилази на бубе због влажног ваздуха на тешкој врућини, и то у петој старости. Најбољи є лѣк против ове жутице чист ваздух; уз то ваља дудово лишће што се овако болестним бубама дає старим вином пошкропити и ситно утученим кречом посути. Нѣки свилодѣлци каде бубе оцтом и ракијом, али други веле да то нипошто чинити неваља.—Спаћку добију бубе од мокрога лишћа и покваренога ваздуха; од нѣ измршаве, невољу угину и иструну. Пре него што се ово догоди ваља их покупити и

избацити на полѣ, да се друге здраве бубе од њих неотрую. Прозрачност се појавлюе после четвртога спаваня и познае се по томе, што бубе избацую жут гад, врло мало еду и на трбуху се провиде. Узрок ове болести е неуредно храненѣ и гладованѣ, а излѣчити се може скорашньим и младим листом и чистим држанѣм.

Од прашног и увелог лишћа и покваренога ваздуха свилене бубе изгубе прохтѣв и искоче по њима црне пеге, па угину. Чим се те пеге појаве, одма треба бубе побацати. Гдѣкои пут се бубе купе и увлаче или крачаю па пред само завиянѣ угину. Томе е узрок убодац од инсекта, ладноћа, влажно време и укварена храна. За излечити овако болестне бубе мора свилодѣлац на ладном времену пећ ложити ал притом прозоре оставити отворене, и тако ваздух чистити, а уз то има бубама чист и мастан лист давати. —

Бубама шкоде мишеви, кои се имаю, мишоловкама хватати, (мачке и пси несмею се близу трпити код буба); даље шкоде им врабци, ласте и остале птичице, кое бубе радо еду ил своим младим птићима носе. Муве су такође врло шкодљиве због тога што носе яя на свиленим бубама, и тим њима досађаю, такође и од мрави имаю се бубе брижљиво чуьати.

Наштo се има пазити, кад се бубе завияю? Кад се свилене бубе завияти почну, треба на кревете свуд унаоколо метнути завоишта и накитити их дудовим лишћем. Бубе се одма почну по завоишту пужати и завияти у чауру. Четири дана мораю проћи док се све бубе позавијају. Кое се бубе први дан завию, треба их на суво мѣсто оставити; оне што се други дан завию оставляю се обашка такође на суво мѣсто, а то због тога да се знаде кое ће се бубе пре угушити, ер иначе оне дванајсти дан чауру прогризу и у виду лептира из пћ излете. Само су оно добре чауре, које нису прогрижене па с тога се имаю оне шести дан после завияня свога топлотом уморити. У свиларама има справа за тай посао. Свилодѣлци обични могу бубе у чаурама уморити, кад их после пецива хлѣба на по сата у врућу пећ у врећама или у кошаревима метну. У таком случаю бубе за два сата угину и онда се чауре повадити могу. Могу се бубе и над обичним котлом уморити, кое бива, кад се котао водом напуни и настави, а кад вода у нѣму кључати почне онда се чауре на ситу или на решету (кое несме гвоздено бити) над казаном држе и то понявом покривене за своя по сата, за које време све угину.

Ко свилене бубе држи и свойски тимари, може од 10,000 буба до 400 фунти чаура добити, а ове се продаю обично фунта по 1 фр. 50 нов. и тако може свилодѣлац о малом трошку и іош манѣм труду за два мѣсеца лѣп новац заслужити, и то баш у оно доба године кад се у сиромашких селяка најманѣ новаца и најманѣ посла налази.

Чаура има од четири врсте. За најболѣ се сматраю оне ков су чврсте и пуне; у другу врсту спадаю мекане и шупљикасте, у трећу мокре, у коима бубе саме од себе угину, а у четврту врсту брое се оне у коима су по две заедно.

За сѣме се имаю оставити најлѣпше и најчвршће чауре а оставити валя єднаки брой крупних округлих чаура, и толико исто дугулястих што су по среди удублѣне. Оне су прве женке а ове друге мужаци. Ове чауре оставе се на прилично топлом и промайном мѣсту, куда сунце недопире. Послe 12 дана бубе прогризу чауре и претворене у лептирове излете наполѣ, тада их валя после по сата на папир помећати и пустити да легу яя. Ова яя зову се и сѣме свилених буба, и најпре су жута после десет дана потавне, а потом на 6 дана доцније поцрне па онда постану пепелюгаста. Ков яя после 20 дана недобие пепелюгасту бою, оно неваля. Остала добра яя оставити валя у кесу од платна и држати до пролећа на мѣсту гдѣ ние велика топлота и гдѣ нема мишева. У пролеће треба ово платно замочити у вино с водом помѣшано и кад се добро наквасн, валя яя тупим ножем састругати па онда их за леженѣ употребити.

В.

Шкоске вѣсти.

ИСПИТИ О УЧИТЕЛЬСКОЙ СПОСОБНОСТИ. Пошто нити є вр. кр. уг. Министарство Просвѣте, нити наша црквеношколска власт, на испите приправничке повѣренике своє изаслала, држани су испити о учительской способности свршаваюћих приправника у србской учительской школи Сомборской 21, 22 и 23 Юлия, под предсѣдаванѣм преч. г. проте Бранковића као привременог управителя истога завода. При овим испитима присуствовао є као гост господин Милан Милићевић секретар министарства просвѣте у Србіи и више овдашньих отмѣних родолюба. О добром успеху изучених кандидата увѣриће се оне обштине, ков их за учитедѣ добию, међутим слободно рећи смѣмо, да су ови испити исто тако добро као и прошлих година испали, и да се по томе наша учительска шко-

ла єднако у напредном стању налази. Само би валяло да є народна наша интелигенция болѣ позна и да є у свима краєвима народа нашег по плодовима нѣним за ових последньих 10—12 година осведоченима оцењивати почну.

У другом приправничком течаю имали смо ове године 22 приправника од коих є єдан из завода изступио а остали се испиту о учительской способности подвргоше. Од ових испит є положио с найбольим успѣхом Вук Бакић родом из Перне у Хрватской, кои є пре ступаня у овай завод шести реални разред у Раковцу с отликованѣм свршио, и овом приликом проглашен є, да є способан за учителя у србской главной основной народной школи са особитом препоруком. Приправници Никола Ракић из Шандора, Тома Мирч из Бечкерека, Сима Поповић из Улме, Ђорђе Груић и Сима Бркић из Сомбора проглашени су за учителѣ у основной и у нижим резредима главне школе, а сви остали за учителе у основной Сросконародной школи.

У првом приправничком течаю било є 25 приправника, кои су 23. и 24 Юлия годишньи испит положили. Између иьих шестнайсторица положивши из свию предмети испит с добрим успѣхом прелазе без препоне у други течай, а деветорица имаю из поєдиних предмета добивене оцене 1. Октобра 1859. поправляти. Осим тога єдан ученик земунске немачке препарандиє и савршени осмошколац положио є испит из 1. приправничног течая с врло добрим успѣхом и по томе примлѣн ће бити у други овдашньи течай за редовног ученика.

Из платонеумске закладе уживаху стипендию приправници Вук Бакић и Никола Ракић по 100 ф. Іован Бугарски и Прока Кршпогачин по 80 фр. Любомир Михайловић и Евгениє Петров по 60 фр. Іован Іовановић и Марко Суботић по 50 ф. а стипендию из закладе Ральине за год. 186⅞ примио є у течаю ове године Сима Поповић. Осим тога правительство кнежевине Србиє давало є своме питомцу Григорию Петрониєвићу подпору по пет талира на месец, а приправник Ђорђе Вуић уживао є штипендию Рудолфинску од дистрикта потиског.

Отлични граѣани Сомборски подпомагаху више сиромашних приправника, на чему нека им є явно „хвала“ речено. —

У Суботу 26. Юлия после службе Божиє у Св. Ђурђевском храму држано є свечано Благодарениє. Затим є у зданию завода прочитана разредница и проглашенѣ способности. Том приликом приправници Вук Бачић и Сима Поповић, први као найспособніи у наукама, а други као найврснїи у пояню добили су на дар по єдан ћесарски дукат, што є на ту цѣл поклонио Госп. Милићевић, такође том приликом раздаване су књиге и слике покойног Корнилия Станковића што их више родолюба на ту цѣл поклонише.

Школска година започеће се у учительской школи Србской 1. Октобра по нашем календару. Когод жели примлѣн бити, треба да писмено докаже да є 16. годину живота навршио, да є подпуно тѣлесно здрав и да є 4. гимназиялни или 3, реални разред с добрим успѣхом свршио. Уз то обвезан є строги предиспит из србског єзика, славенског читаня, рачуна, землописа, црквеног малог пояня и катихисиса положити. Желити би било да се добри ученици и из висше гимназиє и реалке на ученѣ педагогичких наука отдаю; єр искуство показує да су оваки годинама

и разумом зрелiи, те по томе и за ученѣ педагогичких наука способнiи

ВОЙНИЧКА ДУЖНОСТ УЧИТЕЉА И СВРШЕНИХ ПРИПРАВНИКА. По смислу земальског угар. закона од год. 1868 и то 40 закон. чланка §. 27. сви свршени приправници кои су учительски испит положили и за учитељ или подучитељ оспособљени (ти се разумею под именом кандидата или по мађарски „tanitójelölt ek“) и сви учитељи народних школа, пошто се за војнике приме, имаю се за осам неделя (и у то време од школе слободно) војнички извештбати и онда на слободу пустити, па у мирно доба само на периодично одређена годишња воєна вештбаня дужни су долазити. Ово являмо за умиренѣ и управлянѣ оних родитеља, кои нам писаше да мѣстне власти синове њихове, кои су за учитељство способни, на трогодишню редовну војничку службу приморавају, што є закону противно.

ПИТОМАЦ ТЕКЕЛИНЕ ЗАКЛАДЕ, Госп. Стеван Стоичић, кои є по свршетку приправничких наука у Сомбору две године у семинаріи кантона циришког у киснахту педагогијске науке продужавао, положио є на свршетку Априла стечајни испит и то са отличним успѣхом како из педагогичних тако и из природословних и математичких наука. То є први Србин, кои є у Швајцарской педагогичне науке редовно слушао, и из њих испит са отликованѣм свршио. Он се у очи Спасова овамо у Сомбор своіой кући повратио, да добивеним знањима роду свом послужи. Ми га као врстна међу врстнима народу нашем препоручуємо, и желили би да му се у отмениой коіой варошкой обштини учитељско звање повѣри, док се неотвори за њега мѣсто у препарандияма нашима.

НОВЕ ШКОЛЕ. Из срб. Бечеја являю нам радостну вѣст да є тамошња варошка обштина заключила ове єсени или најдалѣ на пролеће отворити две нове школе: єдну за Србе а другу за мађаре. Непознавајући изближе мѣстне околности, држимо ипак, да би можда у мѣсто нове одељне школе у Бечеју цѣлисходније било средоточну школу распространити и од нѣ учинити главну школу, у коіой би три учителя у три отделѣне дворане дѣцу обучавала. Камо срећа, да наш Сабор ниє одгођен па да нам є управа школска у ред доведена, те би се имале и обштине и учитељи у оваким приликама на кога зарад савѣта обраћати. Али овако, Бог зна шта ће од ядних школа и учителя наших бити, кад нитко за школу вашу немари.

Іош нам являю из Срб. Бечеја да су Г. Г. адвокат Савић, лекар Ђ. Илић и порезки званичник Ђ. Іовановић лепе поклоне дѣци у новцу и у књигама о испиту раздали. Лѣпа им хвала. што се народне школе наше сећаю,

ЗА ВѢРОЗАКОНСКЕ ШКОЛЕ· Црквени окружни конвент Дебрецинског округа по зрелом разсуђеню донео є $^{3}/_{15}$ Августа о. г. заключак да се задрже вѣрозаконске школе у истом округу. Кадгод државни надзорник у ове школе дође да надгледа, има ће онда и єдан члан црквеношколске управе с њим у школе ићи.

ИСПРАВКА. У брою 13. на основу приватног гласа погрешно є явлѣно, да є учитель Великогајски своє мѣсто са Оросламошким променио и да су власти школске на то саизволиле. Ч. Конзистория Вршач-

ка явля нам, да є г. учителя Мате Чобановића оставка просто примљена и да є отворен стечај на исто место.

ПОКЛОНИ ФОНДУ ШКОЛСКОГА ЛИСТА И ФОНДУ ЗА УЧИТЕЉСКЕ СИРОТЕ. Приликом овогодишнѣ майске свечаности у Срб. Бечею од прилога родолюбивих Србаля и Србкиня ондашньих на исту свечаност, после свию трошкова остало є сувишка 21. ф. 80 нов. Збор учителски у Бечею одредио є да єдна половина овога новца припадне фонду Школскога Листа а друга половина фонду за учителске сироте. Новац овай Г. Ђорђе Глибоньски учитель послао є уредништу овом, коє га є у приманѣ узело, и то: 10 фр. 9[illegible]. н. на страну фонда Школскога Листа, а 10 фр. 90 н. на страну фонда за учителске сироте.

СТЕЧАЈ. на упразњено учителско место у другом разреду српске мушке школе. Годишња је плата 420 ф. а вр. и слободан стан. Кои желе ово звание получити, нека изволе молбенице своје подкрепљење крштеним писмом, сведочбама о свршеним наукама о моралном поведенију као и доjакошнѣм службованју за месец дана честьејшем консисторијуму Темишварском поднети. Из одборног сасједаиија српско-црквеног обштества у вел. Бечкерену 27 Јулия, држаног. Мита Савић. с. р. председник. Ђорђе Рашковић с. р. перовођа.

ОГЛАС. На ново се отвара стециште на упразнѣно учителско званіє у великом Гаю у Торонталской жупанији. Учевный єзыкъ є србскій. Плата є 200 ф. а. вр. 24. кибле жита 24. кибле кукуруза, 3 хвата дрва, сламе колико изгоре. 4. ланца ораће землѣ, и слободанъ станъ. Кои жели званиє ово получити, има молбеницу са крштенимъ писменом, са сведочбама о свршенимъ наукама о моралномъ и политичномъ владаню и доякошньой служби за 4 недељ конзисториуму вршачкомъ поднети. Изъ засѣданія консісторіялногъ у Вршцу 4. Августа 1869. држаногъ.

УПРАЗНЂЕНА УЧИТЕЉСКА МЂСТА. У Турiи у Бачкой. Плата є 150 фр. 50 н. а. вр. 20 пожунаца жита, 16. ютара землѣ и стан.

У Кули у Бачкой плата є 210 ф. а вр. 94 фр. и 50 н. у име стана. 30 пож. жита, 2 хвата житне сламе 3 хвата зобне сламе, 3 пож. пасуља, 45 фунти соли, 100 фунти говеђине, 25 ф. свећа. 4 хв. дрва (Молбенице на ова два места имаю се до 24 Августа ч. конзисторіи Бачкой поднети).

У Дубици у Хрватской краини. Плата є 210 ф. стан. и 12 хвати дрва за огрев школе и учителског стана. Молбенице є шалю до конца Августа Србской православной Обштини у Дубици.

У Будимской епархіи упразнѣна су ова учителска места: (1. у Чобанцу с платом 100 ф. 2 пештанских мерова наполице, по ютра землѣ 4. хв. дрва и станном 2.) у Ловри, плата є 76. ф. 14 мерова наполице 8 мер. єчма, 14. ютара землѣ, 1 кола сена, 25 фунти сланине, 500 нарамака огранака и стан. 3) У Збегу, плата є 105 фр. ¼ ютра ораће землѣ, 5 акова клюка, 2 хвата дрва и стан; 4). у Пантелiи плата є коє у новцу коє у нарави около 100 ф. 5.) у Муачу, плата с 200 ф. с придодатком за недельну школу од 21. ф. уз то 10 фунти лояних свећа, 6 хвати дрва, стан, и приход од сваког већег укопа 40 кр. а од манѣг 20, кр; и од венчанице по 20 кр. 6) у Сульошу, плата 28 ф. 28 мерова жита и толико кукуруза, 7 хв. дрва, 10 акова вина. 4 ланца ораће землѣ и стан; 7) у Майшу, плата є 35 фр. 25 пож. жи-

та и толико кукуруза, 6 акова вина, 6 хв. дрва 3 ланца землѣ и стан, 8. у Будмиру, плата є девет форинти, 16 мер. жита и толико кукуруза 3 хв. дрва, 2 акова вина 5 ланаца землѣ кою обштина обдѣлава и слободан стан; 9. у Шиклошу, плата є 120 фр. 3 хв. дрва и стан; и 10) у Кишвалуби плата є 40 фр. 30 мерова жита и толико кукуруза, 4 хв. дрва 5 акова вина, 6 ланаца землѣ и стан. — Молбенице на ова места имаю се 31 Августа конзисторіи Будимской поднети.

У Беркасову у Срему. Плата є 126 фр. 20 пож. жита, 20. мер. кукуза, 6 хв. дрва, 12 фунти свећа и стан. Молб. црквеном одбору у Беркасову до 12 Септ. имаю се поднети. У Инђіи, пл. 336 ф. и стан. Рок 31. августа. Молб. црквен. обштини. Баршадину с платом 315 фр. уз 6 хв. дрва и стан; у Габошу с пл. 315 фр. 6 хв. дрва и стан; у Опатовцу с платом 186 фр. и стан, и у Мохову с платом исто оноликом као и у Опатовцу. — Молбенице на архидиец. конзисторию управити и до свршетка Августа окружном шк. управителю у Шид послати.

ПОЗИВ.

Како ће се србска омладина ове године у В. Кикинди 24. Аугуста искупити, то је „одбор срп. учитељске задруге“ у Банату за добро нашао. да се и ми учитељи из баната овом приликом у исто време у Кикинди искупимо, и зато по VIII. чл. нашега устава позивамо сву браћу учитеље из баната на другу главну скупштину банатске учителске задруге. Уједно се позивају браћа учитељи и из других крајева српских, да се у што већем броју искупимо, јер ћемо већати. 1. о томе какав ће положај српско учитељство и њихова струка заузети према уједињеној омладини српској. 2. Да се једна петиција на црквено-просвјетни сабор (што ће се опет скорим искупити) у интересу школе и њеног напредка одправи.

Предпостављајући, да се браћа учитељи неће из кола омладинског извлачити, то им уједно јављамо, да се као чланови омладине ради станова најдаље до 20 Аугуста (но нашем) председнику местног омладинског одбора г. Љубомиру Савићу писмено обрате. У В.Кикинди 4. Аугуста 1869.

Одбор срп. учителске Задруге у банату.

☞ Брой 15. онда ће изићи кад се толико предплате накупи, да се њоме трошак за издаванѣ тога броя подмирити може.

Лист излази двапут мессчно.
Цена є на целу год. тси форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 15. У Сомбору 31. Августа 1869. Год. XI.

РЕЧ
у обрану вѣрозаконских школа

(наставлѣно.)

Господо моя! Ми имамо 38. чланак земаљског закона од 1868. године, по коме наше народне школе уредити морамо. Тай законски чланак изрично каже да народне школе у Угарской могу бити : 1) вѣрозаконске, 2) приватне или друштвене 3) заєдничке обштинске и 4) државне школе. Све ове четири врсте школа могу дакле одсада у отачаству нашем постояти, и свака од њих има у закону земальском правну основу свога обстанка.

Нас се овде тичу само верозаконске и заєдничке школе. Видили смо да су єдне и друге зоконом дозволѣне и припознате. Ми дакле можемо бирати верозаконске или комуналне школе, по томе како су ове или оне за нас сгодније, и коє између њих болѣ одговараю потребама овдашњих грађана, кои су различити по вѣри и по народности, и између коих ми Србльи свою вѣру и свою милу народност за найвеће светинѣ своє сматрамо, и у сваком сугрђанину нашем то двоє поштуємо, па као што своє недамо, тако нисмо ни у туђе дирати ради. Никоме ненамећемо своє, али недамо ни да нам други намеће оно што ниє наше. Ми се дакле желимо држати найточније оне пословице : „Сваком своє“ и „Што є право и Богу є драго.“

Да видимо дакле шта є школа комунална, а шта є вѣрозаконска школа.

Комунална школа є заєдничко училиште, у коє иду сва дѣца из єднога мѣста без разлике вѣре и народности и заєдно

се уче свим наукама осим науке вѣроисповѣдне и моралне, за коѥ науке комунална школа неће да се ни мало брине, него их дотичним вѣроисповѣдима оставля. У такой заѥдничкой школи редовни учитель не би смео имати ни најманѣ обзира на васпитаванѣ своих ученика и ученица у вѣри и народности; у такой школи, Господо моя, не би се учитель са ученицима своима Богу молити смѣо, шта више он неби смѣо ни само пресвето име Іисус споменути са оним пиѥтетом, са коим га изговара сваки прави хришћанин, ѥр то би зазорно и саблазньиво било по дѣцу ѥврейску, коя у школу ту иду, и коя у такой школи с пуним правом захтѣвати могу, да се пред ньима на пристоян начин неспоминѣ то свима зазорно име.*

Јошт нешто. У комуналной школи може бити по смислу закона учитель ма коѥ вѣре и народности, дакле овдѣ у Сомбору могао би бити у школи комуналмой учнтель не само римски католик или православни Србин, него и Унијат, Протестант, Назарен Ѥврей па и незнабожац; могао би у ту школу за учителя дођи човѣк, кои ѥ по начелима своима неприятель ѥдне или друге од овдѣ налазећих се народности; ѥр оваке околности при поставляню учителя за школе заѥдничке у обзир се узимати несмѣду. У комуналной школи, Господо моя, онай део жительства овдашнѣга, кои ѥ броѥм ячи, или чия ѥ народност господујућа могао би манѣм по брою, или од власти незаступаном делу жительства туђ ѥзик наметнути, ил учинити да се сва дѣца у школи той уче господујућем ѥзику, дочим би се можда по смислу § 58. као по некой тобожньой милости наместили побочни или спомоћни учитељи кои би и друге мѣстне ѥзике знали. Да би пак у комуналной школи овдашньой у најболѣм случаю овако бити могло, свѣдочи нам садашња Сомборска римско католичка главна и основна дѣвоячка школа,

---

*) У Белгіи заведене су комуналне школе. Ѥдан учитель пре две године — као што у то време у педагошким часописима писано беше — говорећи о врлинама човечаским рекне пред ученицима своима, да ѥ Іисус Христос Спаситель свѣта и узор свию врлина. Међу ученицима нађе се ѥдно ѥврейско дѣте, коѥ отишавши кући своме отцу каже, шта ѥ учитель говорио. Отац поднесе тужбу земальской комори, и ова по учимѣной истрази одпусти иначе врстног учителя из службе уписавши му у кривицу што се усудио у комуналной школи о Христу Спасителю тако говорити. Противу овог поступка поднео ѥ истой комори католички епископат белгиски просвѣд, али овай остаде без успѣха, и сирома учитель за навѣк изгуби своѥ звание.

коє вѣроисповѣдне будући, у погледу народности имале би бити заєдничке, єр у њи иду дѣца бунѣвачка нѣмачка и мађарска. Па, Господо моя, колико учителя има у овим школама коима є єзик и књижевност Српско Хрватска позната? Єл'те да нема ни єдног? — А колико се у овим школама матерњи єзик абсолутне већине малих ученика у обзир изузима показаћу вам ево из собственог искуства мог:

Пролетос єдно вече проходаюћи се безданским путем спазим єдно весело дѣтенце, гдѣ с школском књижицом у руци протрча покрай мене поздравляюћи ме мађарским єзиком. Я по изговору а и по кошульи од сади-беза познам да то дѣте неће бити мађарске народности и запитам га: Како ти є име? „Стипан Маринковић“ одговори ми дѣте. Я се упустим с њим у разговор и видећи у њега мађарски буквар, запитам га учи ли у школи и бунѣвачку књигу. На коє ми он одговори: „У школи се не сми говорити рич бунѣвачка, тамо се све учи мађарски, а бунѣвачке књиге штию само старе баке код куће.“ Ето, Господо моя како у средини нашой и у наше време, браћа бунѣвци пролазе у заєдничкой и управо по апсолутной већини своіой школи. Тако би можда прошли и ми Срби, кад би допустили да се овдѣ заєдничка школа оснує.

Напоследку іошт и ту важну околност имам споменути, да би комунална школа, коя би се овдѣ завела, подпасти морала под управу жупаниског школског надзорника и жупаниског школског савѣта, у коме ће у погледу на єзик обучаваня већина рѣшавати, а ту би, у напред знам, ми Срби и са најправедніим желяма нашима свагда пропали.

То, Господо моя, што сам сада навео, єсу битна свойства, школе комуналне.

Да видимо сада, шта є по смислу закона земальског школа вѣрозаконска.

Вѣрозаконске школе єсу оне, коє свака вѣроисповѣд за свою дѣцу има; дакле то су у главноме школе онаке какве смо их досада имали. Закон земальски по § 11. прописує у слове, под коима те школе и на на далѣ обстати могу, а да се вѣрници дотичне цркве немогу принудити на издржаванѣ комуналних школа, све ако би се баш ове, по жељи других сограђана њихових у мѣсту том завеле. По томе би код нас у Сомбору и на далѣ обстати могле српске православне школе, римокатоличке школе, и єврейске школе. Свака би вѣроисповѣдна обштина бирала своє учителѣ; свака би имала свою школ-

ску управу, свой надзор, и своє предпоставлѣне школске власти а све би стаяле под найвисшим државним надзором. Али би у србску школу ишла србска, у римско-католичку по вѣри римска, а у єврейску єврейска дѣца. Свако би дѣте у тим школама покрай грађанских врлина у духу своє вѣре, а србско дѣте би у своіой народной школи и у духу своє миле народности васпитати се, са своим народним преданяма упознати се, и свом матернѣм єзику пре свега без препоне и зазора учити се могло. Дочим нам дакле комунална школа само за обште човѣчанско и домородно васпитанѣ ямчи, дотле вѣрозаконска школа уз све ово пружа дѣци нашой найзгоднию прилику да се васпитаю іошт и у духу своє вѣре и своє народности; она нам добра стои, да ће се у ньой дѣца наша изобразити да постану врстни вредни грађани отачбине, родољубиви чланови свога народа и валяни синови своє цркве. А то то троє, Господо моя, кадро є тек човѣка у нашим околностима и у нашем времену правим човѣком учинити, то троє праву просвѣту, праву слободу, слогу и благостанѣ на земльи међу людма распрострти и стално утврдити.

Закон земальски, на кои се позивамо, не само некрати задржанѣ вѣрозаконских школа, него баш изрично допушта, да се оваке школе и од сада из обштих комуналних прихода издржаваю. То се ясно види у другой точки § 25. коя ево овако гласи: „У погледу на оне већ постоєће вѣрозаконске школе, коє су се до сада из обштинског иманя и прихода издржавале, слободно є обштини досадашню праксу и на далѣ задржати, али у оваком се случаю има припомоћ између школа различитих у мѣсту том постоєћих вѣроисповѣди по праведной суразмѣри подѣлити, и неможе се одузети ни од єдне вѣроисповѣди, док се год неодузме од других.“

Из досада реченога очевидно є, да ми смѣмо и можемо вѣрозаконске школе наше на основу закона од 1868. године задржати; но очевидно є и то, да є вѣрозаконска школа у Сомбору као насушни лебац найпреча потреба како нама Србльима, тако и Вама, Господо сугрђани, кои сте римскокатоличке вѣре. Господо, држим да би народ, кога ви представляте, кад би му се ствар ова истински пред очи изнела єдиногласно изяснио се за одржанѣ вѣрозаконске школе. А познаваюћи жарку любав сомборских Србаля према своіой светой вѣри православной и према милой народности србской, слободно и свечано изявлюєм, да є задржанѣ овдашньих србских

школа у вѣрозаконском и народном значаю најватрения и највећа желя свию нас Србаля, шта више и то напоминѣм, да ми сомборски Србљи комунску основну школу — ако би се овдѣ подигла, — нигда неби за свою сматрали, него за силом наметнуту, и да би се тим крайнѣ незадовольство и праведно огорченѣ у народу нашем проузроковало.

Јошт и то изявлюѣм, да наша Србска Народна Школа, по смислу заключка Славног Сабора Србског године 186⅞ у Ср. Карловци држаног и у слѣд тога изданог Найвисшег кралѣвског рескрипта од 10. Мая 1868. несме се и неможе никада за комуналну и интерконфесионалну школу сматрати.

Напослѣдку завршуюћи говор мой у обрану вѣрозаконских школа, особито то напоминѣм и пред очи Вам ставлям Господо моя, да є издржаванѣ свию овомѣстних србских народних вѣрозаконских школа из обштинске благайнице сл. кр. града Сомбора међусобним између исте обштине и школске законите власти постоећим писменим уговорима, тако званим школским фасияма, на сва времена обезбѣђено, и неможе се уништити без саизволења автономне власти србских народних школа и овдашньих Србаля.

Све ово у обзир узевши, глас мой даєм за то: да се у Сомбору основне вѣрозаконске школе задрже, и да се свакой вѣроисповѣдной школи суразмѣрно издржаванѣ према брою жительства и према законом одређеним просвѣтним потребама и на далѣ дає! Н. Ђ. В.

О певању.

I.

Ако је истина. да се у песмама огледа чистота и карактер душевни народа, то, имајући пред очима песме које српски народ у бившем Војводству пева, врло зло сами о себи судити морамо. Отидимо у какве просте сватове, па ћемо морати уши затворити да неслушамо гадне и скаредне речи, које човека само на дивљаштво опомињу. Прођимо оним сокаком, где је какво весеље у вароши ил у селу па ћемо тако исто проћи, и то све у певању бива. Па и сама мала српска дечица, која тек што реч две добро изговорити могу, надмећу се већ у певању тих скаредних песама.

Песма са својим вишим полетом ваља да подиже чувство у човека, јер обично је, како човек пева, онако се и осећа. Песма о боју успламти срце на бој са душмани своји, песма о слободи улева у њега дух слободе, песма о љубави, даје му љубав: роду, завичају и вери својој. Србин све што је чинио, и како се год када осећао, то је у песмама певао, и тако смо добили читаву књижевност народног певања.

Народне песме, које су се пре по народу српском певале упознале су управо Србе за целим изображеним светом, јер су заиста пуне узвишених и племенитих осећаја, оне се могу назвати узор народног певања.

Оне су огледало душе народне, из њих може се човек, уверити како је чист и непокварен дух некада у Србину дисао, из њих вири сушта безазленост, далека од сваког и најмањег лукавства. Племенитост им је главна особина; у њима се узноси и хвали оно, што је добро и лепо, у њима куди напротив оно, што је зло и ружно. Можели се шта друго од једне песме и закгевати. Ја велим, не, — и благо оном народу који увек у том духу и пева и напред корача. Али наше народне песме које се данас певају, сасвим су другчије, оне су измет најпокваренније душе, оне су ругоба садашњег века, оне су управо рећи срамота народна, — и ако би по њима чистоту и карактер душевни нашег народа пресуђивали, то би на жалост морали рећи, да је српски народ, народ скроз и скроз покварен, који нити што племенито осећати, нити што добро чинити може. А јели то баш тако? то питање дубоко засеца, и ја га за сад муком прелазим. —

Да међу Србима заиста она стара чистота душевна и безазленост више невлада, то је истина, али да је српски народ баш тако и покварен као што су му песме које сада пева покварене, то нећу да верујем Тек толико сам уверен да певање данашњим даном у Србина није лепо, да много утиче на душе младе српске дечице, улевајући у њи зле и гадне појмове, те те се с тога бојати морамо, ако још није, ал оно ће скорим, ако се томе још зарано на пут нестане, у простом народу нашем овладати она поквареност, коју он сада у песмама пева, и онда смо пропали.

II.

Пре докле је народ наш у социалном животу једну целину састављао, док се није на учени (господски) на грађански и прости ред делио, било је народно певање слабо, као што

сам напред говорио; — али сад, кад покрај свог усиљавања нашег, да ту целину одржимо, опет смо свакако раздељени по духу времена, на господу или научењаке, на грађане, — трговце и занатлије, и простоту, куда обично наше још по све неизображене земљеделце рачунамо, сада велим није ни сво певање чисто народно, јер из народног духа ни поникло није. Сада имаде у Српству још и песама вештачких, и песама, које нит су чисто вештачке, нити пак чисто народне, песме те назваћемо ми песмама грађанским, јер их Срби тог реда највише и певају. —

Што се тиче вештачког певања то је тек у клици код нас, и право вештачких песама тек врло мало набројати можемо, те песме пева данашњим даном понајвише омладина, која се у појединим местима српскима, у колу певачких дружина, у вештачком певању изображава. Ако су вештачке песме у духу народном певане, народ их као своје присвоји, па може бити да дух народни што шта с њих избрише, али да како би се онда управо и народним песмама назвати могле. Тако у духу народном певаних вештачких песама, ми Срби врло мало имамо, и ту можемо само Станковићеве композиције споменути. Он један умео је до сада дати глас песми, као да је из народног духа поникао, и његове се песме само у свим редовима народа српског певају, сви их Срби скоро знају, и сви их са одушевлењем певају. Али Станковић знао је народном певању дати изражај вештачки, јер сам он беше вештак, каквог данас у Српству нема. Колико певање на облагорођење душе и срца утиска имаде, то нећу говорити, то сви знамо, али баш за то, и што знамо треба да вештину поштујемо и да се у вештачком певању што више изображавамо. Но о том ми није намера да овом приликом говорим, па зато ћу да пређем на оно певање, које сам мало час грађанским назвао, и које се мало по мало, сад када вештина нас преузима, такође преживлује.

Када су Срби прешавши амо почели се у књижевном животу мало кретати, онда је и то певање поникло, и као што су онда наша књижевност и наш књижевни језик свачији, тек не наши били, исто тако и песме биле су већином свачије само не наше српске. — Али српски народ жељан књиге, жељан песме с каквим је год одушевљењем читао: Усамљеног Јуношу, Љубомира у Елисиуиму и друге Видаковићеве и других тадашњих списатеља славеносрбски писане књиге, са таким истим одушевљењем певао је он о „Бурјаму“ и осталом што је тамо

налазио. Као што је онда жељан књиге са највећом вољом сваку српску књигу која би изашла жељно дочекао, исто тако је са одушевљењем и сваку песму која се певати почела, сусретао и одушевљено певао. То беху понајвише песме без полета, хаос смешаних мисли понајвише без смисла, са каквом туђом или изврнутом народном мелодијом и опет су радо певане, па и сада се многе од њих радо певају. Узмите ма који од старих наших календара, па ћемо ваздан такових наћи. Ето то су те грађанске песме које су по себи сасвим ништаве, и опет су се радо певале. Између њих врло је мало наћи такових, које су од веће вредности, али њима хтео је наш грађански сталеж да у вештину корачи, хтео је да се попне више, па је пао ниже, него што је мислио да је пре тога био. —

III.

Ја сам рекао да новија народна појезија опада, да своју унутрашњу вредност сасвим губи. Ја сам рекао да се и грађанско певање мало по мало преживљује., па може бити, да ће ме когод запитати, какво певање онда данашњим даном мах отима? — Управо рећи никако, јер, дочим се досад у свакој кући од јутра до мрака хорила весела песма, дочим се до сад тресао до и гора од веселог певања, да дочим је до сад лепа песма зачин сваког српског весеља била, сад ил се никако непева, ил се пева скаредно, што је на сваки начим још горе од оног првог — Често сам слушао у каквом вишем друштву старе наше отмене Српкиње де се диве говорећи: „док смо младе биле, ми смо се дичиле са певањем, а сад замоли ма коју српску девојку, да запева, она ти одмах вели да незна, јер се стиди српског певања!“ Ово је сушта истина и ако се кадкад случило да би који од Омладине запевао једну од наших старијих изврсних народних песама; на пример: У Омера више Сарајева, или Осусе небо звездама и т. д. бивао је обично као прост и неваспитан, од отменог српког друштва исмејан, а н. пр. запевати: Роберта трувадора ил друго што је туђе, сматра се ту као изванредно, и то не верујем за то, што се баш вештина љуби, него што није наше. У грађанском реду, као што сам већ рекао, непева се такође онако као што се пре певало, а прост народ што пева, боље би било да и не пева, јер ни србске просте девојке несмеш слободно слушати кад певају, што нису песме чисте и целомудрене.

Код српског простог народа морали би за узрок томе наве-

сти не изображење, али шта ћемо за узрок да наведемо, што певање у опште опада? На последак, мора се сумњати да садашњи век ни мало појезије у себи нема; али то није истина, јер појезија је миомирни дим тамјана, како за појединог човека тако и за целе народе.

Да неби дуго о том сам мудровао, ево ћу вам навести шта од прилике један немачки књижевник и родољуб за Немце о томе говори, а то је славни њихов педагог Келнер:

„Шта је иначе него појезија, када старац замишљен у вечерњу румен гледа, када мома из своје спаваће одаје удубљена у мислима у звездице погледа! Шта је друго но висока појезија каде верна општина која, било то у велелепно украшеној лаври, или у малој црквици сеоској, побожно се пред оним, што је најсветије, клања, или кад нас у лиснатој засенци шумској дрктавина од Невидимога потре се? Зар ти не видиш појезију у животу невесте, матере, у животу детинства? Шта је друго но појезија, кад дете с цвећем, са јагањци и облаци говори, кад се у сну на анђеле осмехива? Та лепа богиња јесте свуда, само кад би ју ми видети хтели, и она би свуда у животу народном владала; када јој неби млоге непријатељске силе на пут стајале.

„А које су силе то, и како се то збива! Наш живот је врло разгранао, па за то је од дубине своје изгубио. Његово огледало је са свакојаким страстма у вечнострујећи сусретај долазило, па не може бистро сунце, месец и звездице, и небо плаветно у себи да сними. Мирна кућа и поверљиви круг породични још њих врло мало задовољавају; све то тражи ванска уживања и веселља, све се то одало политици, место поверљива приповедања заузеле су сада страстне игре и картанија; данашњим даном само се за две пароле знаде, а то су: благостање и уживање," прво за то, што то ово друго изискује, и као што парна кола на гвозденој глаткоћи брзо напред хује, тако данашњим даном, све за њима трчи, не осврћући се нигдар у висину. —

„Сујеверје се са највећом жестином и из најудаљенијих кутића гони, и ми због тога постадосмо стармали, препаметни. Сада млоги вјерују само у оно, што се рукама опипати може, релиђија и сујеверство сада су код су млогих две речи што једно значе. Ми смо постали врло изображени, и то све на рачун срца и лепих нада, али за то нам бива као и онима хемичарима, који у својим лабораторијама, знају злато растопити ал га незнају створити. Наша дневна литература, приправила је већ свему то-

ме победу, она се стара да све само са егоистичним оком гледамо, она нас гони да себе преценујемо, удаљује од нас сваки пијетет спрам оног што је велико и узвишено, и тако и из народа безазленост обичаја и простоту и појезије искорењује и убија и зато се укус за простонародном песмом, за појетичном скаском, побожном легендом наших предака, и занимљивом бајком, губи, а њих опет ништа не замењује.“

Тако пише један искусан немачки писац за Немце, а ми Срби ако и нисмо још да тог ступња у просвети дошли, до ког су н. пр. они, опет све ово на себе примити можемо, шта више ми смо још у толико несретнији што имамо певања, али од кога се стидети морамо. Зашто дакле певање и кад нас опада, није ми на горње речи ништ додати нужно, само ћу да овом приликом и то рекнем, да је већа жалост што покрај опадања народног певања и ми опадамо, и она пословица народна: како певамо, онако и цветамо! сасвим је на месту. —

(свршиће се.)

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенија“ извадио Богдан Кузмановић, парох Српскокларијски и члан консисторије Тамишградске.

II.

Дванаест чланова символа вјере

ПРВИ ЧЛАН.

Ми вјерујемо, мила дјецо, не тек просто „во јединаго Бога,“ но Бога, „Отца Вседержитеља, Творца небу и земљи видимим же всијем и невидимим.“ Бог је дакле а) „Отац.“ Бога као Суштаство највише и најсавршеније знали су људи још у стара времена. У Јеврејскијем књигама од Божанства на иногијем мјестима казује се за Бога да све може, да све зна, да је најсветији. У незнабожачкијех писаца необасјаних откривењем Божијим, Бог се такођер често представља као Суштаство које све може, које је најсилније и којега не постиже ум човјечиј. Но Бога, као Отца, стари народи, прије доласка Христа Спаситеља на земљу, нијесу знали. У Јевреја било је људи обасјаних Духом Божијем, који су само прорицали да ће некад доћи срећно и благодатно вријеме када ће се Бог јавити

људима као Отац, и живјети сред њих као њихов чувар, бранилац, старатељ. Но то су била само прорицања. Они су пак сами називали Бога таковим именима која су изражавала Божију вјерност, свемогућство, премудрост, благост (Јехова, који свагда јесте; Адонаи, Господ; Садаи, Крјепки, Свемогући; и др.) Кад је Христос Спаситељ сишао на земљу и јавио се у тијелу синовима човјечијим, и назвао их Својијем друговима, браћом Својом, онда су тек људи стали називати Бога Оцем, онда се је тек то име Отац узело употребљивати. А како то? На то одговара један од сљедника и ученика Христових, који вели, да ми вјером у Исуса Христа као Сина Божија постајемо синови Божији по посинаштву. Тако и јесте. Вјером у Исуса Христа као Сина Божијега приближујемо се к оним Божанским савршенствима и врлинама које је Христос Спаситељ донио Собом на земљу и остварио у Својему животу. Сљедећи Његовој науци, Његовоме животу, Његовијем дјелима, сљедимо, тако да кажем, Божанственим савршенствима, што су се потпуно показала у Исусу Христу, и тим начином постајемо сунасљедници Христови и насљедници Божији (Гал. гл. 3. ст. 26. и гл. 4. ст. 5. и 7.) Крв Јисуса Христа, проливена на крсту, и Његово Божаствено достојанство покривају наше недостатке и слабости на путу којим идемо за Јисусом Христом, и ми се осмјељујемо те се обраћамо к Богу и називамо Га Оцем (Гал. гл. 4 ст. 6.)

Како је важно то право, обраћати се к Богу као Оцу, које нам је право даровао Христос Спаситељ, можете, дјецо мила, видјети отуда што смо, као што један ученик Христов говори, прије него што смо добили то право, били као робови (Гал. гл. 4 ст. 1.); а сад смо тако блиски к Богу као дјеца к својему оцу. Кад смо у невољама и злијем околностима, имамо право и можемо се обраћати к Богу с оном молитвом коју нас је научио Јисус Христос, Спаситељ наш, а та је молитва „Оче наш . . .“ Важнога преимућства! Бог, највише, најсветије и најсавршеније Сушташтво — наш је Отац, а ми грјешни и недостојни људи — Његова смо дјеца! Свађате ли сад, дјецо моја, важност ријечи „Отац,“ стављене у наш символ вјере? Кад су људи, који су примали хришћанску вјеру произносили „Вјерују во јединаго Бога,“ тада су престајали бити незнабожцима, но могли су бити Јеврејима, који су такођер признавали јединаго Бога: али кад су исповиједали „Вјерују во јединаго Бога Отца . . .,“ онда су већ постајали

хришћанима, и то је с тога, што само вјера у Христа као Сина Божијега даје право именовати Бога Оцем. Ријечју „Отац“ стављеном у наше исповиједање вјере, изражује се, као што се види, суштност науке хришћанске, језгра и основа науке хришћанске. Бог хришћански је Бог Отац свијех људи, а сви су људи његова дјеца.

Тај Бог Отац, Кога нам је тако кротко и милостиво открило учење Христа Спаситеља, јест б) и „Вседержитељ.“ Кад су незнабожци расуђивали о Богу, једни од њих тако су мислили, да је Бог, као највише и најсавршеније Суштаство, саздао све добро и да њиме управља, а све зло, све наше биједе и несреће, да је произвело друго суштаство, зло, Богу у свему противно.[1]) Други су држали, да је Бог само саздао и створио све, а управу и чување да је уступио другим суштаствима.[2]) Трећи су мислили, да је један врховни Бог раздијелио своју власт међу другима подчињеним боговима, и држали су, да има засебан бог громова, засебан бог муња, особити бог бура, и особен бог кише, ватре и других предмета.[3]) Та представљања о Богу не доликују Њему, јер би по тима, представљанима био Бог слаб и немоћан, пошто по њима не управља свијетом Он Сам, већ раздаје своју власт другима, и има пред собом таких предмета на које се власт Његова не може простирати; не саглашавају се та предстаљања ни с разумом нашијем, и с отог их је и одбацило учење хришћанско.[4]) Учење хришћанско рекло је и вазда казује, да ван власти Тога Бога, Којега ми исповиједамо, нема у свијету ни једне силе, напротив да је све подчињено Њему. Сунце, мјесец и све звијезде свршују свој течај по заповијести Његовој. Земља даје у своје вријеме пиће људима, звјеради и птицама свијема по заповјести и вољи Његовој. Сви људи, све биједе и несреће што се догађају људима, јесу у власти Његовој. Он им даје добротворе, Он напушта на њих зле врагове или непријатеље, Он опредјељује вријеме живота, Он шаље казне, Он спасава од биједа и несрећа. Сви анђели и дуси стоје такођер под влашћу Његовом. Без Његовог попуштења ни сам ђаво не може ни једнога зла кобити и чинити човјеку.

---

[1]) Учење персидског дуализма.

[2]) Учење гностичко.

[3]) Учење грчко митолођије.

[4]) Сва та учења понављали су јеретици међу хришћанима; но сва су их побили црквени мужеви II. вијека. Ријеч „Вседержитељ“ по свој вјероватности управљена је противу тијех заблуда.

Како је важно такво узвишено представљање о Богу, можете и сами судити. Незнабошци, који нијесу тако јасно представљали свемогућство и сведржитељство Божије, жалосно су расуђивали о себи, о своме животу, и о својијем дјелима. Једни су од њих мислили, да све подлежи неизбјежному и слијепому року и судби, да је човјеку нацртан извјесни пут добри или зли, и он га никако не може обићи. Други су говорили, да је срећа или несрећа човјека дјело случаја. Трећи нијесу налазили по себе ништа утјешнога ни у овоме ни у будућем животу. Хришћанско учење, које говори, да све стоји под влашћу и управом једнога свемогућега и свесилнога Бога без Чије воље ни влас с главе наше не пада на земљу, учи нас 1) да се потпуно предајемо и повјеравамо вољи Божијој, 2) да знамо да сви догађаји и дјела догађају се и дјелају се са знањем једнога Бога слједовно не воде к злу. Ријеч дакле „Вседержитељ," стављена у наш символ вјере, као што се види, није без значаја особитога као што нијесу ни споменуте ријечи.

Даље слједе ријечи „Творца небу и земљи, видимим же всијем и невидимим." Смисао тијех ријечи то је, да Бог не само све држи у Својој власти и свим управља вазда, но в) да је и све саздао и створио одпочетка. Творцем и Саздатељем припознавали су Бога и незнабожци. Само су једни од њих у томе судили о Богу као о човјеку, е су говорили да је Бог све саздао и створио од вештаства или материје, која је ту била од вијека, као што човјек зида дом од материјала, који му је при рукама. Други су говорили да је Бог све саздао и створио помоћу другијех суштаство, нижих од Њега. Трећи су говорили, да је Он саздао само небо и анђела, а човека и земљу да су створила друга суштаства. Сва та мњења, као лажна и несагласна с нашијем разумом, одбацило је учење хришћанско. Хришћанско је учење рекло, а), као што се говори о том у једној далеко прије рођења Христа Господа написаној књизи од Божанства, да је Бог све саздао од ништа, да прије почетка стварања ничега није било, да је прије вијека суштаствовао или био само једини Бог Отац са Својим Сином и са Светима Духом; б) да је Бог све створио Својом сопственом моћи и силом, без помоћи чије; в) да је Он Сам саздао све, и небо и земљу, и све што се види. Бог је створио и самога ђавола; само што је Бог и њега саздао прекрасним и добрим, него се је он сам прометнуо

злим по својој сопственој вољи, што се није хтио да покорава вољи Божијој. О томе дјелу Божијем бесједи прва књига нашега Светога Писма, која се зове књига постања или „Битија.“ Ту се говори, да је Бог у почетку створио небо и земљу. И земља је била још без обличја и пуста. Но Бог ју је мало по мало украшавао. У први дан саздао је свјетлост; у други створио је свод или видиво небо; у трећи саздао је збориште водена или мора, сухо и траву и биље и дрво родно; у четврти дан створио је сунце, мјесец и звијезде; у пети саздао је рибе и птице; у шести створио је стоку и ситне животиње и звијери земаљске, и напосљетку човјека. Тако у кратко каже Свето Писмо, и тако нас учи учење хришћанско о томе, да је Бог све створио и саздао.

То хришћанско учење врло нас тјеши, драга дјецо моја. То хришћанско учење сједињава нас у имену Бога Оца са свијема људима: сви су људи наша браћа; у имену Сведржитеља сједињује нас с васцијелијем свијетом видивим и невидивим; у имену Творца с цијелием свијетом и с цијелом васионом. И ријечма „Отац, Сведержитељ, Творац неба и земље“ завршује се учење нашега исповиједања о Богу Отцу. Даље сљеди учење о Сину Божијему.

Школске вѣсти.

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ. У предѣлу сл. кр. града Сомбора находе се сада ове србске народне основне школе: Главна школа за мушку дѣцу с повторном школом за занатлиске и трговачке научнике; средоточна женска основна школа; основне школе у предграђима Селенчи и Црвенци и двѣ салашке школе єдна на Буковцу а друга на Жарковцу.

Србска главна школа за мушку дѣцу састои се из четири разреда. У њој дѣлаю четири учителя, наиме: Г. Г. Никола Груић у првом, Александар Коњовић у другом, Младен Средоєвић у трећем и Ђорђе Теодоровић у четвртом разреду. У течаю 186⅝ школске године било є у овој школи 183 ученика, од коих 74 у првом, 33 у другом, 40 у трећем и 36 у четвртом разреду. Од ученика четвртог разреда 22 добили су свѣдочбе, да могу среднѣ школе (реалке и гимназиє) походити.

У овој главној школи училе су се слѣдеће науке:

У I. разреду; основи науке хуистиянске, с ученѣм и разумеванѣм молитава, вѣрованя и заповѣди. Найглавниє библійске повѣсти и моралне приповѣдчице; наука гледаня мишленя и говора; србско писанѣ и читанѣ; славенско считаванѣ. Рачун на памет од 1—100 у сва четири

вида, а из писменог рачуна написиванѣ броєва, сабиранѣ и одузиманѣ; читанѣ црквено уз разумеванѣ тектова што се уче пояти, народне пѣсме, и србско пѣванѣ.

У другом разреду: Наука вѣре и библичне повѣсти, наука гледања мишленя и говора; србско и славенско читанѣ (прво из I. Читанке а друго из Часловца); рачун на памет и на табли са цѣлим броєвима и у сва четири вида, наиме сабиранѣ, одузиманѣ множенѣ и дѣленѣ у у броєвном простору до 1000 а написиванѣ броєва до 10,000; србско писанѣ по казиваню и разпознаванѣ именица, придѣва, замѣница и глагола; писанѣ и читанѣ с латиницом и с нѣмачким писменима; народне србске пѣсме и црквено поянѣ.

У трећем разреду; Библиске Повѣсти и Катихизис; тумаченѣ Евангелия и приповеданѣ жития светих кои се у народу нашем особито почитую; вештбанѣ у разумљивом и приблизно лѣпом читаню из II. єзикосл. Читанке са обзиром на природописне предмете из исте Читанке, кои се у природи самой, у малим збиркама лишћа и семеня, и у сликама дѣци показую, уз то долазе и найпростіи покушаи за разяшњиванѣ природословне науке о ваздуху, свѣтлости, топлоти и муньости; основи србског єзикословля, Земльопис угарске кралѣвине с цртама из повѣстнице нашега народа у Угарской, и с ученѣм народних вечих найодабраніих пѣсама. Писанѣ диктандо са србским и латинским писменима. Нѣмачко писанѣ и читанѣ с латиницом и с нѣмачки писмени. Рачун на памет и на табли с єдно и више нареченим броєвима и разбитцима, Црквено Поянѣ.

У четвртом разреду: из науке вѣре учи се простран катихизис с доказима из св. Писма, тумаченѣ недельних и празничних Евангелия, Апостола и црквених одбора; србско разумљиво и лѣпо читанѣ (из Читанке за IV. разред); єзикословлѣ по Даничићу; писмени саставци; обшти земльопис са обзиром на Аустроугарску монархию и балканско полустрово; слике знатних мужева и догађая из повѣстнице србске, отачаственe и обште; основи природописа и познаванѣ природних појава и снага (уз Читанку и осим ове по предаваню учителѣвом); рецитованѣ народних пѣсама; рачун с обичним и десетичним разбитцима, двоставнички рачун; перценти, рабате; талиянска практика и дружевно правило; нѣмачки єзик и то читанѣ с разумеванѣм, писанѣ диктандо, єзикословлѣ и преваћанѣ са нѣмачког на србски и са српског на нѣмачки; црквено поянѣ и пѣванѣ србских лѣпих пѣсама; геометрично обликословлѣ и цртанѣ. Осим тога ученици првог трећег и четвртог разреда вештбали су се у гимнастици, а ученици четвртог и трећег разреда пояли су недељом и празником на вечерню, ютреню и служби Божиіой и на службама предосвештаних дарова. Њих є црквено пояню учио г. Н. Грунѣ учитель.

Явни испити држани су првог полгодия 25. и 26. Февруара а другог полгодия 15. и 16. Юлия.

Недельна школа за занатлиске и трговачке научнике брояла є єдва 40 ученика, кои су врло неуредно, — трговачки баш никако, — у школу долазили; єр их нитко ниє на то натеривао. С тога се у овой недельной школи ученѣ ограничити морало само на повтораванѣ основних знаня из науке вѣре, писаня и рачуна.

(наставиће се.)

ОГЛАС. На ново се отвара стециште на упразнѣно учительско званіе у великом Гаю у Торонталской жупанији. Учевный єзыкъ є србскій. Плата є 200 ф. а. вр. 24. кибле жита 24. кибле кукуруза, 3 хвата дрва, сламе колико изгоре, 4 ланца ораће землѣ, и слободанъ станъ. Кои жели званіе ово получити, има молбеницу са крштенимъ писменом, са сведочбама о свршенимъ наукама о моралномъ и политичномъ владаню и доякошньой служби за 4 неделѣ конзисториуму вршачкомъ поднети. Изъ засѣданія консісторіялногъ у Вршцу 4. Авг. 1869. држаногъ.

СТЕЧАЈ. Код православне српско-црквене општине у Будиму упражњено је учитељско место. Плата је на годину 400 ф. а. вр. 2 хвата дрва и слободан стан. Учитељ поред обучавања деце, имаде такође дужност на једној страни код недељног и празничког богослужења појање обављати. Просителји имају своје молбенице са сведочбама о свршеним приправничким наукама до 25. Септембра т. г. црквеном одбору подписате општине поднети, и иште се да поред српског језика нешто мађарски и њемачки знају. Црквена православна општина у Будиму 25 Ауг. 1868.

СТЕЧАЈ. На девојачкој школи, код преображенске цркве у Панчеву упразнѣно је место женске учитељке с платом 300 ф. 31 ф. 50 н. за стан 6 ф. за писарину. и 6 фата дрва, за попуњење истог места исписује се се стечај до последњег Септембра по новом. Потражителке имаю са сведочбама доказати, да су на педагогичком заводу испит са добрим успехом положиле. Молбенице имају се до реченог рока, мађистрату доставити. Од цр. кр. мађистрата Панчева дне 28. Августа 1869.

УПРАЗНЂНА УЧИТЕЉСКА МЂСТА. У Панчеву тражи се учитељ за четврти; разред главне школе с платом 700 ф. 60 ф. у име стана и 3 хв. дрва четири учителя с платом 500 ф. 60 ф. станарине и 3 хв. дрва; три подучителя с пл. 300 ф. 36 ф. станарине и 3 хв. дрва, и єдна учителька женских послова с наградом од 120 ф. Стечай є расписан до 18. Септ. по нашем. Првенство имаю они приправници, кои су учитељски испит у Сомбору с добрим успѣхом положили. Молбенице се имаю управити на ц. кр. мађистрат слободног министарског града Панчева.

У Далю тражи се учитељ за II. разред. Плата є 315 ф. 7 ютара землѣ єдан део баште, и 20 ф. станарине. Учителя тога дужност є не само недељом него и по сваки дан с децом на богослужение ићи и дужности одправляти. Молб. на Архидиєцезалну консисторию управлѣне имаю се до 15. Септ. Госп. Вуковарском Протопрезвитеру у Шид послати. У Врднику отворен є стечай за учителя до 15. Септ. Плата є 240 ф. стан и башта. Молб. архид. консист. у Карловци. У. Старом Пазову с платом 240 ф. и стан. У Романской Кечи, за новоустановлѣну србску школу тражи се се учитель. Плата є 100 ф. 25. кибли жита, 100 фун. сланине, 25 фун. соли, 8 свећа, 6 хв. сдаме, 1 хв. єдан ланац ораће землѣ и стан. Молб. има се општинском школском савѣту у Кечи до 30. Септ. поднети.

☞ Брой 15. онда ће изићи кад се толико предплате накупи, да се њоме трошак за издаванѣ тога броя подмирити може.

Лист излази двапут мессчно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 16. У Сомбору 30. Септембра 1869. **Год. XI.**

ПРЕДЛОГ

од поправака и додатака у закон

О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

што је спремљен био за одборске седнице народног сабора у Јуну 1869.

I. О дужности учења. Родитељи ил њихови заступници дужни су свако своје дете и то под јавним надзором да уче оним наукама, што су прописане за основну школу, било да их прихватно томе уче, или да их јавно у народну основну школу шаљу, и то од почетка 7-е па до краја 12-е односно 11-те ил 10-те године.

II. О дужности издржавања основних школа. Свака општина дужна је чим има 50 за школу дорасле деце, да држи за њих школу и учитеља а на преко 100 до 200 деце, да узме још једног учитеља, ил помоћника, и тако даље; на свако сто деце више, по једног више учитеља, ил помоћника, и толико школских соба и учитељских станова.

Места са мање од 50 за школу дорасле деце ако не могу сама за себе дужна су да држе школу у заједници са најближима; па ако су преко по сата раздалеко, оно са наређеним за децу код школе од нужде ноћиштем и храном; другче свако са намештеном у својој средини за школу собом, а заједнице погођеним учитељем, да у овом случају на изменце деци долази и њих учи најмање сваки други дан док се не узможе редовна школа да отвори.

Све трошкове за издржавање основних школа дужна је општина, ако већ на то одређена фонда нема, или у колико не би тај измагао, да подмирује сама, и да изда о том писмено

уверење (фасију) а сиромашке општине, које не би могле то да подпуно издрже, добиваће према извиђеној потреби помоћ од народних фондова, а нешто и од државе (бар ⅕): (За ово петицију.)

III. О школским зградама, намештајима и учевној опреми. Свака општина дужна је да има за своје школе по (од школске управе) прописаном плану дигнуте ил поправљене зграде, са свима нужним намештајима и учевном опремом, и дужна је то у добром стању да издржава, а за попуњивање учевне опреме под којим се разуме и библиотека, има за сваку просту основну школу своју да даје најмање 20 фр. а за главну 50 фр. на годину.

IV. О издржавању учитеља. Засад и док се не узможе плаћати боље, најмања је редовна плата учитељу у вароши 1½ фр. у варошици 1¼ фр. у селу I-е класе 1 фр. а селу II-е класе 80 нов. на дан, дотичним учитељкама за ⅕ мање, а помоћницима у варошима 80 нов. у варошицама 70 нов. у селима I-е 60 нов. а селима II-е кл. 50 нов. на дан, — урачунавши у то депутате и земље где их има осим пристојна по пропису удешена стана и за тај одређена огрева или у име тих са одобрењем школске управе наређене накнаде; али ако би где плате већ сад веће од ових биле, не смеду се смањити, а где су мање имају се одма поболшати.

За поменуту редовну плату дужни су дотични да уче у школи од три разреда 60 деце, у школи од два разреда 80 деце, у школи од једног разреда 100 деце, а штогод је више деце да се дода и плате, и то за свако дете најмање 1 нов. на дан.

Учитељи су дужни да држе за сад у цркви десну певницу, ако нема та ово друге наредбе у месту, али за ово да им се дода и плате, и то у вароши најмање 60 фр. у варошици 50 фр. у селу I-е класе 40 фр. а у селу II-е кл. 30 фр. на годину, а за сваку пратњу најмање 60 нов. а за парастос 40 нов. док се не узможе ова служба другче наредити; а ако би прилози ови гдегод већ сад већи били, несмеду се смањити.

Сваких пет година, изузевши године помоћничке (VII) има се одсад и то из главног школског фонда давати сваком сталном учитељу повишица на редовну плату, и то у варошима почевши са 6% у варошица 7%, у селима са 8% па силазећи сваким роком са 1% на ниже.

За обезбеђење учитеља и њихових удовица и сирота има

се одмах начинити фонд (у који има да уђу сви на то име већ начињени фондови (Пештански Бело-Црквански и Панчевачки) и да улажу осим учитеља још и све општине осим интеркалара учитељских наймање 3% од трошка на школу, које већ сад не улажу више од тога, а додаваће и држава осим припадајућег дела од заветине барона Сине још и на пензију сваког пензионованог учитеља најмање 60 фр. за учитељку 50 фр. за удовицу 40 фр. а за сироте по 20 фр. на годину, и то учитељима и учитељкама до смрти, удовицама док се не удаду, а сиротама до пуне 18-е год. (ово у петицију) из којег ће фонда добивати сви учитељи и учитељке после 30 год. службе урачунавши у то и године помоћничке, редовну мировину, која ће донде, док не узможе фонд давати пуну редовну плату износити највећи можан део, а за службу од мање него 30 година део нормалом одређен, које ће нормале као и нормале за обезбеђење учитељских удовица и сирота школска управа у договору са учитељима имати одмах да начини, односно да поправи.

V. О издавању плате. Плата иде учитељу од оног дана кад прими службу, и то из местне школске касе; а у местима, где је досад примана из касе комунске, има одсад да је комуна предаје у дотичну школску касу (без штемпла) дотле, док тај терет комуне и према другим вероисповестима не престане, које важи и за принос комуне на школске зграде и учитељске станове, где и у колико то постоји.

Плата у готовом новцу прима се месечно напред, а од депутата где их има прима се половина уз две трећине огрева на почетку I-ог а остало на почетку II-ог течаја, и то, у доброј врсти и по доброј мери; а земље имају се одмах одузети, и на место њих одсад давати накнада у депутату ил новцу прорачуњено по средњој пијачкој цени од последњих 10 година.

У случају да се неби пореза за ову плату уредно доносила, дужна је политичка власт на поднешену писмену тужбу да утера не само заостатак од не издате порезе и накнаду штете од 6%, него и казан од исто толико % у корист дотичног школског фонда.

VI. О способству учитеља. У српској основној школи може само онај бити учитељ, ко је српску учитељску школу у Сомбору редовно свршио, и онде пред испитном комисиом положио јавно учитељски испит са добрим успехом; ал може би-

ти и онај, ко и без редовно свршене учитељске школе поменути испит добро положи; али, ко пет година после тог испита остане без учитељске службе, обвезан је по ново и то само практични учитељски испит пред истом комисијом да положи.

Може и женска бити учитељ, и то не само у свима разредима женске, него и у најмлађем разреду мушке школе, кад по одпусту школске управе положи пред испитном комисијом јавно и са добрим успехом испит за ту школу, и (док се и за ручне радове не одреди испитна комисија) поднесе, где узтреба доставерну сведочбу, да је вешта учити женску децу и прописаним ручним радовима.

У случају да неби тако способних лица било могу и друга мање способна узета бити, али само за помоћнике од нужде на ⅓ помоћничке плате; а сви они, које овај закон затече у служби без прописатог способства, остају на својим местима под условом, да поменути испит положе, а док ово не учине, да се сматрају само као од нужде помоћници са платом затеченом, и то само за две године дана, а онда се свађују на помоћнике од нужде.

VII. О избору, наименовању и намештењу учитеља. Чим се учитељско место упразни, дужан је местни одбор да одмах то окружној школској власти званично јави, ако и неби требао помоћи ради предавања у школи, а уједно да и одмах путем новина распише стечај најмање од шест недеља са точним назначењем свих прихода од тога учитељског места.

Избор, (односно кандидацију тројице у местима која примају помоћ за издржавање учитеља) свршује одбор у присуству окружног надзорника ил његовог заменика на начин као и избор свештеника (II. § 57.) т. ј. искључивши неспособне бира ил кандидује најбоље, или даје изјаву са важним основима ако ове обиђе.

Резултат избора односно кандидације износи надзорник уз прилог свих акта са својим исцрпљеним писменим мнењем дотичном конзисториском одсеку ради наименовања, па шаље засад свршено наимоновање, уз прилог свих акта главној школској управи на одобрење, и ако ова ништа против нема, или за 14 дана не јави, издаје консисторијс. одсек изабратоме декрет и уједно обзнањује то наименовање дотичној политичкој власти I-е инштанције.

Исто се овако поступа и при избору и наименовању учитељака и помоћница, само има овде да се приложи и писмено

мнење од дотичног одбора госпоћа (XIX), а при наименованју помоћника нетреба одобрења од главне управе, него јој се само просто доставља до знања.

Наименованог дужна је општина да досели ил накнаду да даде, а он мора одмах на своју дужност, доћи чим се званично позове, или мора изјаву послати са важним узроцима, зашто неможе доћи, другче губи помоћник право на тражење другог места за две године дана, а учитељ осим тога плаћа још и казан од најмање 20 фр. у дотични местни школски фонд.

Сваки је учитељ најпре привремено намештен и то новоименовати као помоћник са платом помоћника, на две године а прави учитељ на годину дана, па по том добива прави учитељ на основу писмене изјаве од општине, да је њим задовољна декрет засад од главне управе за сталног учитеља у том месту; а ново именовати има овим тога да положи практички испит о учитељској вештини, па да добије декрет за сталног учитеља другче остаје помоћник са платом помоћника.

(продужиће се.)

О школском запту.

Школски запт састои се у одржаню доброг владаня дечиег у школи, и ест од велике користи по напредованћ њиховo у наукама и по будућп живот њихов у друштву човечием. Школски запт распростире се на старанћ о уредном долазеню у школу, о обдржаваню реда и тишине у школи и у привикаваню дѣце на пажљивост и прилѣжност.

Од уредног долазеня у школу поглавито зависи сав напредак у ученю, ер гдѣ дѣца неуредно у школу долазе и често од школе изостаю, тамо не може ни најбољи учитель у радњи своіой успеха показати.

Најзгодниє средство, коим учитель може учинити, да му ученици радо и весело у школу долазе, ест благо поступанћ према дѣци и заузиманћ за њихов напредак. Даказана є истина, да дѣца најрадиє долазе на оно мѣсто, гдѣ се с њима лѣпо поступа и гдѣ сваки дан што добро чую и науче, а напротив само одавде беже, гдѣ се на њи виче и гдѣ се єднако караю и туку. Родителѣ своих ученика треба учитель да почитує, да их у свакой прилици љубавно предусрета, да их

пита, за дѣчиє владанѣ код куће, да се с родительима о школи, о дѣчиєм здравлю и ньиховом моралном и умном напредованом разговара и да им доказує, како ученици веома млого губе, ако у школу точно не долазе. Гдѣ родитељи не би учителя послушати хтѣли, тамоби требало да учитель свештеника ньиховог замоли, како би их он приликом исповести и у другим згодним приликама на дужност, да дѣцу у школу шалю, опоминяо. Само у случаю гдѣ ова блага средства не помажу, нужно є да се обштинска и политична власт за уредно долазенѣ дѣчиє у школу заузме, а то ће іой сада по смислу закона у строгу дужност спадати.

Ред школски састои се у томе, да у школи све на своє време, све на своме мѣсту и све точно, подпуно и у колико є могуће савршено бива. Уредност є од велике важности у животу, с тога се особито препоручує свакоме учителю, да своє ученике ньойзи обвикне, єр є школа баш найзгодниє мѣсто за тай посао. Тога ради строго има учитель пазити, да ученик на одређеном мѣсту сѣди, да на време у школу долази, да без нужде из школе не излази и да се ниєдан неусуди преко скамия скакати; далѣ има он наредити да свако дѣте своє халыне и ствари на одређеном мѣсту држи и да никакве излишне ствари у школу не доноси. Учитель не смѣ допустити, да ученици школско време по своіой ћуди проводе и настоявати мора, да они сваки посао, кои им се зада, точно чисто и на време ураде. Найболѣ ће учитель ученике на ред навикнути, ако им сам он за образац уредности служити може; ако он прописани ред школски точно обдржава и строго захтѣва да се и ученици од своє стране тога реда држе и све своє дужности точно врше.

Мир или тишина у школи састои се у том, да ученици сваки своим послом забавляюћи се не праве лупу и вику, нити шапћу, него да само онай одговара кои є прозван. Гдѣ ученици без реда у глас одговараю и гдѣ се за време школских часова или изван ньих разговараю и гдѣ се врева чує, ту напредка бити неможе. У школама са више одѣленя и са врло млого ученика ниє могуће одржати онаку подпуну тишину, као у оним школама, гдѣ є брой ученика мален и гдѣ сви у єдно одѣленѣ спадаю.

За одржати тишину у школи препоручує се учителю ово:

1. Нек не починѣ ни єдан посао пре док се сва дѣца не умире и не утишаю, а то на єдну реч ньегову мора бити.

2. Нек не оставля никоє одѣленѣ дѣце и никоє дѣте, ни на єдан часак без посла и заниманя.

3. Нека учитель умереним гласом говори и нека се чува од викања, удараня руком по столу или ногом по патосу, єр искуство паказує, да є само онай учитель кадар ученике у миру одржати, кои се сам од сваке вике и лупе пред ньима чува.

4. Навикнути валя дѣцу да обичне школске послове, као што су: отваранѣ и затваранѣ кньига, изношенѣ прописа, излазенѣ из школе, спреманѣ своіих ствари пред излазком из школе и т. д. по такту и на дани знак од єданпут свршую.

5. Строго забранити валя свако дошаптаванѣ и упаданѣ у реч ономе, кои говори, и сваки разговор о другима стварма за време школе. Ако би се у школи ма на коіой страни међу дѣцом немир появио, учитель ће одма на ту страну оштро погледати, за нѣко време поћутати и несташнога озбильно по имену прозвати, пак ће тим начином у врло млогим случаєвима немир престати и предаванѣ ће се без сваке препоне одма продужити моћи.

6. При свем том, што є тишина у школи нужна, не смѣ учитель испред очию нигда изгубити, да є по дѣчиє здравлѣ врло добро и пробитачно, ако су она у школи свагда окретна, животна, весела и добро расположена; с тога неће валян учитель захтѣвати, да му ученици као уковани сѣде, нити ће их приморавати, да по два три часа єдно за другим уче, него ће их, чим види да су се духом уморили, позвати да на час умни посао оставе, да устану, да се окрену, да лака гимнастична вештбаня чине или да кою веселу пѣсмицу одпеваю.

Напоследку строго ће имати учитель пазити, да на одређено време он сам у школу долази и да дѣцу дуже од одређеног времена у школи не задржава. Но овдѣ примѣтити имамо да се нипошто у школи трпити не може, да ученици на свршетку предаваня немир и лупу праве, као да би с тим учителя приморали да их кући пусти.

Пажльивост се дечия познає по живом погледу ока, по живом изгледу лица и по запетом држаню цѣлог тѣла. Пажльивост є душа сваког ученя. Ко не пази, тай ништ не може научити. Валяло би да родитељи іошт малу свою дѣцу на пажльивост навикаваю, али кад се то редко гдѣ чини, то у прву дужност народне школе спада настоявати, да се ученици од разсеяности чуваю и уче пазити. Зарад тога има учитель сва-

ку науку дѣци наочигледно показивати и омилити; у почетку ваља дати, да дѣца само пазе на оне предмете, што се видити могу; малой дѣци само по єдан предмет валя показати, да на њга пазе, а не износити им више предмета, не смѣ се дуго остати, код єдног и истог предмета. него наизменце валя свака по сата или сваке четврти сата предмете мењати. Испред очию дечиіих валя удалити све оно, што разсеяност проузрокує и пажню њихову на страну одводи. Напоследку непажљиве ученике треба свагда на оку имати и питаня своя тако удешавати, да сваки ученик очекивати мора да ће прозван бити, да на питанѣ то одговори С тога се препоручує да учитель свой школи питаня задає, па онда тек да прозове дѣте єдно коє ће одговорити на задато већ питанѣ.

Прилѣжност є таково свойство ученика, по коме се овай постояно труди, да задатак свой што болѣ и што пре изради. Прилѣжност є противна небрежлвивости и леньости. Како зарад напредованя у наукама, тако и рад будућег живота дечиєг нужно є да се прилѣжност у школи од сваког ученика изискує, да се прилѣжни ученици ако ће и слабиєг дара бити и ако им посао баш и ниє добро за руком испао, ипак похвалюю; да се међу ученицима племенито надтицанѣ побуђує, кои ће од њих што найболѣ научити или найлѣпше написати. Леньост никако се несмѣ код ученика трпити, и гдѣ савѣти, опомене, пооштраваня и побуђиваня не помажу, тамо се мора употребити укор, осрамоћенѣ па и сама строжия казан за одвикнути дѣцу од леньости, коя є по будућност њихову веома убитачна.

О певању.

(настављено.)

IV.

Струјећој навали духа времена нико на пут стати неможе. Она све пред собом руши, она све пред собом обара. И ја велим нека је, нека руши оно, што је престарило, што труне и са трулежном покварености квари ваздух од којег живимо, нека пере блато сујеверја и заблуда, али ако носи са собом и здраве гране, које родом уродити могу, ако носи са собом и нежне цветиће, што нас са миомиром задахњују, —

ех онда јој морамо мало и одпора тражити, јер ћемо на тај начин остати сасвим наги, — и напоследак ћемо се сами себе стидети морати.

Дух времена иде мало по мало а нашем народном певању о глави, он му је већ у велико сломио крила, и већ се дигао да га сасвим угуши.

Да је певање само једна непотребна навада, један суј етан и празан обичај, требало би његово опадање са ћутањем пређи. Али ми смо сви уверени, да је певање један врло знатан важан, и нуждан чиниоц нашег живота, у њему управо огледа се значај душе човекове.

Зној облија лице човечије, мука га обузима докле оно што му је за живот нужно заради, и кад би непрестано само затим тежио, и с тим се занимао шта ће јести и шта пити, кад неби кадгод мало од свега тог и одануо, мало се одморио, у слатко уживанѣ задовољавајућих машта се задао, почему би онда човек од других животиња бољи био. Уморен од посла човек кад седне, па се у слатке мисли зада, заборавља на све, чувства му се узбуде, срце му задркће, и онда је човек на добро најсклонитији. У том положају, шта слађе човеку падне него песма, која му из срца сама излети, у том положају човек пева, онда је срећан, као да га само небо грли.

Кад жалост, тај суморни облак, човека потресе, кад већ клоне и изгуби се у њој, шта друго му срце рањено извида, но опет песма тиха о ублажавајућој нади, — тој божанственој роси, која га у том несретном стању подиже и вида. — И онда када срце благодарна чувства обузму, кад човек потрешен милошћу божанственом клоне на колена да му захвали на дарови с који га он обилато обасипа, како другчије но у песми благодарна чувства своја пред њим да излије. Потрешена душа, и захвалношћу зането срце старог псалмопевца ускличе: „Пою Богу моему дондеже єсмь.“ И заиста само сретан пева, јер он назавиди срећи другог, он је сам са собом задовољан.

Сретан пева . . . па на тај начин рећи ће ми когод, оног зар, који не пева, срећа не грли? или за што певање опада, зар несрећа светом влада? ћутке прелазим то питање, само толико велим, да где страсти мах отму, ту праве среће нема, ту се роје у памети жеља иза жеље, све за себе све за страсти своје. Ту онда ни осећања за оно што је лепо и узвишено више бити неможе, и у том случају и певање је понижено,

јер страстима гове, њима служи, и отуда се поквари и оно. Е тако је данас певање у Србина.

Хоћемоли дакле допустити да пропадне, хоћемоли мирно гледати да га дух времена сасвим угуши? Ја мислим никако не, дужност нам је да станемо на пут томе.

Али како?

Оснивајмо друштва певања, где ће се вештина певања подизати, где ће се народне и друге припознате вештачке песме одабирати, и тек одабране и по садржају и по мелодији својој изврсне песме певати.

Ми истина имамо певачких дружина, али оне се врло слабо са певањем старих наших народних песама занимају, оне истина шире вештачко певање али то бива само између њих, но главнија дужност њихова била би по моме мишљењу та, да упознају народ са својим старим, заиста изврсним песма, и да се вештачки певајући народу омиле, те на тај начин искорени блутаво и скаредно певање код нашег простог народа.

Други задатак тим дружинама био би, да прибирају наше боље грађанске песме, које су по садржају и по мелодији изврсне, и са њима тако исто чине. Где текст није чист, ваља се постарати, да до бољег дођемо. Једном речи те дружине ваљало би да се лате кукољ из чистог жита да истребе.

Покрај тог да се вежбају у правој вештини певања, јер правом раду у млогоме је врло шкодљив дилетантизам.

На тај начин могло би се само наше народно певање спасти, но не само спасти но и подићи.

У том погледу могла би, када би хтела наша омладина највише делати, јер она и онако већ по свуда оснива певачке дружине, а сама по себи већ је то начело узела, да спасава оно што се спасти може, да подиже оно што се подићи може!

V.

Са овим што сам досада рекао, немогу да завршим редке ове, а да, особито у листу овом, не бацим поглед и на школу, јер и она беше узрок што је певање досад код нас опадало.

Прости механизам, који је пре свуда, и непонегда још и сада у нашим српским школама владао, мучио је врло памет дечице српке, управо рећи, он ју је заглупљивао, убијао у њима сваку клицу живости и пријателности, те тако загушивао је у млогоме и осећање спрам лепоте.

Ако је живот човечији пун појезије, то у коли ко је већма појетичан живот у детета, које и са цветом хоће да разго-

вара, с тога би сасвим излишно било више о том писати. А да деца певање радо имају, и то нам је свима познато, та дете чим се роди, с песмом се успављује, и благо оном детету које са песмом и до узраста свог дође. Али јесули све песме за децу, и имамоли ми песама, које би без зазора деци певати дати могли? Метнимо руку нас рце, и рецимо немамо, јер што човек без зазора певати може, то се неможе дати да и дете без зазора пева. Докле човек напредује у свачем, докле се он све више и више пење, дотле дете остаје увек на оном степену, на коме је још у првобитна времена било. Дете остаје дете. Млоги српски родољуби, пењу се на високо, а заборављају, да им најпре своју малену Српчад са духовном пићом збринути ваља, јер ако шчим, то са дечијом литературом врло зло стојимо. Наша мала деца српска, која су жељна да и што ново и за себе полезно читају, не могу се са тим задовољити. У ово новије доба тек добисмо неколико књижица за њих списаних, и то су по највише преводи. Ако су у своме расположењу и шта запевати рада, не могу се опет ни са тим забавити, јер за њих тако рећи песама, које се певају и немамо; тако певају често оне покварене и неваљале песме што их по по улицама од пијаних људи слушају, и на тај начин ружне појмове у души својој стварају.

Томе дакле школа треба да на пут стане. Али како? У школским књигама ваљало би да се нађе по која песма за певање удешена. Но у дасадашњим књигама тог није било. Једна песмица у буквару: „Благо нама тицама“ могла би онако као што се пева да и даље остане, а у другим читанкама што год песама има да се певају, — премда их је врло мало, могу се само за нужду певати, јер су понајвише таквог садржаја, који мало вреди.

Ми учитељи ваља дакле да тражимо у новијој нашој литератури песмице које би за децу удесне биле и да им глас нађемо; само штог лас оних песама, које деца певају, ваља да буде прост, без млогих варијација, или да песме, које се већ у народу певају, преиначимо тако, како би их и деца певати могла.

Ја сам покушао ево да две познате песме, које се у народу певају, но које по свом садржају никако целе за певање деци препоручити неможемо, преиначим. Песме су то одличног песника српског Др. Јована Суботића, и ја са тим никако ни сам био у намери да што на њима поправљам, та мисао је

далеко од мене била, ја сам имао пред очима ону изреку: дете је дете, а за децу свашта није, кад сам их преиначио.

Ево их дакле:

Српкиња.

1.

Ја сам млада Српкиња
Милком ме зову,
Имам другу Српкињу
Зорку кумову.
Имам брата Војина,
Српског сина Србина,
Леподичног Србина
Правог Србина.

2.

Отац ми је дарово
Српски понос мој,
А мати ми поклони
Љубав за род свој,
Српкиња ћу остати
Догод будем дисати
Права, дична Српкиња
Славна Српкиња.

3.

Ко Српкиња молићу
Срећу роду мом,
А за Српством дисаћу
Жељом некреном.

Моје сестре премиле,
Увек се поносиле,
Као праве српкиње,
Славне Српкиње!

Друга је песма ова:

Србин.

1.

Ја сам Србин; српски син,
Веран роду свом,
Што је српско то љубим,
Душом искреном.
И тог ћу се држати
Догод будем дисати,
Нека чује душманин!
Ја сам српски син!

2.

Од оца ми остала
Лепа дара три,
Име Србин мач и крв
Што 'м у срцу ври.
Од матере свети дар,
Српски језик и олтар,
Има сваки српски син,
Прави српски син.

3.

Од дедова спомен леп
Осто ми је још.
Силан Душан и Лазар
Марко и Милош.

Да се на њих угледим,
Па да живот не штедим,
За спас српског рода свог,
Рода миленог.

Те две саопштавам сада, надам се да ћу и више временом саопштити.

Оволико имао сам да рекнем о певању код нас Срба, како би се могло опет подићи.

У Сомбору 8. Августа 1869.

П. Деспотовић.

Дописи.

У СОМБОРУ. Наша варош, удаљена од Дунава два и по сата, врло є велику тегобу имала што се тиче саобраштая са осталим свѣтом особито у зимње доба. Томе є злу доскочено. Желѣзничка пруга од Сегедина до Сомбора, на коіой се од зимус врло живо радило, готова є пре шест неделя и 30. Септембра по нашем предана є явном употребленю. Ову по Сомборце радосту вѣст саобштавамо читательима Школскога Листа, од коих су млоги нѣколике године своє младости у овом мѣсту на науци провели, па ће ямачно и њима мило бити кад чују за овај напредак наше вароши. Колодвор се налази са сѣверне стране вароши између Байског и Немешмилитићког пута, а одатле продужує се пруга преко канала к Ердуту, гдѣ ће прелазити у Славонию и продужити се преко Осѣка к Рѣци.

У НОВОМ СЛАНКАМЕНУ 15. Септ. 1869. Овдашњи грађанин Господар Прока Натошевић, оставио је овдашњој Српској школи 300 фр. а. вр. исто тако и покојни Ракић трговац оставио је 50 фр. а. вр.

Учитељски збор ове сатније држан је 11. Септ. у ком је предлагано ово : 1. Да се при уписивању школске деце точан попис води. (прима се.) 2. Да се школски трећи тас у цркви носи, који би се имао за сиромашне приправљнике употребити. (прима се.) 3. Да се вечерње школе заведу. (прима се.) 4. За мировину учитељску да се неколико јутара од општинског пашњака одцепи, јер у Сланкамену 100 јутара оцепљеног већ имаде на зидање српске школе, овај дакле на ту цјел по времену да се употреби. (прими се.) 5. Да се од сваког погреба кад старија деца иду 50 нов. у школску месну закладу придода. (прима се.) 6. Да се призивање Св. Духа Св. Савска свечаност и благодарење на крају шк. године држи (усвојава се срдачно.) 7 Да се високи црквн. шк. сабор идући умоли, да Г. Натошевићу управу главну сврху наши народни школа повери. (прима се.) 8. Да се бољи обзир па недељне школе узме, него до сада. (прима се.) 9. Да се одреди који ће учитељи на идућем збору који предмет усмено и писмено предавати. (прима се.) 10. У време зборова, да се учитељима безплатан подвоз даде. (прима се.)

У Митровици главни збор учитељски закључио је да се у појединим сатнијама месечни зборови држе.

М. Б.

Школске вѣсти.

ПРЕДЛОГ О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА. У овом брою почесмо явности предавати предлог о основним школама, кога є гд. Др. Натошевић у Јунию ове године спремио био да поднесе школском одбору летошњег народног сабора. Предлог се овай за то явности предає, да га проуче браћа учитељи и учитељски зборови а и други родолюби наши, па да о њему мнѣније своє путем овога или других листова што пре явности предаду, и да сви валяни срби могу строго пратити саборску дебату о школама, кад ова на дневни ред дође, и осведочити се кои су посланици пријатељи школе и народне просвете, а кои нису. Наше є тврдо уверење: ко є за народ тай є и за учителѣ, а ко є против учителя тай є и против среће и напредка народнога.

ШКОЛСКИ САВЂТ. По смислу закона од 1868. године установљени школски савѣт за жупанию Бачку држао є прву свою конститутивну скупштину у великой жупаниской дворани у Сомбору 24 Септембра. Скупштину є отворио школски надзорник и кр. савѣтник Госп. Милош Димитриєвић с подужом вешто и краснорѣчиво изведеном бесѣдом, у коіой изложивши врлине наставног закона изявио є међу осталим, да закон тай неиде — као што неки мисле — на упропашћенѣ постоєћих вѣроисповѣдних школа, него баш на то, да ове свуда валяно устройство добию, како бизвишеном задатку свом у сваком погледу достојно одговарати и народну просвѣту у отачачбини нашой распростирати могле, што он особито доказиваше са другом точком § 25. горнѣга закона, у коме се вѣроисповѣдним школама и издржаванѣ из комуналног имања по праведной суразмѣри обезбеђује.

Исто тако краснорѣчиво доказиваше Гд. кр. савѣтник да є неоснована брига оних, кои мисле да закон наставни од 1868. године смѣра на помађариванѣ других народности, єр — вели — баш то є први закон у Угарской, кои изрично изявлює, да се свако дѣте на свом материнем єзику — у колико се єзик тай у мѣсту употреблює — учити и изображанего само висших народних школа.

Пошто се далѣ Гд. предсѣдник изясни да се по смислу закона дѣланѣ овог савѣта распростире само на комуналне школе, какви сада у Бачкой у колико є нѣму познато іошт нема, и пошто представи скупштини школског поднадзорника Г. Фердинанда Месароша, прочитаю се имена свию чланова школског савѣта, и раздаду се свима присутним члановима штампана упутства, на коє ови по смислу § 3. истога упутства заклетву положе да ће оне дужности коє им законски 38. Чланак од године 1868 и овай савѣт повѣрио буде вѣрно, точно и савѣстно вршити.

Ово є найглавниє са прве скупштине, одсад ће свака три мѣсеца, у исто време кад и редовне жупаниске скупштине, школски овай савѣт сѣднице своє држати.

Између чланова овог школског савѣта од стране жупаниє изабрано є 20 римских католика, 4 православна Србина (прота Бранковић, пенз. поджупан Атанацковић Др. Петар Стойковић и адвокат Светозар Вуић); 3 протестанта, 2 реформата и 1. єврей, Варош Суботица изабрала є од своє стране четири члана; Сомбор два, великог судца Мих. Коцкара, и у редника овога Листа; Новисад такође двоицу, секретара Матице Србске г. Ант. Хаџића и адвоката Имру Баллу. Свака од овдѣ постоєћих вѣроисповѣди изабрала є такође по єдног члапа, између коих наша Бачка консистория приправничког катихету и паместника Тд. Димитрия Поповића.

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ (наставлѣно.) Средоточна основна школа за женску дѣцу састои се из два разрела, а сваки разред из два отделеня, коя одговараю разредима главне школе. У првом разреду є учительица госпоѣа София Јорговића, а у другом є учитель г. Петар Десотовић. Ученица у овой школи било є 100, од коих у првом разреду 72, а у другоме 28.

Учили су се ови предмети:

У првом оделеню: Основи Науке Хритиянске с прописаним молитвам; наука гледаня мишленя и говора; писанѣ и читанѣ србско; познаванѣ и считаванѣ славенских писмена. Рачун на памет и на табли од 1—20.

У другом отделеню: наука вѣре с рязумеванѣм свию молитава што се на изуст уче и тропара што се у овом разреду пою; библичне повѣсти особито новога завѣта; механично и разумльиво читанѣ из прве єзикословне читанке: писанѣ диктандо; вештбанѣ у механичном славенском читаню из Часловца; познаванѣ и писанѣ латинице и считаванѣ с латинским писменима. Рачун на памет и на табли у сва четири вида и у броєвном простору до 100, а написиванѣ броєва и већих од стотине. Осим тога оба отделеня заєдно учише науку гледаня мишленя и говора, црквено поянѣ, народне пѣсме и пѣванѣ србско.

У трећем оделеню предавани су ови предмети: Библичне Повѣсти Старог и Новог Завѣта, и средњи катихизис. Разумльиво читанѣ из II. Читанке и Часловца; србско писанѣ по казиваню; нѣмачко читанѣ и писанѣ; рачун с цѣлим броєвима на памет и на табли у сва четири вида. Четврто оделенѣ учило є науку вѣре заєдно са трећим и осим тога тумаченѣ Евангелия и приповеданѣ жития светих; из читанке за четврти разред вештбаху се ученице овог оделеня у разумльивом и лѣпом читаню, и учише се стварним знањима из обштег земльописа, и природословля, а осим тога училе су земльопис кралѣвине Угарске и сдружених земаля; црте из србске повѣстнице са животописима знатних жена; читанѣ славенско из псалтира с разумеванѣм; немачко читанѣ; србско и немачко писанѣ по казиваню; рачун с цѣлим броєвима и с разбитцима и двоставнички рачун. Заєдно оба отделеня ова учила су црквено поянѣ, народне пѣсме и србско пѣванѣ. — Полгодишньи испити у овой школи држани су 28. Фебруара и 17. Јуния.

У женским ручним пословима обучава дѣвойчице госпоѣа учителька. Различити послови, као плетенѣ мреженѣ и сашивене кошулѣ и халыине, изложени су били о испиту, и у ньима є по свѣдочби присутних госпоѣа добар успѣх учинѣн. (свршиће се.)

ГИМНАЗИЯ у СОМБОРУ. Представништво сл. кр. града Сомбора заключило є свою нижу реалку у комуналну малу гимназию претворити. Овай заключак є в. у. министарство просвѣте већ одобрило. Међутим реалка є затворена а предаваня у првом гимназиском разреду започеће се, како чуємо, найдалѣ до мѣсец дана. — Обштини є оставлѣно на волю да изрече кои ће бити єзик предаваня у овой гимназіи, коя ће у свему тако удешена бити, да из нѣ ученици како у велику гимназию, тако и у висшу реалку прелазити могу.

ИЗБОР УЧИТЕЛЯ. По гласу добивеног брзсява избор учителя србских у Панчеву држан є у Суботу 19. Септембра. Изабрани су за учителѣ Г.Г. Тома Мирч, Владислав Коньовић и Сима Поповић, а за учителя четвртог разреда главне школе изабран є Г. Стеван Стоишић. На овом валяном избору врстним Панчевцима с радошћу честитамо и надамо се, да ће нови учителыи повѣренѣ честите обштине у пуной мѣри оправдати.

ПОКЛОНИ НА ФОНД ШК. ЛИСТА. Преч. Госп. Урош Милутиновић прота Митровачки, кои сваке године Фонд Школскога Листа прилозима своима подпомаже, изволио є и ове године на исти фонд два форинта а. вр. поклонити.

ДОБРОБОЛЬНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА ОД ЧНТАТЕЛЯ КНЬИГЕ СРПСКА ЦРКВА. У брою 9. забилѣжена сума

износи 49 фл. 49 кр. Ових дана послао нам є г. Др. Миланковић из Земуна прилоге, коє су приложили: Г. Г. Петар Јовановић маіор, Мата Ивић адвоват, Живко Василѣвић, Ђорђе Илкић и Др. Маланковић, сваки є приложио по єдну форинту, то чини пет форинти а-вр. Како є пак уредништво за неплаћено писмо с новцима морало 20 новчића поштарине платити, то се у приманѣ ставля 4 фр. 80. кр. Придодавши ову суму горньой, износи цѣло досадашнѣ приманѣ 54 фр. 29 кр.

УПРАЗНѢНА УЧИТЕЛЬСКА МѢСТА. У Срб. Крстуру упразнѣна су 2 учительска мѣста. Плата є поєдинце 500 фр. слободан стан и 1½ л. землѣ Просительи имаю до 10. Окт. по новом молбе своє црквеном одбору у Срб. Крстуру (пошта: Szöregh, Gyala,) поднети.

БИБЛИЧНЕ ПОВѢСТИ НОВОГА ЗАВѢТА у библичним рѣчма од Н. Ђ. Вукићевића. Од ове кньиге, коя се у многим школама употреблює, изишло є ових дана трећe изданѣ у Сомбору штампано код А. Вагнера. Издаватель є цѣло изданѣ ово предао сомборском кньижару С. Шену. Ко год дакле ових библичних повѣсти имати жели нека се обрати на истога кньижара под атресом: Samuel Schön Buchhändler in Zombor. Цена є 30 нов., а кньижар дає онима кои више комада узму 20% рабата. Кньиге ће се само per Nachname или за готов новац давати.

МАЛАЯ КАТАВАСІА Димитријем Поповићем, приправничким катихетом устројена и за потребу дечице школске удешена, може се добити у Сомбору код издаваоца по 35 нов. а. вр. Дојакошњу у тој струци оскудицу нашу ова је књига, 1868. год. у Сомбору штампана, која 8 пуних табака осмине износи, у свему попунила. Осим литургије васкрсне и свију празника Христових у ньой су све катавасиє празничне и богоричне, као и све духовне песме са свим исправљене и за појање удешене онако као што се то и у великој катавасији 1867. год. у Сомбору штампаној налази); а то обоје по свима дојакошњим ове струке књигама оскудева. На 10 ових предплаћених књига даје се једна бадава, а на 50 књига уступа се 20%.

ОБЯВА ШКОЛСКА. Од управе српске учительске школе Сомборске овим се обявлює, да ће по смислу в. кр. решкрипта од 19. Авг. 1868. одсада педагогиски течай три године траяти. Школска 18⁶⁹/₇₀. година починѣ се 1. Окт. о. г. по нашем. Сваки, кои у ту школу ступити жели, мора се найдалѣ до 4. Окт. код Управе приявити и поднети. 1.) Крштено писмо за доказ да є 16. год. живота навршио; 2.) сведочбу найманѣ од IV. гимназиског или III. реалног разреда; 3.) сведочбу лекарску о стању здравля, особито о здравлю грудних органа и правилном саставу тѣлесном, и 4.) сведочбу обштинске власти о добром моралном и политичном владаню. Осим тога има сваки положити прописани испит за приманѣ.

У Сомбору, 24. септ. 1860. Управа српске учительске школе.

☞ Да се издаванѣ Листа продужити и неиздани броєви што пре накнадити могу, молимо све дужнике да нам се што скориє одуже.

Лист излази двапут мессчно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 17. У Сомбору 15. Октобра 1869. Год. XI.

ПРЕДЛОГ

од поправака и додатака у закон О ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

што је спремљен био за одборске седнице народног сабора у Јуну 1689.

(продужено.)

VIII. О дужности и правима учитеља. Сваки учитељ ил помоћник обвезан је точно да врши све прописане дужности у школи и ван школе, према деци и родитељима, општини и властима, о чему ће школска управа дати особно упутство.

Сваки учитељ који за две узасопце године не покаже довољно успеха у школи подврће се по ново учитељском испиту па према томе оставиће се и даље за учитеља или сврћи за помоћника, или ће му се дати на краће ил дуже време помоћник на одбитак сопствене плате, а сам оправити на курс у учитељску школу, или ће се коначно искључити од учитељства.

Против учитеља, који би хрђавим владањем ил преступима показао се не вредан тог звања поступаће се по дисциплинарном ил дотичном земаљско судском закону, зато, од родитеља ил општинара, ако би ко имао шта против учитеља да нико не напада на њи, већ да своју тужбу преда окружној школској власти, која ће на основу учињене строге истраге привременог учитеља сама, а сталнога са главном управом судити; друче ће сваки казњен бити да плати најмање 10 фр. у местни школски фонд.

Учитељ, који хоће своју стацију да остави, мора то најмање три месеца напред општини јавити, и до краја течаја службу издржати.

Сви учитељи уживају сва грађанска и политичка права и броје се где то постоји у отличне (хонорациоре) те могу

бити представници општине црквене, грађанске, жупанијске, земаљске, чланови пороте, часници у школској струци до највишњх; уз то су ослобођени од свих општинских терета па и од војничке дужности, где та у општинске терете спада, и вршећи све прописане дужности сасвим су не одвисни од појединих чланова општине и њихових жеља и изкања, најпосле могу се бавити и другим радњама, ако нису на штету ни понижење учитељском звању, али морају на ово имати башка допуштење од више школске власти.

Болесном учитељу даје се помоћник, и то само на годину дана, и на одбитак поле од редовне за помоћника одређене плате, а другу полу даје општина, за то не може он сам бирати себи помоћника, него може способно лице предложити, а ова ће на то ceteris paribus веће призрење имати; ако ли би болест потрајала дуже; онда се ставља у нормалну пензију са правом кад оздрави да се може опет у службу тражити.

По смрти учитеља, (док се пензиони фонд за удовице не установи) добива удовица ова као и свештеничка (II § 26) половину од годишње плате и задржава за то време половину од стана.

IX. О науци у основној школи. У српској основној школи уче се све науке:

основи од науке хришћанске са свима овамо спадајућим струкама; рачун напамет и писмени са основима од земљомерства; писање кирилице новог правописа са читањем кирилице грађанске и црквене, а само онде још и писање и читање латинице, где то родитељи изрично иште.

Уз читање уче се основе од науке матерњег језика и од следујућих реалних знања: од земљописа и повеснице српске оташтвене и опште; од грађанских права и дужности и основни закони земаљски; од науке о човековом створу, чувању здравља и владању у болести; од природописа и природословља и од домаћега и пољског газдинства, све на основу науке гледања а са непрестаним обзиром на потребе свакидашња живота, уз нека и практична упутства.

Осим тога вештбају се деца у краснопису и цртању, појању и певању, гимнастици малој простој и војничкој.

(Према томе имају се књиге за основне школе прерадити и одређује се 20 фр. за школски и 30 фр. за учитељски формат од печатаног табака, а школска управа има да нареди шта све и како треба да се напише.

X. О разредима и плану учења. У простој основној школи дужан је учитељ да учи сва три разреда деце са течајем сваког разреда по две године, изузевши најбоље ђаке, који могу већ друге године прећи из најмлађег разреда у средњи. У школи расширеној на двојицу учитеља има један од њих да учи најмлађи разред са течајем од једне године, а други да учи оба старија разреда са течајем сваког по две године. У школи расширеној на тројицу учитеља имају се држати четир разреда, један од учитеља да учи оба млађа разреда са течајем свако по једну и по годину а остала двоица сваки по један разред са течајем по једну годину дана.

Учевне планове и распоред часова за све врсте ових школа има за сад главна школска управа да пропише, али саслушавши не само консисторијске надзорнике и учитељске скупштине, него и управу препарандије.

XI. О предавању и дисциплинарним средствима. Све науке заједно са науком хришћанском дужан је да предаје учитељ сам под најближим надзором местних односно среских грађанских и црквених надзорника и да се у томе држи строго метода како је за поједине науке прописан, те да никако не казује деци, што не могу да схвате, ни да му уче на изуст што не разумеју; уз то да се ни којим другим дисциплинарним средствима не послужује; но која разуман отац употребљује; а свако бијење деце строго се закрањује.

XII О школским књигама и правопису. Књиге за српске основне школе има да се печатују одсад новим правописом, али у буквар и у читанке да уђе неки одсек печатан и средњим, док и тај литерарно постоји.

Писање школских књига одпушта се сваком, ал у школи употребиће се од верозаконских само оне, које св. синод пропише ил на предлог главне управе одобри; а од осталих књига оне, које пропише главна управа, али саслушавни надзорнике са учитељским скупштинама и управу препарандије.

Све српске школске књиге печатаће се одсад код управе народне печатње митрополитске и епископско гимнасијске, која ће одређивати и цену школским књигама, и ако би која од приватног издања за школску одређена била узимаће 20% од сваког издања за сиромашку децу, а местни надзор пазиће, да се књиге не продају скупљом ценом него што је на њима означена, другче се казне преступи са 10. фр. за местни школски фонд. (ако је нужно, да се понови петиција.)

XIII. О школској опреми за децу. Сва школска опрема за децу (књиге таблице артија мастило пера) набавља се из местног школског фонда и даје се деци, колико по пропису треба безплатно, осим књига и таблица, које се дају само на послугу под прописаним условима, које ће школска управа означити.

XIV. О школској години данима и часима. На основној школи траје година школска 46 недеља, и почиње свуда о преображењу, које се на 14 дана пре објави но уобичајеном начину.

Наука предаје се 30 сати преко недеље, и то изузевши одморне дане сваки дан пре и по подне по три сата, урачунавши у то и часове од певања, краснописа и цртања, гимнастике просте и војничке, као и одморе између часова.

Часови су зимњег течаја од 8 до 11, и од 1½ до 4½ а летњег од 7 ил 6 до 10 ил 9, и од 3 ил 4 до 6 ил 7.

XV. О похођењу школе. Родитељи ил њихови заступници дужни су за школу уписану децу уредно у школу слати, другче се казне, најпре опоменом, а после новцем, и то први ред 20 новч. а после сваки следујући ред са 10 новч. више, или толико рада у корист местног школског фонда; изузевши случајеве од болести детета ил болести и смрти родитеља, али се мора одмах јавити учитељу, другче невреди извина; а само добрим ђацима у 12-ој односио 11-ој години може се дати лети у време пољских радова по неки дан више одпуста, а најбољима из најстарије године цео летњи течај, да само ½ до ⅓ сата ушколу долазе.

XVI О испитима и одморима. Да се види какве су успехе начинили учитељи с децом држе се засад испити недељни, месечни, полгодишњи и годишњи, о чему ће школска управа издати особно упутство.

За одмор има се узети осим недељних и празничких дана четвртак или дан недељног вашара, али кад год падне преко недеље празник, да се школа у дан одмора надокнади.

Одмори о великим празницима су: о божићу 4, о ускрсу 5, а о духовима 3 дана.

Велики је одмор на свима основним школама од Петрова до Преображења; а мање распусте, где су нужни одређује местни одбор по местној потреби, највише по 4 дана; али и о распустима дужна су деца у недељне и празничне дане да се пре цркве скупе у школи, ако није школа даље од ½ сата, па у цркву да иду, другче се казне отсутства ова као и она од редовне школе.

XVII. О уписивању и исписивању. Пре навршене 6-те године не прима се ни једно дете у основну школу, осим ако му само 2 ил 3 месеца не достају; а чим које наврши прописане године имају га родитељи ил њихови заступници, ако га не уче прихватно, и ако је дете здраво, без изговора у народну основну школу уписати, положивши 10 нов. за местни школски фонд; а за болесно дете имају поднети званичну лекарску сведочбу, па се на основу те ослободи од школе за означено време.

Пре навршене 12-те односно 11-те ил 10-те године неможе ни једно дете од ове школе ослобођено бити, осим ако пређе у другу школу, или ако му само неки месец треба до пуна времена, у ком случају даје засад окружни надзорник отпуст, ако је дете другче све добро изучило; за то имају сва из основне школе излазећа деца засад пред одбором и поменутим надзорником из свих за ову школу прописатих предмета строг испит са довољним успехом да положе, о чему им се има и сведочба издати, кад положе најмање 40 нов. у местни школски фонд; а ако које не би ни у средњу руку знало све оно што се иште, мора још годину дана школу походити, осим ако је тако тупо, да ни надања није, да ће моћи оно научити.

XVIII. О главним основним школама. Главна основна школа има редовно 4 разреда деце подељено у 4 собе на 4 учитеља; али ће се и свака она основна школа са 3 учитеља прогласити за главну, чим се успесима своје деце узможе упоредити редовној главној основној школи.

Учитеље на главној основној школи наименује засад главна управа на предлог и препоруку не само местног и консистор. одбора, него и постојећега учитељског тела на истој школи; али за учитеља може само онај предложен бити, ко има сведочбу, да је способан за учитеља на главној школи.

За управитеља главне школе поставља се засад један од учитеља исте школе на 4 године дана, било на изменце или по њиховом сопственом избору, и за тај помножен рад има се дати награде најмање 50 фр. а сва друга управитељства где их има, изузевши основне школе код препарандије, укидају се, и плата управитеља у колико је већа од поменуте дели се на учитеља.

У главној основној школи уче се све оне науке, што су под IX наведене, само се у четвртом разреду расшире и то са већим

обзиром на газдинство домаће и пољско, ил на занате ил трговину, како је које деце у школи више, и додаје се више практичне радње; најпосле учи се још један језик и то немачки ил мађарски ил талијански, али за децу не другче обвезно, но само по изричној жељи родитеља, и са обвезом учитеља на један, а за друге, ако их уме предавати, да му се плаћа за сваки најмање 50 нов. месечно од детета, па и то да предаје у ванредним часима, да не би то учење испало на штету других по живот претежнијих наука.

XIX. О девојачким школама. Где год је можно имају се учити женска деца одељено од мушке, зато у свакој општини, где је два ил више учитеља за основну школу има одмах један, ил мања половина од њих да уче само женску децу, и то где год можно да су учитељи женске.

У девојачким школама уче се све оне науке, што су под IX наведене, али са поглавитим обзиром на женско определење и на потребе женског живота, за то се имају и књиге за ову децу другче написати, и додати наука о држању куће и ручни женски радови, чега ради има се и на помешаним основним школама, чим је до 20 женске деце наместити учитељка за ручне радове.

Да девојачке школе што боље напредују има се уза сваку да састави одбор од госпођа, које ће ову школу и њезин рад нагледати и за напредак старати се при избору учитељака и другче своје мнење давати и нужне предлоге општини чинити.

XX. О недељним школама. Сва мушка и женска младеж, ако после 10-е односно 11-е ил 12-е године не пређе у другу школу, нити се прихватно даље учи, дужна је да долази на науке у тако звату недељну школу, и то све до навршене 16-е године, сваке недеље и празника најмање по два сата; а ко не уздолази казни се као и за не уредно полазење основне школе.

Сви старешине домаће, који у својој кући имају своју ил туђу децу у овим годинама и за ову школу, дужни су их за школу пријавити, положивши за свако по 20 нвч. у местни школски фонд, другче плаћају казан од 5 до 20 фр. у исти фонд.

У овим школама повторавају се и расширују она знања, што су у основној школи свршена и додају се она, што су за живот тој деци даље нужна, а то су осим неких општих

знања sub 1, за женску младеж знања домаћичка sub 2, за мушку младеж у селима знања ратарска sub 3, а у варошима још и трговачка sub 4, и занатлијска sub 5, по чему се имају написати читанке и друге потребне књиге, рад коих ће школска управа начинити распис, а свака општина има за сваку ову школу своју да даје годишње најмање 25 фр. за набавку књига и других учевних опрема.

Учитељи су дужни и ову школу да држе, али да им се и за то плаћа, и то за сад најмање по 1 фр. од детета за ратарске и домаћичке науке, а по 1½ до 2 фр. за занатлијске и трговачке, и то из местног школског фонда.

Где има више учитеља разређују се и недељошколци на више соба, и свуда се одељује младеж женска од мушке, а где нема више учитеља онде долази на науку једна младеж пре, а друга по подне, где засад увек приседава по један члан од местног одбора односно од занатлијских ил трговачких старешина, или једна од госпођа рад бољег реда и мира.

Да се ове школе заведу осим недељних и празничних дана још и преко недеље рано јутром на доцне вечером, одређује се засад осим наведене плате још и награда од 40 фр. из местног и по 10 фр. из окружног и главног школског фонда за сваког оног учитеља, ко ову вечерњу ил јутрењу школу заведе и бар пет месеци са успехом одржи.

Да се ове различне врсте од недељне школе развију у пра-

---

1) лекција из Етике, из науке о правима дужностима грађанина и из закона криминалног, просто књиговодство, пословна и правна писмена, основи од народне економије;

2) лекције од домаћичког природописа и природословља особито из хемије уз науку о држању куће, гајењу деце, неги болесника са домаћим лекарством, о држању живади, врта, неги свилене бубе и друге женске радње, са непрестаним обзиром на чистоћу, ред, штедњу, уз вештбање у домаћичким рачунима, књиговодству, цртању;

3) лекције из ратарског природописа и природословља са науком о држању стоке, обрађивању земље, о ратилима, држању воћњака, винограда, ливада, шуме, како је где шта претежније, лекције од ратарске технологије и грађевина, уз вештбање у ратарском рачуну са књиговодством и практичним земљомерством.

4) лекције из науке о трговини, робама из трговачког законика, земљописа историје, уз вештбање у трговачком рачуну, двоструком књиговодству, стилистици, кореспонденцији;

5) лекције из занатлијске физике, хемије, технологије, из занатлијског закона, историје, уз вештбање у занатлијским рачунима стилистици књиговодству, ал особито цртању и калуповању.

ве мале техничке школице: домаћичку, ратарску, трговачку и занатлијску, даваће се оним општинама, које их не узмогу другче подићи и одржати зајам и помоћ из народних фондова, а помоћи ће их и држава у томе, да поставе веште учитеље ил учитељке и то комунске за Србе источне и западне са платом најмање 2 фр. на дан, осим удесна стана и свако пет година повишицом најмање 5%.

У местима, где се мимо више учитеља простих основних школа не узмогу и ови нови учитељи плаћати, имаће се по једно место од основних да редукује и овим новим да попуни, и деца у 11-ој и 12-ој години само по дана да слушају науку код учитеља нових, а младеж од 13-те односно 12-те и 11-те године да сва овим новим учитељима на науку долази, најмање триред преко недеље, и то младеж ратарска зими пре и по подне, а лети само рано с јутра, а младеж занатлијска и трговачка само на вече, како их не би школа ова пречила у вршењу послова на дому у радионицама и дућанима.

Да се добије вештих учитеља и учитељака одређују се засад из народног фонда пет, а из матичиног две штипендије по 500 фор. за изучавање, и то 3 за домаћичке, 3 за ратарске и 1 за занатлијске и трговачке науке под условом, да сваки после свршених наука дужан буде, за поменуту плату бар пет година школу држати, другче потрошену штипендију натраг вратити.

Да се знања ова што пре по народу ширити почну наређују се две плате по 1000 фр. за учитеље, који ће под 2 и 3 озго наведене лекције путујући по народу држати, и осим тога одређује се још 1000 фр. сваке године на издавање популарни књига те струке, које ће одређена комисија прегледати и оцењивати.

На крају 16-те године има сваки недељошколац да положи испит пред окружнимм надзорником и целим местним одбором, па ко добро положи добива отпуст и сведочбу, кад плати 1 фр. у местни школски фонд; те може, ко је на занату само на основу те ослобођен бити, другче плаћа дотични ослобођач казне 20 до 50 фр. у местни школски фонд; а ко не положи испита добро, мора исту школу даље походити.

XXI. О похођењу туђих школа. Сва српска деца, која се уче у туђим особито основним јавним ил прихватним школама имају се осим оних наука још и свом матерњем језику даље учити, и у православним обредима држати; о чему имају

дотични консисторијски одсеци настојавати, испите и извештаје тражити и подносити и старати се да дотични учитељи саразмерно награђени буду, од деце саме, од завода и од дотичнога окружног школског фонда.

XXII. О прих'ватном учењу. Може сваки своје дете и прихватно учити дати, или га сам учити, или прихватну школу ил васпиталиште за туђу децу отворити, и то не само да их учи основним него и вишим наукама, ако на то има допуштење; али мора сваки, ко своје дете основним наукама прихватно учи на крају сваке године јавном га испиту подврћи, положивши најмање 1 фр. у местни школски фонд; па ако се ни после две године не покаже од тог учења довољно успеха, мора се дете у јавну народну основну школу предати; а сваки ко ће да отвори прихватну школу па и српску децу да учи, дужан је по добивеном одпусту од политичке власти да поднесе и сведочбу о способству за учење српске деце засад главној управи и по добивеном одпусту да приложи једаред за свагда по 1 дукат у главни окружнии а 3 дуката у местни школски фонд.

У свима прихватним школама, где се уче деца до 12-те године у редовним часима од основне школе, имају се предавати све науке, што су прописате за основну школу и има се на крају школске године одржати јавни испит пред депутацијом местног школског одбора и срезким надзорником и поднети извештај; па оне прихватне школе и заводи, који врло добре успехе покажу биће препоручени, да добију јавност; а оне, које занемаре науку на деци, или се докажу још и друге особито моралне мане, дужан је местни одбор да одмах затвори, односно српску децу из њих да извуче и подигне.

У касарнама где год се друга момчад основним наукама узуче, а буде и српске момчади имаће дотична окружна школска власт да се постара, да се и наша младеж на свом матерњем језику оним наукама учи, те да се за то потребне књижице набаве и учитељи нареде.

XXIII. О заводима за сирочад и за децу сакату. Школске власти имаће се поглавито и о том старати, да се бар један завод отвори за слепу и један за нему децу, и у сваком округу по један за сирочад, а међутим да се ова деца у одређенима од сабора намастирима склоне и онде за њих школице нареде, те и одмах по стечају два човека пошљу, да се један изучи за учитеља слепе, а други за учитеља неме деце.

XXIV. О школским фондовима, У свакој општини има се завести местни, у сваком округу окружни, а у центруму главни школски фонд sub 1, 2, 3, с којима ће дотични одбори да рукују под вишом контролом, водећи рачуне одељено од црквених и предавајући их по пропису, а све улоге за ове фондове које не узмогу одбори имаће дотичне политичне власти да својим начином утерају и фондовским касама предају.

XXV. О старању надзору и управи. Поглавито старање за школу и одговорност за њу има на себи местни црквену одбор. (II, 40). Он води бригу за напредак деце у религиозно моралном научном и здравственом погледу, стара се за школске зграде, намештаје, учевну опрему, за уредно похођење и држање школе, тачно вршење свију школских налога,

---

1) у местни школски фонд има да улазе:

а, сви приходи од школских добара и капитала, и сви редовни и ванредни прирези на школу;

б, све школске новчане казни, уписне и исписне таксе од деце из основних и недељних школа, поклони од школских слава;

в, у тај фонд има да плати сваки дошљак у општину најмање 1 фр., свака удајом доведена 1 фр., сваки ко се жени 1 фр., свако крштење 10 нов. свака посмртина и насљедство најмање 1 фр., и све таксе од допуштених весеља, као и за пратње &

г, да се овај фонд што пре намножи, има се свуда од општинских пашњака ил других земаља где их има, као и приликом каматовања за сваку постојећу и сваку сперативну српску школу најмање по једна сесија добре земље одсећи, а у помешаним општинама искати, да саразмерни део добију и српске школе.

Од ових улога имају местни школски фондови неке делове да дају у окружни и у главни фонд дотле, док не узмогу ови одржати се сами, а то је од оних под б, и в, наведених ½ односно по ¼, а од оних под г наведених 6% односно по 3%.

2) у окружни школски фонд има да улази осим наведеног још од сваке православне душе тих епархија по 1 нов. на годину; од чистих намастирских прихода тих епархија по 15% изузевши оне намастире у којима се који од наведених под XXIII завода находи; цео интеркалар као и новчане казни од консисторијских чиновника; половина од интеркалара епископских; све таксе од диспензација за удадбе и женитбе.

3) у главни школски фонд има да улази осим наведеног још: од сваке православне душе свију епархија по 1 нов. на годину; од свију намастирских чистих прихода 35% осим горе изузетих намастира; цео интеркалар и новчане казни од централних чиновника; половина од интеркалара митрополитског; 25% од епископских; цео чист приход од књигопечатње; сав вишак од учитељских плата помоћницима не издатих; обећани 10% датак на учитељске плате од општина, и цео фонд, како данас стоји у Пешти кад се сврши деоба са Романе.

уредно издржавање учитеља, савесно руковање школским имањем и све остало по упутству од главне школске управе.

Те различне струке свог старања поверава одбор на посебна упутства појединим на то из своје средине одабратим вештим лицима: основне школе местном надзорнику односно управитељу, недељне особитима за те струке одабратим старешинама ратарским, занатлијским, трговачким, девојачке школе одбору госпоје, све заједно ил на особ местном старатељу и лекару, које све осим последњега бира на шест година тако, да сваке три године половину чланова с нова бира, где може опет исте узети, а ко се ускрати службу ову примити, да плати откупа најмање 10 до 50 фр. у местни школски фонд.

Осим предпоменутих лица има у местно старатељство школа ући још управитељи од средњих школа (гимнасије, реалке, препарандије) где их више има на изменце, или ког сами међу собом нареде.

Сви ови дужни су повремено школе надгледати, своје приметбе и предлоге на поб љшање истих општини чинити и о њима извештаје по пропису добивеном од главне управе давати.

Осим местног надзора подлеже сеоске школе засад још и среском надзору, где је један од учитеља тог среза надзорник, и то онај, ког учитељи тог среза под председништвом окружног надзорника на три године изберу или предложе; а варошки учитељи, који нису на главној школи, ако их више има, бирају међу собом једнога за овај надзор.

Дужности ових надзорника прописаће школска управа особним упутством, а поглавита је та, да води надзор у педагошко дидактичком погледу, и то засад над школама мушким и женским, док се и за женске школе не заведу женске инспекције; где има да сваког течаја прође све школе свог среза и одржи строге испите, и то у присутству свију учитеља тог среза и једнога члана конзисторијског одсека, па по пропису главне управе да даде извештај о томе, за који труд има да добије по 1 фр. од сваке школе из местног и најмање 40 фр. годишње награде из окружног школског фонда осим gratis подвоза од општина, а варошки најмање 40 фр. награде из местног школског фонда.

Епархијски ил окружни надзор над школама води конзисторија односно други одсек, у ком су осим мирског школског

инспектора и осталих (под IV §. 2.) наведених чланова још и сви управитељи средњих школа, и сви срески надзорници

Епархијски ил окружни надзорници којих засад треба четир и то 1 за Банат, 1 за Бачку и горњу Угарску, 1 за Срем и Славонију, а 1 за Хрватску и Далмацију морају бити теоретично и практично за школу и у школи изображени људи, узети из срески надзорника или од управитеља и професора средњих ил виших школа, које по расписаном стечају бира главна школска управа, испитавши дотичне консисторије за мнење и поднесавши правитељству на потврђење.

Плата окружних надзорника је 1200 фр. со 250 стан, уз 10 годишње вишке по 100 фр. и пуна пензија после 30 година службе, осим паушала за путне трошкове.

Главну управу кад свима српским школама има српски Патријар са митрополитско црквеним школским саветом, односно другим одсеком истог (IV. §) у којем су уз наведене чланове још и сви окружни надзорници, и из сваког округа по један од среских, ког они сами међу собом изберу осим главног надзорника, којега бира исти савет без расписивања стечаја од горепоменутих у школској служби славно познатих људи и презентује га правитељству ради наименовања.

Плата главног инспектора је 2000 фр. уз 400 фр. стана и 400 фр. путних трошкова, и после 30 година службе пуна пензија.

Највиши надзор над свима српским школама има правитељство само и извршиваће га кроз православне Србе, за то ће имати код владе угарске и хрватске по једног саветника Србина.

Закључење. Овај закон важи за све српске народне основне школе у провинцијалу угарском славонском и хрватском, у војеној крајини и Далмацији, и њим се изузимљу поменуте школе од свију других школских закона; а свака промена од овог, као и сваки предлог за нов закон има се у будуће најпре претрести у учитељским скупштинама.

БРАЋИ СРПСКИМ УЧИТЕЉИМА.

Овогодишњи одбор банатске учитељске задруге, изнео је предлог на IV. скупштини уједињене омладине српске у В. Кикинди пред учнтељски отсек: „да се од стране истога отсека пошље једна претставка у интересу школе и њеног на-

претка на црквено-просветни сабор, који би се имао скорим састати у Карловцима.“

Учитељски отсек у 4. својој седници од 27. Августа донео је одлуку, да исту претставку поднесе сабору одређени годишњи одбор учитељског отсека.

Годишњи пак одбор, пошто се конституисао, предузео је себи, да посао тај обави што потпуније, с тога ево: јавно позива сву браћу српске учитеље, да би или више њих или и појединце послали своје предлоге — у смислу устројства наших школа — годишњем одбору, како би овај — схвативши све мане и недостатке — отправио такову претставку, која би обухватала интересе свеколиких српских народних школа и њених учитеља.

Своје предлоге нека изволе браћа учитељи управити на председника одбора — најдаље до Дмитрова дана о. г.

В. Пушибрк с. р. председник одбора. Д. Јосић, перовођа одбора.

У Новом-Саду 9. Октобра 1869.

Допис.

Цетиње 26. Септ. 1869. Поштовани уредниче! Знам да Вас занима, кад чујете о Црнојгори. Та Црнагора је за Србе гора сијонска, на њој је светилиште светих; у њој гори неугашени огањ блистајућа светлост — слобода! — У место јагњета да ошкропи крвљу око олтара, шкропи се јуначком крвљу најваљанијих јунака стрмените стене. — Јесте! Црнагора је храм, у ком вештанице пале горске виле, пале их јунацима, што погибоше на Косову и што их погибе од Косова бранећи ово једино местанце, где не урлаху промукли дервиши! — Да, така вам је ова црна-сива-гора! — Али ви сте ради да чујете о стању црногорских школа? — Е, оно ћу вам нешто да речем и о томе. — Али немојте се надати Бог зна чему. — Ваља да себи најпре представите Црнугору. — Но бадава ћете ју себи представљати. Нема те фантазије, која ће себи створити нешто, што је и налик на Црнугору. — Да вам је видети ове кршеве, ово чудо од камена; да вам је видети, како се ове горске главице уздигле једна над другом, па изгледају као кад се оно маст кува, те се сива пена уздигне изнад котла. — Па мислите, е земно камење узаврело и уздигло над собом бијесну пену. — Па да вам се још мало успети уз ове главице, да мало коракнете уз горска вука — мрка црногорца, да вам језик испане од муке, е би онда рекли: јадни Црногорци, јадни мученици! — А кад се опет попнете горе, па вам чарлијне она прохладна арија (ваздух) ко што кажу по талијански Црногорци, а ви би онда заборавили на муку и попјевали: „Чарнагоро! пуна ти си хлада!“ —

Но ја видим, да ми ваља други пут зборити о самој Црнојгори, а вама сам хтео да кажу речем о црногорским или за сад само о Цетинским школама. На Цетињу има 4 основна разреда. До сада предавала су 3 учитеља тако да је у трећем и четвртом разреду предавао један. — Сада ће, бар тако се надамо, бити 4 учитеља. — Нећете се чудити што је мало учитеља. Помислите само на ову сиромашну земљу, гђе годишњи данак износи на неки 50,000 форинти у цванцикама, па ће те одма моћи прорачунати, колико ће отуда долазити на школе. Понајвише троши на просвету црква која има својега добра. Високопросвештени владика Иларијон довео је у ред и доводи све боље, манастир и имање, те сада доста претече од прихода — што су пре харчили манастирски настојатели и тиме се подпамажу школе. Школе се находе у манастиру; — две мање и једна већа соба. Клупицах мало, а деце доста (има свега у сва четир разреда 107 ђака у I. 33; у II. 29; у III. 20; у IV. 25) те дечица скупила пода се ноге, па седе на голом камену, јер нема места у скамијама, па радо слушају, што им учитељ збори. — Има их ту и са наусницама ђака. Сваки радо долази у школу. Па тако се и види да добро успевају. — Деца су врло бистра, и учитељ се небоји, да га неће стићи. Потешко иде само са певањем. — Од многог хода по горама и од оштра ваздуха, обично су им нечисти гласови. Тешко је наћи и једно ђаче са танким звучним гласом.

Сада је ево подигнута богословија на Цетињу. Ваља да се нигде нису тако отимали ђаци у школу као ту. — Дође до 30 ђака — неки који су свршили школу још пре неколико година. Држани су строги испити при примању. Жалост и невоља од онога, кога не примише у богословију. — Давано је некојима на вољу да се попе, но они радије пођоше у богословију, да се уче још три године. — У богословију примљено је свега 20 ђака. Десеторица су примљенн на државни трошак. — Свечан почетак бијаше 18. Септ. т. г. У манастирској цркви бијаше призив св. Духа. Његова Светлост Кнез Никола присуствивао је са Кнегињом како у цркви тако и у школи при водосвећењу. Бијаху ту и главари Црногорски. Беседио је том приликом управитељ цетињске богословије г. Милан Костић поздравивши Црногору са кораком ка просвети; разложио је шта значи школа у опште по људски напредак, шта значи богословија за себе по народ по веру; — изјави радост што је дошао, да и он припомогне за унапређење црноторске младежи, обећавши, да ће, у колико му допусте његове слабе силе, старати се, да одговори том великом позиву; — благодари у име целога српства Њ. Св. Кнезу, што се он стара, да Црногора, која је увек осветлала образ на бојном пољу, и на просветноме пољу пође за осталим народима. Тај дан бијаху на обједу кога Њ. Св. Кнеза Високопр. Владика са управитељем и професором богословије, и друга господа црногорска; — и наздрављало се у име напредка новоподигнута завода и заузимача око просвете Црногоре — Њ. Св. Кнеза. — Предавања су започета. За другог учитеља наименован је г. Спиридон Ковачевић. — Ове године отворен је први, до године отвориће се други, а до трећи разред богослвије. —

Тако даклем и Црногора угледа богословију. Дај Боже да буде корисна по ову земљу, и да буде расад просвете као што је била расад слободе.

Моли вас управа богословије, да би јој безплатно слали ваш лист; јер ако је и где задужбина учинити дар на просветне цели, то је задушбина црногорским школама, умољавамо такођер и остале листове, да би били тако веледушни, и својим листом одрадовали овај ново подигнути завод. — Можда ће се наћи и у вашем Сомбору који родољуб, те ће предплатити ваш лист за боље ђаке у богословији — која је скопчана и са препарандиом за Црнугору.

Школске вѣсти.

ИЗ СРПСКЕ УЧИТЕЉСКЕ ШКОЛЕ. Призивање Св. Духа држало се код нас у неделю 6 Октобра у св. Предтечевој цркви. Том приликом говорио є учећой се младежи лѣпо слово Гд. Димитрије Поповић приправнички катихет, а служио є на призиваню св. Духа Господин Прота са обадва катихете. Приправника има у првом течаю 20, а у другом 25, и осим ових єдан правитељствени питомац из Србије кои слуша педагогичке наука у оба разреда као ванредни ученик. — Међу новоуписанима свршио є єдан VII. гимн. разред; єдан є свршио V. реални разред; єдан четврти гимназиски разред са отликованѣм, єдан III. реални разред са отликованѣм, деветорица четврти гимн. разред с првом класом и седморица трећи реални разред с првом класом.

Ови питомци кои су сада ступили у завод, обвезани су по смислу в. кр. рескрипта од 10 Авг. 1868. за три године педагогичне науке учити, напротив они кои су сада у други течай ступили свршиће ове године науке по досадашнѣм обичаю.

Из овога се види, да є професорски збор овога завода одазвао се високой наредби, а надамо се да ће и Српски народни Сабор учитељску школу нашу у свему онако снабдѣти, да може сутицати у сваком погледу са државним ове врсте заводима, а зарад тога нуждно є у главноме ово троє: Прво, да се умножи брой редовних професора іошт с двоицом, те да их буде четири, осим помоћника за побочне предмете као што су хармонично поянѣ, турнованѣ, цртанѣ, и краснопис; друго є нуждно, да се редовним професорима плата од 1000 фр. уз то станарина и огрев са 200 фр. одреди, да им се после сваких 10 година службе додає повишица и да им се старост мировином обезбеди; треће да се установи конвикт и то за 24 ученика безплатно, а за остале по умѣрену плату. —

ЖЕНСКА ШКОЛА. Свештеници у Српской Неузини наумили су у истом мѣсту отворити женску школу, у коіой ће они за време безплатно учительске дужности вршити. У корист ове школе држана є о Преображеню бесѣда, на коіой є преч. г. Стеван Болманац парох предаванѣ о васпитаню дѣце особито женске држао. Бесѣда ова донела є 44 фр. с коим ће се новцем уз обштинску помоћ соба за школу под наям узети и скамиє набавити. Врстни свештеници примаюћ ово бреме на себе, ради су обштини оваку школу осладити и довести є до тога увѣреня да им є женска школа од велике користи, а кад то буде онда ће ямачно обштина закладу за ову школу основати и правога учителя узети. Не-

ка є слава честитим служительима олтара Господнѣг паросима Неузинским, кои се тако свойски за просвету народну заузимаю. Живили и за углед многима послужили!

У СОМБОРСКОЙ ГИМНАЗІИ отвара се ове єсени и то найдалѣ 20. Новембра по нашем први гимназиски разред у коме ће се (а по времену и у другим разредима) по заключку обштинском све науке на србском и мађарском єзику предавати. За ову годину одређено є да досадашньи српски катихет предає у првом разреду свой дѣци и српски єзик, а римски катихет тако исто мађарски єзик, а осим тога отворен є стечай за єдно професорско мѣсто с платом од 800 фр. Професор овай предаваће ове године: Латински єзик, рачун, земљопис и природопис и имаће 15 седмичних часова, а дужан ће бити сваку од ових наука како србски тако и мађарски предавати. Стечай є отворен на 14 дана од прве обяве у Застави и у државним званичним новинама. — Обштина вароши Сомбора рада є на годину уєданпут други трећи и четврти разред ове гимназиє отворити.

СТЕЧАЈ. На земунској српској основној школи упражњено је једно учитељско место са годишњом платом од 500. фор. авр. и 60. фор. у име станарине.

Потражитељи имају своје сведочбе о том, да су приправнички завод у Сомбору са добрим успехом свршили најдаље до 1. Новембра о. г. послати.

Из седнице српске црквене општине Земунске у Земуну 8. Октобра 1869. године.

Ст. Л. Милашиновић, перовођа.

Др. Ј. Миланковић, председник.

ОГЛАС. По налогу высокогъ кр. Унг. Министарства за благочестіе и просвету дто 24 Окт. о. г. бр. 15010. има се учительско звание у помешаномъ селу Влайковцу у Темишварской жупаніи таковим лицемъ попунити, кое ће у станю бити како србску тако и романску децу на њиномъ матернѣмъ єзику наставляти. У слѣдъ тога се расписуе на ово званіе стецыште до 30. окт. о. г.

Плата съ овимъ званіемъ скопчана є: 105 фр. а. вр. 25. мецій жита 25 мецій кукуруза, 100 фунти сланине, 50 фунти соли, 15 фунти свеће 4 хвата дрва, 2 ланца землѣ, ½ ланца баште и слободан станъ.

Проситељи имаю свое молбенице са крштенимъ писмомъ, сведочбама о свршенимъ наукама, досадашнѣмъ службованю и моралномъ политичномъ владаню своимъ до гореназнаначеногъ рока консісторіуму Вршачкомъ поднети. У Вршцу 17. Септемврія 1869.

☞ Да се издаванѣ овога листа продужити и неиздани броєви накнадити могу, улюдно молимо све овогодишнѣ и старе дужнике, да нам се што скоріє одуже.

Лист излази двапут мессчно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрије Вагнера.

прия и снаженю живаца, а то є уживанѣ здравог и чистог ваздуха, добра храна, умѣрена топлота, чисто држанѣ цѣлога тѣла, постепено очврснуће, радня и одмаранѣ узастопце. Особито є сан (спаванѣ) од велике важности по оснаженѣ мозга и живаца дѣчіих. У спаваню се мозак најболѣ крѣпи. С тога неваля дѣцу силом будити и сан им узнемиривати, него их пустити валя, да се добро и мирно по вольи изспаваю, па ће онда чила, здрава и весела устати, и сваки дан не само тѣлом него и духом напредовати. Далѣ чувати валя дѣцу од жарке врућине и яке студени а особито од напрасног прелазка са студени у топлоту или са врућине на хладноћу. Притом брижльиво чувати валя главу дѣтиню од свакога яког потреса и ударца. Ћушанѣ, кврцанѣ по глави, ударанѣ главом о таблу, киренѣ ува, влаченѣ за косу, то су све орятски поступци са коих много дѣте не само тѣлом него и памећу ослаби. Неразборито дакле и грѣшно поступаю они родитељи и учитељи, кои повѣрену им младеж на горньи начин злоставе бию и кинѣ, и дао би бог да се одсада ни у школи ни на дому васпитатељи при васпитаваню дѣце са овако глупим и тирянским средствима више не служе, са коима се здравлѣ убия и глупавост проузрокує. — Јошт нам спеменути валя, да и употребленѣ яких пића такође живце слаби и малаксалост како тѣлесну тако и духовну код дѣце проузрокує.

Што се тиче дѣчієга заниманя, малой дѣци неваля износити многе ствари у єданпут и давати разноврстне и много бройне играчке. Болѣ є да дѣте єдну и исту ствар са сваке стране сматра нѣколико дана єдно за другим, па после нѣког времена опет ту исту, него да од многих ствари што му се изнесу незна кою ће пре у руке узети, па да тим на све огади, и умно се разсее.

У колико се више препоручує, да се родитељи с своіом дѣцом а учитељи са ученицима свойски и радо забављаю и разговараю, у толико већма на опрезу валя бити, да дѣца непостану стармала и према узрасту свом отвећ паметна, а то с тога, што у стармале и препаметне дѣце живци раним драженѣм и напрезанѣм сасвим разслабе.

У праву школу, гдѣ се учи писати читати и рачунати, нипошто нетреба шиляти дѣцу док им се шеста година од рођења ненаврши, а ону слабачку дѣцу тек кад у осму годину ступе у школу слати валя, а дотле их пустити треба нек се сиграю, да у слободной природи што већма тѣлом оячаю и

здравлѣм унапред поћу, пак ће по том кад оячаю лако и брзо вршняке своє стићи.

Школе треба да су удешене тако да здравлѣ дѣчиє непрече, него да га іош подпомажу. У овом погледу досада є мало код нас што учинѣно. Школске су нам собе понайвише мрачне, низке, тесне и влажне, у гдѣкоє зраци сунчани допиру дѣци са пред или с десна ил са свию страна. А то све квари здравлѣ и упропашћує вид, ово найдрагоцѣниє благо толике дѣце. Желити би дакле било да разумни управителъи школски и приятелъи младежи код обштина израде, да се школе суве, високе и видне зидаю, и да у ньима дѣчицу васпитаваю паметни и валяно приуготовлѣни учителъи, кои ће с дѣцом отчински поступати и ньи приятним и разумним начином учити и изображавати.

По савѣту найразумниих испиталаца дѣчиє природе доста є да дѣца од 6 и 7 година само по 12 сати на неделю уче, она од 8 — 12 година да найвише по 24 сата преко неделѣ у школи седе, па іошт да им се и између сваког часа по нѣколико минута одмора на сигранѣ даде, и да се осим школских часова сваки дан или у гимнастици или у вртарском послу под управом и надзором учителѣвим вештбаю.

Од слабе и сиромашке дѣце, коя се хрђавом и слабом храном хране, несме се захтѣвати, да се с науком толико баве и напрежу, колико то подноси здравой, якой и добро хранѣной дѣци.

Веома є малена корист, што по разум дѣчіи произлази од туда, ако се дѣца науче у школи све европске рѣке и рѣчице набраяти, стране рѣчи папагайски на изуст изговарати, имена царева и кралѣва и године ньиховог царованя или имена многих градова с броєм ньихових становника найточниє произносити, — али є од веоме велике користи по народ, да свако дѣте остане здраво чило и окретно, бистро и весело, и да се у свию сачуваю чулни органи у подпуном здравлю и снази, те тако да од ньих паметни и разумни па и дѣлателни и поштени люди постану.

(Продужиће се.)

БАНАТ.

(Нѣколико лекция из земльописа.)

Б. Србско-Банатска войничка краина.

Кад є горньи део Баната године 1779. на жупаніє поделѣн, онда є дольни део заостао у войничком станю и поделѣн є био найпре на две регименте, од коих є єдной дато име немачкобанатска, а другой србскороманска (по тадашнѣм званичном изразу илирско банатска.) Тек у новіє доба ова последня поделѣна є на две: србску и романску, — и тако сада се банатска краина састои из две србске и єдне романске пуковніє. Од србских пуковния прва (панчевачка) носи іош и сада име немачкобанатске пуковніє, премда су у ньой Срби броєм душа иманѣм и народном свешћу найпретежніи.

Простор Банатске воєне краине износи 182 □ миля. Од овог є западни део чиста и врло плодна само на пеким местима песковита равница, а источни део сав є бреговит. Уз Дунав простире се од Базяша па све до Ршаве планина Клисура, на коіой су найвисши врхови Алион и Алибег. Реке су Дунав, Тиса, Тамиш, Бегей, Караш, Нераль, Черна и Бѣла Рѣка.

I. Нѣмачко банатска или Панчевачка Пуковния.

Пуковния ова граничи се с сѣверне стране жупанием торонталском, са источне : жуп. темишварском и пуковниом белоцркванском, са южне Дунав є раставля од Србіє, а са западне Дунав є раставля од варадинске пуковніє а Тиса од тителског баталиона.

Простире се на 42 □ милѣ на коме простору има близо 500,000 ютара добре землѣ, што се обдѣлавати може. Од ове землѣ има преко 200,000 ютара ораће землѣ а остало су понайвише ливаде, ритови и пашняци, а има и нешто винограда. Сточарство є овде у доста напредном станю, особито држе граничари много оваца, говеда и коня.

Становника има близо 130,000 душа, од коих 80 хиляда Срба православне вѣре, 24,000 Романа, 6000 Словака, 1000 Хрвата, 16,000 Нѣмаца и 3000 Мађара.

По вѣри Срби и Романи су православни; Нѣмци су понайвише римляни, словаци и нѣшто мало нѣмаца припадаю протестанской, а мађари (у селу Дебелячи) реформатской вѣри.

Трговина є понайвише у србским рукама, има много трговаца и до близо 2000 занатлия у овой пуковніи. Народ станує у єдной слободной милитарской вароши и у 37 граничарских села.

Главно є мѣсто:

ПАНЧЕВО. Слободна войничка обштина недалеко од ушћа рѣке Тамиша у Дунаво. Ово є єдна од найлѣпших и найчистіих дольньоземских вароши са 15,000 становника, међу коима има 11,000 Србаля православне источне вѣре а остало су Нѣмци од коих већина припада римской а маньина протестанской (љутеранской) вѣри. Панчево є са своє живе трговачке раднѣ на гласу. Особито се ту води велика трговина с раном рогатом марвом, свињама и дрвима. У вароши овой има преко 200 трговаца, међу коима и више великокупаца. Православни Срби имаю у Панчеву две парохиялне цркве. Саборна или велика Црква има две звонаре и посвећена є Успению Матере Божиє; изнутра є богато украшена а иконостас іой є на садровой (од гипса) стѣни врло вешто насликан, особито є врло вредно видити икону св. Јована Крстителя, коя се међу найзнатния дѣла србског сликарства брояти може. Друга или горня црква слави Преображениє Христово. Окром две парохиялне цркве налази се іошт и на гроблю нашем црквица св. Ђурђа, кою є основала честита србкиня покойна Мария Драгићевићка, коя є на добротворне цѣли цѣло своє имањ оставила. Римљяни имаю у Панчеву манастир фрањевачке мале браће (минорита), а протестанти од скора имаю свою парохиялну цркву. — У Панчеву є управа цѣле пуковније немачко банатске. Између учевних завода споменути нам валя ц. кр. висшу реалку и државну главну школу, у коима се науке на немачком єзику предаю; србску главну школу са 4 разреда средоточну србску женску школу и две основне мушке и женске школе. Осим тога у Панчеву налази се приватна србска трговачка школа, пѣвачко друштво и управа србских школа за банатску краину.

У Панчеву є 18. Дек. год. 1848 напрасном смрћу од капље ударен умро србски изабрани војвода Стефан Шупљикац, а капля га є ударила баш у оном часу, кад є споменутога дана после подне на коню са сяйпом пратньом изишао био да поздрави браћу Србиянце, кои су из Србиє овамо браћи своіой у помоћ прешли били. Тѣло є војводино с тужном свечанош-

ћу пренешено у манастир Крушедол и тамо є с леве стране у женской препрати у исти онай гроб саранћно, у коме почиваю кости многострадалног последнћг деспота Србског Ђурђа Бранковића III. На нћколико дана после войводине смрти Стеван Книћанин србски войсковођа са своим юначким друговима юначки є одбио од Панчева непријательски нападай, и том приликом цвћтућу варош ову од пропасти сачувао.

Између увеселителних места у Панчеву спомена є вредна народна башта, кою є засадио и подранио славни пуковник, доцније ђенерал и Фелдцайгмастор царски Вулета Михалћвић.

Недалеко од Панчева и близо села Старчева налази се стародревни манастир Воиловица задушбина високог Стевана Деспота Србског и најстарије сина Србског Цара Кнеза Лазара.

Дольни Ковин. (Kubin) сад село наспрам Смедерева, у коме има више богатих србских трговачких кућа, кое велику трговину воде с рогатом марвом и са свињама. Около 1400. године била є овде утврђена варош Ковин, у коіой су становали богати трговци и занатлие Срби под именем гостию краљевине угарске (hospites regni Hungariae.) Немогући противстати навали турской Срби ови преселе се на остров Чепель, гдћ од краља угарског Шишмана добію повластице, по коима им є као слободним людма дозволћно било у цћлой угарской краљвини трговину водити.

Главна населбина србска на острову Чепелю прозове се србски Ковин гдћ су Србљи около 1419-те године великолћпну цркву сазидали, коя и данас іошт постои и сматра се за најстарију нашу цркву у горњој земљи Угарской.

Томашевац, граничарско мћсто на рћки Тамишу. Ту є у време последнћг аустрискотурског рата године 1788 капетан Радивоєвић србин са три стотине граничара бранећи тамишки мост од навале турске славно погинуо. Над могилом погинулих юнака наших подигнут є крст са сходним надписом.

Перлез село наспрам Тителя, у коме се велики марвени пазар држи.

Баваниште највеће чисто србско село у Панчевачкой пуковніи.

(Продужиће се.)

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія“ извадио Богдан Кузмановаћ, парох Српскокларијски и члан консисторије Тамишградске

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ДРУГИ.

„И во єдинаго Господа Іисуса Христа, сына Божія єдинороднаго, иже отъ Отца рожденаго прежде всѣхъ вѣкъ, Свѣта отъ свѣта, Бога истина отъ Бога истина, рождена, несотворена, єдиносущна Отцу, имже вся быша.“ У првом члану, који сам вам, дјецо моја, објаснио већ, изложено је учење о Богу, као Суштаству највишем и најсавршенијем, и о Отцу, као наименованију, које Му је придало учење хришћанско. Ондје сте видјели колико је то учење узвишено и свето по себи, и како оно превазилази све што се је до њега говорило о Богу. Другим чланом почиње се изложај учења о Јисусу Христу, Сину Божијем, као о другом лицу Свете Тројице, о Богу Сину, и продужује се до осмога.

Да бисте, мила дјецо, сватили, откуд се овдје опет говори о Іисусу Христу као Богу, кад хришћанска вјера као што смо видјели, строго исповиједа једнога Бога, нужно је да знате учење хришћанско о јединству Бога. Учење православне цркве говори, да је Бог један само по Својој природи, по Својему јестаству, али да у Божаству једином има Отац Који рађа, Син Који се рађа, и Дух Свети Који исходи.[1]) Како су Отац и Син и Свети Дух, три лица, у једном Суштаству Божијем и како та три лица, нијесу три Бога, но само један Бог, то се не може постигнути нити објаснити Ту нам је високу тајну, која је над нашим умом, навијестило Јеванђеље. Та се тајна усвојава само вјером, т. ј. ми можемо само вјеровати, да је то доиста тако, како нам казује откривење хришћанско, а схватити и објаснити тога ми не можемо. Оци цркве, желећи колико толико приближити к нашем схватању ту велику тајну, тражили су јој прилика и примјера у природи видивој. Тако

---

[1]) „Три пою херувімски,“ поје се у Триоду посном, „святое Тебе Божество, свѣты и свѣтъ, и животъ и животы, Бога рождшаго, Бога рожденаго, Бога отъ Отца исходящаго“ (Понедј. 3. недј., 1. пјесм. тројич.)

један отац (Димитрије Ростовски) говори, да је као Бог душа наша, по тому, што, једна будући по природи (једна у нашем тијелу), влада тројственом силом, памећу, разумом и вољом. Памећу уподобљава се душа Богу Оцу, разумом Богу Сину, вољом Богу Духу светоме. И како у светој Тројици три лица нијесу три Бога; но само један Бог, тако и у нашој души три речене силе не састављају три душе, но једну. [1]). Још су узимали примјер од сунца, које, премда једно, има при себи лучу сунчану и свјетлост; од дрвета, које има коријен, стабло и род; од ватре, блеска од ње и топлоте њезине, и од других подобнијех предмета. Но за све те прилике и примјере говорили су оци цркве, да се њима истом само као приликама и примјерима представља тајна свете Тројице, но не разјашњује се. Та три непостижива и нама неразјашњива лица, Отац, Син и Свети Дух, по божаству, могућству и сили, равна су међу собом. „Какав је отац," говори се у једном старом исповједању наше цркве, „такав је Син, такав је Дух Свети. Отац је Бог, и Син је Бог, и дух Свети је Бог." Но по личним својијем својствима та су три лица различна. „Отац", продужује исто казато исповиједање, „ни од кога није створен, нити саздан, нити рођен; Син није ни од самога Оца створен, ни саздан, но рођен је од Њега; Дух свети нити є од Оца створен, нити саздан, нити рођен, но Он исходи од Оца." [2]) Или другчије: „Бог Отац не рађа се н не исходи од другог лица, Син Божиј прије свијех вијекова рађа се од Оца, Дух Свети прије свијех вијекова исходи од Оца.[3])

Сад можете, мила дјецо моја, схватити, по чему у нашему симболу вјере уз учење о Богу Оцу има још и учење о Богу Сину и о Богу Светом Духу. Учење о Богу Сину и о Богу Светом Духу саставља суштност или језгру учења хришћанскога. Ја сам вам споменуо, да су за Бога, као једно највише и најсавршеније суштаство, знали добро Јевреји, па у неколико и незнабошци; но за Бога као оца, који рађа Сина и изводи Светога Духа, нијесу знали ни незнабошци, па ни сами Јевреји нијесу знали добро.[4]) Незнабошци, који су жи-

---

[1]) Розыск, стр. 292.

[2]) Символ, познат под именом светог Атанасија Александријскога.

[3]) Види Руски „пространный катихизисъ," чл. 1.

[4]) Свети Јован Дамаскин говори, да се јединством јестаства савршено руши лажно мњење незнабожаца о мноштву богова, а исповиједањем Слова и Духа учење Јеврея. (види „Точн. излож. прав. вѣры," кн. 1. гл. 7.)

вјели до рођења Христова, које није обасјавало откривење Божије, држали су, да не може бити, да Бог, као једно највише и најсавршеније суштаство, Сам свима управља и располаже; они су мислили, да мора бити да имају друга суштаства, Њему равносилна, која свијем управљају и за све се старају.[1]) Но они нијесу знали, да ли се заиста таква суштаства налазе, да ли доиста имају, и чиме се управо брину. Тим су мање могли представити себи, да би једно од таковијех суштаства могло сићи на земљу и јавити се у обличју човјечијему. Јеврејима, које је обасјавало откривење Божије, обзнањивао је Бог, да ће бити вријеме, кад ће доћи на земљу Месија, Спаситељ свијета, доћи у тијелу и крви човечијој, родити се од Дијеве, пострадати и умријети за људе, васкреснути, вазнијети се на небо, и на мјесто своје инога Утјешитеља послати људима, Духа Светога; но Он им је откривао све то као које ће се тек кадгод извршити. Јевреји нијесу могли јасно представити и појмити, како ће то бити, у каквом ће односају то лице, које ће доћи на земљу, бити према Богу Оцу, како ће се јавити и како ће наставати у људима Свети Дух. Све је то разјаснио тек долазак Христа Спаситеља на земљу. Учење о Јисусу Христу као трећем лицу Свете Тројице, открило се је онако јасно, да га је ум човјечиј могао појмити, тек пошто Се је Спаситељ родио у тијелу. Вјера се стала називати хришћанском, такођер тек од времена смрти, васкрсења, и вазнесења Христа Спаситеља на небо. С тога, ако не знамо и не исповиједамо Іисуса Христа и Светога Духа, или ако знамо и исповиједамо друкчије а не како заповиједа црква Христова, не можемо бити истинити и добри сљедници Христови, нити се можемо и називати хришћанима, јер је само онај човјек сљедник Христов, хришћанин, који исповиједа и слуша Христа. Ето узрока, зашто у нашем исповиједању после учења о Богу Оцу сљеди учење о Богу Сину, и за што ће сљедити и учење о Богу Духу Светому.

А шта нам говори о лицу Іисуса Христа наше исповиједање, које су углавили на једном сабору њих 318, а на другоме њих 150 отаца, искупивши се из свеколике тадашње цркве?

„И во єдинаго Господа . . . “ Тако се започиње

---

[1]) Представљење Платоново о Божаству, и учење Јеврејсконезнабожачких филозофа о *логосу* (Слову) пред рођењем Христовим.

учење о Исусу Христу у нашему исповиједању. У изложају учења о Богу Оцу, као Суштаству највишем и најсавршенијем, оци цркве утврдили су ријечи „Вѣрую во єдинаго Бога“, а у изложају учења о сину Божијем почетак исповиједања вјере углавили су у ријечима „Вѣрую (ова се ријеч на почетку исповиједања учења о Исусу Христу подразумијева) и во єдинаго Господа.“ Та промјена ријечи не значи то, да је лице, о којем се овдје говори, ниже од првога, нити да је то лице други Бог. Не. Господ и Бог, те ријечи значе једно и исто. Ми често говоримо овако: „Господе Боже!“ И у Светоме Писму, у ријечи навијешћеној од Вога, Бог Отац и Исус Христос називају се Господ (Мат гл. 11. ст. 25.; 1 Кор. гл. 8. ст. 6.). Него су оци цркве, желећи изразити ту мисао да се од овијех ријечи започиње учење о другом Лицу Свете Тројице, поставили ријечи „И во єдинаго Господа“, јер не би било лијепо опет произносити „Вѣрую и во єдинаго Бога,“ Ријеч и означава прилазак к другом Лицу Свете Тројице, као што у ријечима „во имя Отца и Сина . . .“ ријечица и одјељује лице Оца од лица Сина, а ријечи „єдинаго Господа“ показују, да је Лице, о ком се овдје почиње ријеч, исто такав један Господ неба и земље, какав је и Бог Отац. Елем ријечима тијем о Исусу Христу, као Спаситељу нашем и јединородноме Сину Божијем, наговјешћује се само мисао, да је Лице о ком се започиње ријеч исто тако божаствено, као и Оно о коме се говорило горе.

Даље ријечи подробније исказују, ко је то Лице према нама и према Богу. У томе смислу прва је ријеч Исус. „И во јединаго Господа Исуса“ Ријеч је та Јеврејска. На нашему језику значи та ријеч Спаситељ. У Јевреја носили су то име многи до рођена Христова. Да споменем само два мужа, које су Јевреји врло уважавали. Један је Исус Навин, слиједник Мојсијев и управитељ Јеврејски по смрти његовој, који је увео синове Израиљеве у земљу коју им је Господ Бог дао; други је Исус Јоседеков (Јездр. гл. 3. ст 2.), који је помогао извести Јудејце из ропства Халдејскога. Кад је било на том доба да се роди Спаситељ свијета, анђео, послат с неба да навијести да ће се родити Христос, рекао је, да се рођеноме сину надјене име „Исус“ Узрок, за који је анђео заповједио да се тако и не другчије назове син рођени, био је то, што је тај рођени син имао да спасе људе од гријехова: „јер ће Он,“ говорио је анђео, јавивши се Јосифу. „изба-

вити Свој народ од гријеха њиховијех (мат. гл. 1. ст. 21.). И заиста, друго је лице Свете Тројице понајвише учествовало у дјелу нашега спасенија. И Бог Отац и Бог Свети Дух учествовали су у дјелу нашега спасења: први, вјечнијем својијем опредјељењем о нашем спасенију, други, свагдашњим Својим учешћем у нашијем добрим дјелима. Но једно и друго извршило се је и извршује се, јер је друго Лице Свете Тројице опредјељење Бога Оца о спасенију људскоме примило, и сишло на земљу у тијелу. И отуд је то, да су у исповиједању вјере придали то име Іисус само другоме Лицу Свете Тројице. Све једно је дакле значење, или се произносило „вѣрую и во єдинаго Господа Іисуса . . . ," или „вѣрую и во єдинаго Господа Спаситеља . . . "

Шта значи друга ријеч, друго име, које у својему исповиједању произносимо и придајемо другоме Лицу Свете Тројице, — шта значи име Христос? „И во єдинаго Господа Іисуса Христа." Ријеч Христос такођер није наша ријеч. Та је ријеч узета из Грчкога језика, и на нашем Српском језику значи помазани, помазаник. У стара времена, прије рођења Іисуса Христа, називали су се тим именом цареви, првосвештеници, пророци, и уопште људи који су се одозгоре бирали и опуномоћивали на своју службу. Тако псалмопијевац Давид, који је далеко прије рођења Христова живио, говори на једном мјесту: „Тога ради хвалим Те, Господе, пред народима, и појем имену Твојему, Који славно избављаш Цара Својега и чиниш милост помазаннку (Христу) Својему Давиду и потомству његову до вијека" (Пс. 17. ст. 51.). Христом назива он ту себе, цара, избранога Богом народу. У доцније вријеме, мало прије рођења Христова, именом Христос називали су Спаситеља који је имао доћи. Тако је Ирод цар, који је живио у вријеме рођења Христова, питао главаре свештеничке и књижевнике народне: „Гдје ће се родити Христос" (Мат. гл. 2. ст 4.)? Кад је спаситељ сишао на земљу и јавио се свијету, називали су Га Христом сви који су га вјеровали и признавали обећаним Спаситељем. Тако је апостол Петар, на питање Спаситељево, шта мисле ученици Његови ко је Он, одговорио и рекао: „Ти си Христос, Син Бога живога" (Мат. гл. 16 ст. 16.)! У нашем исповиједању или символу име Христос значи дакле обећани, опуномоћени, помазани одозгоре. „Ти си обећани од озгоре Син Божиј!" Ми вјерујемо не само у Готпода нашега Спаситеља него у Спаситеља као

одозгоре, обећанога, одозгоре обученога силом и моћи Божаственом на наше спасеније (Лук. гл. 4. ст. 18.) прије постања свијета. И име Христос дакле придали су такођер само другоме Лицу Свете Тројице, јер се је само друго Лице Свете Тројице у превјечном савјету Божијем примило да изврши закључај о нашем спасењу, закључај тога савјета или збора.

А ко је тај одозгоре обећани и одозгоре опуномоћени наш Спаситељ по личноме своме достајанству? На то одговара треће име, које се у нашем символу вјере придаје Спаситељу. „И во єдинаго Господа Іисуса Христа, Сина Божія.“ Име „Син Божиј“ такођер није било непознато старим мужевима од прије рођења Христова. Стари Богом просвијећени мужеви често су представљали Спаситеља, који је имао доћи, Сином Божијим. Тако се на једном мјесту у псалмопијевца Месија каже оваквијем говорником: „Господ рече Мени: „Ти си Син Мој, Ја Те сад родих“ (Пс. 2. ст. 7.). кад се је Христос имао родити, анђео, кои је послат био да навијести рођење Његово, називао Га је Сином Божијим (Лук. гл. 1. ст. 35.), а кад је дошао био на земљу, и сви који су Га вјеровали називали су Га Сином Божијим (Мат. гл. 16. ст. 16.; Марк. гл. 1. ст. 1.; Јован. гл. 1. ст. 34.). То име, које се је потпуно објаснило по доласку Христову на земљу значи то дакле, да је ради нашега спасења сишао на земљу не Бог Отац, и не Бог Дух Свети, но Бог Син.

Даље ријечи символа вјере не исказују ништа особитога, ништа новога за друго Лице Свете Тројице. Оне само објашњују појам „Син Божиј,“ и говоре како нам ваља поимати и разумјети синовство Сина Божијега. Те су ријечи: „Єдинороднаго, иже отъ Отца рожденнаго прежде всѣхъ вѣкъ, свѣта отъ свѣта, Бога истина отъ Бога истина.“ Ријеч „јединородни“ налазила се је и у оном символу, о којем сам вам, дјецо моја, прије говорио и рекао да се зове символ апостолски, и који је, може бити, ту ријеч позајмио од ученика Христова Јована, који у својему Јеванђелију назива Христа Спаситеља јединородним Сином Божијим (Јован. гл. 3. ст. 16.) Та ријеч значи то, да је такав Син Божиј, какав је Исус Христос, само један једини на свијету. У светом Писму често се називљу синовима Божијима анђели и људи, који Бога истинито вјерују, но они се тако називљу само по благодати, по милости, што ју даје Исус Христос. А по природи, по праву рођења, Сином Божијим мо-

же се називати и називље се цигли и једини Исус Христос. За тај узрок јесте и стављена у наш символ ријеч „иже отъ Отца рожденаго," т. ј. ријеч рођен, а не створен, и не саздан. Анђели и људи који се именују синовима Божијим, нијесу од Бога Оца рођени, но створени, саздани. Ријечи „прежде всѣхъ вѣкъ" значе да нема тога времена, за које би се могло казати, да у њега још није био рођен Син Божиј. Другијем ријечима, рођење Сина Божијега јесте рођење вјечно. С тога се још и у стара времена прије доласка Христа спаситеља на земљу, на једном мјесту у Светоме Писму представља Бог Отац оваквим говорником к Сину Својему: „Прије (звијезде) Данице родих Те" (Пс. 109. ст. 3.), т. ј., Ја сам Те родио прије свијех вијека.

Само се собом разумије, да је тешко појмити и још теже објаснити то учење откривења о вјечном рођењу Сина Божијега од Бога Оца. То је тајна Божаствена, која превазилази наш ум. Но оци цркве, желећи колико толико приближити к нашему поимању, к нашему уму, ту непостиживу тајну, употријебили су изражај „свѣта од свѣта," т. ј., како при рађању сунца, кад оно освијетли земљу, у једно и исто вријеме видимо излазак сунца и његову топлоту и свјетлост, и при томе тако да се та топлота и свјетлост не одјељују од сунца, но јесу заједно с њим: тако треба да мислимо и о превјечном суштаствовању Бога Оца, т. ј,. Отац коіи је родио и Син који Се је родио јесу или суштаствују од прије вијека заједно, као и које видимо сунце и његова свјетлост која се рађа од њега. Није времена за које би се могло рећи да у њега Отац није био Оцем Сина, нити да Сйн није био Сином Оца. [1]) Бог Отац и Бог Син увијек су дакле били и вазда заједно, и Бог Отац је родио Бога Сина, или Бог Син родио Се је од Бога Оца. И то рођење Сина Божија од Бога Оца ваља нам знати да је, као што нам даље говори наше исповиједање вјере, рођење „Бога истина отъ Бога истинна," т. ј., Бог Отац, рађајући Сина, и Бог Син, рађујући се од Бога Оца, ни мало тијем један другог не умањују у Божаственој великости. [2]) Бог Отац је родио Силу, но није изнемогао; родио

---

[1]) Кирил. Јер. Огласит. поуч. XI! Григор. Бог сл. 20,. въ Твор. св. Отцевъ.

[2]) Кирил Јер. Огласит. поуч. XI; Athanas de decret. Nic. Synod. pag. 409.

је Бога, но није Се лишио Божанства. Као што свијећа, коју запаљујете од друге свијеће, гори таким истим пуним пламеном, као и прва, и такву исту пуну свјетлост изљева од себе, као и прва, ништа неодузимајући од прве и сама ничега нелишавајући се: исто тако и Син, који се рађа од Оца, и Отац, који рађа Сина, т. ј., и Бог Син и Бог Отац јесу по Божаству равночасна Лица. Да би вам се, дјецо, то колико толико могло објаснити и да бисте то колико толико могла појмити, ваља вам о Богу мислити духовно, као што су говорили оци свети наши, ваља вам представљати и знати, да рођење Божије није као рођење наше, и биће Божије није као биће наше. Бог је Дух, као што нам је навијестило учење хришћанско, и о Њему све треба мислити и представљати духовно. Мила дјецо! у реченим ријечима открива се и излаже се све учење о томе како нам ваља мислити и вјеровати у Исуса Христа као Сина Божијега. Ријечи су те узете из Јеванђелија нашега. Тако јеванђелиста Јован назива Бога Оца и Исуса Христа свјетлошћу и Богом истинитим (Јован. гл. 1. ст. 9.; 1. Јован. гл. 5. ст. 28.

Ријечи нашега символа вјере „рождена, несотворена, єдиносуштна Отцу“ унесене су у символ вјере услиједа лажнијех тумачења и мњења о Исусу Христу. Незнабошци су осим једнога највишега Бога представљали још других мањих богова. Међу хришћанама нашло се је људи, који су тако учили о нашем Спаситељу, да Се је Он родио простим и обичним човјеком, но да је Он по томе што се је мудрост Оца сјединила с Њим, учио и чинио чудеса (Павле Самосатски). А било је и таквијех људи хришћана, који су говорили, да је Исус Христос до душе Бог, но да је мањи од Оца по Божаству, суштности и слави: да није вјечан него да му бићу има почетка, да је створен из ништа прије свију осталих створења, и да се је начинио Богом не по природи Својој, не по томе, као што смо горе видјели, што се је родио од Бога Оца, но то благодати, по вољи Оца небеснога, и отуда да Он није Бог у правом смислу (Арије). Али су та мњења оци цркве, искупивши се на речене саборе, осудили, као мњења лажна, и као прије незнабожачка него хришћанска, и унијели су (с отог што су лажни учитељи говорили, а) да је Христос, не будући Бог, створен, а не рођен, б) да као створен, није јединосуштан т. ј. раван Оцу) ријечи „рождена, несотворена, єдиносуштна Отцу,“ изражујући њима оно исто

што је горе речено ријечима „свѣта от свѣта, Бога истинна от Бога истинна,“ само другачије, да би се јасније опровргла и одбацила мњења лажна. По томе су ријечи „рождена, несотворенна, јединосуштна Оцу“ за тај узрок унесене у символ вјере, да разјашњују мисао што ју имају ријечи „свијета от свијета, Бога истинна от Бога истинна.“

Ријечи „имже вся биша“ служе као завршетак свега учења о Сину Божијем, изложеног у овоме члану. А из свега учења, изложеног у овом члану о Сину Божијему, произлази то, да је Син Божији исто тако истинити Бог, као и Бог Отац, и да је Он исто тако и Творац свега видивога и невидивога, као и Бог Отац, кога сам вам, дјецо моја мила, описао у првоме члану. Кроз Сина Божијег све је, видиво и невидиво, од почетка постало, исто тако, као што је и Бог Отац све створио. „Све је кроз Њега (Сина Божијег) постало, и без Њега ништа није постало што је постало,“ тако говори наше Јеванђелије (Јован гл. 1. ст. 3.).

И то је учење, што се налази у другом члану, о Ісусу Христу као о Сину Божијем. У члановима што иду излаже се већ учење о Њему као о Богочовјеку.

Школске вѣсти.

СРБСКЕ ОСНОВНЕ ШКОЛЕ У СОМБОРУ. (Настављено из бр. 16.) У предградию Селенчи отворена є школа 1. Октобра 1868. године и по томе у њој є само први основни разред постояо. У школу є ишло 32 мушке а 36 женске, свега 68 дѣце, од коих зими лети уредно долажаху 54, а само преко зиме 14. У овой школи предаване су: Библичне повѣсти старог и новог Завѣта, основи науке Хришћанске с разумеванѣм свию молитава и тропара Христових празника, коє сва дѣца знаю; наука гледаня мишленя и говора с ходним приповѣдкама, поукама и загонеткама, србско писанѣ и читанѣ; славенско читанѣ; рачун на памет и на табли у броєвном простору до 100; народне пѣсме, црквено поянѣ, и пѣванѣ србских пѣсама; тѣлесна вештбаня. Испити су у присутству многобройних родителя и сродника дѣчіих држани 22. Фебруара и 13. Јулия. Учитель у овой школи є г. Лазар Станоєв.

У предградию Црвенки отворена є школа такође 1. Октобра 1868 па по томе и овдѣ є за сад само први основни разред постояо. У нѣму є било 56 мушке, 18 женске, свега 74 деце, од коих є зими и лети редовно у школу долазило 44. Предмети су они исти што и у Селенчи; само што су из рачуна учила дѣца све читири рачунске раднѣ у броєвном простору до 20. Испити су држани 23. Фебруара и 20. Јуния. Учитель є г. Стеван Арсеновић.

О успѣху у свима гореизложеним разредима явлѣно є у бр. 13. овога Листа. Овдѣ само придодати имамо, да се и у црвеначкой школи врло добар успѣх показао. На испиту другога полгодия у овой школи присуствовао є као гост господин Милан Ђ. Милићевић први секретар министарства просвѣте у Србіи, кои се о радньи учителѣвой и успѣху ученика врло повольно изразио.

Основна школа у селишту Буковцу постои од год. 1816. Учитель є г. Ђорђе Коньовић старіи, држао є осим редовне свакидашнѣ школе іош преко зиме и недельну повторну школу. У свакидашньой школи било є 27 мушке и 8 женске, свега 35 деце. У неделньу школу долазило є 11 момака и 25 девояка, свега 36 ученика. Школски течай у овой школи траѳ од 1. Септембра до почетка жетве. Годишньи испит држан є 22. Јуния На нѣму є било 20 буквараца, 4 часловца и 2 Псалтирца. Остали су ученици због польких послова на мѣсец дана пре школу оставили.) Успѣх є био у читаню код све дѣце добар, а у писаню, рачуну науци вѣре и и црквеном пояню доволян.

У селишту Жарковцу основана є школа 1856 године. Учитель є био г. Прока Манойловић. Ученика є било 25. међу ньима 18 мушких и 7 женских. Преко лета редовно су само деветоро дѣце у школу долазили, а на испиту било є 6 буквараца и 4 часловца, кои су у науци вѣре, читаню, писаню и рачуну єдва доволян, а у црквеном пояню слаб успѣх показали.

Из досад изложенога види се да є године 186⅞ у свим Сомборским Србсконародним основним школама било 316 мушке 169 женске и тако свега 485 дѣце. Брой ученика у варошким школама порастао є знаменито с' тога, што су две предградске школе заведене и то у оним удалѣним краєвима вароши, из коих є досад редко кад коѳ дѣте у школу ишло.

На основу 39. чланка закона школског од 1869 године мѣстни управитель є предлог учинио, да се од стране поглаварства варошког сва дѣца од 6 — 12 година уредно у школу шалю, да се по свима салашима основне школе заведу, и да се уз сваку како варошку тако и салашку школу повторне школе отворе у коима би се младеж обоѳга пола од 12 — 15 године обучавала, а свим учительима да се к редовной плати барем онолика награда даде, колику досада уживаху 4 учителя за обучаванѣ у недельной шегертской школи.

УПРАЗНѢНО УЧИТЕЛЬСКО МѢСТО. У Земуну (види стечай у бр. 17.) Плата 500 фр. и 60 фр. станарине. Искати се могу Сомборски правници до 1. Новембра код обштине Земунске.

У Влайковцу тражи се учитель за србскороманску школу (види бр. 17.) Плата є 105 фр. 25 меци жита и толико кукуруза, 100 фунти сланине, 50 фунти соли, 15 фунти свеће, 4 хв. дрва, 2½ ланца землѣ и стан. Молбенице до 30. Окт. консисторіи Вршачкой поднети се имаю.

Лист излази двапут мессчно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издаѳ и уређуѳ Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Андрие Вагне

та па до службе Божије, у школи на науци провести. Са овима ученицима имале би се највише реалне науке истеривати.

Држимо да би на овај начин народни учитељи доспели, да у једно време, развију своју делателну снагу, и у обичним основним а и у повторним школама. А и деца би се душевно и телесно сходније развијала.

5. Школска година по селима и варошицама, нека неби дуже од 8 ил 9 месеци трајала. Овако би добро било поглавито с тога, што наш народ највише од пољске привреде живи; па су деца родитељима и више а не само оволико месеци врло потребна. Време одмора нека наступи кад школска местна управа за најбоље нађе.

Да би учитељи што више времена имали, и што успешније на стварним наукама делали, као на оним предметима, који су данашњим даном главни услови човечанског живота постали, нека би се наука вере скратила; а у остале прописане науке, нека уђе српска повесница, земљопис и остале стварне науке, које су данашњим даном толико нужне постале. Ово наведосмо с тога што држимо, да самим читањем, као што је то у „кр. уредби“ стављено, неје доста јасно казано.

7. Митрополитско-црквени школски савет, нека би што пре расписао надтечај за потребне, духу данашњег времена сходне школске књиге; а при стварању ил промени ових, нека би и народни учитељи саветујућа и решавајућа гласа имали.

Избрани списи, имали би се тискати о трошку „народног фонда,“ и давали би се свој школској деци што јефтиније, а спромашној у поклон.

8. Ради усавршавања школа и учитеља, нека би се из „народног фонда“ одредило више награда за оне учитеље и ученике, који се у свему одликовали буду. Овим би се начином и учитељи и ученици на боље подстрекавали, и томе надтицали а то би напредку школа много допринело.

Осим тога, нека би Славни Сабор одредио, да сваке године, по неколико одабраних учитеља, на 5—6 месеци, о народном трошку, у стране, у педагогиским знањима као признате напредне земље, послани буду; који би по повратку своме одма прилику имали прибављену вештину у дело привести. За то време, док би се ови на страни бавили, имали

би их у школи бољи приправници замењивати, а с тим и сами практицирати.

9. Да би учитељско звање што боље своме позиву одговарало, нужна му је ваљана припрема. Да би ову учитељ стекао, дужан би био само један и то виши приправнички завод постојати, а нижи имали би изостати.

На вишем приправничком заводу, нека би се што пре завела катедра за искусног учитеља економије, ово би много допринело да народ наш у привреди напред коракне.

На вишем приправничком заводу нека би се завела музикална струка, како би приправници и ову вештину себи прибавити, а с тим у многоме и бедно стање одлакшати могли.

На истом приправничком заводу нека би се завела катедра за који у Јевропи припознати језик, ово би учитељевом изображењу много допринело.

10. Нижи разреди, основне школе, а то ће рећи мала деца, да не буду законом обвезана недељом и празником цркву походити. Већи разреди нека су опроштени од вечерња и јутрења, од пређеосвећене, суботне, и ма које друге изванредне службе.

Укопи, парастоси, водоосвећења, и друге овима равне службе са учитељи и ученици сасвим да престану; из узрока, што ови обичаји силну дангубу и досаду школи нанесу, а и много повода неприликама између учитеља и родитеља дечијих дају.

11. Појање као дужност учитеља да престане. У оним пак обштинама, где је баш ли овај терет на учитеља спао, нека му се пристојна награда за то одреди.

12. Да се минимум учитељске плате на 400 фор. а учитељског спомоћника на 300 фор. повиси; јер кад се толико важан и мучан рад, као што је учитељски, сравни са оном, за данашње време сасвим незнатном наплатом, коју је наш последњи сабор одредио, морамо помислити, да су учитељи, и баш само учитељи на то осуђени, да све из пожртвовања делати морају.

13. Да би једном и српско-народни учитељи духом данули, и лакше свој теретни рад одправљали, од преке је нужде, да би се на овоме сабору донео закон, који би овима старост, немоћ и породицу обезбедио. Држимо да би се ова мисао најпре остварити могла на начин, ког је г. Н. Ђ. Вукићевић у ов. год. „Школ. Листу,“ бр. 10. изложио, са додатком: кад

би сваки учитељ за 5 година известну своту у тримесечним ратама уложио, и док живи на улог свој по 2% давао; ово би био као фонд основан за мировину учитељску, коме би по потреби наш „народни фонд“ у помоћ притећи имао. По тридесетогодишњем службовању, сваки учитељ нека годишње онолику мировину ужива, колико му петогодишњи улог износи.

14. Ако би и у будуће важио онај параграф „кр. уредбе,“ који за обштинаре пуни 30 година захтева, онда би понизно умолили: да би и сви стални учитељи (као и свештеници по §. 14. о „местним црквеним обштинама“) по своме звању обштинари бити могли.

15. Да би Славни Сабор, големој потреби наших народних школа одговорио, умољавамо: да врховну и дијецезалну управу над српским школама, што пре преда у руке оним мужевима, који су до данас саветом и радом показали, да на томе просветноме пољу, највише заслуга имају.

Јован Настић председник збора. Нестор Миковић перовођа.

Предлози ови по закључку учитељског збора у Ср. Бечеју 10. Јуна 1869. држаног предани су 24. истог месеца господину посланику Ст. Бечејског изборног среза, да их у своје време народном сабору поднесе, — а овде приметити имамо, да је из горњега збора 10. Јуна држаног ова молба поднешена:

„Славни Саборе!“ Главни задатак данашњег црквеног Сабора, необориво то је, да устроји и узакони ред, по коме би се у будуће српски црквени сабори, сазивати и обдржавати имали.

Сваком родољубу спада у свету дужност, да по својим силама што више допринесе, да нам Сабор тако састављен буде, да нас у сваком погледу срећи и благостању води; а то ће само онда моћи бити, ако у њему свака струка народне просвете достојно заступљена буде.

Подписани, као народни учитељи желећи, да нам народна школа стручним људма — којима је њен цео живот, којима су и зле и добре њене стране познате — заступљена буде, искуписмо се данашњим даном на братски договор, и по довољном саветовању закључисмо, Славни Сабор понизно умолити.

Да би при одређивању посланика за Сабор достојни обзир на народну школу обратити и досудити изволео, да народна школа и учитељство известним од Славног Сабора одредити имајућим се бројем учитеља заступљена буде; јер је лако

познати да г. г. цредставници, који школски живот проводили и учитељски лебац јели нису, школу и поред најбоље воље своје достојно заступати немогу, с тога што ју непознају.

То је понизна молба, коју подписани на Славни Сабор управљају, а уједно примећују, да ће себи слободу узети доцније и друге своје назоре у смотрењу школе Славном Сабору на претресање понизно поднети.

У тврдој нади да ће Славни Сабор молбу ову у своје време у претрес узети и жељи подписаних задоста учинити у Ст. Бечеју 10. Јуна 1869. Славног Сабора понизне слуге: Трифун Влашић ђакон и учит. Сенћански с. р. Никола Јанковић с. р. заступник банатске задруге и учит. Мокрински. Никола Кирић с. р. уч. Аћански. Лаза Поповић с. р. уч. Шандорски. Арон Михајловић уч. Н.-Садски. Пера Луцић уч. Н.-Бечејски. Чедомиљ Бошњаковић ср уч. Туријски. Сима Нинковић с. р. уч. Фелдварски. Јован Настић председник збора и Нестор Никовић деловођа учитељи Сентомашки. Паја Дамјановић с. р. уч. Сентомашки. Ђуро Лудајић ср. уч. Суботички. Вељко Половић ср. уч. Туријски. Љубомир Вишковић ср. уч. Врањевачки. Марко Бибић ср. уч. Врањевачки. Тоша Брановачки и Душан Стојшић ср. уч. Сенћански. Лаза Михајловић ср. уч. Сентомашки. Младен Стефановић ср. уч. Сентомашки. Ђорђе Акшамовић ср. уч. Аћански. Михаило Д. Дејановић ср. уч. Ср. Бечејски Стеван Јанковић уч. Чурушки. Порфирије Бабић уч. Госпођинчки. Коста Драгашевић ср. уч. Надаљски. Димитрије Јосић ср. уч. Н. Садски. Стеван Жекић ср. уч. Ср. Бечејски. Милош Летић уч. Фелдварски. Ђорђе Глибонски ср. учит. Српско-Бечејски.

БАНАТ.

(Нѣколико лекция из земљописа.)

(свршетак.)

II. Српско-банатска пуковнија.

Српско-Банатска обично прозвана Белоцркванска пуковнија лежи између немачке-банатске пуковније, темишварске и крашовске жупаније, романске банатске пуковније, и кнежевине Србије, од које је Дунав раставља.

Простор њен износи 38□ миля. Западна половина је земљишта равна и плодовита, а источна бреговита и понајвише виновом лозом засађена, са које се около 150,000 акова врло

добра вина добия, кое є у трговини под именом белоцрквапског вина на гласу. Становника има на 80.000 душа, од коих 30,000 Србаля 30,000 Романа, 9000 Хрвата, 10500 Нѣмаца, и 500 Чеха. По вѣри Срби и Романи єсу Православни, Хрвати, Нѣмци и Чеси су Римляни.

Знатния мѣста:

Бѣла Црква (Weisskirchen, Fehértemplom, Бисерика Алба), слободна войничка варош у врло дражестной долини између виновом лозом засађених гора и недалеко од рѣчице Нере. Становника има 8000, међу коима 6000 Немаца а остали су Србльи и Романи. Становници се понайвише с винодѣлством баве кое су до таквог савршенства дотерали, да им ютро винограда (1600□ хв.) доноси на 200 фор. чиста прихода. Осим тога баве се многи становници овдашньи трговином и занатима.

У Бѣлой Цркви є управа пуковниє, главна немачка државна школа и има 3 свиларе. Православна црква у овом мѣсту посвећена є Св. Апостолима Петру и Павлу. Близо Бѣле Цркве є манастир Златица, а на подруг милѣ одавде баш на Дунаву гдѣ се свршује желѣзница и гдѣ є паробродска станица, налази се малени манастир. Базяш. Оба ова манастира по старинском преданю сазидео є Св. Сава Просвѣтитель Србски.

Алибунар, граничарско мѣсто с великим годишньим пазарима.

Ульма, велико србско село недалеко од Вршца с новом прекрасном црквом.

Кусић, Врачевгај и Соколовац граничарска села близо Бѣле Цркве. Србска Пожежена село на Дунаву. Одавде починѣ Ђердап или Демиркапия (гвоздена врата) гдѣ є Дунав међу стѣнама са обадве стране яко сужен. Наспрам Пожежене у сред Дунава подигла се грдна єдна стѣна, коя се зове Бабакай.

III. Романска Пуковния.

Романска другчиє Караншебешка пуковния лежи међу пуковниом белоцрквапском, крашовском жупанием, Ердељом, кнежевином, Романием и Србиом, од кое ю Дунав разставља.

Простире се на 94□ милѣ; земльиште є врло брдовито и понајвише шумом обрастло. Народа има на 90,000 душа, од коих 64,000 Романа 16000 Крашована (Срба Римске вѣре) 6000 хрватa и 4000 нѣмаца. Србаля и Грка има врло мало у Ршави и у Караншебешу. По вѣри Романи Грци и Срби су Православни а Крашовани, Хрвати и Нѣмци єсу римляни.

Знатна су мѣста:

Караншебеш, варош на утоку рѣке Шебеша у Тамиш са 3000 жителя. Ту є столица романског православног Епископа и управа пуковније Романске.

Мехадия, варошица близо коє се налазе мехадијске купке коє су іош у време старих Римљана пэд именом херкулових топлица познате биле, а и сада су врло на гласу, па с тога сваке године многи народ из Угарске, Србиє, Романније, Бугарске, Русиє и других дальних земаля долази овамо лѣка тражити од кожних болести, костоболѣ и других болѣтица.

Ршава (Оршава) варошица на Дунаву наспрам србске тврдинѣ Старе Ршаве или Адакале, коя є насред Дунава на острову єдном сазидана.

Недалеко од Ршаве на међи између Угарске и Романије била є после буне год. 184⅝ угарска круна закопана, па пошто є тамо после неколико година нађена, и у Будим донешена, дао є садашњи срећно владаюћи Цар и Краль наш на оном мѣсту лѣпу єдну римску црквицу за спомен сазидати.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія“ извадио Богдан Кузмановаћ, парох Српскокларијски и члан консисторије Тамишградске

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ТРЕЋИ.

„Насъ ради человѣкъ и нашего ради спасенія сшедшаго съ небесъ, и воплотившагося отъ Духа Свята и Маріи Дѣвы, и вочеловѣчшася.“ У другом члану, као што сам вам, дјецо, казао, излагало се је учење о Јисусу Христу као о Сину Божијему, прије свијех вијекова рођеном од Бога Оца, и у свему Њему равном. С трећим чланом започиње се учење о Јисусу Христу као о Боточовјеку, као о Богу који је у нашем тијелу и у нашој крви сишао на земљу и живио сред нас. У том учењу о Јисусу Христу као о Богочовјеку које се учење свршује тек са седмим чланом, говори се о Његовоме рођењу, страдању, смрти, погребу, васкрсењу, вазнесењу на небо, и о другом доласку Његовоме. Све те истине познате су

вам већ. Ви знате да Се је Христос родио у Витлејему, Јудејском граду, да је страдао, умрло, васкрсао и вазнесао Се на небо. Но овдје ваља да чујете и научите како треба мислити о тијем истинама, како треба вјеровати у њих. Ви, на примјер, знате, да Се је Христос родио и да є страдао; но јели Се Он тако родио и јели Он тако страдао као што се ми рађамо и као што ми страдамо? Јели такова била Његова смрт каква ће наша бити? О свијем тијем истинама вама ваља тако мислити и расуђивати као што о њима мисли и учи православна наша црква; другчиє се не можете назвати истинитим и правим хришћанима. Било је и јесте и данас доста људи који до душе признају и исповиједају и рођење и страдање и васкрсење Јисуса Христа но опет зато нијесу достојни имена хришћанскога, а то по томе што тих истина не признају и не исповиједају онако као што их учи истинита и права црква Христова. Православни Хришћани дужни су без сваке промјене вјеровати у све истине хришћанске онако као што их учи православна црква. А како учи наша црква о доласку Христа Спаситеља на овај свијет, на земљу ову? Ево:

„Насъ ради человѣкъ и нашего ради спасенія сшедшаго с небесъ.“ 1) Исповиједање наше вјере учи да Христос Спаситељ није то учинио ради Себе, нити ради Своје славе, нити за други који узрок, но да је сишао на земљу наиме за нас и за наше спасеније, ради нас људи и ради нашега спасенија. 2) Исповиједање наше вјере говори да је Христос Спаситељ сишао на земљу у тијелу, узев наше тијело и нашу крв с човјечијом душом. Као Бог, као Суштаство духовно и безтјелесно, Он је свагда био и свагда јесте на небу и на земљи, но у природи човјечијој, у тијелу човјечијем, Он је само једаред сишао на земљу. 3) Исповиједање вјере наше говори да Христос Спаситељ ту човјечију природу није узео тако као што је ми примамо од својијех родитеља, но да ју је Он примио „отъ Духа Свята и Маріи Дѣви.“ Мати Господа нашега Јисуса Христа није имала мужа, но вазда је живјела у дјевојаштву, дјевојком, и у дјевојаштву родила је Сина Божијега, зачевши Га од Духа Светога. Како се је то збило, ми тога нијесмо у стању схватити. Света ријеч Божија говори нам само да нам је Бог прије много стотина година преко пророка казао да ће Спаситеља нашег родити дјевојка, Дијева (Мат. гл. 1. ст. 23.). Јеванђеље казујући о томе овако говори: „У шести мјесец посла Бог анђела Гаврила

у град Галилејски по имену Назарет к дјевојци испрошеној за мужа, по имену Јосифа из дома Давидова; и дјевојци бјеше име Марија. И ушавши к њој анђео рече: радуј се, благодатна! Господ је с тобом, благословена си ти међу женама. А она видјевши га поплаши се од ријечи његове и помисли: какав би ово био поздрав? И рече јој анђео: не бој се, Марија! Јер си нашла милост у Бога. И ево затрудњећеш и родићеш сина, и надјенему име Јисус . . . А Марија рече анђелу: како ће то бити кад ја незнам за мужа? И одговарајући анђео рече јој: Дух Свети доћи ће на тебе, и сила највишега осјениће те; за то и оно што ће се родити биће свето, и назваће се Син Божиј.“ (Лук. гл. 1. ст. 26—35.) Црква, вјерујући у то Јеванђеље, опредијелила је да се исповиједа рођење Господа Јисуса Христа „от Духа Свята и Маріи Дѣви.“ Даље је она опредијелила да се Дијева Марија зове Богородицом, Мати Господа Бога Свагдашњом Дјевојком, Приснодѣвом, с тога, што је родила не простога човјека, но самога Бога, и што је на свагда остала у дјевојаштву, дјевојком. Отуда је то дјецо моја мила, да ми тако високо поштујемо и уважавамо и цијенимо Божију Матер; света црква поштује Божију Матер више него ма којега светитеља, назива је часнијом и од херувима и серафима, од анђела и сила небескијех. 4) При свему томе што је рођење Јисуса Христа необично и непостиживо, исповиједање наше вјере жели да је Син Божиј постао подпуним и савршеним човјеком: „вочеловѣчшася.“ Он је узео сву нашу човјечију природу, то јест душу и тијело, у свему постао нам је подобним, јео је, ходио је, спавао је . . . само гријеха нашега није имао: Он се је родио од Светога Духа и од Марије Дијеве безгрјешним и за васцијелога живота Својега није ни једаред згријешио.

Такав је био долазак Христа Спаситеља на земљу. Све те истине изложила је црква наша у трећем члану. Који су другчије мислили о доласку Христа Спаситеља на земљу и о Његовом рођењу, она није ни називала хришћанима.

Још остаје да вам, мила дјецо, објасним ријечи „ради нашега спасења“ Сјећате ли се приповијетке о првим нашим прародитељима, о Адаму и Јеви, коју сам вам приповиједао из свештене историје? Ондје сам вам ја, дјецо, говорио

да су Адам и Јева, први муж и прва жена, саздани по обличју Божијему били потпуно срећни и блажени, докле нијесу нарушили заповијести Божије. Они су живјели у прекрасном врту и били су у свези и љубави с Богом. Но како су наскоро преступили заповијест Божију, како су наскоро окусили с дрвета што им је Бог забранио да не једу с њега, тако су наскоро и изгубили ту срећу и то блаженство. Но мјесто те среће и тог блаженства задао им је Бог тешке и крваве муке. Главна је несрећа њихова било то, што су преступивши заповијест Божију, престали бити онако чисти и невини, какви су били до тога времена. Ум им је престао онако јасно и чисто мислити, како је мислио до онда; воља им је престала жељети само доброга и лијепога; осјећања су им престала наслађивати се само оним што је прекрасно; једном ријечју, они су се са свијем промијенили. То се је све одмах онда показало, кад су преступили заповијест Божију и кад их је Бог позвао к Себи на одговор. Кад их је Бог позвао к Себи, они су одговорили да су голи; а кад им је Бог казао да они неби знали да су голи да нијесу преступили заповијести Његове, они су одговорили да они нијесу сами собом то урадили: Адам је одговорио да га је преварила жене, коју му је дао Он, а жена је одговорила да ју је преварила змија (Пост. гл. 3. ст. 9—13.) Ниједно није хтјело да је криво, ни Адам ни Јева. Тако раде и неваљала дјеца, која, не послушавши својих родитеља и не извршивши заповијести родитељске, одмах стану лукаво измишљати свакојаких изговора, па и лажнијех, не смијући родитељима у очи гледати. Тако је било и с нашијем прародитељима: преступили су заповијест, али нијесу хтјели да знаду за кривицу своју. Изгубивши првашњу своју чистоту и невиност, они дакле нијесу могли више бити ни у онаквој блиској свези с Богом и љубави, у каквој су се находили до онда. Бог милује само што је истинито и добро, а људи су се показали пред Њим лажљивци и варалице. Гријех је људе одаљио од Бога. И без помоћи Божије људима је пријетила духовна смрт. Душа је наша, саздана по обличју Божијему, тако устројена, да може живјети духовним својијем животом само у свези и заједници с Богом. Као што је тијелу прије потребно јело и пиће земаљско, ако ће да живи, исто тако и души је за живот потребна духовна пића, што је Бог даје. Таким начином прародитељи наши, преступивши једну заповијест Божију, учинили су три велика зла: 1) лишили су се

чистоте и невиности и начинили су се преступницима или кривцима; 2) у слиједтога одаљили су се од Бога, свога Творца и Саздатеља, и Извора свога духовнога живота; 3) тим су се самим осудили на вјечну смрт духовну. Изиђи из та три зла нијесу могли сами собом: 1) они нијесу кадри били повратити себи првашњу невиност и чистоту, као што не бисте могли ни ви сами, дјецо моја, покварене очи своје поправити и излијечити: 2) они нијесу били у стању повратити себи првашњу милост Божију, начинивши се преступницима закона Божијега; 3) у слиједтога нијесу могли имати надежде да ће духовно до вијека живјети. Остало им је дакле очекивати помоћи са стране. Но ни једно од земаљскијех створења није им могло дати такве помоћи, јер су они на земљи били највиши од свијех створења земаљскијех. Елем потребна је била помоћ с неба. Но ко је и с неба могао пружити помоћ човјеку? Око ваше, дјецо моја мила, кад бисте га чим год покварили, могао би излијечити само онај који познаје састав ока; тако је и помоћ с неба могао дати само онај који је саздао и устројио човјека, који је знао како се може човјек поправити. А такав наш Саздатељ и Творац јесте Господ наш Јисус Христос, Син Божиј као што смо видјели у другом члану вјере. И Он се је и примио да изврши све оно за нас чега ми сами нијесмо могли урадити. А како то да је Самоме Богу угодно било јавити се заради нашега спасења, то је тајна, сакривена у премудрости Божијој, говори апостол. Само је то извјесно да је Христос Спаситељ дошавши међу људе, говорио да је Он дошао на то да навијести људима истину, да их научи чинити добро и љубити истину (Јован. гл. 8. ст. 31. и 32. и гл. 12. ст. 46.) Тако је и било. Поставши подпуним човјеком и јавивши се као учитељ, Он је ријечју и дјелом навијестио тадашњему свијету, и преко Јеванђелија и свијема нама, шта нам ваља чинити, шта хтјети, шта искати, ако желимо бити чисти и невини; а пострадав и пролив крв Своју за нас, као што ћете видјети у идућим члановима нашега исповиједања, Он нам је вратио ону милост и благост Божију коју смо били изгубили с гријеха првијех својијех прародитеља.

Тако је дакле Христос Спаситељ и родио Се у тијелу човјечијем и дошао на свијет — заради нашега спасенија.

ЧЛАН ЧЕТВРТИ.

„Распятаго же за ни (нас) при Понтійстѣмъ Пилатѣ, и страдавша и погребена.“ Из свештене исто-

рије знате, мила дјецо, да су Христа Спаситеља, пошто је много добра учинио људима, распели Јудејци. Како треба мислити о Његовом распећу? У оно вријеме распињали су велике преступнике, злочинце. И Христа Спаситеља, као што казује свето Јеванђелије наше, распели су Јудејци међу два злочинца. Па јесули и Христа Спаситеља распели за какву кривицу Његову? Ја сам вам дјецо већ казао у трећем члану, да Се је Спаситељ наш и родио безгрјешан и да за цијелога Свога живота на земљи није учинио ни једнога гријеха. (1. Петр. гл. 2. ст. 22.) Заиста Спаситељ је био прост од сваке кривице! За чију су Га кривицу распели? За нашу кривицу, дјецо, распели су Га, или као што говори наше исповиједање вјере, „за ны," т. ј. за нас, за наше гријехе и пријеступке. А како?

Кад сам вам, дјецо моја, говорио, како је Христос Спаситељ дошао заради нашега спасенија, рекао сам вам, да је Он дошао да нам врати ону чистоту и невиност коју смо изгубили с гријеха првијех нашијех прародитеља, и да нас приведе к оној блиској свези и љубави с Богом у којој су се налазили наши прародитељи. И то је извршио Он. А како и чим је Он то урадио? Донесавши Своје свето учење, Своју свету науку, Своје свето Јеванђелије, Он нас је научио, шта нам ваља чинити или дјелати, и шта хтјети, па да можемо бити свети и праведни. Но тиме није уништио Он наше кривице и није нас начинио светима. Гријех је прародитељски све непристано остајао на нама. Као што и дуг, који би начинили ваши родитељи и који би уједно пао и на вас, до оног часа стоји на вама, дакле га ко не исплати за вас; исто је тако и кривица, коју су наши прародитељи начинили, све до оног тренутка лежала на нама, докле ју није уништио Спаситељ наш. Да би нас дакле грјешне примирио с Богом, Спаситељ је морао да савршено заглади нашу кривицу, уништи наш гријех. То је Он пак могао учинити само узевши на Себе ону казну која је падала на нас с гријеха и с пријеступка нашијех прародитеља. Јер као што ни онај, који би хтио да плати за вас дуг вашијех родитеља, другчије тога не би могао учинити, него да изда за вас што дугујете, или да прими на себе ваш дуг; исто тако и Спаситељ наш, желећи нас начинити чистима и невинима пред Богом, није другчије могао тога извршити, него је морао да узме на Себе казну што је на нас падала и да задовољи праведни суд Божији. А то је и испунио наш Спа-

ситељ, узевши на Себе казну преступничку на крсту и проливши крв Своју невину. И тако је Он страдао и умрло на крсту „за нас.“ С тога й јесте страдање и смрт Јисуса Христа тако важна за нас. Нигдје није Спаситељ наш ни показао толике велике и силне љубави к нама, као у страдањима, гдје је душу Своју и тијело Своје на крсту дао за нас, и ни чим другим није нас ни спасао, до само крвљу Својом, проливеном на крсту. И за то је Он, идући да страда за нас, и установио спомен Својијех страдања, за знак нове свезе међу Богом и људима — свезе, што ју је Он донио на земљу: — „преломивши, благословивши и дајући ученицима хљеб, говорио је: узмите, и једите; ове је тијело Моје. И узевши чашу и давши хвалу и дајући им је, говорио је: пијте из ње сви; јер је ово крв Моја новога завјета, која се прољева за многе, ради одпуштења гријеха“ (Мат. гл. 26. ст. 26., 27. и 28.), и за тијем је додао: „ово чините за Мој спомен“ (Лук. гл. 22. ст. 19.)

Страдања Христова постала су жртвом која да нас спасава пред Богом. Најважнија наша црквена служба, света литурђија, у главном није друго него спомен страдања Господњих, принос тијела и крви Господа Јисуса Христа Богу на жртву; а то је за тај узрок тако уређена, што и данас само страдања Господа Јисуса Христа и Њим принесена жртва Богу умилостивљује и доносе нам благост и милост Божију.

И сам крст, на ком су распели Спаситеља нашега, постао је за нас светим оруђем и знамењем. Таквим оруђем и знамењем јесте крст не само по томе што напомиње страдања Господња, страдања за наше спасеније, но још више и наиме по тому што га је осветила проливена на њему крв Господња. „Крст прогони сваку вражју силу,“ говоре свети оцеви цркве наше. И с отог заповијест њихова, да се знаменујемо знамењем часног крста, кад хоћемо да једемо и пијемо, кад сједимо, стојимо, бесједимо, ходимо, полазимо, и да не започињемо ни каква посла докле се најприје не наоружамо часним крстом ни у кући, ни на путу, ни дању ни ноћи, и на ком мјесту[1]), — та заповијест треба да се прими с побожношћу и свагда извршује.

Такав је значај и толика је сила страдања Господњих, која исповиједамо у овом члану.

[1]) Огласит. поуч. Кирила Јер. 13.

Учење о тијем страдањима тако је важно да су оцеви црквени назначили и вријеме кад су била та страдања. „При Понтійстѣм Пилатје," стоји у исповиједању. Понтије Пилат био је управитељ над Јудејском од стране Римљана, под чијом су се влашћу находили у то вријеме Јевреји. За његове су управе осудили и распели Спаситеља. Он је и учествовао у суђењу над Господом. Још су свети оци додали и ријечи „и страдавша и погребена," а то с тога, да би се навијестило, да та страдања нијесу била каква мала и лака и само видива страдања, као што су неки мислили, него да су то била страдања велика и тешка и пуна бола. Христос Спаситељ, узевши на Себе све наше гријехе, страдао је тешко, као што то показују и саме ријечи, које је Он изговорио на крсту: „Боже мој! Боже мој! за што си ме оставио" (Мат. гл. 27. ст. 46.)? Христос Спаситељ је као човјек страдао и умрло на крсту, и онда су Га погребли такођер као човјека, т. ј. положили су у гроб тијело Његово. Да, тијело су Христово положили у гроб, а душа Његова, сједињена с Божаством, одијеливши се од тијела, сишла је у пакао или ад с Њиме, као што вјерује наша црква, гдје су биле душе свијех праотаца и пророка и свијех осталијех људи, који су били умрли до рођења Христова, и онђе је проповиједала отпуштење гријеха и спасеније људима, који су живјели до Његова доласка, и разорила ад, и избавила је све.

И то је све учење што се налази у четвртом члану вјероисповиједања нашега.

Дописи.

У Каменици. Сремски учитељи обавише и други свој збор и то 25. и 26. Септембра. Збор овај сазван је био од румског црквеног одбора и држан је у Руми као у средсреди китњастога Срема. Позив беше разаслан на 150 учитеља а скупило их се само 26 и то већином старијих људи. На заузимање румског црквеног одбора добили су сви ови код врстних грађана тамошњих стан и рану за време својега бављења.

Летошњи први учитељски збор имао је задатак да напише молбу на српски народни сабор. То је и урадио и молба је у рукама Господина посланика народног Дра Јована Суботића, кои ће је јамачно, кад се сабор сазове, овоме предати.

У овом пак другом учитељском збору двоица чланова поднесоше ове писмене предлоге: 1) О задруги српских учитеља у архидијецези карловачкој, и 2) О народном одгајању.

Поднешени устав првога предмета беше претресан и у главноме

примљен. Садржај му је у кратко ево овај: Задруга држати има сваке године свој главни скуп и то сваки пут у другоме месту. (За идући скуп је Вуковар одређен.) Чланови су сви учитељи и школски управитељи. Радња је ове задруге сљедећа: а) бира се частништво; б) чита се записник последње скупштине; в) претресају се извештаји појединих зборова, као и постојећих друштава школских пријатеља; г) расправљају се педагогичка и дидактична питања и држе се предавања.

Ова задруга подељује се на толико зборова, колико има у провинцијалном Срему политичних срезова, а у сремкој крајини војничких баталиона. Окружни ови зборови држаће се свака два месеца.

То је у главноме решено на први предлог. Други је предлог, почем изискује доста приличне материјалне жртве, остављен на најскорије време, док се учитељи са грађанима појединих срезова најпре о том поразговоре, како би се у сваком срезу по једно друштво пријатеља народне просвете основало. Велика је само греота што су наши сремски учитељи за оваке радње понајвише немарни, што се и од туда види, колико их је на овом учитељском збору и договору учествовало. Али можда ће их време на рад нагонити.

Једну радостну вјест имам вам одавде из Каменице јавити. Црквено школски одбор овдашњи у својој седници од 6. Октобра донео је закључак да се 1. Новембра о. г. овде женска школа отвори. Плата је учитељки од 300 фор. наређена. —

У Србском Бечеју. Ових дана држасмо овде местни учитељски збор, у коме се на захтевање црквенога одбора изјаснисмо, да је нуждно још једну предградску школу отворити. На тај ћемо начин имати две предградске школе; једну која већ постоји „Ковинску," и другу у јужном предграђу. У тима предградским школама и у првом разреду средоточне мушке школе држаће се први и други разред, па ће онда сва мушка деца прелазити у средоточни старији разред, у ком ће се предавати науке за III. и IV. разред главне школе прописане. Стециште на ново учитељско место у предграђу тек што се није отворило.

Местни учитељски збор закључио је да прави школску заставу. У то име има скупљених до 140 фор. На застави ће бити с једне стране изображен Спаситељ како децу прима и благосиља, а с друге св. Сава просветитељ. Застава ће до св. Саве готова бити, а у то ће се време ваљда и нова предградска школа наша отворити, те тако се двострукој свечаности тада надамо.

Призивање св. Духа држано је код нас 12. Октобра на врло свечани начин. Преч. г. Прота дао је том приликом народу лепе савете. После црквене свечаности скупљена су сва деца у школу, и ту су им показане награде у књигама и новцу, које ће се на свршетку онима између њих дати, кои се као најбољи и најваљанији покажу.

Школске вѣсти.

ДРЖАВНА УЧИТЕЉИШТА. У Будиму отворено је с почетком овога мѣсеца државно учитељиште. За управљајућега учителя именован је г. Јован Швикер бивши учитель Бечкеречки, за редовне учителѣ Јосиф Рил бивши учитель у Винги и Јосиф Сенте. У средини Децембра отвори ће се у Будиму и женско учптељиште.

ИЗ УГАРСКЕ. У колико се с почетка међу мађарима ватрено одушевленѣ за комуналне школе скоро свуда опажало, у толико се сад већ на више места особито међу римокатолицима појавлює незадовољство са комуналним школама. У Староме Будиму, у Єгри и у Столном Београду било є већ и явних демонстрация против заводења овакових школа, а и у самой Пешти сазван є недавно договор у пијаристанском зданию, у коме се око тога ради да се заведу парохијалне верозаконске римокатоличко школе у престолници угарской, коє ће у станю бити по валяности своіой надтицати се са школама комуналним.

ГИМНАЗИЈА у СОМБОРУ. За професора I. гимназиског разреда у новооснованой гимназіи овдашньой изабран є г. Коста Радуловић професор велике гимназиє Карловачке. Он ће за ову годину предавата Латински єзик, рачун, земльопис и историю натуралну. Г. Сима Костић катихет предаваће осим науке вѣре и српски єзик као редовни и обвезни предмет за све ученике. Г. Клейнер катихета римски предаваће за ову годину мађарски єзик. У цртаню обучаваће ученике академички сликар г. Рихард Пухта, а у гимнастици Алекс. Деметровић. Обучаванѣ у наукама даваће се на српском и мађарском єзику. Први гимназиски разред отвориће се 19. Новембра (1. Дец.) ове године.

ПОПУНЂЕНА УЧИТЕЛЬСКА МЕСТА. У Будиму изабран є за учителя т. Исак Томић, свршио є први семестар V. гимназиялног разреда и препарандию у Сомбору год. 1869; у X. Сульошу наименован є за учителя г. Петар Берић досадашньи учитель браньински; у Инђіи поставлѣн є за учителя г. Спасоє Дедић, коі є IV. гимназиски разред у Врбасу а препарандию у Сомбору год. 1869. свршио; у Мартинци наименован є за учителя г. Јован Бугарски коі є приправнички течай год. 1869. у Сомбору свршио; у Срб. Крстуру изабрани су за учителѣ г. г. Михаил Кнежевић и Вићентиє Айваз, први є досада био учителѣм у Дески а други у Земуну; на мѣсто овог последнѣг изабран є за учителя земунске горнѣ школе г. Арон Аршинов бивши учитель IV. разреда у Руми. Од свршених приправника, привремено су поставлѣни ови: г.г. Ник. Ракић у Кули, Светоз. Баић у Н. Сентивану, Јов. Јовановић у Семартону, Ђ. Грујић у Сиригу, Марко Суботић у Бођану и Пр. Кршпогачин у Дески.

УПРАЗНЂЕНА УЧИТЕЛЬСКА МЂСТА. У Товаришеву селу у Бачкой отворен є стечай за учителя у женской школи. Плата є 210 фр. у нарави. безплатан стан с баштом; 25 пож. жита или у замену 75 фор. єдан пож, варива или 4 фор.; далѣ 15 фор. у име центе говеђине; 4 фор. 40 н. у име 40 фунти соли; 6 фор. 30 н. у име 16 фунти свећа; 42 фор. у име 6 хвати дрва. По томе дакле цела плата износи 357 фор. 70 н.—Молбенице се имаю до 30. Новембра о. г. црквеной обштини у Товаришево послати.

У Чалми у жуп. сремской. Плата є 168. фр. 1000 ока жита, 800 ока кукуруза, 5 хвати дрва, 10 фунти свећа и слободан стан. — Молбенице се имаю до 1. Децембра о. г. поднети црквено школской обштини у Чалми

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ

Број 18. У Сомбору 30. Октобра 1869. Год. XI.

О неги живаца и чулних органа.

(По Дитесу и другим писцима.)

Мозак и живци єсу од највеће важности по живот, обстанак и духовни развитак човѣка.

Сви делови тѣла човѣчиєг посредством живаца стоє у свези и заєдници са мозгом. Ил се ми мицали, или осећали, или споляшњим чулима нашима што опажали и примали, у сваком том послу главну улогу имаю живци а преко ових мозак. По томе дакле мозак се сматра за средсреду раднѣ човѣчиєг духа, он є као нѣка радионица из коє изилазе дивна дѣла умности човѣчиє,

Мозак є човѣчіи не само суразмѣрно већи, него и много нѣжніи и финіи од животиньског. Исто су тако и сви живци наши много савршеніи него у скотова, а сврх свега органи вида, слуха и пипаня у човѣка су са дивном вештином устроєни. Све то пак дає човѣку над осталим животиняма већ и са стране самога тѣла велика и отлична преимућства без коих се дух човѣчіи не би могао — докле є у тѣлу — развияти, изображавати и усавршавати.

Ко хоће да дѣцу васпитава, томе є пре свега нуждно да се упозна са природним чиниоцима чулнога живота дѣтинѣг.

Развитак духовних снага човѣкових зависи највише од здравля и неге чулних органа и од развитка самих чула особито оних најглавніих, то єст вида и слуха. Кад ми неби кадри били осећати, опажати, сматрати, чути и друге разноврстне утиске из споляшнѣга свѣта примати, то нит би што себи представляти, нити што поимити у станю били.

Први услов неге чулних органа єст здравлѣ и снага живаца. Све што подпомаже здравлѣ тѣлесног организма дѣчиєг

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 19. У Сомбору 15. Новембра 1869. Год. XI.

ПРЕДЛОЗИ

учитељског збора држаног у Србском Бечеју 10. Јуна 1869.

(За српски народни Сабор у Ср. Карловци.)

1. При стварању закона за школе и учитеље, наша је понизна молба: да би се узео у претрес закон о школама прошлог нашег србског и угарског земаљског сабора; исто тако и назори г. Н. Ђ. Вукићевића у 9. и 10. бр. овогод. нашег „Школ. Листа“ изложени, као и претрес „кр. уредбе“ у „Застави“ бр. 23. од ове године.

2. Местна школска управа, имала би се састојати, из следећих: местног школског управитеља и старатеља, учитеља и бар три избрана скупштинара.

3. Што се тиче дијецезанске школске управе, наша је понизна молба: да се узме у претрес мњење г. Н. Ђ. Вукићевића у „Школ. Листу“ бр. 10. стр. 154. о. г., и предлог г. Карановића у „Школ. Листу“ 1869. год. бр. 7. страна 114.

4. Уз обичне основне школе, које је свако дете дужно од навршене 6-е до свршене 12-е године редовно походити, да се имају што пре пофторне школе, са стечајем од 3. године дана завести. Сав труд, који се у обичној народној школи полаже, узалудан је, ако и ових школа небуде.

У обичној народној школи, нека би предавање сваки дан зими пре подне од 8—11 и ½ сахата трајало, а после подне одмор; лети пак до подне 3 а после 2 сахата; четвртком одмор.

Пофторни ђаци, имали би зими свако после подне тежатником од 2—4 сахата; а лети недељом и празником од 8 саха-

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Брой 20. У Сомбору 30. Новембра 1869. Год. XI.

О неги живаца и чулних органа.

(продужено.)

Живци и споляшња чула єсу посредници између тѣла и душе наше. Од њиховога здравља и усавршења поглавито зависи наше умно образованѣ а с њим и земаљска срећа и радости живота овог. Добро сачувани чулни органи лаким и пријатним чине нама вршенѣ многоструких дужности и пружаю нам уживанѣ многих невиних радости, ков ниє кадар уживати онай, коме су чулни органи покварени ил разслабљени. Особито се ваља старати да вид и слух та два најузвишења споляшња чула у добу дѣтињства сачувамо и што болѣ изображавамо. Тога ради нуждно є чулне органе од сваког споляшњѣг вреда брижљиво чувати, лице, уши и руке сваки дан умивати а уста и нос испирати. Па све то ваља и више пута преко дана чинити особито кад се ко упраши или укаля. Веома є по снаженѣ живаца и чулних органа пробитачно, да се одраслия деца преко зиме сваке неделѣ најманѣ двапут у смлаченой води ал у загреяной соби купаю, а преко лета нуждно є да се у ладной наиме пак у текућой води на безопасном месту и под надзором своих васпитателя купаю и пливаю.

Ал ниє доста само чулне органе од повреде чувати, и у обште снажити, него смо их дужни баш и на посе крѣпити и изображавати.

Вид очни, ово највеће благо човѣчиє зарана и са највећом брижљивошћу треба чувати и снажити. — Кад се дѣте роди неваља га излагати одма великой свѣтлости, него ову ваља завѣсама од пепелясте боє заклонити и у соби гдѣ є дѣте сумрачак направити. Тек после 14 дана постепено ваља мало дѣте на обичну свѣтлост навикавати, али и тада, па и свагда

после, пазити валя, да светлост сунчана незасѣнює дѣтету очи, наиме пак несмѣ се допустити да дѣте гледа у сунце, у огледала и друге сяйне и политиране ствари. О свему овоме имаю се дадилѣ обавестити.

У школи се слаби вид дѣчіи, ако свѣтлост дѣци долази сапред, с десна или са више страна уѣданпут, ако є соба мрачна, ако су скамиє неудесне, ако се дѣца врло сагибаю кад пишу и читаю, ако дуго єдно за другим очи напрежу читанѣм писанѣм и цртанѣм, и напоследку ако зраци сунчани ма од коє стране на скамию падаю.

Уобште не смѣ се дѣци па ни одраслима допустити, да им на кньигу, писмо им другу какву ствар у кою радећи дуже времена гледати мораю, зраци сунчани окомице падаю, нити да на сумраку, спрам жишка или слабе свѣће читаю пишу ил шию. У сунце, на пламен од свеће, на жеравицу и у ватру неваля с упртим очима и подуже гледати, єр ко то ради тай ће лако и брзо вид изгубити. Ситно наштампане кньиге, много цртанѣ, ситан вез и шав такође неприяю очима. А ко се мора с таким ситним предметима често и за дуже времена бавити, тай ће добро чинити, ако се сваки дан пре и после свога посла проходао буде по полю да свой вид оснажи гледанѣм зелене траве и лиснатога дрвећа. Далѣ вид очни слаби, кад предмете што их сматрамо под очи доносимо, или кад на ньих косо гледамо. Изненадни и напрасити прелазак из густе помрчине на видило такође яко шкоди, и многи су промѣну ту губитком вида платили. У свези са овим чувати се валя, да нам зраци сунчани кад се пробудимо непадају управо у очи, єр и то би нам вид мало по мало ослабити могло.

Вид очни квари нам такође прашина, песак и дим особито из смотака и кратких лула; затим влажна пара, пара од жижка, у коме маст ил олай гори, яко угрияне гвоздене пећи, и капе без заслона или са врло узаним заслоном. Напротив препоручує се у овом погледу у летнѣ доба ношенѣ лаких шешира с пространим ободом.

Кад очи сврбе ил горе, неваля их руком или другим чим трти, него чистом умѣрено ладном и скорашньом водом испирати и на миру оставити. Тако исто поступати валя кад мушица или друго што у око упадне.

Вид се изображава вештбанѣм у гледаню предмета најпре из ближе, па онда све из далѣ; разликованѣм ствари по

бои, по облику, по висини, дужини и ширини, и премеранѣм на око, па онда сличенѣм погођене мере са одређеним и у употребленю стоећим мерама.

(свршиће се.)

Слике из дечије школе.

(По Фрањи Видеману.)

I. Дете.

Ето је, где седи, та шарена, весела чета малене дечице што је поверена твојој души и твојој савести ,учитељу! Свако је дете у другом породичном кругу увидело света, свако је дете у другим околностима одрањено, однеговано. Свако дете имаде за собом своју особену кратку прошлост; а та је прошлост или ведра и весела, или пуна буре и вихора, или је сретна или је сиротинска. Али за сваким дететом куцају срца, ма само једно једино срце, у коме је љубав, верна, неизказана, небесна љубав! На сваком од тих малених, румених усташца падале су хиљаде пољубаца мајчиних, очиних. Небројено пута је свака ова мала груд лежала у блаженом загрљају на мајчином врелом срцу или на очиним верним грудма! Свако је дете по једно благо, што га немож заменути ни све благо овога света. Понуди јадноме просијаку краљевину за његово дете, и он ће те постидети презрењем својим, што си се усудио, да му таку понуду учиниш.

Али је за сваким дететом и небројена чета брига, мука, болова, страха, обрицања и пожртвовања. Дед проживи само један дечији живот од првог његовог вриска, па до првог полазка у школу, проживи непосредно с њиме, па ћеш тек онда знати, шта је то однеговати дете!

На последак носи свако дете на себи сећање на тешке, ох на неизказано тешке часове, јер је реч, што ју је Бог рекао Еви: „И у мукама да родиш децу;“ постала вечитим природним законом.

Али драги пријатељу и благи учитељу, дед да мало ближе прегледамо новаке твоје.

Ево га, овде ти седи малени, весели деран, коме су бледи образи. Родитељи су му богати, па имају довољног средства да засладе свој живот, колико је год могуће. Крај свег тог беху очевидно незадовољни. Уживање њихово није их задово-

ло. Крај свег богатства у своме дому осетили су неку празнину. А зашто? — Десетак година већ је прохујало, од како су се венчали, па су морали као Аврам вапијати Богу: „Боже, Боже, шта хоћеш да ми даш? Отићићу одавде без деце!“ — И једва им услиша Бог њихову жељу, те им поклони чедо, ето тог малог Миливоја, што овде седи. Да големе радости! Да велике среће! Сад су тек били сретни! — Миливој остаде јединац у оца и мајке. Па ко ће да опише ону голему бригу, што су је осећали родитељи за своим јединчетом! Њихов живот, њихово делање и мишлење, све се то обртало око једног јединог изданка њихове љубави. Његово око, то им је сунце њихово, његово благостање то им је рај њихов.

И то је дете сада теби поверено.

Ено тамо, у трећој скамији, на крају, седи мали Ђока са својим љубазним, благим лицем. Родитељи његови имадоше петоро деце. Једно им дете умре одмах после рођења. Друго им је дете умрло кад је довршило своју другу годину. Друга два детета, што су већ трчкарала по авлији, постадоше жртвом неке вруће грознице. Да големи губитци! Да неизказаног бола за срца родитељска! Колико и колико суза пролише тужни родитељи за својом прошлом децом! Ох, да си само видео јадне и кукавне родитеље, како су стајали код гроба своје деце, да си само чуо како је кукала мајка кано кукавица! — Од петоро деце остаде им једно једино дете мали Ђока. Гледе га родитељи као једино благо своје, а чувају га као зеницу ока свога. Срце родитељско је пуно препуно жарке љубави према јединому сину свом. Али је та љубав пуна страха. Чим се детету промене дисање, чим се само мало закашљуца, чим само побледи, чим се само мало потужи, да неможе да једе, или да га нешто боли, одмах је срце родитељско пуно и препуно бриге и страха. „Зар да нам умре и ово једно дете?“ То им је увек прва мисао. Мали Ђока је „чедо страха.“

И то је дете теби сада поверено.

А поред Ђоке седи малени Стевица. Бледо је сироче. Од како се родило све је било болешљиво и слабачко. Мали стомак у малог Стевице није могао да свари никаква јела, а често су га и грчеви мучили. Па ко ће да преброји оне силне небројене ноћи сиротих устрашених родитеља! Ко ће да преброји све оне часове што су их кукавни родитељи провели код болне постеље Стевицине! Ко ће да преброји оне болове, она пожртвовања, што су их сносили родитељи! Ваља да сам имаш

болно дете, па да знаш и појмиш „дела материне љубави“. Какви се лекови нису тражили, каква се храна није тражила; лекар за лекаром долазио је, дојкиња за дојкињом доила је дете. — Бадава дете је боловало и боловало. А што је мајка дуже гледала, како јој дете болује, све му је више жртве приносила, све га је са већим самопреговарањем неговала. — Стевица је једва навршио трећу годину. Од то доба као да му се здравље окренуло на боље. На образима му се стане мало по мало ширити румен. Стевица постаде веселији. Како се радовала мајка! Али сад наступе приљепчиве дечије болести. Стевица је падао из једне болести у другу, и сваки пут је био већ на умору. Што је Стевица бивао старији, све је тужнија и жалостнија била мисао родитеља, да им Стевица може умрети. Али је Бог услишао топле молитве мајчине, и остави јој Стевицу у животу! Дете им је спашено од дечијих болести. Стевица „чедо бола“ довршио је своју шесту годину, и ево га у твојој школи.

И то је дете теби сада поверено.

Погледај тамо десно, онде седи мали Ника. Сиротински је обучен. Бледо лице, погнуто држање тела, плашљиво понашање његово казује ти, да је Ника „чедо сиротиње“

Ника има још̃те четир брата и две сестре. — Сви су старији од њега. Родитељи су му сиромашни, али су поштени и ваљани. У зноју свога лица бринули су се да одране своју децу. После тужног дневног рада јели су сухога леба, само да могу својој деци прибавити хране. Беше доста мали залогаја док су шесторо деце седили за столом. На то се придружи и мали Ника. Е сад је ваљало још више радити још чемерније живети. Брижљивим оком погледа отац у будућност. „Шта ће бити са мојом децом?“ уздисао је често. „Ја им немогу дати ни пребијену мангуру, кад одрасту!“ И тада му паде на памет. „Да, у школу ћу их послати; редовно ћу их у школу шиљати“ говорио је са утехом; „па ма како ми тешко било сносити трошкове око школовања, нека их нека уче и уче, да знају, како ће се протурати кроз свет, и шта иште од њих Господ Бог.“ Те тако је мали Ника „чедо сиротиње“

И то је дете теби сада поверено.

Ох драги пријатељу и учитељу благи, да знаш како свако дете скупо стаје своим родитељима, да знаш, како га неизмерно љубе и како им је неизказано мило — ти би га за цело другим очима гледао, ти би за цело другчје с њиме поступао.

Е па дед да тежимо, да у сваком детету одсада гледамо

„скупоцено благо“ родитеља, па ћемо се са више љубави латити, да га одгајамо, кад смо тако сретни да нам се тако благо поверава!

У Кикинди

Ђ. Звекић.

ОБЈАШЊЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „Воскреснаго чтенія“ извадио Богдан Кузмановаћ, парох Српскокларијски и члан консисторије Тамишградске

II.

Дванаест чланова символа вјере

ЧЛАН ПЕТИ И ШЕСТИ.

„И воскресшаго въ третій деньпо писаніємъ и возшедшаго на небеса и сѣдяща отдесную Отца.“ Из земаљскога живота спаситељева спомињу се у символу наше вјере само неки догађаји. Тако, у трећем члану говорило се је само о Спаситељевоме рођењу у тијелу од Светога Духа и Марије Дијеве, у четвртоме о Његовоме распећу и страдању и погребу, у петом и шестом члану, које ево сада хоћу, дјецо моја, да вам објасним, говори се о васкренију и вазнесенију Христа Господа на небо, а о осталијем догађајима у Његовоме земаљскоме животу, о Његовом крштењу, преображењу, о Његовом учењу, и о дјелима Његовијем, која су вам позната из свештене историје, овдје се у символу вјере и не спомиње. А за што је то тако?

Ја сам вам, дјецо мила, још у почетку рекао, да је символ вјере кратак изложај учења о онијем истинама, које се поглавито односе к нашему спасењу. И ја вам, дјецо, и сада велим, да символ вјере није приповијетка, није историја, него да је скуп или збир оних истина, без којијех се, дјецо, ми не можемо ни звати хришћанима. Такове су истине оне, о којима сам вам говорио у првом и другом члану вјере, о јединоме Богу Оцу и о јединородном Његовом Сину, Њему у свему равном; такове су истине и оне, о којима сам вам бесједио у трећем и четвртоме члану, из земаљскога живота Спаситеља Христа, о Његовоме рођењу у тијелу од Светога Духа и Марије Дијеве, о Његовоме распећу за нас, страдању и погребу. А исто су такве важне и главне истине наше вјере и васкрсење и вазнесење Христа Спаситеља на небо, о који-

ма се истинама говори у петом и шестом члану нашега символа вјере. Све су те истине само као важне и као прије потребне за нашу вјеру и за наше спасеније унесене и забиљежене у символ. О васкрсењу, на примјер, један ученик Христа Господа овако говори: „Ако Христос не уста, узалуд проповиједање наше, а узалуд и вјера ваша“ (1. Кор. гл. 15. ст. 14.). А о вазнесењу на небо Сам Спаситељ, бесједећи с ученицима својим, овако говори: „Ако Ја не идем, Утјешитељ не ће доћи к вама; ако ли идем, послаћу Га к вама“ (Јован. гл. 16. ст. 7.)

А по чему је важна и прије потребна за нас 1) вјера у „воскресшаго“ Господа Исуса?

Идући на вољно страдање и на вољну смрт за нас, Христос Спаситељ учио је, да Он страда и умире за гријехе наше, да нам дарује живот вјечни. Но да Христос Господ није васкрсао, и да није увјерио апостоле, и преко њих и све нас, о Својему васкрсењу, — да Христос Господ тога није учинио: шта бисмо ми онда могли мислити о том обећаном благу? Бисмо ли ми могли знати, да ће тијело наше, које се распада у прах и пепео, кадгод васкрснути и наново почети живјети? Да ли бисмо ми могли бити увјерени, да ће настати вријеме, кад ће наступити други живот и људи наново почети живјети? Да није било васкрсенија Христова, ми свега тога не бисмо могли знати (Лук. гл. 24. ст. 21.). Но пошто је Христос Спаситељ устао из мртвих, и пошто Се је јавио Својијем ученицима, и пошто је шта више апостолу Томи допустио да Му опипа ране, да би га увјерио, да је Он, који је живио с њима, који их је учио, који је страдао и умрло: то ми сад тврдо вјерујемо, да ће и наше тијело, оном истом силом Божанственом, којом је васкрсло тијело Христово, устати из праха, — то ми сада јесмо тврдо увјерени, да ће сви који умиру и устати, да смо ми људи као и оно прољећње и љетње цвијеће, које, пошто наступи јесен и зима, вене и умире, а кад дође прољеће, наново изалази из земље и цвјета у свој својој красоти.

Схваћате ли сад, дјецо моја мила, како је прије потребна вјера у истину васкрсенија Христова? Она нам једина говори, да ћемо ми, осим овога живота, још ће живјети и у другом, да је Христос Спаситељ први између нас који је побиједио смрт и који је показао људима пут из пакла у рај, и да ће доћи вријеме, кад ћемо, по примјеру Његовоме, ми сви

васкрснути (1. Кор. гл. 15. ст. 20., 21. и 22.) у онаком измијењеном и преображеноме виду, у каковоме Се је Он јављао Својијем ученицима (ст. 53.); она нам једина казује, да се не боимо смрти, говорећи, да се ми само за вријеме растајемо са животом, да се наше тјело полаже у земљу, као оно зрно што у јесен затрпавају у земљу на то, да би опет устало и оживјело у лепшем виду и обличију. Важне истине! Та је истина позната свијету тек од времена васкрсенија Христова. Христос је Спаситељ за то и дошао, да даде људима, који узвјерују у Њега, вјечни живот (Јован. гл. 3. ст. 15. и 16.).

Свети оци цркве наше унијели су учење о васкрсенију Христовом у символ вјере наше, и изрекли су да исповиједамо Христа „воскресшаго въ третій день по писанію", учећи нас тим, да вјерујемо у васкресеније Христово са свијем онако, како се је о њему предсказало на неколико стотина година напријед у књигама, које су писали људи, испуњени Светога Духа, и како говоре о њему наша јеванђеља и остали списи апостолски. А како говори Јеванђелије о васкрсенију Христовоме, то знате, дјецо моја.

А по чему је важна и пријѐко потребна за нас 2) вјера у „возшедшаго на небеса" Господа?

Да је Христос Спаситељ само васкрсао из гроба, а да се није вазнесао на небо: како би смо ми могли вјеровати свему ономе што нам је Он обећао — да ће устројити за нас царство небеско, да ће нас васкрсити из мртвијех, и да ће нам по васкресенију даровати царство на небесима? Без вазнесенија Христа Спасителя на небо ми небисмо могли бити тврдо увјерени о том. А пошто је Христос Господ отишао на небо у нашем тјелу и с нашом душом, и пошто је сио с десне стране Богу оцу: то ми сад са свијем можемо вјеровати, да Он може све оно испунити што је обећао.

Зато су оци цркве и ту истину, као таку важну унијели у наш символ вјере, и опредјелили су да исповиједамо Христа „возшедшаго на небеса и сѣдяща одесную Отца." Ријечи „возшедшаго на небеса" казују, да Се је Христос Господ вазнесао на небо у нашем тијелу и с нашом душом, а то с тога, што је Он као Бог, свагда био и на небу и на земљи, и што је Он по својему Божанству и сада с нама, а као Богочовјек, као Бог у нашем тијелу и с нашом душом, Он се находи само на небу. Ријечи „сѣдяща одесную Отца" показују, да је Христос и као човјек, по човјеш-

тву, које је примио овдје на земљи, добио ону силу и власт коју је он као Бог вавјек имао. Тако су у стара времена и цареви земаљски онога, коме су жељели дати почаст царску, посађивали себи с десне стране. Оци цркве, желећи изразити ту мисао, да је Исус Христос као човјек примио ту власт и силу, коју је Он као Бог вазда имао, употребили су ту људску почаст.

И то је објашњење петога и шестога члана нашега символа вјере. И то учење отаца и учитеља црквенијех ваља нам, дјецо моја, и дужни смо чувати у свој његовој чистоти и цијелости

ЧЛАН СЕДМИ.

„И паки грядущаго со славою судити живымъ и мертвымъ єгоже царствію не будетъ конца.“ Осим вјере у у васкрсеније и вазнесеније Христово, ми, дјецо, вјерујемо још и у други долазак Господа Исуса Христа, ми знамо, да ће Христос Спаситељ наш опет доћи на земљу. Васкрсавши, Господ Исус Христос показао је, да ће доћи вријеме, када ћемо и ми васкрснути; вазнесавши Се на небо, Он нам је дао на знање, да ћемо и ми некад, као Он прећи из овога земаљскога живота у бољи, виши, небески; а како ће се то извршити, како ћемо ми ступити у други живот, ми тога не бисмо могли знати, кад ми не бисмо имали вјере да ће наново доћи Господ Христос. За то је Господ наш, бесједећи с ученицима Својијем и с другијем људима који су слушали учење Његово, често наговјешћивао Свој будући долазак (Мат. гл. 25.; Лук. гл. 19.), а праштајући се Са Својима ученицима, јасно им је казао: „опет ћу доћи, и узећу вас к Себи, да и ви будете гдје сам Ја“ (Јован. гл. 14. ст. 3.); за то су и анђели рекли ученицима, који су гледали за Господом Спаситељем гдје иде на небо: „овај Исус, који Се од вас узе на небо, тако ће доћи као што видјесте да иде на небо“ (Дјел. гл. 1. ст. 11.) И у нашему исповиједању вјере, послије учења о васкрсенију и вазнесенију Христа Господа, произноси се „и паки грядуштаго,“ т. ј. вјерујем да ће опет доћи.

А какав ће бити други долазак Христа Господа, и каква ће бити слава Његова?

Кад је Спаситељ први пут дошао на земљу, Он Се је родио, као што ви, дјецо моја, већ знате, од Дијеве, дјевојке,

постао је човјек као што смо ми, и живио је као ми; но кад ће Он други пут доћи, Он ће Се јавити као Син Божиј, доћи ће, као што се вели у нашем исповиједању, „со славою,“ т. ј. у слави која Му припада као Богу, доћи ће и сви свети анђели с Њиме, и Он ће сјести „на пријестолу славе Своје“ (Мат. гл. 25, ст. 31.) Кад је Спаситељ први пут дошао као човјек, Он је, као Син Божиј, са Собом донио нама, Своју Божаствену науку, Своју Божаствену помоћ, да бисмо ми, користећи се тијем даровима, слушајући Његову науку и користећи се Његовом помоћу, која нам се даје у светијем тајнама, све већма и боље напредовали у добру, да бисмо постајали све бољи и бољи људи, и тим задобивали милост и благост Оца небескога; но кад ће други пут доћи, Он ће се рачунити с нама, како смо се користили Његовијем даровима, како смо употребљавали Његову науку и Божаствену помоћ, — Он ће нам „судити,“ као што се говори у нашем исповиједању вјере. Први је пут дошао Христос Спаситељ, да нас излијечи од немоћи грјеховне, да нам покаже пут правде, да нас избави из таме (Јован. гл. 12. ст. 46,); а други ће ред доћи Господ Спаситељ, да нас исцијели од немоћи тјелесне, да нам уништи смрт, и да оснује царство, којему већ „не будетъ конца,“ т. ј. не ће бити краја, као што се вели у нашем символу вјере.

Да бисте могли појмити, дјецо моја слатка, како ће се све то испунити, како ће нам судити Господ и како ће нас увести у вјечно Своје царство, ја ћу вам представити једну причу Господа Спаситеља, којом се јасно објашњује будући Његов долазак и будући Његов суд. „Један човјек од добра рода,“ говорио је некада Спаситељ Својијем сљедницима, „отиде у даљну земљу да прими себи царство, и да се врати. Дозвавши пак десет својијех слуга даде им десет кеса,*) и рече им: тргујте док се ја вратим. Но грађани његови мржаху на њега, и послаше за њим посланика говорећи: не ћемо да он царује над нама. И кад се он врати, пошто прими царство, рече да дозову оне слуге којима даде сребро, да види шта је који добио. Тада дође први говорећи: господару! кеса твоја донесе десет

*) Једна кеса = фунта сребра.

кеса. И рече му: добро, добри слуго; кад си ми у малом био вјеран ево ти власт над десет градова. И дође други говорећи: господару! кеса твоја донесе пет кеса. А он рече и ономе: и ти буди над пет градова. И трећи дође говорећи: господару: ево твоја кеса коју сам завезао у убрус и чувао! Јер сам се бојао тебе: јер си човјек тврд узимаш што нијеси оставио, и жњеш што нијеси сијао. А господар му рече: по твојием ћу ти ријечима судити, зли слуго; знао си да сам ја тврд човјек, узимам што нијесам оставио, и жњем што нијесам сијао: па зашто нијеси дао мојега сребра трговцима, и ја дошавши примио бих га с добитком? И рече онима што стајаху пред њим: узмите од њега кесу и подајте ономе што има десет кеса. И рекоше му: Господару: он има десет кеса. А он им одговори: јер вам кажем да ће се свакоме кои има дати: а од онога кои нема, узеће се од њега и оно што има. А оне моје непријатеље који нијесу хтјели да ја будем цар над њима, доведите амо, и исијеците их предамном" (Лук. гл. 19. ст. 12.—27). Један човјек од добра рода то је Сам Господ наш Јисус Христос; одлазак његов у даљну земљу да прими себи царство— то значи вазнесеније Господа Спаситеља на небо да као човјек прими царство над свиме што је на небу и на земљи; имање кесе сребра, које даје своијем слугама— то су његови Божаствени дарови, Његова наука, Његова Божаствена благодат; слуге — то смо сви ми хришћани. Смисао васцијелој тој причи ово је: Господ наш Јисус Христос, вазносећи Се на небо. оставио нам је Своју науку, Своју цркву и у њојзи Божанствене дарове, а на то, да их ми употребљујемо, да се ми њима користимо, да ми њима управљамо свој живот. А кад прође неко вријеме за које ми незнамо колико ће бити дуго, Он ће доћи као цар од неба и од земље, и као цар дозваће к Себи све „мртве и живе", да види, како је ко употребио Његове дарове, а оне међу нама, који су се добро користили Његовијем учењем и даровима, те су од времена до времена све бољи и бољи постајали, све већма и већма напредовали и утврђивали се у добријем наукама, и наклоностима, Он ће наградити најбоље; оне, кои се нијесу тако ревностно и добро користили Његовијем учењем и даровима, али су се по могућ-

ству своме старали, те су саглашавали свој живот с ријечију Божијом, Он такођер неће оставити без награде; а оне, који се нијесу никако и николико користили Његовом науком, који су се задовољавали тијем што су се звали хришћанима, који су мало или нијесу нимало настојавали да поправљају своје живљење, који су, на примјер, слушали у цркви да треба љубити ближње и помагати им, но дома такога чега нијесу радили, који су се сваке године кајали од своијех гријехова и исповиједали пред свештеником и причешћивали светих тајна, но ни за најкраће вријеме нијесу остављали својих злих навика и наклоности,—те Он не само неће удостојити никакве награде, него ће их још казнити, истераће их из Својега царства. и осудиће их на муке. Такав нам дајући суд, Он ће једне између нас поставити с десне стране Себи ирећи ће: „ходите, благословени Оца Мојега, примите царство, које вам је приправљено од постања свијета; јер огладњех и дасте Ми да једем, ожеднех, и напојисте Ме“ (Мат. гл. ст. 34. и 35.), т. ј., све сте учинили што сам вам заповједио; — а друге ће између нас поставити с лијеве стране Себи и рећиће: „идите од Мене, проклети, у огањ вјечни, приправљени ђаволу и анђелима његовијем; јер огладњех, и не дадосте Ми да једем, ожеднех и не напојисте Ме“ (Мат. гл. 25 ст. 41. и 42.), т. ј., што сам вам заповједио нијесте ништа учинили, науку сте Моју забацили, нијесте употребили за свој живот.

Послије таковога суда Спаситељ ће устроити Своје царство којему већ „небудетъ конца“, у којему људи неће умирати, него ће живјети вјечно, једни мучећи се за своје гријехове, учињене на земљи у овоме животу, а други наслађујући се љубављу и благошћу Оца небескога за своју послушност к ријечи Божијој.

Тако ће се извршити над нама суд Божиј и такав ће нам бити живот вјечни.

И тако тек по другом доласку Христа Спаситеља испуниће се оно, ради чега је дошао Господ на овај свијет први пут; тек онда ће наступити живот вјечни кои нам је Он дошао да дарује, вјечна свеза с Богом и блиски одношај к Њему, кои смо изгубили у лицу првијех своијех прародитеља и кои нам је Он дошао да врати.

Учењем о другом доласку Христа Спаситеља завршује се учење о лицу Јисуса Христа. У објашњеним вам члановима,

дјецо, говореио је о свему ономе у што смо дужни вјеровати што се тиче лица Јисуса Христа. У трећем члану говорило се је о рођењу Господа Јисуса у тијелу човјечијем које нам је рођење навијестило спасеније; у четвртом, о страдању и смрти Христа Спаситеља, којом се је успоставило наше спасеније; у петом и шестом, о васкресенију и вазнесенију Господа и Бога, које нас је увјерило о нашем васкресенију и нашем загробном животу, о нашем вјечном животу и нашој вјечној свези с Богом; у седмом, о другом долазку Јисуса Христа, који долазак има да открије и објави вјечни живот. Но тијем истинама још се не окончава наше исповиједање вјере. Има још истина, које смо ми дјецо такођер дужни добро чувати и достојно уважавати, у које ако нећемо вјеровати такођер неможемо достати спасенија. Но о њима другом приликом.

Станѣ фонда Школскога Листа.

коим сомборска српска црквена општина рукује.

на свршетку 1868. године.

А. приманѣ.

По гласу рачуна за годину 1867, што є у Школском Листу прошле године на страни 349. и 350 саобштен, износио є на почетку Јануара 1868 цео капитал фонда Школскога Листа — — — — — — — 3610 ф. 15½ н.

20. фебруара 1868. уредништво Шк. Листа унело є прилоге у бр. 1, 2. и 8. Шк. Листа 1868 забилѣжене, наиме прилог г. П. Купусаревића пароха Сакулског 5 ф. г. В. Боборона трговца из Панчева 1 ф и прилог св. Савски из Даља 18 ф. 70 н. кои прилози укупно износе. — — — 24 ф. 70 н.

31. Дек. 1868. унешен је прилог Гд. Уроша Милутиновића проте митровачког (види бр. 20 Шк. Л. од 1868 год.) — — — — — — 2 ф. —

На капитал од 200 ф. интерес 6% за целу 1868. годину износи — — — — — — 12 ф. —

На растеретницу барона Јов. Николића од 100 фр. а. вр. интерес од 1 Мая 1867 подигнут ниє, из узрока што уз исту разтеретницу купона више нема. — — — — — — — — — —

На две државне задужнице Павла Георгиєвића адвоката из Зомбе, коих укупна вредност чини 210 ф. а. вр. интерес 5% од 1. Јануара до последњег Децембра 1868. без сваког прида и без одбитка доходарине износи. — — — — 10 ф. 50 н.

На капитал завештаня Архимандрита св. Ђурђевског Госп. С. Михајловића, кои износи 150 ф. припадаюћи 6% интерес у суми од 9 ф.—по смислу заветног писма издат є уредништу Шк. Листа у име предплате на три примерка истога Листа што су у течаю 1868 године на дар шиљяни. — — —

На капитал од 1912 ф. 47½ н. интерес 6% од 20 фебр. 1868. до 20 фебруара 1869 износи 114 ф. 75 н.

На први овогод. прилог од 24 ф. 70 н. кои є 20 фебр. 1868 у касу унешен (као што се горе види), а од 1 Апр. исте год. интерес носи, за време од 1 Апр. 1868. до 20 фебр. 1869 интерес 6% износи. — — — — — — — — 1 ф. 31 н.

На краю 1868 год. капитал фонда Школскога Листа са урачуњеним горњим интересом износио є суму: — — — — — — — — 3775 ф. 41½ н.

Б. Издаванѣ.

По учинѣном рачуну 9-ог Јануара 1869. за време од 29 Јануара 1868, када є ланьски рачун положен, до 9-ог Јануара 1869 ниє било никаквога издаваня из фонда Школскога Листа и тако остає ланьска іош неповраћена сума издаваня од 1032 ф. 68 н. а. вр. коя се састои у неизкунлѣной вересияма и у кньигама, што се коє по комисияма коє у канцеларіи учительишта србског непродате налазе.

ПРИМЕТБА. Кад се од горе изложеног капитала: 3775 ф. 41½ н. одузме сума 1032 ф. 68 н. што се у издаваню налази, то се увиђа, да є лихвоносни капитал фонда Школскога Листа на краю 1868 години износио: 2742 ф. 73½ н.

Станѣ фонда за учительске сироте.

На почетку 1868 године (види Школ. Лист прошле године стр. 364) капитал фонда за учительске сироте коим црквена обштина сомборска рукує износио є: 229 ф. 68¼ н.

Интерес 6% на овай новац за време од 20 фебр. 1868. до 20 фебруара 1869 износи — 13 ф. 78 н.

Прилога за то време на овай фонд било ниє, нити икаквог издаваня. И тако по учинѣном ра-

чуну на свршетку 1868 године у фонду овом има свега. — — — — — — — 243 ф. 46¾ н.

Школске вѣсти.

УПРАВИТЕЉИ ШКОЛСКИ. За званиѥ врховног Управителя школског и троице диѥцезанских надзорника и референата школских расписан ѥ у слѣд заключка народног сабора од 186⅘ године и високог кр. рескрипта од 10. Августа 1868 стечај до 31. Дек. о. г. по нашем.

ШКОЛЕ У СОМБОРУ. Господин кр. саветник и врховни школски надзорник у жупаніи Бачкой, посетио ѥ 17. Новембра из ютра учительску, а истога дана после подне и сутра дан овдашнѣ основне школе српске, и известио се о предметима кои се предаю, о учительима, и о брою ученика. У колико смо се известити могли Госп. кр. саветник задоволян ѥ са предаваньем у учительской школи и са радньом свию овдашньих млађих учителя српских, кои су се у садашньой учительской школи изобразили, али му ѥ веома неповольно што се обштина за оправлянѣ и снабдѣванѣ основних школа слабо заузима, и што многа деца у школу неиду, а нитко их на то неприморава.

Брой српске деце у Сомбору, коя су за школу способна по найновиѥм свештеничком попису стои овако: За обичну школу способне (од 6—12 год) мушке деце има 897, а женске 976. Свега 1873 деце. — За повторну школу има способне (од 12—15 година деце мушке 371, а женске 404, и тако свега 775.

ДОБРОВОЛЬНИ ПРИЛОЗИ НА ФОНД ШКОЛ. ЛИСТА ОД ЧИТАТЕЛЯ КНЬИГЕ СРБСКА ЦРКВА. Нѣгово високопреосвештенство Господин Лукіан Николаевић епископ горньо-карловачки за 30 ком. кньига „српска црква“ имао ѥ милост приложити 12 фор. а. вр. На захтеванѣ славне српске читаонице Митровачке, послато іой ѥ 5. Априла 10 комада кньига „српска црква“ с изявом да се кньиге непродаю, но да се по наредби прч. госп. сачинителя, очекуѥ дар од читателя на страну фонда Школског Листа. У слѣд тога послала ѥ у то име иста читаоница 6. Новембра 3 фор. 60 новчића а. вр. И тако са примлѣним одпре (види бр. 15. Школ. Листа) новцем, износи досаданѣ приманѣ ововрстних прилога 69 фр. 89 новч.

СТЕЧАЈ. На упразньено учительско место у мушкој школи II-ог разреда, скопчано са годишньом платом од 500 фр. а. вр. и слободним станом даље у двема женским школама о женском рукодѣлију са годишньом платом по 400 фр. и у име стана по 100 фр. а вр.

Компетенти на ова званија имају своја прошенија и то учителъи подкрепљена дотичним, нужним сведочбама о свршеним наукама, о учителъским способностима, као и о моралном поведенију, учителъске пак како о моралном поведенију, тако и о довољној способности настављања у женском рукодѣлију најдуже за месец дана од дана првог огласа долеподписаном председништву припослати.

Из главног скупштинског засѣданија српског, црквено-школског обштества у Вел.-Бечкереку 14-ог Октобера 1869. држаног.

Мита Савић с. р. председник. Ђорђе Рашковић с. р. перовођа.

ОГЛАСЪ. Наново се расписуе стециште на учительско званіе у Влайковцу у Темешкой Жупаніи, съ коимъ є скопчана плата одъ 105 ф. а. вр. 25 мецій жита, 25 мецій кукуруза, 100 фун. сланине, 50 фун. соли, 15 фун. свећа, 4 хвата дрва, 2 ланца землѣ, ½ ланца баште, и осимъ тога слободанъ станъ.

Језикъ преподаваня є с р б с к і й и р о м а н с к і й.

Просительи имаю свое молбенице са крштенимѣ писмомъ, сведочбама о свршенымъ наукама, досаданѣмъ службованю, с п о с о б н о с т и своіой къ оправляню учительскогъ званія на србскомъ и романском єзыку и моралномъ и политичномъ владаню своимъ до 31. Декембра о. г. консісторіуму вршачкомъ поднети. У Вршцу 18. Новембра 1869.

УПРАЗНѢНО УЧИТЕЛЬСКО МЕСТО, У Елемиру, плата є 168 фор. безплатан стан с баштом, 4 ютра землѣ, 40 пож. чиста жита, 40 пож. кукуруза, ½ центе соли, 20 фунти лояних свећа, 1 хв. тврдих дрва, и 12 фр. или мршаво свинче од две године. Молбенице се шалю до 6. Декемб. о. г. на црквену обштину у Елемиру.

ИСПРАВКА. У штампаном предлогу од додатака у закону о основним школама (види бр. 16. и 17. Школ. Листа) поткралесу се неке погрешке, што је слагач не хотице изоставис, па и коректор превидео, крупније су ове:

наслов VIII, отсек 6, врста 4, иза л и ц е, да дође о п ш т и н и,
„ X, „ 1, „ 8, „ г о д и н е да дође у сеоским, а у варошким школама свака по два разреда са течајем сваког од 1½ године,
наслов XIV, отсек 1, врста 3, иза о б ј а в и да дође о п ш т и н и,
„ XXII, „ 2, пред последњом речи „ „ т у ж б у,
„ XXV, „ 3, врста 3, иза) „ „ и у ч и т е љ основне ш к о л е ил.

Ситније су: наслов XV, отсек 1, врста 3, иза д у ж н и с у да дође с в у,
„ „ „ „ „ 4, „ р е д „ „ с а,
„ XVIII, „ 4, „ 5, „ р а њ е „ „ у вр-
ту, к у ћ и и
наслов IV, „ 3, „ 2, стоји та а треба за
„ VI, „ 1, „ 4, „ ал „ „ а,
„ VII, „ 6, „ 6, „ овим „ осим,
„ VIII, „ 3, „ 5, „ њи „ њ,
„ XVII, „ 1, „ 8, „ па „ да,
„ XVIII, „ 3, „ последња учитеља „ учитеље
„ XX, „ 1, „ 4, „ науке „ науку,
„ „ „ 6, „ 6, „ на „ ил,
„ „ „ 1, „ 1, „ лекција „ лекције,
„ „ „ 3, „ 3, „ од „ из,
„ XXV, нота 1, „ 2, каматовања „ комасовања,
„ 3, последња реч Романе „ Романима.

Молимо да сваки ово на дотичним мѣстима у Школском Листу и у брошурици исправити изволи.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 21. У Сомбору 15. Децембра 1869. Год. XI.

ПРЕГЛЕД УЧИТЕЉСКЕ РАДЊЕ У СРБСКИМ НАРОДНИМ ШКОЛАМА.

Лист за народне учителѣ у 39. и 40. овогодишнѣм брою свом донео є учевни нацрт за народне (комуналне школе) саставлѣни на основу XXXVIII. чланка закона од године 1868, и тай исти учевни нацрт издао є кр. угар. министар просвѣте и обашка у књижици на мађарском єзику.

Єдно с' тога што превод србски у поменутом листу неизявлює точно и разумљиво оно што се у оригиналу мађарском препоручує, а друго за то, што се тамо говори о школама са шест разреда, дочим се наше обичне основне школе састоє из три отделења а главне из 4 разреда, па ипак се и у єднима и у другима имаю учити све оне науке што их законски XXXVIII. чланак од 1868. године за ученѣ у вѣрозаконским школама у Угарской прописує; наумио сам овде, — докле іош Школски Лист наш излази, — у кратко изложити преглед учитељске раднѣ, као приятељско упутство браћи учитељима у томе, шта се све има одсад у нашим школама предавати, да би ове како нашим просвѣтним и вѣрозаконским потребама, тако и захтеваню земальског закона у свему одговарати, па по томе обстати и одржати се могле.

Држим да ће ово упутство читательима Школског Листа добро дошло бити, и да ће им, ако само волѣ имали буду, у млогоме труд олакшати.

Предмети што се у србским народним школама предавати имаю єсу ови:

1.) Наука вѣре и благонравности са библиском повѣсти и с тумаченѣм нед. Евангелия, относно Апостола.

2.) Матерњи єзик, и то; а) наука гледаня мишленя и говора; б) србско читанѣ и писанѣ, и в) єзикословлѣ србско. — Уз ово код нас има се учити читанѣ и разумеванѣ славенских црквених књига, као што є то и до сада било.

3.) Рачун и основи из науке о мѣреню (геометрије).

4.) Исторични предмети, и то а) земљопис, б) повѣстница, в) познаванѣ грађанских права и дужности.

5.) Природне науке, и то: а) природопис (то је terményraiz, а не геологија, као што је у бр. 39. и 40. Листа за народне учителѣ преведено); б) природословљѣ и в) вештбања, у вртарству и пољском газдованю.

6.) Тѣлесна вештбања, и

7.) Црквено поянѣ и народно пѣванѣ.

8.) Ако је могуће и цртанѣ.

I.

Што се науке вѣре тиче упућујем на оно, што је у том погледу у бр. 17. 18. 19 и 20. Школског Листа од године 1866 изложено. Што се тамо предлаже за ученѣ у 1. 2. и 3. разреду то је необходно нуждно да се учи у свакој основној школи, па ма у њој само један учитель био. Још је и то код нас за сада нуждно да учитель науку вѣре сам предаје, а под надзором дотичнога катихете. Бар у саданьим околностима није могуће изчекивати, да свештеник ову дужност онако свуда врши, као што је учитель вршити може. — Корист школе и прави напредак дѣце у благонравности и у свестной вѣри потребује ту жртву од учителя, и ја држим да ће ню сваки прави учитель српски радо приносити, особито кад зна да њоме највише користи своим ученицима, и да би без нѣговог труда и заузиманя ови у закону Божијем незналице остали, па тим би им и сва остала наука узалудна а можда и штетна била. — Славни Динтер назива предаванѣ науке вѣре круном учительском, па вели: „Schulmeiſter, laß dir deine Krone nicht rauben“!

II.

Из матернѣг језика има учитель ова три посла: 1) вештванѣ дѣце у гледаню мишленю и говору; 2) читанѣ и писанѣ а 3) језикословљѣ.

Под именом вештбаня у говору и разумеваню (то значи „Beszéd és értelem gyakorlatok“ а не као што је у горепоменутом Листу преведено „вежбанѣ у говору и на изуст ученю“), наш учитель треба да разуме све оно, што ми науком гледаня мишленя и говора зовемо, и што се на основу Упутства за букварске науке, кога је Госп. Др. Натошевић пре 12 година написао у свима нашим школама, у коима су свестни и валя-

ни учитељи, од 1858. године са великом по дѣцу коришћу ради. Вештбаня та раде се са ученицима прве и друге школске године, дакле у нашим главним и на разреде подељним школама у оба нижа разреда, имаю се ова вештбаня радити, тако, да се у првом разреду предузимаю првих 16. лекция, затим лекције: 18. 20. 21. 22 и 24, а остале остаю за вештбанѣ у другом разреду. У школи гдѣ є єдан учитель и гдѣ се сва деца од 6—12 година заєдно уче, я би препоручио, да се првих 13 лекция израђує само са почетницима, а остало све да се ради са ученицима среднѣга оделења, кои би ту найзгодније природописна знаня а по нешто и основе из земльописа и из физике себи присвоити могли. По себи се разуме, да ће учитель уз ова вештбаня дѣцу благом обичаю, благонравности, чуваню здравля и паметном употребляваню дарова, коє нам мати природа дає, упућивати а уза све то іош ће их чистом и правилном говору на матернѣм єзику научити, што є по нас баш од найвеће важности.

Прве године кад дѣца у школу пођу имаю се научити писати и читати, по начину писаня с читанѣм, коєга є у овостране србске школе Госп. Др. Натошевић іош год. 1857. и 1858. увео, а кои се код осталих суграђана наших у Угарской и код браће у Србіи тек сада уводити починѣ.

Преимућства овог начина обште су припозната. И досада су честити учитељи наши, неимаюћи валяна буквара за 4 мѣсеца школска сву дѣцу овим начином писати и читати научили, а одсада, ако валян буквар добиємо, као што се томе надамо, то ће се и лакше и болѣ радити моћи. У друго оделенѣ основне школе не сме се пропустити ни єдан ученик кои србски механично добро читати а славенски на слогове считавати незна. Учитељима у дужност спада настоявати, да се то у одделѣним школама, код велике већине редовних ученика за єдну, а у єдноклассной школи код свију ученика за две године постигне.

Ученици другога разреда главних и среднѣга оделења основних школа имаю се извештбати не само у подпуно правилном и течном читаню, него и у разумеваню онога што се чита.

У найстариєм оделеню основних и у трећем разреду главних школа ученицима се задає да предмете што су у читанци код куће читаю, па их по том учитель у школи испитує из садржая прочитанога, а осим тога у колико є нуждно

вештба их и у школи у читаню разумльивом и приблизно лѣпом а найвише се око тога стара, да прочитани предмети, на утврђенѣ у благонравности и благом обичаю, и на умноженѣ стварних знања старіим и зреліим ученицима служе.

Докле небудемо имали славенских читанака с интерлинеарним тумаченѣм; я бих препоручио да се у среднѣм оделеню народне школе на читаню из Часловца и из поянке дѣца добро извештбаю у механичком славенском читаню, а притом да се упућую у разумеваню молитава, тропара и гдѣкоих обичніих и лакших псалмова што се у Часловцу, односно у поянци, находе. У найстаріем оделеню за вештбанѣ у разумльивом и приблизно лѣпом читаню славенском нека служи покрай 40—50 одабраних псалмова из Псалтира іош и кньига недельних Еванђелия и Апостола. — Држим да би особито користно било, кад би не само учитељи него и свако дѣте из овога оделеня имало „Спомоћну кньигу за разяшњаванѣ црквеног пояня. (Издана у Сомбору о трошку фонда Школског Листа, а до сада ни 50 комада ніе распродато.) Ова методично списана кньига, тако є удешена, да би ученици ню под надзором учитељевим, а и обашка употреблююћи могли се врло лако разумеваню црквено славенског єзика научити, што би им за цѣлог живота од велике помоћи у црквено религиозном животу било. —

Ученѣ писаня започинѣ прье школске године іош пре читаня и упоред с ньиме. Чим дѣца прва два или три писмена писати и ньи спаяюћи считавати науче, одма им учитель казує речи коє ће на команду учителѣву по такту писати. Примѣра ради навешћу овде како се то ради: Пошто су писмена о, с, е, и, н. г. прешли, учитель им зада н. пр. да пишу реч снег. Ту єдносложну реч найпре растворе ученици на гласове (кад би била вишесложна растворили би є найпре на слогове, па онда сваки слог на гласове), затим пита учитель, кои є први глас (с) па онда овако тактира: єдан (точка) два (лево полукуло). Шта смо написали? (с')*). Кои глас сада долази? (н'). Продужите, єдан (кос танак потез), два (усправлѣн дебео) три (други усправлѣн дебео), четири (савиен на десно), пет (положен у среди). — Шта смо до сада написали? (сн'). Кои глас сада долази у речи снег? (е). Продужите,

*) Што є овде у загради, то сва деца говоре у глас и у исти мах пишу на таблици.

єдан (кос танак потез), два (лево полуколо што прелази преко оног танког потеза), три (савиєн на десно). Шта смо до сада написали? (сне). Кои нам глас іош треба? (г') Продужите, єдан (кос танак) два (управлѣн дебео), три (савиєн на десно), четири (положен одозго) пет (спуштен потезић). Прочитайте целу написану реч? (снег).

На овай начин пишу дѣца речи, а доцниє и цѣле реченице, и овако тактиранѣ трає цѣле прве и друге школске године у обичним школама, гдѣ єдан учитель сву дѣцу учи.

У другом и трећем разреду вештбаю се ученици у писаню на ове начине:

1.) Сваки дан по ¼ сата пишу по казиваню, и то по єдно морално изреченије из св. писма или из ваљаних пословица, коє за правило живота служе, или по две три кратке реченице из природних наука.

2.) За тихо школско или домаће вештбанѣ преписују ученици поєдине читаначке предмете од речи до речи.

3.) Старіи ученици покушаваю у школи без кньиге своим речма написати кратко описаније природног или рукотворног производа, кои добро познаю, и кои су мало час устмено описивали, или кратку приповедчицу кою су чули ил читали и о коіой су се са учителѣм разговарали.

Ученици четвртог разреда главне школе, и најстаріи ученици осталих основних школа (кои већ шест година иду у школу) по упутству учителѣвом и пошто се устмено о задатку дотичном са учителѣм разговоре, покушаваю писати описания природних предмета, описания земльописна, приповедке, писма из круга дѣчиєг познаваня и дѣчиє радњѣ, рачунске записнике и изводе из ньих (конте), признанице, обвезнице, уговоре (контракте), молбенице, обяве, просте свѣдочбе, и реверсе. За сваки овай посао има најпре учитель ученике устмено приуготовити, и образац им на табли школской написати, па потом их и са спольним обликом дотичног писменог саставка упознати, а израђено брижльиво поправляти, и напоследку на чисто преписати дати.

За вештбанѣ памтеня употреблюю се у нашим школама: а) Оне исте кратке реченице, што се за казовно писанѣ задаю; б) Молитвице и основи из науке о вѣри, као и тропари и остале кратке пѣсме што се на Литургіи пою; в) Нѣки најважніи псалми и молитве из Часловца и Псалтира, г) Одабране народне пѣсме.

Народне пѣсме и реченице што се пишу уче се на српском, а молитве, тропари и псалми на црквено-славенском єзику, али пошто се найпре добро разясне.

У првом основном разреду док ученици читати ненауче, на памет се учи тако, да учитель напред изговори реченицу а ученици найпре найбольи, потом средньи и слаби изговоре то исто у скупу и поєдинце сами. Тако се исто поступа и у старіим разредима са ученѣм градива, коє ће дѣца по казиваню писати. Напротив народне пѣсме псалми и тропари у старіим разредима само се у школи прочитаю и разясне, па пошто учитель упути ученике како имаю на памет учити, зада се одсек по одсек за домаће ученѣ, и сутра дан се само препитує на памет што є од речи до речи научено, и смисао тога.

Сви ученици уче єдан и исти предмет на изуст, а не єдан овай а други онай предмет, єр то би неред и забуну проузроковало. — Ученици наймлађег отделења доста є да знаю четири мале народне пѣсме, а ученици среднѣг и найстариєг отделења треба да науче сваког мѣсеца по єдну већу народну пѣсму. (Исто тако и по єдан псалом и два три тропара ил кондака сваког мѣсеца).

Што се за ученѣ на памет зада, то се има лѣпо разговетно и с правилним ударанѣм гласа изговорити и учитель има нарочито на то мотрити да му ученици и ученице лѣпо рецитую сваку народну пѣсму што им є за ученѣ задата.

Матерньи єзик учи се у народной школи за то, да дѣца науче правилно говорити и писати, а притом валяно разумети што други говоре и напишу, као и све оно што є у кньигама нашима за народ написано. Ово се све постићи може уз горенаведена вештбаня, особито ако се уз ньи іош и єзгра єзикословля придода, као што є то и прописано, али никако неваля у основной школи мучити дѣцу са сувопарним граматичним правилима и заплетеним изузетцима, нити их у филолошке распре уводити.

По овоме дакле граматика се у народной школи учи у разговору с дѣцом, а вештба се на реченицама што се пишу и на предметима што се читаю.

У првом разреду вештбаю се ученици у разпознаваню речи, слогова и гласова, затим у спаяню гласова у слогове и речи, у разликованю самогласа и сугласа, затим уз науку гледаня мишленя и говора и уз игру сећаня дає им се поям о речима,

кое показују ствари, као о самоставним именицама Код ових науче, познати речи мушке, женске и среднѣ, єдноброй и више брой Затим упознаю се с речма кое показују радню (глаголи) и кое показују каквоћу (придеви).

У другом разреду допуни се и понови све оно што се у првом учило. — Затим се на простим реченицама учи познати подлог (субєкт) и прирок (предикат). На реченицама, у коима є прирок глагол науче се три главна времена: садашньост, прошлост и будућност, сва три лица у єдно и вишеброю.

После тога уче дѣца познати изяве званя и заповеданя на реченицама, као напр. „Човѣче путуй!“ Ђаче учи! Дѣвойко пѣвай! и т. д. Ту іош науче познавати и употреблявати знаке застаяня питаня и чуђеня.

У трећем разреду понављањем и многоструким вештбањем утврде се основи єзикословне науке, што су у другом разреду задобивени. Далѣ, ту се посматраю просте разширене реченице, и то овим редом:

1.) Код подлога разбира се за определењ нѣгово на питањ чіи, и ту се уче познати придеви у одређеном виду, и други падеж (родителни) у именица.

2.) У обзир се узимаю реченице, у коима є у прироку именица одређена са придевом, па онда такве реченице, у коима є у прироку придев у неодређеном виду, и споређую се придеви у другом и трећем степену.

3. На реченицама, у коима є прирок глагол, упознаю се дѣца са глаголима траюћим и свршеним, и код ових уче сва времена изявнога начина, начин заповедни, желећи и неопредѣлѣни; глаголе прелазне и непрелазне и глаголске наречице.

4.) На реченицама, у коима се налазе прелазни глаголи, упознаю предмет (обєкт) или попуненѣ прирока на питанѣ кога или шта? (четврти или винителни падеж.) — Далѣ попуненѣ на питаня: коме или чему (трећи, или дателни падеж); с ким или с чим (шести или творителни падеж), и о коме или о чему (седми или сказателни падеж.) Реченице на коима се дѣца уче одговарати на поменута питаня употреблюю се како у єдноброю тако и у вишеброю.— По том долази познаванѣ и посматранѣ найобичніих бройних речи, замѣница и предлога уз именице. Напоследку долази распознаванѣ србских нарѣчия (диялекта). То што наведосмо доста є за трећи разред главне школе и за найстариє оделењ основних школа.

У четвртом разреду главне школе учи се уз систематично

у кратко изведену етимологию наука о реченицама успоредно и подчинѣно сложенима и скраћенима, а осим тога се брижљиво израђую писмени саставци, и тиме се завршує єзикословна обука у народной школи.

III.

Као што є ученѣ матернѣга єзика главан учевни предмет у народной школи, тако є исто веома нуждно за грађански живот да се у народной школи ученици брижљиво уче свим оним рачунима, кои су у домаћем и обичном грађанском животу и обртности од велике потребе. С' тога се сваком учителю свойски препоручує, да ученике своє у рачуну на памет и на табли брижљиво упућує и вештба, сматраюћи овде изложену мѣру раднѣ као minimum, што се од ученика нѣгових у сваком поєдином оделеню изискує.

У првом оделеню основне и у истом разреду главне школе упућує учитель своє ученике найпре к познаваню и рачунаню у броєвном простору од 1—10; затим од 10—20, и напоследку од 20—30. Ово є доиста тако мален простор, да га є лако за годину дана с найвећом пажльивошћу прећи, и разумним начином сву па и ону найслабию и найтуплю дѣцу основном рачунаню до броя 30 точно и темељно научити.

Поступак ученя овай се препоручує: 1.) учитель на стварима што се у школи налазе, на прстима, на коцкама прутићима, ябукама ил орасима, на потезовима и на новчићима научи дѣцу познати броєве єдан, два, три, до пет. Найпре се брои на стварима што су пред очи изнешене, затим на онима, коє су дѣци добро познате али их ту у школи нема, и тек напоследку изговараю се одлучени броєви 1, 2, 3. и т. д. — Пошто већ сви ученици умею брояти од 1—5 и натраг, и пошто умею све броєве с паром и без пара у том броєвном простору означити, уче они одма найпре на горньим стварима сабиранѣ, одузиманѣ, па онда то исто и на неименованим броєвима. Затим уче раставляти броєве те на єднаке количине и одма се упознаю са множењем, садржаванѣм и делитбом броєва, коіом се приликом на стварима покаже шта є половина, и четвртина (на пр. ябуке, рифа, хвата) и шта є трећина (н. пр. рифа, хвата).

2. Тим истим редом продужисе броянѣ, сабиранѣ, одузиманѣ, растваранѣ, множенѣ, садржаванѣ и дѣлитба од броя 6—10. Сва ова радня иде само на памет.

3. Кад ученици науче до 10 брояти и добро рачунати, он-

да се по ново почне ученѣ рачуна са броєм єдан, и код сваког броя научи се дотична бројка (цифра) познати и написати. Тим начином утврде се ученици у знању напаметног рачуна у броєвном простору од 1 — 10, а узпут науче и писати бројке. За прво полгодиє ово є доста посла.

4. Другога полгодия прелази учитель на познаванѣ броя 11, и одмах научи дѣцу писати дотичну бројку. Код истога броя науче дѣца растварати брой 11 на два или више произвольна броя, и то све показую на коцкама прутићима и потезима, па онда се вештбаю у сабираню, одузиманю, множењу, садржаваню и дѣлитби у броєвном простору од 1—11. Тако се сваке неделѣ додає по єдан нов брой, и с њиме у скупу понавља се сва она радня, кою малочас напоменусмо.

5. Кад ученици до 20 науче брояти и рачунати, тада учитель брижљиво понови с њима броянѣ, сабиранѣ, одузиманѣ, растваранѣ на произвольне броєве, растваранѣ на єднаке броєве, множенѣ, садржаванѣ и дѣлитбу у том броєвном простору, а притом испитиванѣм увѣри се, да сваки ученик све бројке у том простору написати и редом и преко реда именовати уме.

6. Прелази се на познаванѣ и писанѣ броя 21, и поступа се оним истим начином, као што є на брою 4-ом означено. Тако сваке неделѣ познаваюћи по два броя за пет неделя могу ученици доспети до 30.

Кад ученици на памет рачунаю увек учитель зада питанѣ целой школи, па онда мало почека док дѣца размисле, и тек онда прозове єдног ученика, кои разрѣши питанѣ у подпуной реченици одговараюћи. Одговаранѣ у подпуним реченицама особито подпомаже дѣчиє умне снаге и правилно говоренѣ на матернѣм єзику, па с тога се особито и препоручує.

У другом оделењу основних и у другом разреду главних школа наших првога полгодия учи се рачун на памет и на табли у броєвном простору од 30—100, а другог полгодия од 100—1000.

У той радньи овако се поступа:

а) Пошто се понови и утврди радня од 1—30, уче ученици на рачуналки брояти до 40, написую бројке од 31—40, и уче те броєве сабирати, одузимати, растварати на произвольне и на єднаке броєве, затим множити и дѣлити (како садржаванѣ тако и дѣлитбу) у броєвном простору до 40. Све ово ради се найпре на стварима (на рачуналки) па потом на неименованим или чистим броєвима, али само на памет.

б) Кад ученици науче до броя 40 на памет у сва четири вида рачунати, учитель их упути како се писмено сабира и одузима. Затим под нѣговим упућиванѣм ученици саставе сами таблицу множења од 1×1. до 10×4. Сва довде изложена радња свршити се може за єдан мѣсец дана.

в) Другога мѣсеца тим истим редом и начином, као што под а) и б) споменусмо, али само брже учи се познати бројати и рачунати од 40 до 50 и од 50—60. Трећег мѣсеца од 60—80, а четвртог и петог од 80—100.

г) Другога полгодия утврде се дѣца у знању цѣле таблице множења редом и преко реда, али тако да и узрока знаю дати своме знању. Расширує се круг брояня и написиваня броєва од 100—200, и од 200—1000. — У овом броєвном простору уче дѣца затим на памет и на табли сабиранѣ, одузиманѣ, множенѣ и дѣленѣ но с том примѣтбом, да се у множеню само єдинични множитель, а у дѣленю само єдинични дѣлитель на овом степену употребльвати сме.

У найстариєм оделењу основне и у III. разреду главне школе учи се ово:

а) Рачун на памет у броєвном простору до хиляде са употребляванѣм задатака, што се у трећем одсеку Методике Рачуна на памет находе.

б) Успоред с тим учи се написиванѣ броєва до 100,000 и далѣ. Затим писмено сабиранѣ, одузиманѣ, множенѣ и дѣленѣ у истом простору, а последнѣ две раднѣ са множителѣм и дѣлителѣм од више знакова.

в) Пошто су ученици све у отачбини нашой уобичаєне мере, и новце упознали вештбаю се у писменой радньи са више нареченим броєвима.

г) Учитель упознає дѣцу са обичним разбитцима (сломцима, деловима), и то све наочигледно, па пошто их с ньима и са ньиховим особинама упозна и у написиваню разбитака извешти, научи их сабирати, одузимати, множити и дѣлити задатке са обичним разбитцима и са смешаним броєвима, и то све найпре на памет па онда писмено.

д) Напоследку задає учитель примере двоставничкога рачуна („Zweiſatzrechnung“), кои се разсуђиванѣм помоћу множења и дѣленя израдити даю.

Писмене задатке на овом степену раде ученици тихо на своим таблицама у школи, док се учитель са ученѣм млађих

оделења бави; свршену радню износе учителю на преглед, и пошто се исправи, уводе є начисто у свою рачуницу.

Све што овде наведосмо учи се у обичним основним школама, а у четвртом резреду наших главних школа има се учити: Понављанѣ и разширенѣ науке о обичним разбитцима. Десетични разбитци. Талиянска практика. Разрачунанѣ обичне лихве. Већи задатци двоставничког рачуна (то исто што и правило тройно просто и изврнуто, али простиє израђено на основу зрѣлог разсуђеня), дружевно и смешано правило.

У повторной школи, у кою долазе ученици, кои су основну школу свршили и у ньой прописане рачуне добро изучили, вештбаю се они у свему овоме што є за четврти разред прописано, осим тога упознаю се са домаћим, занатлиским и простим трговачким рачуноводством.

Све што се из рачуна у мушкой основной школи учи има се учити и у женским школама, само што се у овима єднако више у обзир узима рачун на памет не само у нижим него и у вишим разредима.

Основе из земльомѣрства уче само мушка дѣца, и то у трећем и у четвртом разреду наше школе.

У трећем разреду упознаю се са употребленѣм правачника, шестара (циркла), хвата, мерила (цолшток) и других мѣра. Затим науче цртати потезове, углове, троуглове, четвероуглове и упознаю се са ньиховим свойствима, ту се уче и мѣрити стопом и хватом, и измѣрено пренашаю на папир у умалѣной мѣри.

У четвртом разреду понови се оно што се у трећем научи, затим се упознаю особине равних простора и премераюсе већи простори хватом а ако є могуће и мѣрничким ланцем и разрачунава се површина простора.

(продужиће се.)

О неги живаца и чулних органа.

(свршетак.)

Слух се покварити може яким ударом по ушима или пáдом на уво, яком дреком виком и лупом, пуцнявом топова на близо, честим бавленѣм на звонари кад велика звона звоне, ил гдѣ воденично коло ил друга коя справа лупа и добоши добую. Све ово проузрокує найпре зуянѣ ушию, наглувост па и

саму глувоћу. Узане дечиє и женске капе ил тесне повезе око ушију сметаю ваздуху и гласу да неможе у уши допрети. Спаванѣ на влажним местима, назеб и напрасно разлаѣенѣ кад є глава яко озноєна може такоѣе за собом повести ослабленѣ слуха.

Из овога што досада рекосмо увиђа се, како є неупутно дѣцу за уши кирити, и ћушати. Родитељи и учитељи нека се дакле одсада клоне оваког тирянског поступаня, због кога су многом сиротом дѣтету уши процуриле и слух ослабио.

Уши валя чисто држати и свако ютро прати, али их неваля чиодом, чачкалом ил укосницом чачкати, нити памук у ньи трпати.

Слух се изображава разпознаванѣм речи, гласова и звукова, особито уз жмуренѣ; разговетним благим, и улюдним говором старіих пред млађима; распознаванѣм тонова низких и високих, слабих и яких, кратких и дугачких; распознаванѣм єли глас из близа или из далека, и са коє є стране, и вештбанѣм у пояню пѣваню и свирки, особито на гуслама (виолини).

За одржати у здравлю органе пипаня чувати нам се валя да прсте неопечемо, да нокте врло яко неодрезуємо и да их ни пошто негриземо, да живце што су испод поката неврећамо, да заноктице не одкидамо, и да руке не преносимо из студене воде одма у врелу, ни из вреле у студену.

Пипанѣ се вештба и снажи, кад се деца жмурећки уче распознавати на дрвећу, кори, лишћу, каменю, новцу, хальинама, и другим рукотворинама, єли површност ньихова гладка или рапава, єли ствар тврда ил мекана, єли лака ил тешка.

У колико се пипанѣ уредним и цѣлисходним вештбанѣм усавршити дає, види се на слепцима, кои се у слепачким школама тако извештбаю, да могу са узвишеним писменима тискане кньиге пипаюћи читати, писмена у штампаріи разпознавати и слагати болѣ него окати слагари, штапом пипаюћи ходати, са великом вештином свирати, и т. д.

Мирис и кушанѣ нису истина у свези са животом душе наше, али ипак их ради здравля тѣлесног валя у здравом стању одржати и органе ньихове нос и уста од квареня чувати.

Носу шкоди дуготрайна и яка киявица. Све дакле што киявицу проузрокує, валя избегавати, као яке смрадове и мирисе, брзи прелазак са хладног ваздуха на угрияни, са врућине у хладовину и са яке свѣтлости у мрак. Ко нос свой

нечува од киявице и ко га чисто недржи, може добити сталну и неизлѣчиву киявицу или балабан, и чуло мириса сасвим изгубити, а и нос му се тим покварити може. Дрлянѣ, чачканѣ и чешанѣ носа, убрисиванѣ памучним рубцем, и шмрканѣ бурмута неприяю такође здравлю носа и по мало кваре чуло мориса, с тога се свега тога чувати валя.

Кушанѣ се квари кад врло люта и пресолѣна єла и яке зачине єдемо ил яка спиритуозна пића пиємо, и кад за врелим єлом ладно пиће пиємо. Оно се квари іош и пушенѣм и жваканѣм дувана.

За сачувати у здравлю органе кушаня препоручує се, да уста и єзик свако ютро и вече чистом водом испирамо и да зубе чисто држимо, таруѣи их са жеженом и на ситно утученом лебном или липовом кором.

Као што се из свега досада у овом чланку изложенога види найвећу бригу валя нам полагати около чуваня, снаженя и изображаваня вида. Чуванѣ и снаженѣ осталих чула много є простиє и лакше, и оснива се на неги живаца у лобште, о коіой смо на почетку говорили а овде поново іош єданпут напоменути валя, да се сви люди а особито дѣца чуваю од назеба раздраженя и напрезаня чулних органа, упаданя ствари каквих у нос и у уво (н. пр. челѣ, пасуля и т. д.) што се у сиграню код дѣце догодити може. Особито пак стараймо се за чистоту свог тѣла, а напосе чулних органа. Тако радеѣи сачуваѣемо живце наше а с ньима и цѣло тѣло по могућству у здравлю, оснажиѣемо се и оячати тѣлом, а тим ће нам и дух наш здравіи бистріи и отвореніи постати.

В.

СТАРА БОЖИЋНА ПѢСМА.

1.

Витлеєме славни граде од Бога
Найвисши си ти од града свакога,
Єр из тебе нам изиће Войвода
Исус драги Давидова порода.

2.

Мария Га Дѣва чиста породи
И у ясле она Нѣга положи.
Достойно се она Нѣму покланя
И с веселѣм срдца свога поздравля:

3.

Ти си нада и ухванѣ свег свѣта,
Ти си синак Отца вѣчна од вѣка,

Ма' да лежиш у јаслица' на слами,
Ал царујеш на небеси над нами.*)

Критично стање наших школа у Угарској.

Друга је већ година од како Школски Лист обзирући се на наставни закон од год. 1868. често напоминје, да се наше српске школе једино само тако сачувати могу, ако буду у сваком погледу ваљане да могу одговарати захтевима, које горњи закон од вјерозаконских школа потребује.

На жалост чини се као да се наше вјерозаконске општине слабо досада на ову околност обзираху. Докле калвинске и луторанске црквене општине у своим рукама крепко држе управу своих школа; докле су и римокатолички сугрђани наши у Бачкој по савету свога митрополита по свима општинама црквено-школске одборе устроили, кои се за обстанак и напредак њихових вјерозаконских школа стараю; — дотле се за наше школе скоро нитко незаузима, и оне су од свога народа и од своих општина посве занемарене.

Из поуздана извора дознасмо да је Високоблагородни Госп. Милош Димитријевић кр. савјетник и врховни школски надзорник у округу жупаније Бачке у српским селима гдје је досада државну инспекцију држао, — осим села Бођана — нашао, да се црквени одбори ни најманје нестараю за одржање своје школе, управо баш ни најманје за ову немаре.

Господин кр. Савјетник већ је пријателски позвао ч. консисторију Бачку, да се школе наше према захтеваньима §. 11. наставног закона од 1868. уреде, и саобштивши све мане које је досада опазио, позвао је да се оне одклоне. Частна консисторија одма је окружним надзорницима и управителима главних школа ово саобштила, и наредбу издала да се примјећене мане из школа наших уклоне.

То ми повода даде да поштоване читателје овога Листа позорнима учиним на критично стање, у коме се наше српске школе у Угарској сада налазе, и њи, особито наше црквене одборе, свойски умолим, да сву бригу у овај мах на одржање и унапређење школа наших обрате; јер ако нам школе и надаље скоро празне и развалјене остану, и ако се и од сада учителска радња без строгог надзора и упутства остави, сва је прилика, да ће нам школе изгубити сву ону помоћ, кою од грађанских општина примаю, и да ће се у местима нашима завести школе комуналне, покрај коих се не би у стању биле наше српске материјално одржати.

Пре свега држим за нуждно, предложити да у свима нашим општинама црквено-школски одбори управу над српским школама што скорије приме и тим да се фактично у посједовање школе ставе, па да се постараю, како би се по смислу §. 25. наставног закона од 1868. године, српским школама писмено обезбједила, а по могућству и умно-

*) Ова се пјесма пјева од старине у домаћим српским круговима у Бачкој овако као што је овде написано и по аріи: „Вси язици восплещити руками.“ — Браћа Буњевци пјеваю ову пјесму и у цркви с малом нјеком измјном. н. пр. у првом стиху веле они: „Ој Бетлеме“ а у последњем „Ал кралюеш.“

жила она материялна, припомоћ, кою су школе наше досада по смислу своих фасия од политичних мѣстних обштина примале, и коя нама према суразмѣри становништва нашега у дотичном мѣсту припада.

Покрай тога нека црквени одбори одма и неотложно попишу сву дѣцу што су за школу способна. Овай списак нека изведе єдно изсланство, коє ће од куће до куће ићи и пописати: 1) брой домовни. 2) Име и презиме отца. 3) Име дѣтета, и 4) Године узраста дѣтичѣг. Списка се имаю два водити, у єдан долазе дѣца од 6—12 године, коя су обвезана у свакидашню школу ићи, а у други се списак уводе тим истим начином деца од 12—15 године, коя су обвезана повторну школу полазити, и то зими п пет часова преко неделѣ, а лети само по два часа на неделю. Оба ова списка имаю се с матрикулама споредити и по њима разчишћена и уређена учительима предати. Учители ће сву у списку наведену дѣцу сматрати као ученике, и дужни су на 8 дана пошто се школа почне из овог списка исписати сву ону дѣцу, коя у школу недолазе, и предати поменутом одбору и то обашка попис дѣце коя у обичну школу не долазе, а обашка попис оне што у повторну школу недолазе.

Црквено-школски одбор ће попис тай неотложно предати мѣстной грађанской власти, коя има небрежљиве родитељ каштиговати и тим натерати да дѣцу у школу шалю. — Сваких 7 дана дужан є учитель школском одбору списак дѣце што у школу недолазе с назначењем имена отчевог и броя домовног предавати, и тим ће се начином небрежљиви родитељи приморати да свою найсветию дужност врше.

Іош за нуждно находим предложити, да црквени одбори у знатніим обштинама упливом своим посредую, како би се врховна управа школска по досада обште изявлѣной жельи повѣрила найзаслужењем нашем школском мужу Дру Ђорђу Натошевићу, и како би се за дијецезанске школске надзорнике поставили люди стручни, кои школу и школске потребе добро познаю и кои су досада дѣлом засвѣдочили да им благо школе и просвѣта народа српског на срдцу лежи.

Учители српски сад треба да се свойски прихвате свога посла, пак да и са самопрегореванѣм настоє, како би све дужности, коє им наставни земальски закон прописує точно вршили, а покрай тога у духу свете вѣре наше православне и миле народности српске ученике своє и у будуће васпитаваюћи, достойнима се показили велеважног позива свог. Желећи у овом погледу од своє стране по могућству Господи учительима нужно упутство дати започесмо данас у уводноме чланку: „Преглед раднѣ учителске у српским народним школама,“ кои пажљивости њиховой свойски препоручуємо.

Сад є време да сваки између нас с удвострученом снагом порадн изображаваюћи и усавршуюћи себе, и неуморно радећи око просвѣте повѣрене нам младежи. В.

Школске вѣсти.

ЕКОНОМСКА ШКОЛА У КИКИНДИ. Као што нам из Кикинде являю, угарско Министарство просвѣте педопушта да се економска школа, коя ће се у мѣсто укинуте реалке тамо подићи, зове„ српска“ ни да

се стално опредѣли да є српски єзик учевни у томе заводу. Ово є веома непријатни утисак учинило на све Србље, и ми се надамо да ће на поновљену представку од стране поглаварства дистриктског праведна жеља врстних дистрикћана уважена бити. Међутим нека се само економска школа заведе, и нека Срби дѣцу свою свойски у ню шалю, а покрай тога нека се попаште што пре пустару Галад и остале такозване иберландске землѣ ма и займом из народног фонда што скорије одкупити, єр то су услови за обстанак и напредованѣ народа нашег у В.-Кикиндском дистрикту у толико нужнїи, у колико по гласу явних листова многи сиромашни мађари влади већ нуде да их на тим пустарама населе и тим у банатском дистрикту оно учине, што є у Бачком пре 80 година учињено.

УПРАВИТЕЉСКО ЗВАНЂ У В.-КИКИНДИ. Православна црквено-школска обштина у В.-Кикинди установила є званѣ посебног управителя за тамошню главну и основне школе с платом 800 фр. а. вр. На ово мѣсто отворен є стечай до последнѣг Децембра 1869. Покрай сведочбе о моралном поведению, о свршеним наукама, знаню и способности у школской струци, за особиту ће се препоруку сматрати, ако є компетент досада на литературном полю у школской струци каковог резултата показао. — Овим првим своим радом засведочила є честита обштина В.-Кикиндска, да іой напредак своих српских школа на срдцу лежи. На ню треба да се и остале веће обштине наше угледе.

СТИПЕНДИЄ ПЛАТОНЕУМСКЕ. На предлог професорског збора и по одобреню ч. консисторије Бачке добили су стипендије из закладе Платонеумске за годину 18$^{69}/_{70}$ ови приправници: Милан Ђукић из Батањице и Стеван Зорић из Средишта сваки по 100 фр.; — Любомир Михајло из Елемира и Филип Бугарски из Парага по 80 фр.; — Коста Јовановић из Ердевика и Младен Белић из Вранѣва по 60 фр.; Стеван Јовановић из Крушчице и Аћим Петров из Сирига по 50 фр.

ГИМНАЗИЯ У СОМБОРУ, отворена є 20. Новембра са свечаним призивом св. Духа. У ньой има 41 ученик, од коих су 19 срби, 13 римокатолици, 1 протестант и 8 евреја. — Науке се предаю у ньой на српском и мађарском єзику. Заповедни празници єдне и друге вѣре светкую се а предаваня што у те дане падаю преносе се у четвртак.

☞ Година се већ краю приближує, а іош нам многи уписници и примаоци Школског Листа стару предплату нешалю. Молимо их да се одуже єр и нама се валя побринути да заоставша іош три броя издамо и нагомилане од више година рачуне разчистимо. Исто тако опоминѣмо старе дужнике од 1866, 1867 и 1868 год. — кои на писмене опомене у почетку Новембра разаслате неплатише, да се што пре одуже, како би и ми издаванѣм овога Листа проузроковане дугове исплатити могли.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 22. У Сомбору 23. Децембра 1869. Год. XI.

Преглед учитељске радње

у српским народним школама у Угарској

(продуженѣ.)

IV.

Ученѣ земљописа у народной школи започинѣ се у другом разреду садашнѣ (или у другогодишнѣм оделењу школе са 6 разреда). Оно иде успоред са науком гледања мишленя и говора, као што смо о том у 7. брою овога листа у чланку „земљопис у народной школи“ саобштили.

Да неби овде понављяти морали упутство за ученѣ земљописа, како у другом тако и у висшим разредима народне школе, то упућуємо поштоване читателѣ на у бр. 7. 8 и 12. Школскога Листа од ове године написани методични чланак.

У найстариєм оделењу основне школе и у трећем разреду главне школе из земљописа учити се мора найманѣ ово:

а) Поновлѣно познаванѣ мѣста и околине, са обзиром на земљиште и плодовитост овога, на становнике и њихово заниманѣ, народност, вѣроисповѣд и обичає. Уз то се придодає и познаванѣ прошлости истога мѣста, са особитим обзиром на прошлост народа нашега у томе краю. Земљовид мѣста и околине има учитель сам на табли пред дѣцом нацртати. Животинѣ, растиня, каменѣ руде и врсте землѣ у мѣсту и околини, затим рѣке потоци, єзера, брда и долине, шуме, гаєви и пустаре у околини имаю се наочигледно познати.

б) Подпуно познаванѣ жупаније или округа, у коме є школа. Исто тако и околних жупания, особито са коима мѣстни становници у саобраштаю стоє. Све што се нашега народа

тиче учи се обширније и уз то се буди код дѣце свѣст родољубља и домородства. — У обсегу овога предѣла упознаю се ученици са народима, кои ту станую, са њиховом радиношћу и начином живота, особито са земљодѣлством, занатима и трговином. — Све ово на земљовиду се показује.

в) Учи се познати средоточна жупания кралѣвине угарске са престолницом: Будимом и Пештом.

г) Преглед кралѣвине Угарске и сдружних земаля са погледа природе (земљиште, планине, равнице, реке, језера, производи), радиности, трговине, путова, желѣзница, народности, вѣроисповѣди, просвѣте.

д) Стари и нови свѣт (по ономе како се у другой читанци описује). Делови сува и мора. Облик землѣ и обртанѣ њено около своје осовине и около сунца. Четири доба године у нас. — Земалски поясеви: жарки, умѣрени и ладни. Све ово има се показати на планигобима и на земальской кругли, кою свака школа валя да има.

У четвртом разреду главне школе учи се: а) земљопис Угарске, Хрватске, Славоније, Војне краине — обширно, а Ерделя и друге половине Аустриске државе у кратко. б) Балканско полуострово, са обзиром на оне землѣ у коима српски народ станује, и које у свези стоје са повѣстницом српском. в). Остале царевине и знатније кралѣвине у Европи. г). Преглед свих пет делова землѣ, с главним морима и заливима. д). Унутрашњост землѣ, вулканска брда и земљотреси. е). Небо и земля, видокруг, сунце, планете. ж). Земля и њен облик. Обртанѣ землѣ около своје осовине и око сунца. Земљописне точке линије кругови, на глобусу и на мапама. з) Земальски поясеви. — Животинѣ и растиня у разним поясевима. и) Мѣсец и нѣгове мѣне, помрченѣ сунца и мѣсеца. — Најглавније о сталним звѣздама и о васионой.

Из Повѣстнице, осим библичних повѣсти предаю се животописне и повѣстне слике из историје црквене, Српске, Отачасвене и свѣтске.

У трећем разреду основне школе упознати валя ученике са најглавнијим по нас догађаима из прошлости народа нашег и суседних народа у овим историчним сликама: 1). Срби у заједници са другим Славянима у Бойки. Старожитности Срба и Славяна. 2.) Сеоба Србаля, из Бойке у южне предѣле. Поселенѣ између Хрвата и Бугара. 3). Срби Бугари и остали Славяни примаю вѣру Христову. Св. Кирил и Методије -- До-

лазак Мађара у ове земље, и осниване краљевине угарске. — 4). Стеван Немања. 5). Св. Сава и суврсмени догађаи у Србіи. 6). Велики краль Урош и нѣгови синови. 7). Краль Стеван Дечански, Цар Душан и Цар Урош. (Уз то народну пѣсму: Урош и Мрнячевићи. — 8 Кнез Лазар и пропаст на Косову. (Уз то косовске пѣсме.). — 9.) Ђурађ Бранковић I Деспот српски, и савез нѣгов са Угарском. 10) Јован Хунядия (Сибинянин Јанко). 11) Краль Матия Корвин и юначки подвизи Кнеза Павла, Змай Деспота Вука и Дмитра Јакшића 12). Майка Анђелия и нѣни синови и Стеван Штиљановић. 13). Проналазак кньигопечатнѣ. 14)-Изнашашће Америке. 15.) Пропаст на Мухачу. 16). Фердинанд. I. и Јован Заполя. Јован Чарноєвић деспот Српски. Никола Јуришић брани Кисек. 17). Никола Зриньски и обсада Сигета год. 1566. (уз то Качићева пѣсма о истом предмету.) 18). Срби у Хрватской и Ерделю и ньихове патнѣ у 17 веку. 19). Леополд I. — Ослобођенѣ Угарске од Турака. Прелазак Србаља под патриярхом Чарноєвићем Битка код Сенте. Мир Карловачки. 20). Мир Пожаревачки. Санкция Прагматичка. Рат Турски год. 1737—39. Сеоба патриярха Арсения Шакабента на ову страну. — Српска Милиция. 21). Мария Терезия. Подизанѣ Срб. Школа 22). Цар Јосиф II. и Леополд II. 23). Доситей Обрадовић Мудрац Српски. Просвѣта и кньижевност народа српског од свршетка прошлог столећа до данас 24.) Ратови француски за владе цара Франца. Државе у Европи после пада Наполеоновог. 25.) Ослобођенѣ Србиє и Грчке од Турака Боєви Црногораца и Херцеговаца за крст и слободу. 26.) Найновіи догађаи у Отачбини нашой и у околним државама.

Оволико држим да є доста знаня из повѣстнице у Српским основним школама, да дѣца добию поям о прошлости свога народа, отачбине и сусѣдних народа, и да се у срдцу ньиховом любав к роду и домовини одгаи. Валяло би да се овде изложени предмети израде и на свѣт издаду. Докле то небуде, учитель може с коришћу употребити историчне предмете у Школском Листу, и Приятелю Младежи, као и валяну кньигу: Черте из живота народа Српског у Угарской. У главним школама нашим, поделює се овай предмет на двоє. Од почетка до пропасти на Косову учи се у III. а остало у IV. разреду.

Пре него што ученици свакидашню школу оставе дакле шесте године своєга школованя упознати се имаю са уставом домовине и са найглавніим правима и дужностима граћана у

кралѣвини Угарской и у сдруженим земляма. За ово ће држава на свима єзицима кньижицу издати, кою ће учитељи овим најстаріим ученицима као и онима у повторной школи у руке дати па читаюћи є и разговараюћи се с ученицима упознаваће их са садржаєм прочитанога, и о томе их почесто испитивати, да би тако ученици упознали се са правима и дужностима слободних граћана отачбине своє, и привикли се прва уживати, а друге точно вршити. Докле кньиге небуде учитељи ће у разговору упознавати дѣцу с правима и дужностима граћанским, са граћанским властима, судовима, законима о наслѣству, са мѣничним законом, с воячким законом, с даванѣм и употребляванѣм данка, с наставним законом, са правом избора обштинских представника, званичника, земальских заступника и т. д.

Науку о правима и дужностима граћанским редовно уче само мушка дѣца, а женске тек узгред и само оно што є најглавниє. (То значи: „a lehető legnagyobb átalánosságban“ а не „што обширниє,“ као што є у бр. 40 Листа за нар. учителѣ преведено.

V.

Познаванѣ природе и вешто употребленѣ природних производа подпомаже благостанѣ єдног народа а непознаванѣ природе, и невештина у израћиваню и употребльиваню природних производа повлачи за собом сиромаштво и пропаст народа. Ако дакле желимо, да нам се мили наш Србски народ од пропасти материалне сачува и да успоред са другим народима у овой земльи обстати и благостанѣ себи обезбѣдити може: то морамо се постарати да дѣцу у народной и у повторной школи учимо познаваню природних производа или природопису, познаваню природних снага и појава или природословлю, и употребленю ових знања на газдинство и радиност.

Притом познаванѣм и изучаванѣм природе развия се разум, изображава се осећанѣ лѣпоте и припитомлява срдце, єдном рѣчию добия се просвѣта ума и срдца.

Народне основне школе треба да постану исходна точка просвѣте, напредка и материялног благостања потоњих појсева, па с тога већ сваки учитель има природне науке у школи с највећим заузиманѣм предавати, тврдо надаюћи се од овостраног труда свог највећой користи по своє миле ученике.

Неможе се захтѣвати, да се у народной школи учи цѣла система природних наука. То нити є могуће нити потреби од-

говара. Доста є да се ту уче најнуждния по народ знаня из природописа и природословля, и да се, знаня та са вештбанѣм у землѣдѣлству и радиности у свезу доводе.

У првом и у другом разреду уз науку гледаня мишленя и говора упознаће се ученици са домаћим скотовима и живином, са дрвима што су у врту и у шуми, са житом различите врсте што у той околини роди, са тицама, рибама, гадовима, и ситним животиньицама, са различите врсте земляма, каменьем (ако га у околини има), кречом, гвожђем, бакаром, оловом, и солю. То све дѣца мораю видити и наочигледним посматранѣм упознати се са свойствима и употребленѣм тих природних производа.

У трећем разреду учи се природопис на одабраним предметима из три царства природе. Предмети се узимаю таки, кои се у мѣсту налазе и кои се ученицима наочигледно показати могу.

Између обучаваня учитель дає да ученици истражую у чему су природне ствари єдна на другу налик, и у чему се єдна од друге разликує, и упућує их да пазе на развитак живота у животиня и у растиня, на услове тога развитка па да све то на корист за кућу, земльодѣлство, сточарство и занате употребљавати уче.

Преко зиме упознає учитель ученике своє са животиняма, коє се у домоводству и у осталой радньи употреблюю, показуюћи сваку животиню у нарави, а слике само онда показує, кад се наука понавля. У пролеће и у лето изводи учитель дѣцу у врт, у полѣ и у шуму, па им тамо показує растинѣ у нарави, о коима ће се у то време разговарати, а насликана и нацртана растиня употреблює само при повтораваню.

У другом одсѣку садашнѣ друге єзикословне читанке налазе се описаня животиня а у петом одсѣку исте кньиге описую се растиня и нека најпознатния ископаєма. Док неузимамо больих и згоднїих за овай посао учебника учитель ће употребити у часовима за природопис одређенима та два одсѣка али ће разговором своим допунявати оно што у кньизи недостає (по начину у броєвима 16 и 18 Школ. Листа од 1866. године описаном.) О коима предметима у Читанци той нема описаня, о тима мора се учитель такође са ученицима разговарати упућуюћи их, да предмете те познаду и казујући им како се дотични живи предмети тимарити и гаити имаю, на што се употреблюю и какву нам они корист доносе док су

живи и кад престану живити. Уз описания добро є да се дода по коя приповѣдка или басна, у коіой се карактеришу животинѣ као н. пр. о вѣрности псета и коня, о лукавству и злоћи мачкиной и т. д.

Предмети се предузимаю овим редом: крава, овца, коза, свинче конь, магарац, зец, миш, псето, мачка, вук, лисица, медвед, веверица, єлен, маймун. Особито се брижљиво има разговарати о домаћим животиняма са упутством како их држати и ранити имамо и нашто се коя употреблює. После свега тога валя прикупити отличителне црте сисаваца у єдно и дати дѣци поям о сисавцима. (види у бр. 60. исте читанке) Од домаће живине валя учити познати кокош, гуску, патку, ћурку и голуба а по том тице певачице и селице. Пошто се све обичніе тице покажу и опишу изводи се поям о тицама као оно у бр. 67. друге єзикословне Читанке наше. — Гадове (амфибия) уче ученици познати на жабама гуштеровима (и змияма); рибе што их има у нашим рѣкама и барама валя живе показати и познати их. Затим се разред зарезара учи познати на пчели, муви, и свиленой буби. (коє се у пролеће и у лето познати уче). Напоследку уз предмете у поменутой читаници на бр. 80. 81 и 82. упознаю се дѣца са глистом, пужевима и пиявицом, коє представляю црве и мекушце и завршує се описаніе животиня вешто удешеним разговором по лекціи 34. из науке гледаня (види стр. 174. великог упутсва за букварске науке). Та лекция тек овде може мѣста имати и подпуно се схватити. Овдѣ приметити имам, да се у сваком трећем разреду основне школе имаю барем у маломе (кутияма) држати и ранити у Маю мѣсецу свилене бубе, да дѣца виде цѣли развитак живота ових чудних користних животиньица, па да се особито дѣвойчице, навикну той користной и веома пробитачной а лагкой радньи, помоћу коє могла би свака србска кућа, у оно доба кад є најманѣ польскога посла за шест неделя 80--100 фр. заслужити.

Природописна описания из царства растинског могла би се овим редом предузимати. 1.) Цвеће у пролеће, 2). трешня, вишня, шљива, кайсия, бресква, ябука, крушка, ораси и бадеми Уз то сав посао око сияня коштица, пресаћиваня, различите врсте каламленя, и кресанѣ валя практично показивати и ученике у тим пословима добро извештбати. 3) Дрва шумска као раст, брест, брез, букву, явор, тополу, ясен, чам и єлу. После тога да є се поям о дрвету. 4). Шипрази, као чокот

рибиз, огроз, трњина шимшир. Све ово има се у врту школском видити, а чокот пред ученицима вешто резати, опкопавати, заламати, загртати, како є кад чему време. 5.) Деца имаю не само разпознавати све врсте наших жита, као пшеницу, раж, єчам, овас (зоб) кукуруз, єлду, и прою; него им се има казивати и показивати и сва радня око тих од ораня и сѣяня па до жетве, вршитбе и браня. Исто тако нуждно є да се ученици упознаю с ланом и конопљом, и да им се покаже како се око конопљ ради, и какав добитак та радня у нашим краєвима са собом доноси.

Из царства изкопаємих (копова?) показує се и познає со, креч, у околини находеће се каменѣ, гвожђе, олово, бакар и сребро.

У четвртом разреду главне школе и у повторной школи преко зиме упознаю се ученици с различите врсте земляма, из коих се плодна земля састои, као што су иловача вапненяча (кречна земля), пескуля, црница; по упутству учителѣвом испитую, коє є каква земля и каква нам треба за поєдина наша растиня; далѣ упознаю се са земльом што нам служи за набиянѣ кућа, правленѣ опека, и судова. У пролеће и преко лета понавля се све оно што се у трећем разреду учило, и упознаю се дѣца са гдекоим странским животиняма (лав, камила, слон, сѣверни єлен, ной,) са страньским растинѣм, коих плодове ми употреблюємо (маслина), кафа, шећерна трска, пиринач, памук; — какао, палме). — Са металима, као што су сребро, злато, различитим врстама мармора и другога каменя, — напоследку са каменитим и мрким углѣм, — и тресетом.

(свршиће се.)

Записник.

Збора србских народних учителя округа будимскога држаног у Будиму 23. и 24. Септ. 1869.

Први састанак.

Учествују свештеници: Константин Јосифовић парох пештански; Тимотия Михалџић парох срп: Ковински; Јеремия Мађаревић; Давид Болярић адм. тамашки. Народни учитељи: Светозар Бакић пештански; Ђорђе Јанковић Ковински, Емилиан Чупић Збежки; Марко Римски Калашки; Павле Плавшић помашки; Петар Недић Ловрански и Бранко Влашкалић мађ. бојски и Ђорђе Суботиновић д. пантелиски и Алекс. Станић Местни школски управитель будимски: Стеван В. Поповић и Сима Јосифовић чиновник.

После свршене божије службе у местноме храму и учињеног призива св. Духа, скупише се учестници збора у обштинской дворани и свештеник к. Јосифовић узе реч и навађа да је добио писмо од прeч: протопресвитера г. Јов. Миликшића, коим га исти на збор позива а уједно због нагомиланих послова и болести своє умолява, да га као председника збора у председничком званю заступи.

Пошто је наведено да је у сљед познати интимата бив. вис. наместничког већа г. протопрезвитар као окр. надзорник уєдно и председник учитељских Зборова; то би сада, пошто је исти препречен, имао га заступити његов законити заступник дотични г. наместник а у овом случају и овај отсуствује, а у препреци обе поменуте личности, часна конзистория као надлежна школска власт председника збору назначити пропустила је; предложи С. В. Поповић да збор ради законитости удари најприроднијим путем и да себи председника изабере; пошто су о томе још̀те и свештеници: Михалџић, Бољарић, Мађаревић, и учитељ Чупић мање више у истом смислу говорили. Закључи збор да себи председника бира.

На предлог свештеника Ј. Мађаревића изабере збор свештеника К. Јосифовића за свога председника једногласно.

Чл. 1 Председник збора захваљујући на поклоњеном му поверењу предлаже да збор изабере себи два перовође; на предлог више чланова изабере збор школ. управитеља Стев. В. Поповића и учитеља Свет. Бакићаз а своє перовође једногласно

Чл. 2. На позив председника чита перовођа Бакић записник лањскога збора и по прочитаном записнику позива председник да се нањ чине примедбе. Свет. Бакић примећује да су његове речи на лањскоме збору у записнику изопачене а нарочито тамо, где је он о „j“ говорио, јер он није казао да незна писати другим правописом до „јотовским“ и није предлагао да се „j“ у школу уведе но је предлагао „да се деца у 3-ћем разр. ако је могуће упознају са новим правописом.“ Свештеник Бољарић и учитељ Јанковић говоре да се они сјећају да је Бакић у том смислу говорио.

Пошто се и с друге стране недостаточност лањскога записника увидела, то на предлог свешт. Бољарића закључује збор да се од јако записник сваке седнице прочита бар у главноме у доидућој седници, а исправ Бакића и цео лањски записник узима се на знање.

Члан 3. Свешт. Михалџић пита дали су по општинама

по лањскоме закључку заведени местни одбори за боље посећивање школе? дали су игде заведене недељне школе? дали и лане изабрани петициони одбор што радијо? — О местним одборима није нико знао дати извешћа. Свештеник Бољарић тврди, да је у Помазу било ове године недељне школе, а за петициони одбор вели, да није ништа могао радити, јер се није нико нањ обратијо. Узима се на знање.

Свешт. Михалџић пита дали игде добивају сиромашна дјеца књиге бадава? — Наводи се, да у срп. Ковину сиромашна деца добивају књиге из на ту цел определеногa фонда; у Калазу да учитељ о св. Сави гозори сходну беседу и купи тасом прилоге на књиге, и у Будиму се набављају књиге и остале потребе дечије у школи из сиротинског фонда, исто тако и у Пешти. — Узима се на знање.

Чл. 5. Исти пита зашто се није по ланскоме закључку збор раније заказао? Из лањскога записника види се о томе предлог али недостаје закључак.

Чл. 6. Исти се жали, да школски окр. управитељ не позива на збор све оне, које би у смислу интимата на исти позвати ваљало, наводи да он ове године, као и лане није позват, да нису позвати ни калашки свештеник ни Будимски шк. управитељ. Збор на ово реши: да очекује од г. управитеља да ће у будуће позвати све оне кои ваља да у овом збору учествују.

Чл. 7. Свешт. Маћаревић жели, да се зборови држе у будуће у почетку августа, и то у месту где би се јошт школа држати имала, да би кои способни учитељ могао са децом паказати практичну радњу за углед. Уч. Плавшић предлаже светлу недељу као време за збор; Пошто је још учит. Бакић говорио против предлога Плавшићевог: — реши збор, да се будући зборови имају држати одма после свршеног другог течаја, и да се скопчају са практичном радњом у школи.

Чл. 8. Многи чланови примећују, да многи закључци лањског збора нису извршени. Уч. Бакић говори, да је окр. начелнику дужност, приликом надзора пазити, да ли се закључци збора извршују, или не? Но се жали, да се школски надзор слабо врши, јер 6. година како је у Пешти учитељ а окр. управитељ није јошт бијо у његовој школи. Збор решава: Да очекује од школ. окр. управитеља, да ће настати, да се закључци збора колико је могуће изврше и да ће чешћим надзором о томе уверавати се, а у случају препреке себи заменика на ту сврху наћи.

Чл. 9. Председник чита допис г. окр. школ. управитеља у коме исти ставља збору на претрес ова питања:

I. Који су узроци да све већма немарност и неверије међу људма овлађује, и шта би имао учитељ против овомечинити.

II. Шта се има чинити да се ни једно невађалство међу децу неуведе.

III. Дали су за прав. наш народ целисходне комуналне школе.

IV. Како и коим начином могле би се школске библиотеке увести.

Учитељ Бакић жали што се тако важна питања нису мало раније на јавност изнела, да би сваки могао дуже о њима промислити.

На предлог уч. Јанковића збор решава, да по подне узме те предмете у претрес.

Седница се разилази у 12 $^{1}/_{2}$ часова, а нова седница држаће се по подне у 3 часа.

У Будиму 23. Септб. 1869. — Председник збора Константин Јосифовић с. р. Перовође: Светозар Бакић с. р. Стеван Поповић. с. р.

ОБЈАШНЕЊЕ СИМВОЛА ВЈЕРЕ

за одраслију дјецу.

Из „воскреснаго чтения“ извадио Богдан Кузмановић парох србскоклариски и члан консисторије Тамишградске.

ЧЛАН ОСМИ.

„И въ Духа Святаго, Господа животворяштаго, иже отъ Отца исходяштаго иже со Отцемъ и Сыномъ спокланяема и сславима, глаголавшаго пророки,“ У вјери у Бога Оца творца неба и земље, и у Сина Божијега, нашега Спаситеља и Искупитеља не садржава се, дјецо моя мила, васцијело учење хришћанско. Кад је Христос Спаситељ дошао на свијет овај говорио је: „Ја и Отац једно смо . . . Ја ништа сам од себе нечиним: него како ме научи отац мој, онако говорим“ (Јован. гл. 10 ст. 30. и гл. 8. ст. 28.) А кад је Христос Спаситељ остављао свијет, кад је ишао на страдања и на смрт, говорио је, за науку и утјеху Своијем ученицима: „Ја ћу умолити, Оца, и да ће вам другога утјешитеља, да буде с вама навијек, Духа истине . . . А кад дође Утјешитељ, кога ћу вам послати од Оца, Дух истине којиод Оца излази, Он ће свједочити за мене“

(Јован гл. 14. ст. 16. и гл. 15. стр. 26.) И заиста, на десет дана послије вазнесења Господа Јисуса Христа, и на педесет дана послије васкрсења Христа Господа, обећани Утјешитељ, Свети Дух, као што, дјецо моја слатка, знате из свештене историје, сишао је на апостоле као језици огњени, и од тога времена јесте непрестано и пребива невидив у цркви Христовој међу вјернима. И с тога смо ми, дјецо обвезани, учење о том новом утјешитељу, којега нам је од Оца послао наш Христос Спаситељ, исто онако добро и вјерно знати и исто онако у чистоти чувати, као и учење о Богу Оцу и о Сину Божијем. Они кои незнају тога учења, или знају али не као што ваља, исто онако не могу се звати правима хришћанима, као ни они који не вјерују, или криво вјерују, Бога Оца и Бога Сина. А какво смо обвезани знати учење о небесноме Утјешитељу, којега нам је с неба послао Јисус Христос, и како смо Га дужни вјеровати?

„И въ Духа Святаго, Господа животворящаго . .“ Прије свега, дјецо моја, запамтите и знајте то, да се нови Утјешитељ небесни назива Дух. Ми називљемо душима она суштаства коијех ми невидимо. Тако ми називамо душима своје анђеле хранитеље, коијех ми невидимо; тако ми називамо духом своју душу, које ми такођер, невидимо. Кад је нови Утјешитељ небесни, којега нам је с неба послао Јисус Христос, назван Духом, онда то показује, да је он нама по природи Својој исто тако невидив, као и она суштаства која ми називљемо душима. Кад је Јисус Христос дошао на земљу у нашем тијелу, Њега су видјели сви људи, који су с Њим живјели и ходили. — Он је пио и јео с људима. Али кад је Свети Дух сишао на апостоле, апостоли су осјетили у себи необичну Божанствену силу — стали су говорити другијем језицима и видјели су шта више обличја те невидиве силе која је на њих сишла, раздијељене језике као огњене, но како дјелује у њима Свети Дух, како пребива с њима Он тога нијесу видјели. Свети Дух је невидиво настављао и учио апостоле, невидив с њима пребивао. И свети Дух остао је тако невидиво дјелајући и пребивајући у цркви Христовој на свеколико идуће вријеме. Свети Дух и сада дјелује у оној ријечи Божијој коју ви, дјецо слушате, у цркви; Он пребива и дјела у свијема тајнама црквенијем и молитвама, но ми Га невидимо. И тако о Утјешитељу, Светом Духу, којега нам је с неба послао Јисус Христос, прије свега треба знати, да је Он та-

као суштаство, које живи и дјелује сред нас, но којега ми не можемо видјети својијем тјелеснијем очима. „Дух“ говори Господ наш, „дише гдје хоће, и глас његов чујеш, а не знаш откуда долази и куда иде“. (Јован гл. 3. ст. 8.)

Но премда је свети Дух нама невидив и непостижив, ми опет зато можемо да дознајемо кад Он дјела у нама и кад други ко. Дух Божиј, којега ми исповједамо у символу наше вјере, јесте Дух Свети, — а то значи: Он учи и упућује људе само на оно што је добро, лијепо, свето. Но ви знате дјецо, да има у свијету и дух лукави, зли кои свакоме човјеку предаје и слади лаж, неправду, лукавство, свађу и нељубав к другим људима; на оно што је добро и свето не може он да упућује: а то је ђаво и његови зли анђели. Али Господ наш Јисус Христос заради тога је и дошао, да лиши власти недобре и зле духове, и да даде нама Светога Духа да нас учи. Остављајући свијет Он је говорио својијем ученицима, да ће послије Њега доћи Утјешитељ, који ће „покарати свијет за гријех, и за правду и за суд“ (Јован гл. 16, стр. 8.) Кад је Дух Свети послије вазнесенија Христова сишао на апостоле, Он их је и учинио проповједнике и учитеље истинитога и правога учења о Богу и о нашем спасењу Он је удахнуо у њих нов живот и учинио их је узоре од чистог и светог живљења, којему је род „љубав, радост, мир трпљење, доброта, милост, вјера, кротост, уздржање,“ (Гал. гл. 5 стр. 22.). Апостоли, руковођени и упућивани Светим Духом, називали су оне који су примали истинито учење Христово и проводили богоугодан живот, такођер људима напуњенима Духа светога, Духа Божијега, а људе који су извртали учење Христово и нијесу чинили дјела хришћанскијех, називали су сљедницима и ученицима „лажнога духа“ (1. Јован. гл. 4. и 5.) И тако је дух свети по природи Својој, свет и у Своме учењу и у својијем дјелима.

Исповиједајући да је Дух Свети свет и невидив, ви сте дјецо, дужни још те знати, да Дух Свети није један од подчињених и нижих духова. У свијету има много невидивих духова који су вриједни упућивати нас на добро. Такови су невидивн дуси и они које називљемо анђелима и анђелима хранитељима. Ми ите духове називамо светима и добрима дусима. Но то су духови које је створио и саздао Бог, духови створени и саздани ти су дуси своју светост и сва своја савршенства добили

од Бога. Дух свети пак, којега ми исповиједамо у символу наше вјере јесте „Господ“ „И въ Духа Святаго, Господа . : .“ произносимо ми у символу вјере. Он није један између сазданих и створених духова, но Он је такав Господ Бог какав је Господ Бог и Јисус Христос и Бог Отац. Он је треће лице Свете Троице, и по Божаству, по моћи и сили са свијем раван Оцу и Сину. За то се Он у символу вјере назива још и Господом „животворяштим“ као што је Бог Отац Творац неба и земље, а Син Божиј свемоћна Сила, којом је Бог Отац све саздао и створио, тако је и Свети Дух такођер Творац и створитељ свега што је створено. Ви се, дјецо, сјећате онога казивања Мојсејева о постању свијета, гдје се говори да се је Дух Божији кад је Бог створио небо и земљу и кад је земља била још без обличја и пуста дизао над водом (Пост. гл. 1. ст. 1 и 2). По објашњењу светих отаца црквених тај Дух Божиј, кои се је дизао над земљом још без обличија и пустом, био је Дух Свети, треће лице Пресвете Троице. Он је удахњивао живот у ту земљу још без обличија и пусту. Тако Света Троица са самог почетка дјелује заједно и у потпуној свези и слози. Отац опредјељује да се сазда и створи свијет и васиона, кроз Сина саздава и ствара, Светим Духом удахњује у њу живот. Тако заједно и у подпуној свези и слози дјелује Света Троица и сада на нашем спасењу. Отац је опредијелио да се ми људи спасемо од гријеха и смрти, Син Божиј нас је спасао Својијем страдањима и смрћу, Дух Свети нас очишћава, исправља и укрјепљава и искупљава својом Божаственом силом, која нам се даје у светијем тајнама. „Светим Духом свака душа оживљује . . .“ поје се у нашој цркви. Дјеловања Светога Духа свагда су у свези с дјеловањима Оца и Сина, Он је Божија сила у нама, која нас оживљује „животвори“.

Раван будући Оцу и Сину у свијем дјеловањима и савршенствима, Свети Дух није створен, није саздан као дуси анђели. Он „исходи од Оца . . .“ „Иже отъ Отца исходяштаго . .“ Као што Син Божиј, у свему раван Оцу, није створен Њим, но прије свијех вијекова рођен, тако и свети Дух у свему раван Оцу и Сину, није створен, није рођен, но исходи од Отца. То превјечно исхођење Светога Духа од Оца исто нам је тако, дјецо, непостиживо, као и превјечно рођење Сина Божија од Бога Оца. То је тајна Божија. Ми неможемо појмити како се превјечно рађа Син Божиј и како превјечно

исходи Свети Дух. Но ми то можемо и дужни јесмо знати, да се исхођењем од Оца Свети Дух разликује од Оца и Сина као треће лице Свете Троице. Отац, као што сам вам већ казао, тим се разликује од Сина и Светога Духа, што Се Он не рађа, но сам рађа Сина и изводи Светога Духа: Син се тим разликује од Оца и Светога Духа, што Се рађа од Отца: Дух Свети разликује, што исходи од Оца.—И при томе добро запамтите, дјецо, да од јединога Оца исходи Свети Дух а не и од Оца и од Сина, као што се произноси у символима другијех цркава. Произношење: „Иже отъ Оца и Сина исходяштаго“ измишљено је у цркви Римској, западној. У почетку су све хришћанске цркве, по учењу апостолскому, овако читале: Иже одъ Оца исходяштаго“ И Јисус Христос, бесједећи ученицима о Утјешитељу кои ће послије доћи на свијет, говорио је овако изрично и отворено „А кад дође Утјешитељ кога ћу вам послати од Оца, Дух истине, који од Оца исходи . . .“(Јеванђеље по Јовану, гл. петнаеста, стих двадесет шести) И сама Римска црква докле је била у сагласју с црквом православном, источном, држала се је учења од апостола завјетованога, и произносила је као и ми данас. Но Римска, западна, црква увела је то погрјешно учење и читање онда када се је одијелила од цркве православне, источне. Ми дјецо припадамо к оној цркви, која чува у цијелости учење апостолско; па произносимо, док смо живи, онако, дјецо, како нам заповиједа наша православна црква, исповиједамо, до вијека, да Свети Дух излази од ciглога Оца.

За тај узрок, што је Дух свети у свему раван Оцу и Сину и што се разликује од Њих само Своим исхођењен од Оца, мисмо, дјецо, дужни исто тако славити Светога Духа, као што славимо Оца и Сина, и исто тако клањати се Њему, као што се клањамо Оцу и Сину „Иже со Отцемъ и Синомъ спокланяема исславима,“ читамо ми у символу наше вјере; а то је другијем ријечима: ми вјерујемо у Духа Светога, којега славимо и којему се клањамо као Оцу и Сину. Такво прослављање јединога Бога по суштаству и троичнога у лицима започело се је као што сам вам, дјецо ја већ рекао, тек с времена долазка Христа Спаситеља на овај свијет, а то с тога, што Се је тек у то вријеме Бог открио људима у свој пуности и сили — Света Троица, — што се је тек онда видјело гдје три лица Пресвете Тројице дјелају на нашем спасењу — сишао је Син Божиј у тијелу истао је невидиво обитавати у цркви Хри-

стовој Свети Дух. Стога се називају хришћанима они који су се крстили у име Оца и Сина и Светога Духа: с тога је особите светковине у част светој Троици и у славу свакога лица напосе уредила само хришћанска црква. Она је саставила и посебне молитве свакому лицу напосе. До доласка Христа Спаситеља на свијет, свијет није славио Свете Троице и није се молио свакоме лицу Пресвете Троице посебице. Људи су се тек онда знали молити Сину Божијему и тек онда призивати Светога Духа на помоћ, кад је Син Божиј сишао на земљу и Дух Свети на Апостоле. — Знајући све то, дјецо, славимо свесветога и троичнога Бога и молимо се свакоме лицу свете Троице напосе. — Оцу, као који је наредио наше спасење, Сину Божијему, као који је извршио наше спасење, Духу Светоме, као који нас учи и просвјећује на путу к спасењу. Света Троица, која посвећује и оживљава, нека је вазда с нашијем умом и срцем.

Дух Свети је вајкада просвјећивао духовном свјетлошћу људе добре и благочастиве. Он је говорио кроз пророке „Глаголавшаго пророки“ Пророцима називали су се у старо вријеме такови људи који су напријед говорили што ће бити у будућности, — оно што обични људи нијесу могли предвидјети. Тако су једни од њих говорили, на примјер; да ће идуће три године бити глад, други, да ће до неколико стотина година сићи Богочовјек на земљу, који ће просвијетити и научити многе људе и кога ће људи невјерници осудити на смрт и распети. Имена неколицине тијех пророка позната су вам, као: Исаија Јеремија, Данило. Шта ће прорицати, казивао је тијем људима Свети Дух, Он је просвјећнвао њихов ум, те су они могли предвиђати далеку будућност. С тога се и књиге које су пророца написали, називљу у нас књиге Богоудахнуте, Божаственн не од Божанства. Послије пророка Свети Дух, као што већ знате, учио је и настављао апостоле. Еванђеле и Апостоли, који ви, дјидо, слушати у цркви, такођер си називају књиги Богоудахнути, Бажанствена, књиги од Божиства — јер су их написали људи просвијећени Духом Божјим, јер је Дух Свети објасјавао и настављао људе који су писали Јеванђеље и Апостоле.

Тако смо ми дужни вјеровати у Духа Светога и тако исповеједати га.

Учењем о светоме Духу завршује са дјецо мила, учење нашега символа вјере о три лица Свете Троаце Даље се говори о томе шта је још радио Христос Спаситељ, донесавши Божаственo учење на земљу за наше спасење.

Школске вѣсти.

СТЕЧАЈ. На упражнѣно званѣ србскогъ учителя у Денти у Темишварской жупаніи, с коимъ є скопчана плата од 100 форинти а. вр. 50 пож. меци жита, 8 хвати дрва, 100 фунти сланине 50 фунти соли, 25 фунти лояны свећа, 4. ланца ораће землѣ и паушалъ за школске потребе од 4 ф. — Свакій онай, кои жели ово званѣ получити, има молбеницу свою са крстнимъ писменомъ, са сведочбама о свршенимъ наукама, о моралномъ и политичном владаню, и о доякошнѣмъ службованю своимъ до 31. Јан. 1870. консисториуму вршачкомъ поднети. — У Вршцу 15. Дек. 1869.

ОБЯВА. Код кньижара Самуила Шена у Сомбору може се добити кньига „Библичне повѣсти новога завѣта у библичним рѣчима од Н. Ђ. Вукићевића“ треће изданѣ у Сомбору, 1869. Кои од господе учителя жели ову кньигу у више ексемплара за школску дѣцу набавити, нека се обрати на истога кньижара под атресом: H. Samuel Schön Buchhändler in Zombor. Цена є кньизи 30 новчића а 11. кньига дає се на дар.

Код истога кньижара могу се добити све кньиге школске, и спомоћне наиме: Велико упутство за Букварске науке, Апостоли и Еванђелия (текст славенски с преводом Епископа Платона) и Огледало Хришћанске добродетельи састављѣно из жития светих од Н. Ђ. Вукићевића. (Овом последнѣм цена є 50 новчића). Преко истога набавити се могу и ове кньиге: Спомоћна кньига за разяшняванѣ црквп. пѣсама, од Н. Ђ. Вукићевића, по 36 н. Изяшненѣ свете литургиє, вечерня и ютреня по 36 н. Чланци о воспитаваню за родигелѣ по 30. Народне песме за децу. 10 н.

Напослетку тим путем найзгодниє се може набавити и кньига „Мисли о начину како се имаю уредити црквено просветни одношаи Срба у Аустріи,“ — коіой є цена 50 новч.

☞ Да би могли іош заоставша последня два броя Школскога Листа издати, учтиво молимо све оне кои нам до данас овогодишню предплату послали нису, да то што скориє учине.

Овом приликом опоминѣмо оне дужнике кои за Школски Лист године 1866, 1867, и 1868 до данас неплатише, и коє смо у почетку Новембера писмено опоменули, да нам дугове за четрнаєст дана поплаћаю, иначе ћемо принуђени бити судским путем своє тражити. — Са више страна добиямо предплату на Школски Лист за годину 1870. С' тога за дужност сматрамо изявити, да се дотле несмемо одважити да Лист овай издаємо, док се стара предплата неутера, барем у толико, у колико є за накнаду овогодишньих трошкова нужно.

Лист излази двапут месечно.

Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 23. У Сомбору 30 Децембра 1869. Год. XI.

О учитељској школи

као додатак уз предлог од додатка и поправака у закон о основној школи што је спремљен био за одборске седнице нар. сабора у Јуну 1869.

I. Науке у учитељској школи. Обвезани су предмети етика, и познавање грађанских права и дужности и наука хришћанска са својим струкама уз катехетику; психологија и педагогија са дотичном историјом; дидактика са методиком уз познавање школских књига са практичном учитељском радњом; српски језик са историјом књижевности, и стилистика са пословним и правним писменима; црквено словенски језик са читањем и тумачењем неких црквених књига; Земљопис општи и оташтвени, са познавањем земаљског устава, корисних завода и друштава, и повестница општа и оташтвена са обзиром на културни напредак; аритметика са основима од практичког земљомерства уз просто књиговодство и рачуноводство; антропологија са дијетететиком; природопис и природословље са обзиром на потребе основних и недељних школа и основи од домаћег и пољског газдинства уз практично упутство у свиларству, челарству, воћарству, виноградарству вртарству са основима од народне економије; краснопис и цртање, црквено појање с типиком и хармонично певање, и гимнастика са војничким вештбањем; а необвезни су предмети: нека знања потребна за недељне трговачке и занатлијске школе, и немачки и мађарски језик, који се редовно предају. Школска управа начиниће распис, да се нужне књиге напишу.

II. О течају и плану учења. Течај на учитељској школи траје за сад 3 године дана.

Предавања почињу 1-ог октобра и трају пуних 10 месеци

Осим недељних и празничних дана нема других ферија до велика распуста.

План учења и поделење наука и часова прописује засад главна школска управа, али на предлог професора учитељске школе пре чему се има пазити, да сродне науке код истог професора остану, и да се предавања крајем Јуна сврше, а целог Јула да се повтори све, што је преко године свршено.

III. О учитељима. На учитељской школи има 1 катехета, 3 професора и по потреби 1 ил више помоћника.

За професоре могу засад, (док се не нареди испитна комисија,) само они постављени бити, који су оне науке које ће предавати на великој школи, ил висшем педагогијском заводу са добрим успехом свршили, ако су уз то примјерна живота добри хришћани и прави родољуби, јер само таки умеће и добре учитеље образовати.

И помоћници имају о својим струкама сведочбе поднети да су оном вешти.

Учитеље и помоћнике на учитељској школи наименује главна школска управа по расписаном стечају, али саслушавши и мњење професора на истој школи из конференције и на особ, и за катихету има још и дотична консисторија да своје мнењ даде.

Рад изучавања професора за учитељску школу даје засад народни фонд сталну стипендију од 500 ф. осим потребна путна трошка и неке помоћи за књиге.

За даље изображење професора има се за сад из народна фонда сваких ферија по одлуци главне школске управе издавати најмање 200 до 300 ф. у помоћ на путовања у стране земље за прегледање ондашњих учитељских школа и њихова рада и успеха.

IV. О управи и надзору. Одговорно управитељство на учитељской школи има све на три године по један од професора све на изменце, осим ако сами међу собом другче не нареде и зато добива награде 150 ф. на годину за помножене дужности, које ће као и дужности професора главна управа особито прописати,

Главни надзор и управу има главни школски инспектор по пропису од главне управе; и

Врховни надзор има правитељство, и може своје поверенике у свако доба слати, да школу ову надгледе, и да присуствују на њезиним испитима.

V. О издржавању учитељске школе. Редовна је плата професора и катихете на учитељској школи 1000 ф. и 200 ф. стана. уз 10 годишње повишице по 150 ф. и на прописане улоге после 30 година службе пуна плата за пензију а помоћници добивају 60 фор. награде од недељног сата.

Плате ове иду из сопственог фонда, у који има да уђу сви досадашњи фондови на издржавање ове школе, као и $^1/_2$ од годишња трошка за препарандију митровачку и панчевачку, $^1/_2$ од фонда скупљена за препарандију пакрачку, *) и онолико годишња улога од правитељства, колико одпада на издржавање једне оваке школе (по § 81 и 85, угар. закона.)

Фонд овај има да се код управе народних фондова башка рукује и да се о томе рачун на крају сваке године јавно предаје.

VI. О опреми. За набаву нуждних учевних збирака од ређује се засад(док неузможе сопствени фонд то давати) 600 ф. и народна фонда, а за даље попуњивање тих збирака по 200 фоз сваке године из постојећих заветина с помоћи народна фондр које ће се издавати на предлог дотичних професора са одоа брењем главне школске управе.

Све српске основне школе у Сомбору служе за вештбање питомцима у практичној учитељској радњи, и имају се према тој потреби ако устеба устројити.

Српска општина у Сомбору има да одреди врт најмање од два ланца добре земље и потребни „fundus instructus“ где ће питомци вештбати се у свиларству, челарству, воћарству, виноградарству и вртарству.

VII. О примању и издржавању питомаца. У школу ову првимају се само они, који су са добрим успехом свршили нижу реалку ил нижу гимназију, али ако су и навршили 15-година, ако су подпуно здрави, а уз то примерног владања, па добро положе прописани примни испит; а ванредно могу и други примљени бити, али само по отпусту главне школске управе.

На учитељској школи има се завести конвикт за све питомце, од којих га неки имају безплатно, а други плаћају.

---

*) На 1.000000 народа 100,000 деце за школу по 100 деце на 1 школу, треба 1000 школа, и толико учитеља, а по 4 на 100 учитеља годишње замене треба сваке године по 40 да изиђе из учитељске школе, и то најмање 10 женских и 30 мушких, те по томе нетреба више учитељских школа но једна.

За издржавање конвикта има се устројити фонд у који има да уђе осим платоповог ½ од пакрачког препарандског и ½ од годишњег трошка којим се досад издржаваху препарандије српске у Митровици и у Панчеву, осим тога улагаће све општине и питомци сами по нормалу, што ће га главна управа издати, а помагаће и правитељство, и ако устреба ући ће у њега и сви вишци од учитељских плата српских основних школа у Сомбору на којима могу само помоћници радити.

За питомице прописаће се правила обашка.

VIII. О испитима. Испити на учитељској школи држе се јавно, по пропису од главне управе, и то: мали испити по свршетку сваке науке, под председништвом управитеља у часовима ван школе, које мора сваки најдаље за 6 недеља положити. А ригорозни испити полажу се при излазку из завода пред одређеном комисиом, која се састоји из главног инспектора, свију окружних и једнога од среских надзорника са правом питања и оцене.

Тако се држе практични испити учитеља.

Од сваког испита добива се сведочба, кад се положи прописата такса.

О великој женској школи са течајем за учитељке. У Сомбору има се отворити велика девојачка школа са течајем за учитељке.

Велика девојачка школа има се надоставити на главну основну школу, са течајем од 4 године дана, и најмање са два учитеља за науке и бар једном учитељком ил помоћницом за радње.

Школа ова може бити комунска за Србе источне и западне.

У овој школи има да се уче све науке што су наведене код недељне школе за домаћице, и то су одређене за учитељску школу, осим катихетике, црквено словенског језика, појања с типиком и осим педагогијских наука.

На ову вишу женску школу има да се дода течај за учитељке за сад од 2 године дана, у којем да се уче педагогијске науке и естетика.

Велику девојачку школу има да издржава варош Сомбор а течај за учитељке издржаваће за сад народни фонд, дотле, док неузможе и ово измагати фонд за учитељске школе.

За овај течај нуждан је професор, који ће предавати педагогијске науке. Плата овог једнака је са платом префесора на учитељској школи.

Женске основне школе у Сомбору служиће за вештбање у практичној школској радњи а озго поменути врт за практичне радње у врту али уз овај течај да се дода и школица за малу децу, да се питомице и у овом извештбају, и одређује се за изучење тог једна стипендија од 500 ф. из народног фонда.

Све остало о учитељској школи важи и за овај течај, у колико се може односити на њега а даље наредбе има ће главна школска управа да начини.

Записник.

Збора Срб. нар. учитеља, окр. Будимскога, држаног у Будиму 23-ег и 24-ог. Септембра 1869.

Други састанак.

Учествују свештеници: Коста Јосифовић, парох Пештански, Тимотије Михалџић, пар. Срб.-Ковински: Јеремија Мађаревић, пар. Будимски Давид Бољарић, администратор Помашки. Народни учитељи: Светозар Бакић, пештански; Ђорђе Јанковић, ковински; Емилиан Чупић, збешки; Марко Римски, калашки; Павле Плавшић, Помашки; Петар Недић, Ловрански; Бранко Влашкарић, Бојски; Ђорђе Суботиновић, Д. Пантелијски; Петар Берић, Кишвалубски

Местни школ: управитељ Стев. В. Поповић Будимски, Г. Г. Сима Јосифовић чиновник, и Алекс. В. Поповић слушалац. професуре.

Чл. 10. Председник отвара састанак у 4 сата и позива перовођу Стев. Поповића, да прочита записник прошлог састанка. Перовођа прочита записник и пошто није нађ ништа нико приметио — Записник се одоставери.

Чл. 11. Учитељ Јанковић пита: ко све има решавајућа гласа на овоме збору?

Усљед о томе питању поведеног разговора предложи.

Уч. Бакић, да: на озоме збору имају решавајућа гласа сви они, који су, у смислу интимата, чланови овога збора а то су: свештеници, катихете, школ. управитељи, учитељи, школ. старатељи, а остали гости да имају само саветујућа гласа.

Учитељ Јанковић предложи: да решавајућа гласа имају сви од Бакића наломенути школ. мужеви, који су из Будим. округа, а остали само саветујућег гласа.

Свештеник Михалџић говори за Бакићев предлог. а Мађаревић за Јанковићев, но већином гласова решисе и прими се Бакићев предлог.

Чл. 12. Председник износи г. школ. управ. окруж. истакнута питања на претрес и то:

I. кои су узроци, да све већма неморалност и наверије међу људма овлађује, и шта би имао учитељ противу овоме чинити?

Учитељ Чупић узима реч и вели, да то огромно питање неможе спадати амо на овај збор, јер има много узрока ради којих су људи неморални и у невери, који узроци независе од школе и учитеља.

Школа а у њојзи учитељ има да учи и васпитава децу, а свештенику је дужност бринути се о душевном благу људи и проповеђу у цркви и поуком свуда и сваком приликом стајати на пут свакоме пороку — Учитеља је задатак први и најпоглавитији у школи, зато се он неможе лаћати решавања тако огромних питања.

Свештеник Михалџић даје Чупићу за право, јер он неможе примити уз остале своје огромне послове још и старање за одрастне људе, то је брига свештеника; он невиди, да неверије и неморал баш овлађује међу људма у данашње доба, тота је било и биће свагда али само у појединим примјерима.

Свештеник Бољарић, диви се томе, да се невиди неверије и неморалност у народу, ако икада, то се сада може руком опипати: јер се често чује да се невјерују свеци, мати Божија, Божаство, и безсмртност душе, наводи из свога свештеничког живота примере дакле тога зла има свакако, и мисли, да је то дужност и свештеника и учитеља, да стају томе на пут. Велики је део кривице за то зло на родитељима, јер непазе шта ће чинити и говорити пред својом децом; а у наше време, узрок је још и то што родитељи православни желећи своју децу мађарски и немачки научити, давали су децу своју у страна места где после примише у себе веру калвинску, која нема матере Божије и светитеља; треба дакле наше школе тако удесити, да неморамо давати децу од себе.

Свештеник Мађаревић увиђа, да је то питање веома огромно, јер обухваћа у себи цео народ, и то одрасни му део с тога држи, да се неможе о њему овде већати, него нека се стави на претрес друго питање, које се тиче поглавито деце.

Свештеник Јосифовић држи, да то питање је уместно на овоме збору; и држи, да би сагласна радња Свештеника и нар. учитеља требала да помаже и на родитељима и на деци.

Управитељ Поповић вели: да на збору нар. свештеника и

нар. учитеља и других пријатеља народа свакако је уместно говорити о свакоме злу, које затире народ, и потражити му лека.

Он неможе тврдити, да у народу отима мах неверије јер види да народ љуби веру своју; докази су томе: стољетна борба за одржање њезино; докази, толики храмови украшени и са свачим потребним снабдевени; докази толики народни обичаи религиознога порекла и значаја, али није довољно само љубав к вери, но ваља да вера проникне у свест народа, а то ће учинити добра настава у вери у школи, и жива разумљива не догматична проповед и поука нар. свештеника у храму и свуда и на сваком месту, речима и делом. Да неморалност отима маха у народу, томе има много видимих знакова; као што су силни разводи бракова, двадесет и пет има бракова у току само сада, при бачкој консисторији — отуда слаб морал у породицама, отуда блуд лаж, пијантво, отуда и злочинства —по 200 и више криваца леже увек у тавницама Кикиндског диштрикта, где је наш народ компактан, отуда банкротства и морални кукавичлук и безкарактерност и самих интелигентних људи. Узрок је свијут зала: хрђаво духу народа противно васпитање.

Говорник сравњује наше старе школе и наставу и васпитање у њима са данашњим школама, нечуди се, што данашњи људи нису бољи али се нада од идућег нараштаја ако се прионе, да народна школа добије бољу огранизацију, ако нар. учитељ узмогне оно, чему је положио чврста темеља у основној школи продужити у тако званој повторавајућој школи, ако омладину изишавшу, из тих школа, прихвати и даље у моралном погледу развија проповед у цркви, црпљена из живота о животу, — ако ту радњу настави од родољубивих писаца написана пучка књижевност о свима знањима данашњег напредног света о свима врлинама, које красе честитога човека и Србина. Мимо радње у школи и цркви: ваља нам рада још и у животу а ту су од највећа уплива народни учитељ и народни свештеник; ти пратиоци нашега народа кроз цео век од колевке па до гроба. Учитељу ваља узвисити дојакошњи низак положај његов, дати му моралне снаге, ослободити га материјалних брига, а свештеник ваља да га сматра и љуби као брата и сарадина на великом и светоме делу народног моралног препорођаја, те да обоје удруженим снагама приону лечити свако зло, где год га нађу и кад га нађу.

Алекса В. Поповић побија Чупићеве разлоге, и хоће да

се учитељ не дели од народа; јер он ако и има посла са децом ипак је и сам отац породице, грађанин, члан народа и човечанства, те ваља да заложи сву своју снагу и да помогне где може помоћи.

Учитељ Влашкалић вели, да је и пре било свештеника и учитеља, који су настављали у моралу, али није било те покварености, што је данас има, он држи, да је томе крив дух времена и незгодне околности у којима наш народ живи, а нарочито, што је измешан са туђинцима.

Свештеник Мађаревић вели, да је увидео из књижице, коју је „Матица“ наградила, да наш народ и морално и материјално пропада, тамо су наведени и узроци томе, с тога проучимо их и радимо за бољак заједнички и свештеници и учитељи и сви пријатељи народа.

Учитељ Бакић упушта се у решење питања, тражи томе злу корен у младости, вели: да учитељ може помоћи, ако буде пример побожности и морала у школи, у цркви, у животу. Из његове побожности рађа се љубав и поштовање, а кад га деца љубе и поштују, оно љубе и поштују све оно, чему их он наставља. Суровост нема места у школи, јер она чини човека звером, а ту је после извор невери и неморалу; љубав пак рађа послушност и покорност и остале моралне врлине. — Препоручује повторавајуће школе и вели, да би ваљало навалити на општине и поједине родољубе да их заведу — како би се могла продужити радња у њима: препоручује и поуку у цркви и пучку књижевност.

Пошто су још̀те свешт. Мађаревић, Бољарић, Михаљчић и учит. Чупић своја мишлења потање изводили, увиди збор сродност између оба стављена питања и тако одговара и на питање:

II. Шта се има чинити, да се ни једно неваљалство међу децу неуведе:

На предлог упр. Поповића узроци су неверију и неморалности: Хрђаво народноме духу противно васпитање, према томе имао би учитељ у школи развијати љубављу све моралне врлине, разграњавати их у сарадњи са народним свештеником у повторавајућој школи, и упливом у породицама и јавном животу—, свештеник пак наставити то заједничко дело честим проповедима и поукама, црпљеним из живота о свима одношаима живота, у цркви и животу; ту радњу допуњавала би од родољубивих писаца лиза народ удешена пучка књижевност.

Збор прекида свој састанак у 7 часова у вече и председник заказује сустрашњи састанак у 8. часова пре подне.

У Будиму 24-ог Септем. 1869. председник збора Константин Јосифовић с. р. Перовође збора; Светозар Бакић Стеван В. Поповић.

Трећи састанак.

Учествуіу свештеници: Коста Јосифовић, парох Пештански; Тимотије Михалџић, парох Срп. Ковински: Јеремија Мађаревић, парох Будимски; Давид Бољарић, администр: Помашки.

Народни учитељи: Светозар Бакић, пештански. Ђорђе Јанковић ковински; Емилијан Чупић, Збешки; Марко Римски, Калашки; Павао Плавшић, Помашки, Петар Недић, Ловрански; Бранко Влашкалић, Мађ. Бојски; Ђорђе Суботиновић, Д, Пантелински; Петар Берић Кишвалубски.

Местни школски управитељ: Стев. В. Поповић, будимски.

Чл. 13. Председник отвара састанак у 8. часова, и позва перовођу Поповића, да прочита записник прошлог састанка; перовођа прочита записник пошто нико није учинио никакве приметбе, записник се одоставери.

Чл. 14. Председник износи пред збор питање:

Ш. Дали су за православни наш народ целисходне комуналне школе?

Школски местни управитељ. Стев. В. Поповић узима реч и вели: Чл. 38. земаљског закона о народној настави, заводећи тако звану комуналну школу није завео нову установу. Установа та постои као постулат новога напреднога доба одавно у многим државама западне Европе, у Швајцарској у Белгији, у Немачкој и сједињеним земљама (државама) Американским, и развијено и напредно стање просветно народа, који живи у тим земљама, знак је, да је та установа не на пропаст, но на благослов тих земаља.

Разлика комуналне и вероисповедне или конфесионалне школе је та, што комунална школа прима децу свију конфесија а посљедица тога јесте, да неучи никојој конфесији, никојем катихизису, да неби учењем једне вероисповедне науке вређала вероисповед оних ученика, који нису те версисповеди што оставља свакој верпсповеди да се посебице стара за се — дочим конфесионална школа имаде у реду наставних предмета катихизис оне вероисповеди која је школу подигла и одржава на првоме месту. Комунална школа учи даље децу у појединим предметима наставе према развитку науке о дотичнам предметима — конфесионална

пак, ако и не занемарује остале предмете наставе, ипак се мање више стара, да се ти предмети предају у светлости и према схваћању дотичне конфесије. Комунална школа стоји даље у својим спољашним односајима под упливом које државних власти које пак тела, у којима превлађује световни грађански елеменат; конфесионална пак школа стоји више под упливом духовенства где мање, где више.

Говорник разлаже, како је комунална школа тек после велике и оштре борбе заузела земљиште, које сада имаде. Примера ради наводи Њемачку. Њемачки народ био је поцепан у много држава и много вероисповеди те је почео губити свест свога јединства, своје заједнице. Немачки партикуларизам почео је готово улазити у крв немачкога народа. Политичку поцепаност још је више цепала поцепаност конфесионална, јер свака конфесија подижући школе за се, учила је у једном и истом народу, са конфесионалног гледишта свога, не оно, што спаја, но што раздваја синове једнога истога народа, Генијални педагози, да би у родољубивом жару своме стали на пут овој, све више и више растућој поцепаности и усљед тога несвести о народњем јединству, осудише конфесионализам у настави и прегоше, да му стану на пут комуналном школом. На ову нову установу гракнуше сви догматици свију вероисповести, и доказиваше, да је комунална школа не само нехришћанска, но управо безбожна, неморална. Но новији педагози, а на првоме месту генијални Дистервег доказаше и показаше, да вероисповест упућена свака на своје старање, није у опасности, и да је могуће васпитавати децу у моралу и без уплива конфесије, — а време ето посведочи, да је комунална школа одгојила нараштај немачкога народа, који је не само свестан своје заједнице и свога јединства него и вољан, да се ма и највећим жртвама бар политично уједини.

Према томе, продужује говорник, комунална школа по себи свакако је од велике користи по свестрани напредак једнога народа, али само у оним земљама, где живи у држави један компактан народ, ма и разних вароисповести. Комунална школа је благодат за Инглеску, Француску, Шпанију, Немачку, Србију, у опште, за све државе, у којима је само један народ. Када би се на Балканском полуотоку образовала српска држава, и у њој било срба православне, срба римске и срба турске, и срба Бог те пита које вере, говорник би био за комуналну а нипошто за конфесионалну школу.

Но говорник, ма да је иначе у начелу пријатељ комуналне школе неможе се изјаснисти за њу у Угарској; јер с' обзиром на Србе, комунална школа прети не толико православљу, колико српској народности коначном пропашћу. Говорник је уверен, да би честити свештенйци, који би по определењу закона предавали српској деци науку вере у комуналној школи — сачували их у православљу, али ко би у комуналној школи био чувар српске народности? — На једном или два места — у Стапару Турији, и још коме српском месту — учитељ; али у стотину других помешаних места не; јер закон наређује, да је језик предавања, језик већине становника известне општине и да у помешаним општинама има се наместити учитељ, који говори све језике у општини. Па као што имаде доста општина, у којима су Срби у мањини, — српска би се деца учила основним знањима језиком већине, језиком не српским, и само би неколико часова добивала поуку у своме језику.

Но као што се знаде, основна школа ваља мимо поуке у знањима, том поуком уједно и децу да васпитава, и ту је меродаван дух, којим школа дише. Тај дух био би у комуналној школи свакако не српски; јер и у оним општинама где су Срби у већини, било би у комуналној школи деце разне народности — те и када би хтели такој комуналној школи дати српски тип, — нагрнуло би се пред нас хиљадама препона. Кад би дакле ми Срби хтели завести комуналну школу, онда би се уједно морали решити, да се одречемо своје прошлости, и садањости, а и будућности као Срби, као српски народ у овим областима, — јер земаљско представништво, у коме смо ми само са три четири гласа заступљени, и које је законодавна власт и комуналне школе, зацело се не би постарало, да ми неизгубимо свој значај као народ.

Но ми Срби и немамо нужде, отимати се о комуналну школу, јер имамо своју аутономију, усљед које можемо удесити наше народне школе онако, да буду не само храмови науке и просвете, но уједно и стожери наше народонсти. Говорник је уверен, да ће многе српске општине бити искушаване, да напусте своје народне школе, па да заведу комуналне, јер ће им се можда доказивати, да ће имати двоструких терета. — То нестоји. — Покажу ли наше општине, да троше 5% од изравног пореза на своју српску школу, онда несу дужне ништа давати на комунску, а у многољудним српским општинама могу и наше народне школе са 5% од изравног поре-

за подићи у цветуће стање. Па кад већ имамо материјалних жртава, онда, зар није боље да их жртвујемо на подигнуће својих школа?

Даље помиње говорник наше школе у оним општинама, где их неиздржава наша црква, но политичка општина, соразмерно са школама осталих вероисповеди. У таким општинама желити је, да тај одношај остане и надаље, таки; но ако се у таким општинама заведу комуналне школе, оно правосл. српска општина нека учини највећи напор у одржавању своје српске школе; недостају ли јој материјална средства, — оно нека се обрате за помоћ из народних Фондова.

Говорник држи, да ће народни сабор, чим продужи делање своје, предузети реформу наших народних школа према данашњим околностима. Уређење тачне администрације народн. фондова и манастирских добара отвориће обилате изворе за обдржавање и подпору потребитих народн. школа и осталих просветних завода. Сабор, као представништво српскога народа једино је компетентан, да обележи становиште српских школа према комуналној школи.

Напокон вели говорник, да неје ваљало тако запитати: Јесу ли комуналне школе за православни народ наш целисходне? но јесу ли цели сходне овде у Угарској? Јер у Србији су комуналне школе целисходне за наш православни народ. Говорник закључује и вели: комунална школа у Угарској ако и непрети опасношћу по православље, није целисходна за Србе поглавито с' тога што неје чувар и стожер српске народности.

Свештеник Јеремија Мађаревић узима реч и вели: да је завађању комуналне школе повод велики уплив хијерархије на верозаконску школу, јер школа стојећи под отим упливом старала се поглавито за наставу у веронауци и неје толико пространо гајила наставу у осталим предметима. Комунална школа свакако ће унапредити народну просвету; јер ће предавши обуку у верозакону свакој дотичној вероисповести, обратити своју пажњу на остале школске предмете.

Говорник дели мишлење предговорника, да комунална школа негрози толико православљу, колико српској народности, с' тога држи, да Срби неће бити за њу; него да ће свуда одржати своју народну школу. Даље напомиње говорник, да у горњој Угарској имаде српских православних општина, у којима је број за школу способне деце тако мален, да општина не-

може за њих држати учитеља, а када би така деца ишла у комуналну школу, прије но што су српску школу учила, онда им је у опасности народност, с' тога мисли, да би ваљало, да свештеници у таким месгима у својим слободним часима школу држе.

Свештеник Михаљчић држи, да ће се о српским школама повести реч на народном сабору, с' тога ваља, да се ослонимо на сабор; он ће најбоље означити наш положај према комуналној школи.

Пошто су још некоје ситније приметбе учињене збор је мишљења: да комуналне школе несу целисходне за српски народ у Угарској.

Чл. 15. При крају већања о комуналним школама дође у средину збора окружни управитељ школа пречасни господин протопресвитер Јован Миликшић и у пратњи његовој парох св.-андрејски г. Римски; и заузе као окружни школ. надзорник место председника збора.

Чл. 16. Председник износи пред збор четврто питање:

1. Како и којим начином могле би се школске библиотеке увести?

Учитељ Берић узима реч и вели: да су школске библиотеке од преке потребе, с' тога ваља да учитељ држи у то име о Св. Савви говори сходну беседу и да позове народ на прилагање; даље вели, могла би се при богатим укопима определити нека свота на школ. библиотеку; богатије обштине могле би одређивати годишњу помоћ; даље би се могла и од оних, који узимају књиге на читање, узимати нека мала свота (такса); препоручује даље давање сéла и вечерњих забава у то име.

Свештеник Мађаревић мисли, да би ваљало заводити певачка друштва, која би појала у цркви и том приликом би се могао носити тас у корист школ. библиотеке.

Учитељ Чупић побија предговорника јер би то био далеки пут, он је за подизање читаонице.

Свештеник Римски жели, да се уведу школ. библиотеке већ с, тога, што су деца, која иду у школу врло оскудно снабдевена са потребним им књигама.

Свештеник Михалџић није за ношење тасова у то име, јер тасови и онако одбијају народ од цркве, с' тога држи, да би се црквн. одбори могли око тога заузети, те н. пр. приход од продатих столова на библиотеку обратити.

Свештеник Бољарић одобрава поменуте начине и додаје

да би ваљало и глобе, које се наплаћују за небрежљиво посећивање школе, обраћати на набавку школ. библиотека.

Школ. управитељ Стеван В. Поповић вели, да је од преке потребе завести у свакој општини „местни школски фонд,“ па би тај фонд давао средства за набавку школ. библиотеке.

Под школ. библиотекама разуме говорник; а) књиге, за образовање учитеља и даље усавршавање у својој струци; б) књиге школске за потребу сиромашке деце; в) књиге моралног и поучног садржаја за децу и младеж.

Из таких местних школ. фондова могле би се даље подмиривати и остале школске учебне потребе као учебна средства.

Говорник предлаже, да се свештеници и народни учитељи у споразумљу са црквен. одборима заузму око оснивања местних школ. фондова.

За подигнуће тих фондова могла би служити.

1.) Дародајанија и завештаји.

2.) Приход од у тој цељи приређених свечаности;

3.) Дојакошње дечије таксе при укопима.

4.) Укупљивање у школ. фонд новодоведене младе.

5.) Прилог младожење, ако је из другог места приликом венчања.

6.) Уписна такса за примање деце у школу, а после редовни недељни прилог за писаће потребе.

Збор се изјављује за уважања местних школ. фондова за набавку шк. библиотека и осталих школ. потреба, и препоручује свештеницима и нар. учитељма, да у споразумљу са црквен. одборима настоје око тога, начинима који су на овом збору поменути но са погледом на местне околности.

Чл. 17. Перовођа прочита на председника управљено писмо чипског учитеља, у ком се исти извињава, што неможе доћи на збор. Узима се на знање.

Чл. 18. Поведе се разговор о месту, у ком би се имао држати доидући збор. Решено је једногласно, да се доидући збор има држати у „Ловри.“

Чл. 19. Председник напомиње, да су предмети већања исцрпљени, с' тога закључујући саветовања, препоручује све присутне благослову вишњега и жели им љубавне ревности у испуњавању свога узвишеног позива и изриче наду, да ће мо се доидућега збора у многобројнијем числу искупити.

Збор се разиђе отпојавши духовну песму: „Преславная днесъ видѣша“.

У Будиму 24-ог Септ. 1869. Председник збора. — Перовође збора: Стеван В. Поповић с. р. Светозар Бакић с. р.

УПРАЗНЂНА УЧИТЕЛЬСКА МЂСТА. У Силбашу у Бачкой упражнѣно є учительско званиє с годишньом платом: 105. фр. а. вр. по сесиє ораће землѣ с додатком три ланца ораћег пашняка, 25 пож. наполице 3 хвата тврдих дрва 100 фунти говеђине, 40 фунти соли, 15 фунти лоя, 1 меров варива, и безплатан стан с баштом од 1370□ хвати. Просителъи имаю молбенице с крштеним писмом и свѣдочбом о учительской способности ч. консисторіи Бачкой до 1. фебруара о. г. поднети.

У Денти (види бр. 22 ов. Листа.) Молбе до 31 Іан. 1870. консисріи вршачкой.

ПОЗИВ НА ПРЕДПЛАТУ

на Школски Лист за годину 1870.

Са идућим броєм накнадно ће се навршити єданайсти течай Школскога листа.

Борећи се четири године с незгодама издаваня, и немогући последње бројеве за 1869. годину на времеиздати због слабог и неуредног плаћања од стране многих обштина и особа које лист примају, ал особито застрашен скупоћом штампариє овдашње, хтѣо сам био издаваље Листа или напустити или другом ком уступити. Но уважени приятельи народне просвѣте, од коих сам савѣта искао, ободрише ме, да покушам іош за єдну годину издаванѣ овога листа наставити, док народни Сабор — ког жељно изчекуємо да радню свою настави — школу нашу у нормално станѣ недоведе.

С тога изявлюєм, да ће се 1. Марта ове године започети дванайста година Школскога Листа, ако се до тога времена прияви онолико предплатника, колико је нуждно да се трошкови око штампаня и разашиляня подмире.

Школски Лист ће доносити предлоге о устройству школа и о подизаню народне просвѣте, чланке о васпитаню и ученю, упутства за предаванѣ поєдиних учевних предмета, израђене, лекције за углед, градива за читанке и остале школске кньиге, поучне и забавне чланке, за младеж и за родителѣ као и школске вѣсти из наших и из страних предѣла. По томе

дакле биће он од користи не само учитељима и школским управитељима него и родитељима, па и самој дѣци школской.

По себи се разумѣ, да я сам уз моє многоструке школске послове, нисам у стању све чланке за Школски Лист писати, и да ми є тога ради нуждна пријатељска помоћ од стране оних отличних Србаља кои се са педагогиом баве и коима благо народне школе на срцу лежи. С тога умољавам наше писателѣ, професоре висших и средњих школа, школске управителѣ, врстне свештенике и учителѣ, да ми за школски Лист своє ваљане саставке или преводе, кои у гореозначени круг спадаю, послати изволе, а я ћу свакоме, кои Школски Лист умним своим радом подпомогао буде, почастни примѣрак шиљати, а ако се 400 предплатника скупи, готов сам сваки чланак, што у Школском Листу изађе са 16 фр. од штампаног табака награђивати.

Позивам дакле са овим досадашнѣ поштоване предплатнике да предплату за 1870. годину обнове, а Господу учителѣ и друге родолюбе умољавам, да се постараю сваки у своіой околини што више предплатника сакупити и мени найдалѣ до последнѣг фебруара предплатне новце заєдно с точно означеним атресама уписника доставити.

Цена є доякошня, наиме на целу годину (од првог Марта 1870, до последнег фебруара 1871) 3 ф. а вр. а на прво по године 1 ф. 50 н.—Лист ће излазити на пуном табаку у досадашнѣм формату двапут на мѣсец, дакле найманѣ у 24 табака за годину дана.

На сваких пет предплатника припада по єдан примѣрак Шк. Листа Господи скупительима на дар, и они су властни примѣрке што су им сувишни одредити на дар сиромашним школама.

Захвалујући овом приликом врстним родолюбима, кои су сиромашним школама Лист Школски досада на дар шиљяли, улюдно позивам имућне чланове народа нашег, да изволе за 1870 годину, сиромашне школе наше, особито у будимской епархіи у Босни, Херцеговини, Старой Србији и Црной Гори с Школским Листом даривати.

Никола Ђ. Вукићевић
уредник и издаватель Школскога Листа.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

Број 24. (за 31. Децембер 1869. накнадно издан на свршетку фебруара 1870). **XI. Год.**

Изява читательима.

Кад сам у брою 23. овога Листа обявио, да ћу од 1 Марта 1870. започети дванайсти течай Школскога Листа, надао сам се био, да ћу међутим са скуплѣним дуговима досадашнѣ трошкове око издаваня подмирити и за у напредак найманѣ 300—400 предплатника добити, како би Лист без прекиданя уредно излазити могао.

Но я сам се у той своіой нади преварио, єр после двоструке писмене опомене єдва єдна десетина старих дужника одговори своіой дужности, а мени остаде та неволя да више од 900 фор. потраживати морам од школских патроната и од особа ков Школски Лист од 1866— 1868 примише, али до данас предплату непослаше. Исто тако за 1869. годину имам преко 300 форинти неплаћене предплате, дочим сам я морао новаца позаймити, да трошкове око издаваня листа подмирим.

Међутим се за 1870. до сада 46 предплатника приявило и то су понайвише они врстни мужеви, кои су и прошлих година за себе и за сиромашне учителѣ Школски Лист држали и уредно за нѣга предплату шиляли.

У овим дакле околностима принуђен сам од издаваня и уређиваня Школскога Листа сасвим одустати.

Молим дакле да ми одсада више нитко предплату на Школски Лист за 1870 годину нешалѣ, а поштованим предплатницима являм, да ћу свима найдалѣ до првог Априла о. г. предплату уз поштанска упутства повратити. Међутим они између ньих, кои би желили, за прислату ми предплатну своту кньига и Школских Листова од прошлих година набавити, могу такове по ниже означеном списку и цѣни код мене добити.

Ово су кньиге, од коих Господа предплатници у замену за прислате ми новце избирати могу:

Мисли о уређеню црквенопросвѣтних отношая Срба у Аустриіи од Н. Ђ. Вукићевића по 80 новчића.

Изясненѣ св. литургиє, вечерня и ютреня од истога, 36 новчића

Спомоћна књига за разясняванѣ црквено пояня од истога. 36 нов.

Чланци о васпитаню за родителѣ, 30 н.

Назначай женскинѣ по св. Божиіой речи од Богдана Кузмановића, са сликом, 30 нов.

Срб. народна црква од Теофана Живковића архимандрита (за произвольни поклон фонду Школ. Листа, но кои ниє маньи од 40 нов.)

Срб народне песме за децу 10 новчића

Школски Лист од год. 1862 подпун по 1 ф. 60 нов.

Од истога II. полгодиште по 80 нов.

Школски Лист од 1864. по 1 фр а од 1865 (само 6 броєва и два додатка) по 25 кр.

Школски Лист 1868 подпун за 1 ф. 60 кр.

Кои би дакле од господе предплатника желио поменуте књиге и листове у накнаду за доставлѣну ми предплату примити, нека ми се до 15 марта о. г. тога ради преко кореспонденцкарте прияви означивши одабране за се књиге коє жели имати, а я ћу му такове о нѣговом трошку покрай рачуна мог доставити. Ко се пак тога ради дотле неприяви, тай ће своє новце, као што већ горе изявих, найдуже до 1. Априла по нашем на пошти примити.

Остає ми іош да явно захвалим Господи скупительима и подпомагательима Школского Листа како онима коих су имена у првим броєвима овога Листа, обявлѣна, тако и многопоштованой Господи: Максиму Папићу проти жабальском, Јовану пл. Миковићу бел. судцу Вуковарском, Јовану пл. Младеновићу вел. Судцу Ердовичком и Бранку Јовановићу вел. судцу Румском, коя су доброту имали у своим срезовима за све школе предплату уредно скупляти и овамо пошиляти.

У Сомбору 20. фебруара 1870.

Никола Ђ. Вукићевић.

Преглед учитељске радње

у српским народним школама.

(свршетак).

IV.

Природопис се бави са описиванјем земаљских производа и подјељује их рад лакшег прегледа у природна царства а свако царство у разреде и у подразреде. Природословље се занима са испитиванјем сила и природних закона, којима су како органична тако и неорганична тјелеса и сви природни појави на свјету подчињени.

По себи се разумје, да је природопис лакши предмет за мале ученике јер се производи природни могу наочигледно посматрати, а природословље је предмет тежи по томе што се закони природни морају многоструким посматранјем и покушаванјем истраживати и сазнати. С' тога се природословље може само у најстаријем разреду основне свакидашње школе и у повторним разредима предавати. По томе мнјнию у обичним школама гдје један учитель сву дјецу од 6—12 година учи, једва ће се што мало из природословља и то нузгред уз природопис учити моћи, а тек у повторној школи мораће се надокнадити остало, које ће у толико лакше ићи, што су природословље и на њему основана наука о земљодјелству и сточарству, уз рачун, главни и такорећи једини предмети повторне школе.

Другчије ствар стои у оним свакидашњим школама у којима је више учителя, ту већ на сваки начин најстаријим ученицима и ученицама имаю се из природословља предавати сви они предмети из коих они за будући живот свој користна знања црпити могу, а које на основу добивеног одпре знања схватити и разумјети могу.

Учење природословља у народној школи оснивати се мора на покушаима или опитима (експериментима). Дјеца мораю видити у маломе онај природни појав, с коим хоћемо да их упознамо, мораю питати: шта је то што им показујемо, како то бива и зашто бива. На која питања имамо им одговора са наочигледним показиванјем дати. Тек пошто је дјете покушај видило и с њиме се упознало, долази оно до познаваља закона природног, кои покушаю том и сличним појавима у природи за темељ служи. Без апарата неможе се дакле никако обићи, али ови треба да су што простији. У брою 9.

Школског Листа од 1868. године споменута је збирка спиндлерових физикалних апарата, која се код Шмидта уредника Школског Листа у Дармштадту, преко сваке пештанске и бечке књижаре добити може. Збирка та стои само 11 ф. Она би се дакле за сваку нашу школу лако набавити могла а многи се покушаи могу са обичним куйнским посуђем, меуром ил раденичким алатима показати.

Ови су предмети што се у найстарием разреду народних школа и у повторной народной школи из природословља учити имаю:

а). О ваздуху. У овом погледу може сваком учителю нашем врло добро послужити 36. лекция из науке гледаня (види велико упутство за букварске науке стр. 185—196). Само нека све што је тамо наведено сваки добро проучи тамо споменуте покушаје нека пред дјецом чини, и нека их упути, да и они сами под његовим надзором то исто чинити покушаваю. К овоме има се у главной школи додати поука о тискомјеру или барометру (види читанку за IV. разред.), а по себи се разумје да барем у главним школама ове справе мора бити.

б). о води, о извлаченю воде из бунара, о шмрку о водоводима (чесмама) и водоскоцима, о натегачи и теглици и о шприцалькама. (види вел: Упутство лекция 37.)

в). о топлоти, о топломјеру или термометру (види читанку за IV. разред) о грияню соба и о куваню: о пари и о испараваню, о роси, мразу, иню, магли, облацима, киши, снјегу и тучи; о обтоки и преображаню воде, види за све ово вел. Упутство лекцию 37 и читанку за IV. разред). Затим долази поука о снази и о употребленьу паре за покретанје стројева, у паробродима на желјзници, у парним млиновима и у земльодјелской радньи кад се ова у великом обиму води.

г.) найнуждние из науке о свјетлости и о сјенки, о ширењу и преламаню свјетлости, о бояма, и о дуги; о издубљењим и испупченим стаклима, и о свјетлопису (фотографіи).

д.) о муньости, муньи и грмлявини, о чуваню од грома и о муньовођи; о магнету, о магнетисаном челику и о компасу, с поуком о телеграфу. (види читанку за IV. разред.)

е.) уз употребляванје найобичніих оруђа за радню и олакшицу у механичким пословима, као што су: полуга или њуския, колица са једним точком, вага, (теразије и кантар), чекрк, точак за подизанје, палије шараф и т. д. наочигледно се тумаче дјеци основна начела механике, у колико су она свакоме тежаку

и занатліи нуждна. (Ово се особито у повторној школи радити има.

е.) најнуждније о плиновима (гас) наиме о кислићу (oxygen) водићу (hydrogen), углићу (carbonium) и гушљику или загушићу (azot); о гореньу и углѣној киселини, о вреню винском, оцатском (сирћетном) и трулежном, о нишадору или амонияку, с поуком о ђубрету као о најбољој храни за растинѣ, о различитим врстама ђубрета; о ђубришту или сметишту, о мешаньу различите врсте землѣ, и о храни животиньској.

ж.) напослѣдку овамо спада и поука о животу човѣчием; о три главне животне (виталне) радње наше, наиме о дисаню, течаю крви и свариваню, са саветима о чистоти и умѣрености, послу и одмору, о чуваню здравља и неги у болести, о упливу хране, одела и стана на здравлѣ, кои се савѣти учећој се младежи и простом народу што чешће давати имаю.

Држим да нема разборита човѣка, кои би држао да овде изложена знања из природословља и природописа нису народу нашем по све нуждна. Доиста знања су та данашньим даном у нашим околностима свакоме нуждна постала, а по времену бит ће она іош нуждния и без ньих неће моћи наш народ у овим краєвима обстати, него ће морати пропадати, као оно што у Америци старосѣдиоци пропадаю са своє глупости, дочим се дошљаци множе и богате, са свога знања и вештине. Ми се дакле свойски старати имамо, да горепоменута најнуждния основна знања из природних наука посредством обичне ал особито средством повторне школе постану своином свегколиког народа нашег и да му она послуже на здравлѣ и очвршћенѣ, на освѣшћенѣ и просвѣћенѣ, и на приумноженѣ материялнога благостаня.

Речено є већ єданпут мало пре, да све оно што се из природословља учи, показати валя младежи у покушаима, кои се пред ньима чине й у разговору с ньима, па онда покушаєте мале прилагодити валя на појаве природне, и упућивати ученике да из покушая наших и природних појавлѣня, сама дознаду природни закон, на коме се дотични појави осниваю.

Природне науке у свезу валя што чешће доводити са обичним свакидашньим животом, а нарочито са домаћим, земльодѣлским и занатлийским потребама и радняма, а помоћу природословля требити валя мало по мало оне празновѣрице, што се у народу налазе и што су по здравлѣ и напредак народни убитачне.

Досада є на србском єзику веома мало кньига природописних и природословних. Од природописних препоручуємо свакоме учителю да набави Дра Вука Маринковића обширни природопис са природописним атласом, а употребити се може и природопис од Рафа за дѣцу, кога є на србски превео покойни Іоаким Вуић под насловом „Єстествословиє“. Од природословних кньига у своє време врло є валяна била физика Стойковићева, с коіом се и данас учитель ради своє помоћи послужити може и коя є особито по томе добра, што се у ньой наочигледно и популарно показує глупост и ништавило коєкаквих суєвѣрства што се и данас іош у нашем народу налазе. Од нових физика валяло би да сваки учитель набави физику за гимназиє у Србіи и физику за висше девоячке школе од Е. Јосифовића. (Обадве могу се набавити у кньижарама Београдским, а тамо се добити може и Маринковићев природопис).

Са овдѣ споменутим кньигама могу се учитељи наши за нужду послужити, а сваки учитель србски, кои разуме немачки, нека набави кньиге Phisik in der Volksschule, von Johannes Crüger и Schule der Phisik од истога, па нека се из ньих брижльиво поучава, како у природословлю, тако и у начину, коим се природословни предмети у народной школи предавати имаю, да их дѣца што лакше и што болѣ схватити, и на корист у практичном животу употребити могу.

Како наш србски народ понайвише од земльодѣлства и сточарства живи а послове своє іош и данас по старински ради; то учитељи и свештеници наши имали би за дужност свою сматрати поучаванѣ и упућиванѣ младежи и простог народа у разумном на природним наукама основаном земльодѣлству и сточарству. У том погледу први є код нас почео радити Павао Бибић намѣстник Меленачки, кои є много година младеж тамошньу у каламленю обучавао. Исто тако є похвале достойно дѣланѣ госп. Стефана Ковачевића пароха Елемирског, кои є, као што сам слушао, велики део порте Елемирске у найлѣпшу питому башту преобратио, у коіой младеж тамошньу каламленю и у обште баштованству практично учи. Нека се на ове врстне мужеве угледе и остали свештеници и учитељи народни, на нека што пре порту и школску башту преобрате у разсадник и сѣмениште, гдѣ ће се дѣца србска наочигледно и радећи учити обдѣлаваню не само баште, него у колико є могуће и осталих струка земльодѣлства. Свештеници и учитељи по селима, и на салашима нашим могли би особито своим примѣ-

ром на овай начин од свакога мѣста за двадесет ил тридесет година дѣланя свога начинити златотворно село.

По смислу закона обвезан є сваки учитель ученике III. и IV. разреда од раног пролећа па до єсени или сваки дан по мало, или у два фериялна по дана преко неделѣ, упућивати у врту школском, како се сию коштице, како се пресађую и нѣгую воћке и како се калами. Осим тога дѣвойчице упућивати валя у држаню куйнске баште и подраньиваню разноврстне зелени и варива. Зарад тога свака обштина има дати школи добро обграђену башту, у койой, ће ученици, кад год време допушта, из ван школских часова, под надзором учителѣвим радити и у вртарским пословима вештбати се.

Често чуємо, гдѣ се говори: „Не треба учити за школу него за живот!“ Ето найзгодніє прилике, да се ово начело у народной школи употреби ученѣм природописа и природословля и прилагођиванѣм ових наука на земльодѣлство, па и свойским вештбанѣм у земльодѣлской радньи по примѣру напредніих и просвѣћених народа. А то нас є єдино кадро одржати на овой страни, у земльи натоплѣной крвлю праотаца и браће наше, али кою ми са нехатости, нерадньѣ, неумешности и раскошности туђинцима напуштамо, те нас на жалост данас ни издалека нема онолико и у онаком посѣду, колико нас є и какви нас є по иманю било овдѣ пре 50 и 100 година.

Ако Бог да те се у нас заведу повторне, вечернѣ и више народне школе, у тима би валяло младиће од 12 — 15 година, па и стариє кои хоће да се уче, разумном земльодѣлству учити и упућивати, како се виногради и ливаде обдѣлаваю, како се марва на яслама храни, како се пчеле држе и т. д. Женске пак у тим школама имале би се учити уредном домаћинству ил држаню куће, мешеню хлѣба, куваню, станареню а особито правлѣню масла, куйнском вртарству и радньи око лана и конопле.

Нека ніє овдѣ заборавлѣно и то, да се женска дѣца у свакой народной школи имаю брижльиво поучавати найнуждніим женским ручним радняма као што су: плетенѣ, заплетиванѣ, мреженѣ, шивенѣ, крплѣнѣ и кроєнѣ перива, а по могућству и осталих женских и дѣчіих хальина. У томе их има обашка поставлѣна вешта учительица или учителѣва супруга поучавати, за кои труд нека родитељи пристойну награду учительки даю у колико се не би обштине за ову постарале.

Уз све ово нека учитель женской дѣци хвали радиност, и нека матере упућує, да женску свою дѣцу уче свима радовима, коє су оне у добра времена српска од своих матери научиле, као што є преденѣ, сноване, тканѣ и беленѣ платна. У радњи и у вештини састои се образованост, а не у белилу и руменилу, у кићењу и у ношењу свиле и злата па у штрбецаню на єзику поквареном нѣмачко мађарско-српском, као што се то сада по нашим варошима мисли! —

VII.

Осим до сада изложених предмета има се у свакой народной школи учити црквено поянѣ и народно пѣванѣ, тѣлесно вѣштбанѣ и војничко вѣштбанѣ.

Црквено поянѣ є саставни део и допуненѣ науке о вѣри. Оно є нама православним Србима веома од велике користи. Њиме добиямо ми способност да можемо на свечаной служби Божиой, о ютреню и вечерню судѣловати и саучествовати, а тиме се побуђує и развия у нама чуствованѣ побожности, тим се у срцу нашем утврђує любав к светињи прадѣдовской, тиме се ми земальски створови подижемо на крили уображеня са землѣ на небо, те поюћи и славећи Бога у светим храмовима чини нам се да смо на небу, а тим се крѣпи срце и воля наша у добру, те постаємо валяни християни и поштени люди.

Недаймо се завести особито ми народни учителъи од оних развиєнога можда разума, али слепилом ума заражених грубих материялиста, коима є на путу народна просвѣта, у духу православля, у духу спасаваюће вѣре христове, него прионимо па складно изображаваймо све природне дарове коє є Бог човѣку дао, и настоймо да нам од дѣце у сваком погледу валяни люди постану, а то ће бити, ако их учимо у свима гореизложеним наукама и вештинама ал ако незанемаримо притом и ову вештину пояня, коя є за образованѣ срца и припитомляванѣ нрави веома од велике важности, а кою наш добри народ воли и за коіом чезне.

По моме мнѣнию ученици првог разреда имали би се као и досада вештбати у основима пояня, а сви остали могли би заєдно у четири седмична получаса учити се црквеном пояню, пошто се најпре свака пѣсма добро прочита и протумачи. За ученѣ на памет доста є да се само тропари главних праздника задаю, а све остало може се поятя из мале катавасиє, коју нека дѣца и у цркву са собом носе и из нѣ пою.

Сваки Псалтирац треба да знаде пояти:

а.) Одговараня на ектеније, подразумеваюћи овамо; Отца и Сина, Свят, и Благословенъ грядый и т. д.

б.) Благослови душе, и Хвали душе (кое се на жалост сад єдва по нѣки пут у години поє, све ако то добри Христибаш найрадије слушаю.)

в. Све антифоне, тропаре и кондаке на Литургияма осам Христових празника; тропаре богородичних и већих светительских праздника, Николайски, Светосавски, и и Храмовни тропар и кондак и Предстателство християн.

г.) Херувику, Достойно єст яко воистиину и Ангел вопияше.

д.) катавасије: Божићну, Ускршню, и Духовску, и Отверзу уста моя; Велико славословије шестога гласа, Возбраной воєводѣ, Под твоє благоутробије, Богородице дѣво, и Упованије.

е.) великопостно пѣније, наиме: Возсия благодать твоя Господи (на свечаном вечерню у очи чистог понедельника)! „Да исправится молытва моя; Нынѣ сылы небесныя; Вкусите и видите; Благословлю Господа, Тѣло Христово примите; Вечери твоея тайныя, и Єгда славни ученицы“

ж.) Пѣсме ваведенску, николайску, три божићне, светосавску и Кнезу Лазару.

Врло би добро било кад би се учитељи наши извештили у хармоничном пояню, и кад би овоме омладину учили, па хорове пояня саставляли, и с њима у цркви на праздничком богослуженю пояли. То би се особито у вечерной школи по варошима чинити дало.

Добри учитељи у повторним школама преко зиме науче мушку и женску младеж пояню: Блажених, Ирмоса, величания, и и вечерних стихира за Божић, Богоявление, Ускрс, Спасов-дан и Духове. —

Народно пѣванѣ сада є такође редовни предмет ученя у народной школи, с тога се особито препоручує учитељима, да ученике своє лѣпим арияма и пѣсмама науче. По себи се разумѣ да пѣсме те мораю бити чисто моралне и за децу удешене, и да се нипошто несмею учити у школи зазорне и нечисте пѣсме коє баш са бољим пѣсмама школским замѣнити желимо.

Досада се у бољим школама нашим ове пѣсме пѣвати уче: „Благо нама тицама (из Буквара); Гай мирише, ружа цвета (из Явора); Любичица мала у травици спава (од М. Настића учителя); Кишо, кишо, мати благодати. (Ове три пѣсме наћићеш

у Школ. Листу 1860 год.) Я сам Србин Србски син, (од Дра Суботића); Я сам млада Србкиња(види Школ. Лист. ове године) Радо иде Србин у војнике од В. Живковића и Майска пѣсма од П. Деспотовића (види Пријателя Срб. младежи 1867.)

Желити би било да наши пѣсници што више лѣпих особито на родолюблѣ побуђующих пѣсмица за дѣцу спѣваю, кое би се у школе а кроз ове и у народ лако пренети могле, те да нам момци и дѣвойке у одморне часове и свечане дане, умѣсто накарадних пѣсама што их простота по Бачкой и Банату пѣва — лѣпе и валяне пѣсме пѣваю, и тим красніи укус и племенития чуствованя задобию.

Напослетку споменути имамо кою и о гимнастики.

Задаћа гимнастике у народной школи є тѣлесно ячанѣ, снаженѣ, окретносг и правилно држанѣ тѣла. С' тога се овдѣ само проста и природна гимнастика употреблює.

Тѣлесна вештбаня могу сви ученици заєдно и у єдно и исто време учити, а гдѣ є више вештих учителя и много дѣце тамо се подѣлюю ученици на млађе и старіе, и сваку гомилу други учитель обучава.

Ова су найнуждния вештбаня, коя се у свакой народной школи са старіим ученицима предузимати имаю:

а.) кретанѣ у отвореним и затвореним редовима; ходанѣ и трчанѣ у реду и по такту;

б.) слободна вештбаня руку и ногу и цѣлога тѣла;

в.) скаканѣ у вис и у дужин у

г.) игре гимнастичне, од коих се приличан избор налази описан у Пријателю Србске младежи од 1866 и 1867. године.

д.) Овамо спадаю народна сиграня, као трчанѣ, скаканѣ, лоптанѣ, хрванѣ и за одраслию младеж бацанѣ камена с рамена.

Свака школа треба да има у двору свом пространо с листнатим дрвећем засађено и пѣском посуто игралиште, гдѣ ће се младеж у гимнастици и у народним и гимнастичним играма, вештбати. За сада се само у пролеће лѣто и с єсени могу гимнастичка вештбаня држати а зими због оскудице у згодним зградама за овай посао, мораю изостати.

У повторной школи имала би се учити вештбаня војничка, коя би имао управляти од мѣстне воєне команде на молбу школске управе одређени војнички подчастник, и ова би се вештбаня на позольном времену недельом и праздником после подне и то само са момцима држити имала.

Други земальски єзик има се само у главним школама пре-

давати, а од обштинског одбора школског зависи, кои ће то єзик бити. У трећем разреду ових школа учи се читанѣ писанѣ и разумеванѣ прочитанога и написанога на том другом єзику, а четврти є разред за усавршаванѣ у свему овоме и за ученѣ мале практичне граматике тог страног єзика. Више од єдног страног єзика у народној школи редовно учити єст безсмислица и найгора карикатура, єр тим се ученѣм дѣца само збунюю, и свако тако ученѣ служи на уштрб ученя реалних наука и матернѣг єзика.

Цртанѣ ниє за народне основне школе обвезни предмет али се као средство за извештбанѣ ока и руке, за нѣгованѣ чуствованя лѣпоте, а и као приправа за различите занате препоручує, да се по варошима, гдѣ год є само могуће, уче почела у цртаню Код нас би се то у IV. разреду главних школа учити могло. Али за сада валя нам настоявати пре свега да се у школама нашим предає све оно што закон земальски за услов обстанка вѣрозаконских школа ставля, и што є за нашу дѣцу необходно нуждно, те по томе о цртаню овдѣ нећу ништа ни говорити.

Са овим завршуєм овай преглед раднѣ учительске у Србнар школи, кога сам по учевном нацрту, што є кр. угар министар просвѣте издао, и према потребама нашим за браћу учителѣ удесио, нека им оно међутим као упутство послужи у радньи ньиховой, а надамо се да ће се народни сабор скорим састати и о уређеню школа наших свойски постарати се, повѣривши управу школа наших найбольим и найискусніим нашим педагозима, кои ће овай посао темельно и найболѣ удесити.

В.

Дописи.

Са Цетиня. О Богоявленю 1870. Знам да ће вам било бити разабрати како живимо у овой слободной земльи Србской. С тога и узимам перо да вам о томе пишем.

У вече Божића иђасмо у гору рад Бадняка. Кнез и сва господа цетиньска на коньима. Мећало се из кубура да се сва гора разлѣгала, и пѣвало се онако по црногорски. Свакй є осѣкао бадняк и понио га до кнежева двора ће га оставише.

А иначе сваки човѣк донесе себи баћняк, и то на сваку мушку главу по єдан. Кои у вече а кои у поноћ натакне брава (овна) ил бу-

гарина (прасе но од 5—6 мѣсеци или од године), па врти док се неиспече Служба Божия сврши се раније, те хайд сви у господара. На трпези пружио се печен ован онако цио. Е хаид, ко ће да му осѣче главу? „Дад овамо ту граховачку саблю, — рећиће господар — те удри по шіи“. Затим перяници изфракаше као найбольи касапи са своима ножевима, кои су многу одрубили главу; те примакни сваки трпези и онако по црногорски закуси. После хаид к владици Е ту є назиме пружило се као да ће да бега. Хайд Милутиновићу, (инцинир из Србиє кои црта планза нову варош у Бѣлопавлићима и за гимназию на Цетиню), да видим, єсил кадар да рубиш главе; твой є отац нѣкада овде у кули дѣлио судбину са црногорцима; па ево му и сина да послужи Црну Гору. — И Милутиновић (син Чубра Чойковића) онако доста шальив човѣк, — намршти се, те на мах одруби свинчету главу. Тако се ишло далѣ код све господе цетиньске редом, пѣвало се и шалило, но све у найлепшем договору и приятельству. Нема ту ни да се ко накресао (као што бива тамо у мацарской) него є сваки весео а трезан: Пѣва се „Хой ябуко зеленико“ два и два у глас, а друга два одговараю.

У вече биясмо сви у кнеза. Палила се єла по руском обичаю (ёлка) за любав дѣчию и ньима на радост. И ту играсмо и пѣвасмо, господар весео и задоволян веселише се с нама. А и како да небуде весео, кад види како га силно люби нѣгов храбри юначки народ, кад види како є народ нѣгов одушевлѣн за слободу, за обрану своє землѣ и свога господара „Та само да си нам ти здрав, Господару,“ — чуєш често — „па да ни поведеш онамо куд су наши стари, тамо до Призрена! — Хоћу ако Бог да! — одговори кнез Никола.

Дивотно є виђети како се Црногорци уздаю у себе и свога господара. „Аман смо ти мали, Господару, — рећи ће єдан войвода, — ка и єдна земля у свѣт; но се нико манѣ бои но ми. Вѣра ви Божя, Русия є велика; но да завоишти на ню Вранцуз или други кои душманин, опет би се нѣшто стравила. А ми Црногорци? Ха! та пѣвали би и попѣвали у овай крш па вѣра ви Божя, мучниє би му било, но с великом Русиом. Е, па умрѣли би, умрѣли! А шта ће ни живот ако ниє слободе? Та ми само Бога молимо, да ни ко зађене. Ал неће, неће, нико да ни напане, ядна му майка, да нележимо овдѣ ка овце, но да се биємо ка юнаци! и т. д.

Е кад сравним овако самопоузданѣ и оваку любав к отач-

бити, са оним страхом с' коим у другим земљама вояци у бой полазе, па іош кад сравним ове дивове и сиве соколе горске са мекушцима, и зеленашима, што их у другим земљама у војску тераю, онда ми ниє чудо што се Црна Гора према свима нападаима душманским скоро пет стотина година одржала у своіой слободи и независности, одржала и онда, кад є под турским игом стеняла скоро сва Угарска, и кад є сва Европа од крвожедни Азията стрепила.

Тако весело проводисмо Божић све до Новога Љта, гдѣ опет у господара завршисмо стару и дочекасмо нову годину и око поноћи опалише топови, те сви поздрависмо господара са новом 1870-ом годином. Толико о веселю. —

Знам да ће вас радовати кад чуєте, да ће се у Црной Гори кроз кратко време отворити ћимназия. Пет хиляда даваће света црква од своих добара, а пет хиляда правительствена каса на издржаванѣ те ћимназиє. Одма с пролећа почеће се и зидати зданиє за ню. Господар се живо заузео око подизаня просвѣте и око напредка Црне Горе. Телеграфска жица већ ради између Цетиня и Рѣке, а скоро ће и између Бѣлопавлића, а надамо се да ће и Аустрия скоро од границе наше до Котора жицу везати. Пет младића црногорски, кои су само основне школе свршили, за седам неделя научише подпуно телеграфисати, тако да се одма могу на брзоявне станице понамештати.

Хоће ли бити валяних приправника кои би хтѣли доћи за учителѣ основних школа у Црну Гору? Отвориће мо бар 8 мѣста Плата ће бити 400—500 форинти стан и дрва.

Ето видите да и мала Црна Гора тежи свойски за просвѣтом. Наша богословия добро напредує. Ђаци уче са неуморльивом снагом, а то ме врло весели и тѣши.

Станѣ фонда Школского Листа

коим Срб. црквена Обштина у Сомбору рукує

с к о н ц е м 1869 г о д и н е

А. П р и м а н ѣ.

По рачуну у Школском Листу штампаном, на свршетку 1868 године износило є станѣ фонда Шк. Листа: — 3775 ф. 41½ н.

4. фебр. 1870. Уредништо фонда Школ. Листа унело є у касу фонда прилоге кои су у течаю 1868. године пѣму са разних страна доставлѣни, као што є то у броєвима

1. 2. 6. 14. и 16. истога Листа од 1869 године обявлѣно — — — — — — — — — — — — 52 ф. 10 н.

Истога дана унело є у поменуту касу Уредништво Школског Листа добровольне прилоге на фонд овай од читателя кньиге: Србска црква од Архимандрита Живковића, (видиброєве 1, 2, 4, 6 и 7 Школског Листа од 1869 године. — — — — — — — — — — — — 69 „ 90 „

На капитал од 200 форинти примлѣн є интерес годишньи — — — — — — — — — — — — 12 — —

На задужнице државне г. Павла Ђорђевића од 210 ф. интерес 5% за 1869. годину. — — — — 10 „ 50 „

На капитал од 2053 ф. 73½ н. интерес 6% од 20 фебруара 1868 до истога дана 1869 — — — — 123 „ 22 „

На капитал завештаня Архимандрита С. Михайловића од 150 ф. интерес 6% у суми од 9 ф. издан є Уредништву Школ. Листа у име предплате за три сиромашне школе — — — — — — — — — — — — —

ПРИМѢДБА. На растеретницу барона І. Николића од 100 ф. интерес од 1. мая 1867 ниє подизан, из узрока тога што уз исту нема купона.

На краю 1869, године цела главница фонда Школског Листа састои се из: 4043 ф. 13½ н. а. вр.

Б. Издаванѣ.

Пре почетка године 1869. на издаванѣ кньига и икона издата є сума од 1032 фр. 68 кр. коя неноси за сада интереса.

21. Апр. 1869. по упутству управе приправничког завода изплаћен є кньиговезцу С. Шену за увезиванѣ кньижица: Народне песме рачун од 24 фл. И тако сума издаваня износи свега: 1056 ф. 68 н.

Кад се од горесозначене главнице: 4043 ф. 13½ н. одбиє у издаваню налазећа се сума од: 1056 ф. 68 н, то остає лихвоносно главно фонда Школскога Листа: 2986 ф. 40½ н.

Станѣ фонда за учительске сироте.

На краю 1868 године било є — — — — 243 ф. 16½ н.

Од дара са Срб. Бечейског маялеса год 1869 половина предата є у овай фонд што є у бр. 14 Шк. Листа о. г. назначено то чињ — — — — — 10 „ 90 „

Госп. Іован Настић учитель Сентомашки поклонио є преко уреднишства Школскога Листа под 31. Дец. 1869 на овай фонд — — — — — — — — 2 „ 50 „

Интерес на ланьски капитал за 1869 износи 14 „ 60¾ „

Станѣ целога фонда за учительске сироте на концу 1869 године састои се из — — — — — 271 ф. 47 н.

ПРИМЂДБЕ ЄДНОГ УЧИТЕЉА

на предлог о уређењу школа у брою 16. Школскога Листа.

Већ є 55 година протекло од како бѣдни учитељи србски за пристойном платом чезну, па све то бияху суєтне желѣ. Код толиких школских инспектора и директора, што су се за то време изређали, остадоше учитељи наши у нади преварени, и осим гдѣкоих мѣста у Бачкой и у Банату, свуда се иначе пате и муче проводећи са своим породицама живот пун яда и чемера, єр им є плата тако малена, да се с њоме ни найумерније живећи на крај изалазити неможе, а камо ли да се остави коя пара за старост и за сироте.

С тога се из дубљине срца жалити морамо што смо од народа за толике наше муке и заслуге тако люто презрени, и што нас заступници народни, па међу њима и сами осведочени приятељи школски у предлогу, о коме є рѣч, са 80 кр. дневне наднице награђую, не обзирући се на то, да са толико новчића ни єдан обични служитель домаћи себе и свою породицу у данашњим околностима и на оваковой скупоћи издржавати неможе, а како ће да с том надницом на крај излази учитель, од кога се захтѣва свестрано образованѣ, од кога се захтѣва да осим гимназиє и реалке три године припарандию учи, кои се на свакояке непитне муке мође, и кои напослѣдку треба да се станю свом сходно и чисто одева.

Народни сабор од год. 186⅘ одредио є доста богату плату свештеницима, а уз ту им є ставио іош и доста штоле и свакояких поклона, недавши им ни мало више посла но што су дотле имали; єр о проповѣданю слова Божиєг и ученю науке вере, нити є на сабору било речи, нити видимо да се у том послу што болѣ ради нег досада. Па зашто се славни Сабор ниє постарао и о томе да учителѣ снабдѣ бар онако као што су снабдѣвени свештеници IV. класе, кад од учителя много више труда и рада иште него од свештеника? Ил зашто бар овай поновлѣни саборски предлог ниє тако удешен, да се поправи сада што є онда погрешено, и да се већ єданпут залече ране учительске? Господо славна! што год желите себи, желите и нама сиромахом, кои се непосредно трудимо да дѣцу србску васпитамо, просвѣтимо и па добар пут изведемо. Кад знадосте професорима богословиє дистриктуалним надзорницима и врховном управителю назначити онако богате плате, путни паушал, станарину, додатке сваких десет година, па на послетку после тридесетогодишнѣ службе подпуну пензию, зашто и народним учитељима неосигурасте плату од 600—500 или барем у крайнѣм случаю од 400 ф.?

Читамо у бр. 36 државног Щколског *Листа*, како се Євреи стараю за своє учителѣ, како их с добром платом осигураше и државну помоћ за пенсионски учительски фонд свой измолише, па зар се неби и ми могли на њи угледати, и барем њиховом примѣру слѣдовати, кад више што нег они и пре њи учинити кадри смо?

Неоклевай дакле, народе србски, већ своим учитељима дай што пре пристойну плату, па се онда тек надай добрим учитељима: иначе док год будеш учителѣ као просяке држао и од њи закидао, веруй ми да ћеш єднако у назадку остати, па ма се колико прописивало, шта се све у нар. школи предавати има.

У Острову. Стеван Карановић учитель.

Школске вѣсти.

НАРОДНЕ ШКОЛЕ И УЧИТЕЉИШТА У РУСІИ. У Русіи губернијалне скупштине веома се старају о умноженю основних школа по селима и о ваљаномизображаваню приправника за учитељско звање. У Петроградской губерніи има на300 основних школа за сеоку дѣцу. Московски комитет писмености, кои се налази у друштву земљодѣлском, на предлог своега председника Г. Д. Дашкова заключио є, да се на многим местима отворе летњи течаєви за сеоске учителѣ у коима ћакони црквењаци и други писмени люди, кои се са ученѣм сеоске младежи бавити желе, практично ће се упознавати с разумним начином обучаваня. Предаваня у овим течаєвима држаће єдан стручни педагог уз припомоћ помоћника и єдног свештеника као вѣроучителя. Од неког времена улазе у обичай у Русіи и амбулаторне школе налик на оне у Норвежкой. Губерниска управа шалѣ предаваче да путую по маленим и удалѣним селима, и да у њима држе недельом и свецем популарна предаваня одрасломе народу, а малу децу да уче сваки дан читати и писати. У сваком поєдином заселку бави се такав предавач по два три месеца, па онда иде далѣ. Трошак на издржаванѣ єдног амбулаторног учителя, заєдно са књижицама што ученицима на дар даю, узима се годишнѣ на 1000 сребрних рубаля. У удалѣной вятской губерніижупаниска скупштина доконала є, да се на све стране подижу мале земљодѣлске школе, ал пре тога има се основати школа за учителѣ и уз ню газдинство за углед. У овой школи предаваће се закон Божіи, рачун, ћеометрия, цртанѣ, практично землѣдѣлство, природопис, хемия, механика, архитектура, сточарство и основни поймови о политичиой економіи. У ову школу прима ће се ученици по свршетку уєздног училишта (као нижа гимназия ил реалка и учиће се у ной за три године а годишњи трошак на издржаванѣ те учительске школе износиће 20 до 25 тисућа рубаля.

ПОКЛОНИ НА ФОНД ШКОЛСКОГА ЛИСТА и НА ФОНД ЗА УЧИТЕЉСКЕ СИРОТЕ. После завршеног и предатог рачуна за 1869. год приложили су на фонд Шк. Листа Пр. Г. Петар Купусаревић св. Сакулски 1. ф. Г. Никола Кирић уч. Аћански 1. а на фонд за уч. сироте приложио є Г. Ђорђе Крагуєвић уч. Ябуки 3 ф. Прилози предани су благајнику Срб. Цркв. општ. Сомборске.

Овде споменути имамо, да є Гд. Іован Настић уч. Сентомашки на всршетку Децембра прошле год. на на фовд за учит, сироте приложио 2 ф. 50 н. што є у рачун 1869 год. уведено.

О Б Я В А. Код књижара С. Шена у Сомбору добити се може књига: „Библичне повѣсти новога завѣта у библичним речима. од Н. Ђ. Вукићевића Ш. изданѣ: цена є 40 н. а. фр. На 10 книга дає се 11. на дар. Код истога књижара могу се и све срб. књиге што су у изяви на почетку овога броя назначене за готов новац добити.

☛ Многобройне дужнике од 1866; 1867; 1868 и 1869 год улюдно опоминѣм, да се найдалѣ за 14 дана одуже.

Лист излази двапут месечно.
Цена є на целу год. три форинта, а на по год. 1. ф. 50 нов.

Издає и уређує Никола Ђ. Вукићевић.

Тискано код Фердинанда Битермана.